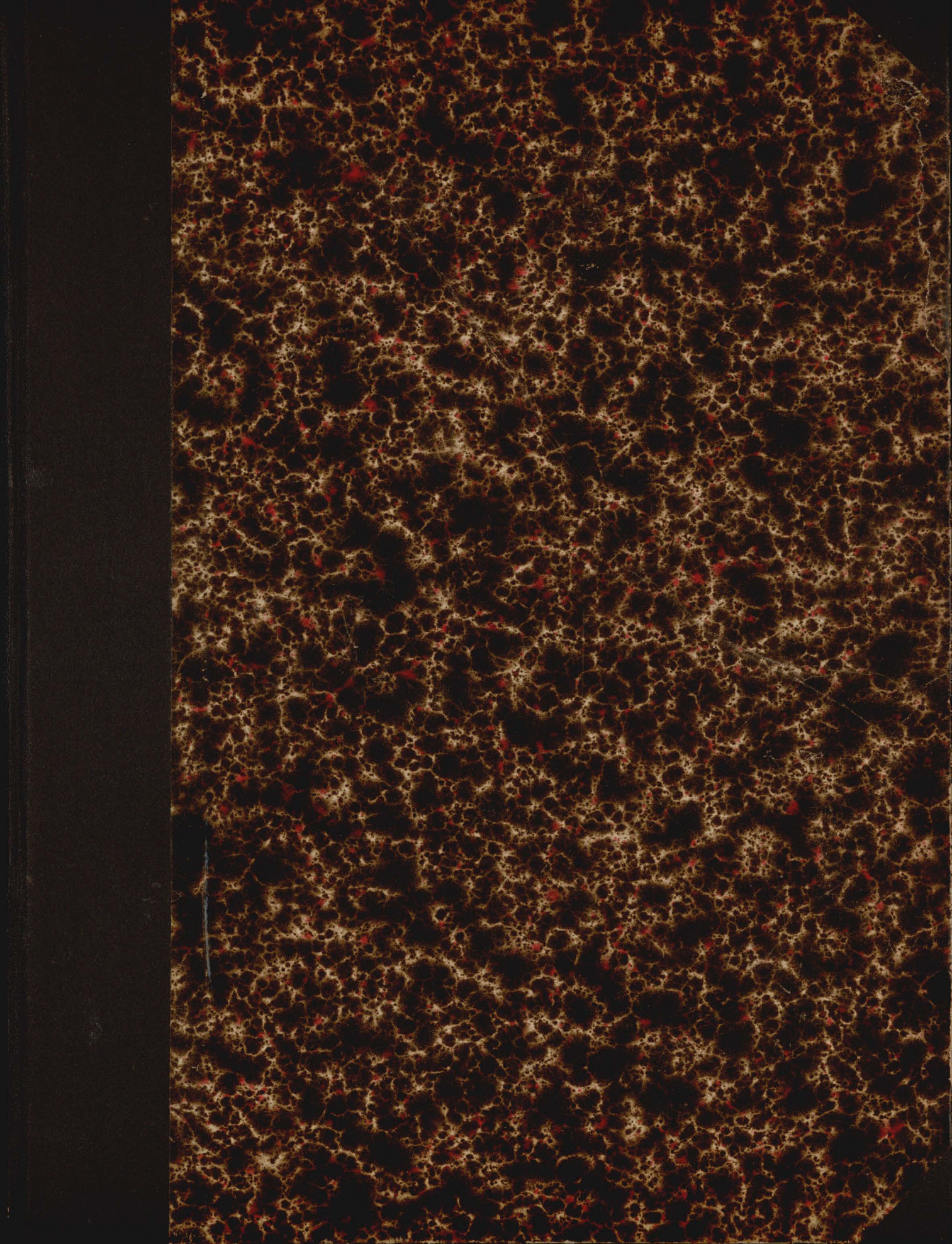

MAGYARORSZÁG EGYEDMÉRTÉKŰ KÖZTARSASÁGÁNAK 1909. ÉVI TÁJÉKOZTATÓJA.

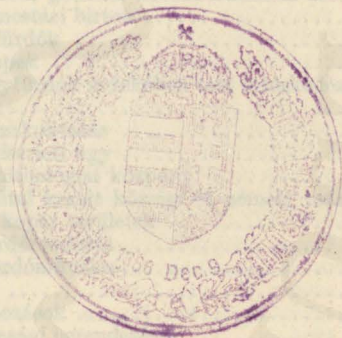
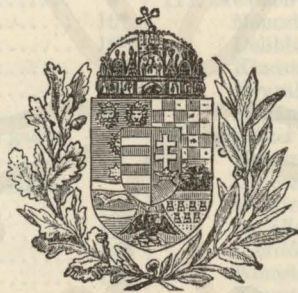

MAGYARORSZÁG FÖLDMIVELÉSÜGYE

AZ 1909. ÉVBEN.

7
Ak: 3305

X/4.
III.

KÜLÖNLENYOMAT

„A m. kir. kormány 1909. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló
jelentés és statisztikai évkönyv“

címfű, a m. kir. miniszterelnök által az 1897. évi XXXV. t.-cz. 5. §-a értelmében az országgyűlés elé terjesztett műből.

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1910.

OEE Könyvtár
All. 2018

30 szám

A m. kir. földművelésügyi miniszter kiadványa

1910

MAGYARORSZÁG

FÖLDMŰVELÉSI ÉS ERDÉSZETI MINISZTERISÉG

AZ 1909. ÉVBEN

KÖNYVTÁR

A m. kir. kormány 1909. évi március 20. i. rendeletével az az ország földművelésügyi és erdészeti miniszterének feladatát és hatáskörét meghatározó jogszabályok gyűjteménye.

A kiadvány a földművelésügyi és erdészeti miniszter kérésére a Magyar Kir. Könyvtárban készült.

1866/1981

BUDAPEST

AZ ÁLLAMTULAJDONOS KÖNYVTÁR ÉS KÖZVETLEN ÉRTÉKESÍTŐI SZOLGÁLTATÁSOK KÖZVETLEN ÉRTÉKESÍTŐI SZOLGÁLTATÁSOK KÖZVETLEN ÉRTÉKESÍTŐI SZOLGÁLTATÁSOK

1910

TARTALOM.

I. A m. kir. földmívelésügyi minister jelentése.		Lap
I. Földmívelés és növénytermelés	Lap	
Vetőmagkiosztás és termelésjavítás.....	9*	
Sörárpatermelés	9*	
Kender- és lentermelés	9*	
Gyógynövénytermelés	10*	
Komlótermelés	10*	
Burgonyatermelés	10*	
Mezőgazdasági szeszfőzdék	10*	
Népies mintagazdaságok	11*	
Gazdasági egyesületek, szövetségek és gazdakörök	11*	
Mezőgazdasági termények hamisításának ellenőrzése	11*	
Az 1894: XII. t.-cz. végrehajtása	11*	
Tagosítás	12*	
Szövetkezeti ügyek	12*	
Vám- és kereskedelempolitikai ügyek	13*	
a) Kereskedelmi szerződési tárgyalások ..	13*	
b) Vámtarifális tárgyalások Ausztriával ..	14*	
c) Vámtarifális tárgyalások a Németbirodalommal ..	14*	
A konzuláris jelentéstétel reformja	14*	
Külföldi gazdasági szaktudósítók	15*	
A római Nemzetközi Mezőgazdasági Intézet Földmívelésügyre vonatkozó törvények kivonata	15*	
Mezőgazdasági statisztika	15*	
Szőlő- és bortermeles s a filloxeraügy	16*	
Borértékesítés	20*	
Szőlészeti és borászati szakoktatás	21*	
Az új bortörvény	23*	
Kertészet és gyümölcsészet	25*	
II. Állattenyésztés	27*	
Szarvasmarha-, sertés-, juh- és baromfitenyésztés	27*	
Tejgazdaság	28*	
Méhészet	29*	
Selyemtenyésztés	29*	
Halászat és haltenyésztés	30*	
M. kir. halélettani és szennyvztisztító kísérleti állomás	31*	
Vadászat	32*	
Állategészségügy	33*	
Állatorvosi szolgálat	33*	
Állatorvosok gyakorlati továbbképzése	33*	
Új m. kir. állatorvosi állások szervezése	33*	
Országos Állategészségügyi Tanács	34*	
Marharakodó állomások	34*	
Közvágóhidak forgalma	34*	
Állat- és állati nyersterményforgalom Bosznia-Hercegovinával, Ausztriával és a vám-külfölddel	34*	
Lótenyésztés	34*	
III. Ménesbirtokok, fürdők és egyéb állami gazdaságok	35*	
Ménesbirtokok, gödöllői koronauradalom stb. ..	35*	
Deliblati kincstári birtok	36*	
Kincstári fürdők	36*	
Nyeralótelepek	37*	
Magánygyógyfürdők érdekében tett intézkedés ..	38*	
IV. Erdészet	38*	
Erdészeti szakoktatás	40*	
Erdészeti kísérleti ügy	41*	
M. kir. ornitológiai központ	42*	
Az állam által kezelt községi és némely más erdők és kopár területek	42*	
Kincstári erdőrendezés	44*	
Kincstári erdőművelés	44*	
Építkezés	44*	
Területváltozások	44*	
Havasgazdasági berendezések	45*	
Faértékesítés	45*	
Birtokrendezések	45*	
Kegyúri építkezések	46*	
V. Vízi ügyek	46*	
a) Állami munkálatok	46*	
b) Társulati munkálatok	52*	
Kulturmérnöki hivatalok	53*	
Közegészségügyi mérnöki szolgálat	54*	
VI. Hegyvidéki, felvidéki és erdőlyrészi akció	54*	
Hegyvidéki kirendeltség	54*	
Felvidéki kirendeltség	63*	
Az erdőlyrészi (székelyföldi) kirendeltség	66*	
VII. Gazdasági munkásügyek	67*	
VIII. Telepítés és ingatlan-feldarabolás	70*	
IX. Tudományos intézetek és kísérleti ügy	72*	
M. kir. orsz. meteorológiai és földmágnesség-i intézet	72*	
Földtani intézet	72*	
M. kir. állatleltani és takarmányozási kísérleti állomás	73*	
Tej kísérleti állomás	73*	
Kísérletügyi központi bizottság	73*	
Mezőgazdasági múzeum	73*	
Országos gyapjúminősítő állomás	73*	
M. kir. bakteriológiai intézet	73*	
X. Gazdasági szakoktatás	74*	
Állatorvosi főiskola	74*	
Gazdasági akadémiaiák és földmíveléssiskolák ..	74*	
Földmívelési Értesítő	74*	

II. Magyarország őstermelésének állapota.

	Lap
A terület megoszlása művelési ágak szerint ..	77*
Időjárás	77*
Vetésterület	80*
Elemi csapások	81*
Vetőmagszükséglet	81*
Terméseredmények	82*
Gabonaárak	85*
Gabona- és lisztforgalom	85*
Állatforgalom	90*
Állatvásárok	91*
Állati termékek forgalma	92*
Gyapjúaukciók	95*
Tejszövetkezetek	95*
Közvágóhidak forgalma	95*
Állategészségügy	95*
Selyemtenyésztés	96*
Méhészet	96*
Szőlőművelés	97*
Gyümölcsstermelés	101*
Erdészet	103*
Talajjavítás	106*
Vízszabályozás	106*
Birtokváltozások	107*
Birtokmegterhelhetések	107*
Gazdasági tanintézetek	107*
Mezőgazdasági balesetek	108*

III. Statisztikai táblázatok.

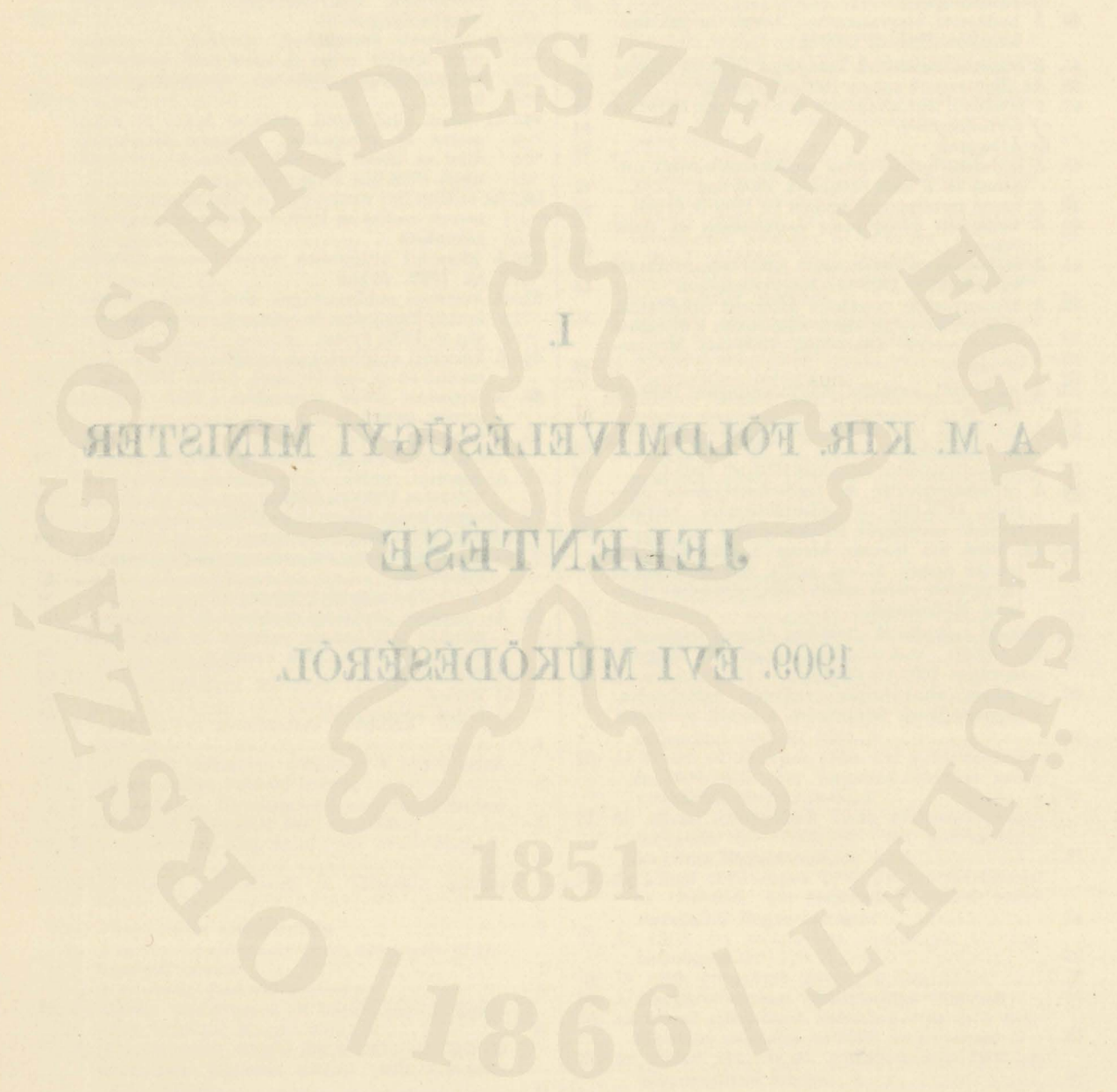
1. A gazdaságok száma és területe a gazdaságok nagyságkategóriái szerint, az 1895. évi mezőgazdasági összeírás adatai alapján	2
2. A gazdaságok megoszlása nagyságkategóriák és művelési ágak szerint, az 1895. évi mezőgazdasági összeírás adatai alapján	2
3. A kulturmérnöki hivatalok által teljesített talajjavítási munkálatok 1891-től 1909-ig	3
4. A víziutakra fordított állami kiadások 1867-től 1909-ig	3
a) Összes kiadások	3
b) A szabályozásra fordított kiadások folyók szerint	3
5. A telekkönyvi birtoktestek forgalma 1891-től 1909-ig	4
6. A birtokost változtató telekkönyvi birtoktestek átlagos értéke 1896-tól 1909-ig	5
7. A telekkönyvi birtoktestek megterhelhetetésében előfordult változások 1897-től 1909-ig	5
8. Népies gazdasági oktatás az 1909. évben Magyarországon	5
9. A gazdasági tanintézetek az 1908/1909. iskolai évben	6
a) Főáttekintés intézetenként	6
b) A rendes tanulók részletezése anyanyelv és hitfelekezet szerint	7
c) A gazdasági főiskolák részletesen	8
10. Gazdasági tanfolyamok és tanulmányi kirándulások 1909-ben Magyarországon	8
11. A gabonaneműek átlagos ára a budapesti áru- és értéktőzsde jegyzései szerint 1909. januártól 1910. júliusig	9
a) Búza	9
b) Egyéb gabonaneműek métermázsánként	9
12. A tengeri átlagos ára métermázsánként a budapesti áru- és értéktőzsde jegyzései szerint 1908. november 1-től 1909. december 31.-éig	10
13. A gabonaneműek átlagos ára a határidő-üzletben a budapesti áru- és értéktőzsde jegyzései szerint az 1909. évben havonként	10
a) Búza és rozs	10
b) Zab és tengeri	11

	Lap
14. Különféle terményeknek havi és évi átlagos ára 1909-ben a budapesti áru- és értéktőzsde jegyzései szerint	11
15. A gabonaneműek havi átlagos ára a budapesti áru- és értéktőzsdén 1901-től 1909-ig	11
16. A m. kir. vegyakisérleti és vetőmagvizsgáló-állomások működése 1903-tól 1909-ig	12
17. Élelmiszervizsgálatok eredménye az 1909. évben	13
18. A földterület megoszlása művelési ágak szerint az 1909. évben	13
19. A bevetett terület az 1909. évi fölvétel szerint a főbb termények megkülönböztetésével törvényhatóságoként	14
20. A felhasznált vetőmag mennyisége métermázsákban az 1909. évben Magyarországon törvényhatóságoként	18
21. Az összes szántóföld, a bevetett és az elemi csapások folytán kivett terület 1909-ben törvényhatóságoként	20
22. Az elemi csapások által teljesen elpusztított vetésterület 1908-ban és 1909-ben	21
23. Az elemi csapások által teljesen elpusztított vetésterület az elemi csapások és a termények neme szerint 1909-ben	21
24. A learatott terület és a termés mennyisége és értéke termények szerint 1909-ben	22
A) Abszolút számokban	22
B) Viszonylagos számokban	24
a) Átlagos termés hektáronként és a termés átlagos értéke métermázsánként	24
b) A termés átlagos súlya	24
25. A fontosabb mezőgazdasági termények terméseredményei 1909-ben törvényhatóságoként	25
26. A mezőgazdasági termelés országos eredményei 1905-től 1909-ig	27
Magyarország	27
Horvát-Szlavonországok	28
Magyarbirodalom	29
27. Szőlőterület és bortermelés 1886-tól 1909-ig	30
28. A szüretelt borok részletezése borfajok szerint az 1900—1909. években	30
29. A szőlőművelők szakképzettségének fejlesztése érdekében tartott tanfolyamok száma s a permetezett és szénkénnel gyérített szőlők terjedelme 1896-tól 1909-ig	30
30. Az állami szőlőtelepek 1909. évi vesszőtermelése és 1909/1910. évi forgalma európai szőlővesszőkből Magyarországon	31
31. Az állami szőlőtelepek 1909. évi szőlőoltványtermelése és 1909/1910. évi szőlőoltványforgalma Magyarországon	31
32. Az állami szőlőtelepek 1909. évi vesszőtermelése és 1909/1910. évi forgalma amerikai szőlővesszőkből Magyarországon	31
33. Az 1909. évi szőlőterület részletezése törvényhatóságoként	32
34. Az 1909. évi szüret törvényhatóságoként	36
35. A Magyarbirodalom állatlétszáma 1895-ben	37
36. Az állami méntelepek ménállománya és a ménállomány változása az 1909. év folyamán	37
37. Az állami méntelepek ménállománya 1909-ben teleposztályok szerint	37
38. Az állami méntelepek ménállománya a mén fajta szerint 1909-ben	38
39. Az országos fedezőménnek, valamint a bérmének által fedezett kanczák száma és a befolyt fedeztetési, illetőleg bérdíjak 1909-ben	38
40. A m. kir. állami ménesek Magyarországon 1909-ben	38
a) A ménesek lóállománya, forgalma és a befolyt fedeztetési díjak	38
b) A m. kir. állami ménesek lóállománya fajok szerint	39

	Lap		Lap
41. A közvágóhidak száma és a közfogyasztásra le- vágott állatok kimutatása 1904-től 1909-ig Magyarországon	39	61. Az állami erdőhivatalok által kezelt csemete- kertek 1909-ben	50
42. Az állatvásárok forgalma 1909-ben	39	62. A kopár területek beerdősítésére ingyen kiosztott csemetemennyiség és az azzal eszközölt erdősítések Magyarországon 1909-ben, tör- vényhatóságokint	51
43. A jelentékenyebb országos állatvásárok forgalma 1909-ben	39	63. Az erdészeti üzemtervek, illetőleg az erdőtör- vény alapján előírt és bejelentett erdősítések Magyarországon 1909-ben, törvényhatóságokint	52
a) Felhajtás és eladás	39	64. Az állam által kezelt erdők és kopár területek száma és kiterjedése, valamint birtokosaik által az állami kezelésért fizetendő évi átalá- nyok 1909-ben Magyarországon	53
b) Eladási árak	41	65. Az erdőterület részletezése a talaj minősége s fa- nemek szerint az 1909. év végén, törvényható- ságokint	54
44. A budapesti szarvasmarha-, borjú- és juhvásár forgalma 1881-től 1909-ig	43	66. A kincstári erdősítések terjedelme és költsége az 1909. évben	55
45. A hasznos háziállatok betegségei 1896-tól 1909-ig	43	67. A kincstári erdőhatóságok által kezelt csemete- kertek kiterjedése és a termelt csemetemennyi- ség az 1909. évben	57
46. Az állatorvosok száma 1903-tól 1909-ig	44	68. A kincstári erdőbirtokok területe művelési ágak szerint és az erdőbirtokok értéke 1909-ben ..	57
47. A kőbányai sertésforgalom és sertésárak 1909-ben a) Sertésforgalom	44	69. A kincstári erdők megoszlása a főbb fajok szerint 1909-ben	58
b) Átlagárak	44	70. A kincstári erdők vágásterületei és fatermése, valamint pénzügyi eredményei 1909-ben	58
48. A budapest-ferencvárosi sertéskonsumvásár for- galma és a napi átlagárak 1909-ben	44	71. A kincstári erdők kiterjedésének és értékének változása 1890-től 1909-ig	59
49. A barcsi sertéspiac forgalma az 1909-ik évben ..	45	72. Mezőgazdasági balesetek 1909-ben	60
50. A budapesti gyapjúpiac áralakulásai az 1909. évben	45	a) Törvényhatóságok szerint	60
51. A vajtermelésre berendezett falusi tejszövetkeze- tek működése 1909-ben Magyarországon	45	b) A sérülés foka és neme a munka nemével összevetve	61
52. A köztenyésztés emelésére kiosztott apaállatok, ezek értéke és az állatkiállításokon s díjazáso- kon kiosztott államdíjak 1909-ben Magyar- országon	46	c) A sérültek személyi viszonyai	61
53. A méhészeti termelés Magyarországon 1899-től 1909-ig	47	73. Az országos gazdasági munkás- és cselédség- pénztár taglétszáma, mérlege és üzleti er- ményei az 1901—1909. években	62
54. A méhészeti termelés Magyarországon 1909-ben vármegyénként	47	a) Taglétszám	62
55. A selyemtenyésztés fejlődése 1901-től 1909-ig....	48	b) Mérleg	62
56. A selyemtenyésztés és szederfatenyésztés álla- pota 1909-ben a jelentékenyebb selyem- termelő vármegyék feltüntetésével	48	c) Üzleti eredmények	63
57. Az 1909. évi február hónap 1.-jétől 1910. évi január hónap 31.-éig leltó vagy egyébként elpusztított vadak száma országreszenként. (Elő- leges eredmények.)	49		
58. Erdőóri szakiskolák 1909-ben Magyarországon..	50		
59. Az erdőóri szakvizsgák eredménye Magyar- országon 1903-tól 1909-ig	50		
60. Az állam által kopár területek befásítására, vágásterületek felújítására s egyéb erdősítési			

I.

A. M. KIR. FÖLDMIVELÉSÜGYI MINISZTER

JELENTÉSE

1909. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL

1851

1866

A m. kir. földművelésügyi ministerium az 1909. évben Darányi Ignác vezetése alatt állott. A mezőgazdaság különböző ágazatainak támogatására a földművelésügyi ministerium tevékenysége az előző években megkezdett nyomokon, a fokozódó igényeknek megfelelő szélesebb keretekben, haladt tovább.

Az 1909. év különösen kedvezőtlen terméseredménye folytán az ország jelentékeny részében a szegényebb sorsú kisgazdákat vetőmaggal kellett ellátni, mert állami támogatás nélkül földjeik bevetetlenek maradtak volna. A támogatás a beszerzési ár 15–30⁰/₀-a között ingadozott és mintegy 20.000 m.-mázsa vetőmag osztatott szét.

Általánosságban pedig a növénytermelés előmozdítását szolgálta az 1909. évben is érvényben volt az az intézkedés, mely szerint az állami birtokok az általuk termesztett kiváló minőségű vetőmagvakat napi árban a gazdaközönség rendelkezésére bocsátották.

Az egyik legfontosabb kiviteli szemes terményünknek, a sörárpa termelésének fejlesztése az 1909. évben is gondozás tárgyát képezte. A sörárpa minőségének javítása érdekében a hazai sörárpatermő vidékeken ismét nagyobb mennyiségű Hanna-árpa került kiosztásra. Nevezetesen a Pozsony vármegyei gazdasági egyesület területén 500 m.-mázsa, több más sörárpatermelő megyében pedig kisebb részletekben 200 m.-mázsa osztatott ki 25⁰/₀ árkedvezmény mellett. Az értékesítés előmozdítását célzó sörárpavásárok anyagi támogatásban részesültek.

A kender- és lentermelés fejlesztése végett a szükséges intézkedések megfelelő minőségű vetőmag beszerzésének megkönnyítésére, kender- és lengyárak, illetőleg áztatók és népies lenműhelyek létesítésének előmozdítására, valamint ismereteknek terjesztésére irányultak.

A kender termelése érdekében az előző évekhez hasonlóan nagyobb mennyiségű kendermag került kiosztásra. A legkiválóbb minőségű kendermag szerfölött nagy ára miatt eredeti olasz mag beszerzésének lehető korlátozása érdekében megfelelő vetőmagnak belföldön való előállítását látszott célszerűnek előmozdítani. E célból az állami birtokokon: Mezőhegyesen, Palánkán, Péklán, másrészt az apatini kincstári birtokokon történtek nagyobb arányú kísérletek a kendermagtermelés felkarolására. Ennek eredményeképpen az 1909. évben kereken 700 m.-mázsa elsőrendű kendermag állott rendelkezésre a termelők között való kiosztás céljából.

Ugyancsak a kendermagszükséglet alkalmas módon való biztosítása végett beható összehasonlító termelési kísérletek történtek a főbb külföldi kendermagfélék kipróbálása végett. Ezen kísérletek eredménye tudományos feldolgozásban a következő évek kísérleti eredményeivel együtt fog közzététetni.

A lentermelés közvetlen támogatására 1.350 hordó lenmagot szerzett be a földművelési minister, a mely mennyiségnek egy része a magas gabonaárak miatt megcsappant lentermelés következtében nem került felhasználásra, hanem a következő évre maradt.

A kender és len feldolgozása érdekében az állami beruházásokról szóló 1894 : XIV. t.-cz. alapján több kender- és lengyár, valamint kenderáztató részesült állami támogatásban,

I.
Földművelés
és növény-
termelés.
Vetőmag-kiosztás
és termelés-
javítás.

Sörárpatermelés.

Kender- és
lentermelés.

illetőleg indultak meg a tárgyalások állami támogatás engedélyezése céljából. Nevezetesen kifizetésre került a dráva-szabolcsi kender- és lengyár, valamint a Chinoránban 1908-ban létesült lengyár részére megállapított áron kamatmentes államkölcsön. Hasonló természetű kölcsön iránt indultak meg a tárgyalások a nagylaki és börvelyi kendergyártelepekre nézve. Ezen telepekkel együtt hazánkban 15 kender- és 10 lengyár áll működésben.

A népies kender- és lenfeldolgozás előmozdítását szolgálja az az intézkedés, melynek következtében 25 népies kenderáztató létesítésére vonatkozó tárgyalások indultak meg, melyek legtöbbször a műszaki tervek és költségvetések is elkészültek, egy részénél pedig a helyszíni felvételek történtek meg. Lenfeldolgozás előmozdítására 5 lenműhely nyert megfelelő támogatást.

A kender- és lentermelési ismeretek terjesztésére az 1909. évben is külön szaktanár működött, a ki ezen fonalnövények termeléséről, az áztatók és lenfeldolgozó műhelyek létesítéséről 70 esetben tartott előadást, illetve helyszínelést, összesen 2.600 jelenlévő érdeklődése mellett.

Gyógynövény-
termelés.

A gyógynövénygyűjtés, termelés és értékesítés az előző évekhez hasonlóan oly módon részesült támogatásban, hogy 2 nagyobb cég a termelőktől és gyűjtőktől beváltott gyógynövény mennyiség után megfelelő jutalékot kapott. A gyógynövény termelése és gyűjtése, illetve értékesítése céljából Kolozsvárott a gazdasági akadémián egy gyógynövény-mintatelep állott fenn, melyen többféle kérdés tisztázására szolgáló kísérlet történt. Ugyancsak a gazdasági akadémián 5 napos gyógynövény-tanfolyamot tartottak, a melyen 12 lelkész és tanító nyert szakszerű kiképzést.

Komlótermelés.

A komlótermelés terén az előző két év kedvezőtlen áralakulása érezte hatását. Ennek következtében új komlótelepek létesítésében némi szünet állott be. Ezen múlt jelenség újabb ösztönzésül szolgálhatott arra, hogy a minőségi termelés minél nagyobb figyelemben részesítessék. Ezt a célt szolgálja a hódási állami komlótelep is, a melynek betelepítése az 1909. évben befejezést is nyert. E mellett egyes magánosok részéről komlótelepeik felújítására irányuló törekvések is figyelemben részesültek, egyrészt komlódugványok kedvezményes áron való engedélyezése, másrészt pedig szakszerű felvilágosítás, illetve szaktanács adása útján, a melyben az illetők a kolozsvári komlótermelési szaktanártól részesültek.

Burgonya-
termelés.

A burgonyatermelés javítása érdekében 1901. évben megkezdett tevékenység folytán szerzett tapasztalatok alapján a burgonyatermelés újjászervezésére megindult nagymérvű tevékenység az 1909. évben még fokozottabb mérvet öltött s a burgonyatermelés előmozdítására kinevezett szakközeg közreműködésével most már a legfontosabb burgonyatermelő vármegyék közül az 1907-ben és 1908-ban létesített Sáros, Szepes, Trencsén és Túróc vármegyei burgonyaszaporító főtelepeken kívül Abauj-Torna, Nógrád, Zólyom és Szabolcs vármegyékben is létesítettek ily telepek, az utóbbi megyében főleg azon célzattal, hogy hazánk homokos talajú burgonyatermelő vidékei is megfelelő vetőmaggal legyenek elláthatók.

A burgonyatermelés érdekében további intézkedések is szükségessé váltak. Az ország több vidékén uralkodó kedvezőtlen időjárás folytán ugyanis a burgonyán a levélfodrosodás és a gyűrűsbetegség olyan mértékben jelentkezett, hogy ha a gazdaközönség idejekorán azok ellen nem védekezik, ezek a betegségek burgonyatermelésünket súlyosan károsítanak. Mindenekelőtt a betegség mibenlétének és az ellene való védekezés módjának megismeréséről kellett gondoskodni s ezen célból a gödöllői koronauradalomban burgonyakísérleti telep létesített, mely telepen mintegy 40 különböző burgonyafajtaival végzett kísérletek lesznek első sorban hivatva azt a kérdést eldönteni, hogy melyek azon fajok, melyek a hazai viszonyok között a fentemlített pusztító betegségeknek legsikeresebben képesek ellentállani. A betegség elleni védekezést nagy mértékben elő fogják mozdítani az egészséges burgonyavetőmag beszerzése érdekében tett intézkedések is, melyek során beható vizsgálat alapján megfelelően egészségesnek talált mintegy 10.000 métermázs burgonyavetőgumó részben kiosztatott, részben a jövő évi vetőgumók fedezésére elszaporításra használtatott fel.

Mezőgazdasági
szeszőfdék.

Mezőgazdasági szeszőfdét kért 156 földbirtokos, de ezek közül csak 138-nak kérvénye volt érdemleges tárgyalás alá vehető. Az 1909-ben kiosztásra rendelkezésre álló 15.111 hl.-ből

23 ily mezőgazdasági szeszfőzde részesült összesen 14.829 hl. kontingensben olyformán, hogy Szabolcs vármegyében 3, Sáros és Szepes vármegyékben 2—2, Alsó-Fehér, Abauj-Torna-, Bereg, Besztercze-Naszód, Borsod, Fogaras, Gömör, Győr, Honf., Kis-Küküllő, Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Szatmár, Szilágy, Trencsén, Veszprém és Zala vármegyékben 1—1 mezőgazdasági szeszfőzde részesült kontingensben. A még fenmaradó kontingens az 1 08 : XXVIII. t.-cz. rendelkezése alapján a már meglevő mezőgazdasági szeszgyárak kontingensének a törvény értelmében való kiegészítésére fordított s ily módon 1 Ung vármegyei és 1 Udvarhely vármegyei szeszfőzde kontingense nyert megfelelő kiegészítést.

A mezőgazdaságnak általánosabb fellendítése és az erre vonatkozó ismeretek szélesebb körben való hozzáférhetővé tétele céljából az 1909. évben 10 népies mintagazdaság létesült, névszerint: Szabolcs vármegyében 2, Bars, Bereg, Brassó, Csík, Háromszék, Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Sáros és Zemplén vármegyékben 1—1, melyek megfelelő államsegély nyújtása mellett mindenféle tenyészállattal s az okszerű gazdálkodást lehetővé tevő felszereléssel láttattak el.

Gazdasági egyesületek és körök 1909. évben tekintélyes számban létesültek. Főleg gazdasági és gazdaszövetségek alakítása iránt mutatkozott ez évben is a kisgazdák körében mindjobban fokozódó érdeklődés.

Ezekkel együtt a gazdasági egyesületek, gazdaszövetségek és gazdakörök száma 1.056.

Ezek a gazdatársadalmi szervek, továbbá az általuk rendezett gazdasági kiállítások, gépversenye stb. nagymérvű anyagi támogatásban részesültek.

A mezőgazdasági termények hamisításának megakadályozására 1909-ben szerveztetett ezen termények közforgalmának vegyész ellenőrzése. A hamisítások elleni küzdelem ugyanis az előállítás helyek, a gyártásnak, a beraktározott árúknak, a piacoknak és az üzleteknek ellenőrzéséből áll. Ez az ellenőrzés általában a helyi közigazgatási hatóságok hatáskörébe tartozik ugyan, de mivel e hatóságoknak úgyszólván sok a teendőjük és az élelmiszer-rendészeti teendők ellátására speciális közegekkel, egy-két nagyobb várost kivéve, nem rendelkeznek, az állami vegyékíséleti állomások kötelékébe tartozó 14 kir. vegyész megbízást nyert arra, hogy kidolgozott tervszerűséggel az ország egész területét beutazzák, az élelmiszerek és mezőgazdasági cikkek előállítását, főleg pedig a mesterséges élelmiszerek (pl. margarin, kókusz-zsír) gyártását ellenőrizzék s ezekből vegyi vizsgálat végett mintákat vegyenek. Az ezen ellenőrzési vizsgálatokkal megbízott vegyészek különös feladatát képezi a nyári évszakban a fürdőhelyeken árult élelmiszerek ellenőrzése. Az élelmiszerek és mezőgazdasági cikkek ellenőrzése ezzel szilárd és szakszerű alapokra helyezett s eredményeképp az már is megállapítható, hogy egyrészt az ő útmutatásuk nyomán a közigazgatási hatóságok saját inicziatívájukból kifolyólag is nagyobb buzgalommal végzik az ellenőrzést, másrészt pedig ott, ahol a kir. vegyészek helyszíni ellenőrzési vizsgálatokat végeztek, a hamisítottak talált árúk arányszáma már a második vizsgálat alkalmával lényegesen csökkent.

A törvény hatálya alá tartozó cikkek közül újabb időben különösen a liptóitúró és az abraktakarmányok voltak kitéve nagyobb arányú hamisításoknak. Ezért intézkedés történt, hogy ez a két cikk az egész országban beható vegyi vizsgálat tárgyává tétessék, a hamisítások okai kideríttessenek s a hatóságoktól, valamint az érdekelt szaktestületektől vélemények kértettek be s ezek alapján a teendő intézkedések tervezetei munkába vétettek.

A mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló 1894: XII. t.-cz. végrehajtása során az 1909. évben is megtették a megfelelő intézkedések úgy a *legeltetési viszonyok* szabályozása, mint a közlegelőknak mindinkább szükséges megóvása érdekében. A legelőfelosztási kérelmek csak oly kevés indokolt esetekben vétettek figyelembe, midőn az arra illetékes összes szak tényezők — köztük a központi állandó gazdasági szakbizottság is — szükségesnek tartották a különleges gazdasági viszonyok vagy a felosztani kért legelő alkalmatlansága folytán a felosztás engedélyezését.

A *közbirtokossági vagyongazdálkodás* tervbe vett törvényhozási szabályozása iránt a vonatkozó törvényjavaslat a szintén érdekelt igazságügyminisztériumban előadói tervezetben elkészült

Népies mintagazdaságok.

Gazdasági egyesületek, szövetségek és gazdakörök.

Mezőgazdasági termények hamisításának ellenőrzése.

Az 1894: XII. törvény cikk végrehajtása.

ugyan, de az érintett többirányú gazdasági és közigazgatási érdekek a felmerült újabb tapasztalati adatokhoz képest a tervezet újabb átdolgozását teszik majd szükségessé; mindazonáltal remélhető, hogy a közel jövőben a törvényhozás elé terjeszthetjük már a teendő sürgős intézkedésekre vonatkozó javaslatot.

Az 1908:XLIII. t.-cz. intentióinak megfelelően hiányos közlegelőviszonyainkon való segítyezés érdekében kétirányú tevékenység folyik:

1. a már meglevő közlegelőterületek feljavítása,
2. oly helyeken, hol közlegelő nincs vagy kisterületű, ilyennek örök áron való megszerzése állami támogatás nyújtása által.

Állattenyésztésünk fejlesztése és megfelelő alapon való fellendítése érdekében elsőrendű feladat a közlegelők javítása és a hol legelőhiány van, az állatok egészséges módon való tartása és tenyésztésére való tekintettel közlegelők szerzése és alakítása.

Ha a legelőjavítás vagy örök áron való beszerzés túlságosan terheli valamely község háztartását, a hivatkozott törvény alapján a segítyezés elől nem lehet elzárkózni, mert az e téren eszközölt befektetés bőven és gazdagon fog gyümölcsözni.

Oly helyeken, a hol a községi közlegelő nem az anyagiakban való hiány, hanem közömbösség és ismerethiány miatt van elhanyagolva, ott okulásul a legelőterület egy részének helyes megmívelése útján kívánok segíteni s hasonló célból elmaradottabb vidékeken a gyakorlati életviszonyoknak megfelelő mintalegelőket létesíteni.

Az 1909. év folyamán 8.128 kat. hold legelőterület feljavításához főleg fűmagvak és műtrágyák beszerzésére és kutak létesítésére összesen 56.586 K államsegély utalványoztatott ki.

Közlegelő szerzésében 21 község részesült oly módon segítyben, hogy a legelővásárlás céljaira felvett jelzálogos kölcsön törlesztéses részletéből évi 20—40⁰/₀ a tárcza terhére elvállaltatott.

Ily módon az államháztartás aránylag kisebb mérvű megterheltetésével évi 34.035 K államsegélylyel aránylag igen jelentős, 3.880 kat. hold közlegelőterületnek 1,516.000 K vételárért való megvásárlása vált lehetővé.

Ezenkívül 483 kat. hold közlegelőterület megszerzéséhez még egyszersmindenkorra adott 23.000 K államsegély is engedélyeztetett, mi által nemcsak az állattenyésztés és ezzel a mezőgazdaság nyer a fejlődésére biztos alapot, hanem a szegényebb községek jelentékeny köztulajdon birtokába is jutnak.

A *közhasználatú tenyészapaállatok* kellő számban és minőségben való beszerzése és megfelelő gondozása iránt a szükséges konkrét intézkedések megtételére s a törvény által a községekre rótt kötelezettségek teljesítése során nehézségek csak szörványosan fordultak elő.

A *káros állatok és növények* elleni védekezés s köztük a marokkói sáska irtása az elmúlt évben is kielégítő eredménnyel járt.

Tagosítás.

A tagosításról, arányosításról, úrbéri elkülönítésről szóló s az ország erdélyi részein érvényben levő 1908:VII. t.-cz. és a szorosán vett magyarországi részekre vonatkozó 1908:XXXIX. t.-cz. s ezek végrehajtási rendeletei alapján az egész országban tömegesen megindultak a birtokrendezési eljárások. Aránylagosan több tagosítási munkálat van folyamatban az erdélyi részeken, mint a magyarországin, a mi azon körülménynek is tulajdonítható, hogy a törvény ott egy évvel előbb lépett életbe. Ezen új törvények rendelkezései alapján szervezett »állandó gazdasági szakbizottság«, melynek feladatát mint javaslattevő bizottságnak a helyes és célszerű gazdasági elvek érvényesítése képezi, a múlt év folyamán is kéthetenként tartott érdemleges üléseiben az összes elébe utalt tagosításmegszüntetési és megengedési ügyeket tárgyalta.

Szövetkezeti ügyek.

Azokat az irányelveket, melyeket a földmívelésügyi tárcza a szövetkezeti ügy és mozgalom támogatása körül az előző évek során alkalmazott és érvényesített, a jelentés évében is változtatás nélkül fentartotta.

Nevezetesen a tárcza a jelentés évében is csak olyan szövetkezetekkel szemben érvényesí-

tette gondoskodását és támogatását, a melyek tagjai túlnyomó részben a földművesek, kisgazdák vagy a mezőgazdasági munkások köréhez tartoznak és azt a célt tűzték ki működésük feladatául, hogy a tagok hitel iránti igényeit elégítsék ki vagy a tagok terményeit és termékeit közösen értékesítsék, esetleg a szükségletek közös beszerzésével biztosítsák tagjaik javára az így elérhető előnyöket.

Úgy mint eddig, több mezőgazdasági jellegű hitel-, termelő-, értékesítő-, háziipari és fogyasztási szövetkezet részesült a megalakulás és első berendezés költségeihez a tárca útján, többnyire azonban csak kisebb összegű, állami segélyben. Ezeknél a segélyeknél minden egyes esetben gondos mérlegelés tárgya volt annak a központi szövetkezetnek véleménye is, melynek kötelékébe az illető szövetkezet tartozott.

A szövetkezetek által megvett vagy felépített házakban sokszor az ottani gazdakör, olvasóegylet, ifjúsági egyesület, téli gazdasági és háziipari tanfolyam stb. is megfelelő helyiséget és hajlékot talál, úgy hogy a szövetkezeti ház mint a nép anyagi és szellemi előhaladásának fontos tényezője közszükségletet elégít ki. Az ilyen szövetkezeti házak létesítési költségeire szintén adtak segélyek.

A kisebb gazdák gabonatermésének előnyösebb értékesítése céljából létesített magtár-szövetkezetek részére a gabonaraktár felépítéséhez több ízben adott állami segély rendszerint az összes létesítési költségnek $\frac{5}{6}$ részét tette, a mivel szemben azonban a felépülő magtár tulajdonjoga az államkincstár javára leköttetett, a magtár, a míg a szövetkezett fennáll, annak díjtalanul rendelkezésére átengedtetik. A segélyezés azonban csak az Országos Központi Hitel-szövetkezet kötelékébe tartozó magtárszövetkezetek részére engedélyeztetett.

A szövetkezeti magtárak működése általában szűk keretekben mozog, mivel a kockázat elkerülése végett csak a beraktározási, bizományi és előlegezési üzletre szorítkozik.

A fontos hivatással bíró falusi állatbiztosító szövetkezetek alakulását a kereskedelmi törvénynek azon intézkedése, mely szerint minden biztosítási vállalat legalább 200.000 K biztosítéki alap befizetését tartozik igazolni, lehetlenné teszi. Gondoskodás történt tehát, hogy ezek a szövetkezetek a »Magyar kölcsönös állatbiztosító társaság« mint szövetkezet kötelékében és mint ennek fiókszövetkezetei megalakulhassanak. Az ilyen falusi fiókszövetkezetek megalakulási és első berendezési költségeire egyenkint 400 K állami segély szokott engedélyeztetni, de évenként legfeljebb 20 szövetkezet részére. Mivel a »Magyar kölcsönös állatbiztosító társaság« már az első évben sokkal több fiókszövetkezetet létesített, az évenkénti segélyezhető szövetkezetek számának felemelése megfontolás tárgya.

Mély talajművelés céljaira szolgáló gőzeke-szövetkezetek alakítása iránt, bár többoldalú tárgyalás volt folyamatban, újabb szövetkezet az év folyamán még sem létesült és segély, illetve kölcsön sem engedélyeztetett. E szövetkezetek állami támogatása tekintetében egyébiránt megfontolás tárgyául tétetett, hogy az olcsó kamatú állami kölcsön helyett inkább több évre terjedő kamatmegtérítési segély engedélyeztessék.

A magyar királyi kormány 1908. évi működéséről szóló jelentése kimerítően ismertette a Szerbiával 1908. évi március 11-én megkötött kereskedelmi szerződést.

Ezt a szerződést a kormány a felhatalmazási törvény alapján az 1908. szeptember hó 1-én ideiglenes hatálylyal léptette életbe, az ideiglenes életbeléptetés hatályának lejártával azonban, 1909. évi március hó 31-én a szerződés végérvényesen elejtetett.

Ehhez képest Szerbiával egészen az 1909. év végéig ismét szerződésen kívüli viszonyban állottunk.

Az 1909. év folyamán elintézészt nyert a Rumániával való kereskedelmi szerződés ügye és pedig akként, hogy az 1894. év óta fennálló egyszerű legnagyobb kedvezményes szerződés helyett tarifális szerződést kötöttünk, melynek érvénye, mint minden új kereskedelmi szerződésünké, az 1917. év végéig tart. Az új szerződésben Rumánia — ellenértékül az iparunknak adandó tarifakedvezményekért — állattenyésztése számára a legnagyobb nyomtatékkal engedményeket követelt, ezért a Szerbiával 1908-ban kötött kereskedelmi szerződésnél

Vám- és kereskedelem-politikai ügyek.
a) Kereskedelmi szerződési tárgyalások.

alkalmazott eljárásnak megfelelően és az ott biztosított feltételek mellett maximális évi kontingens kikötése mellett korlátolt húsbehozatalt engedélyeztünk. A megadott kontingensek a szerződés első éveiben kicsinyek és csak később emelkednek; így a levágott szarvasmarha-kontingens a 35.000 darabot, azaz a Szerbiának annak idején nyújtott kontingens magasságát csak a szerződés tartamának utolsó évében éri el. Ép így a sertésbehozatal tekintetében az első évekre kisebb és csak a szerződési korszak vége felé emelkedő kontingens-számokat állapítottunk meg; az évenként 100.000 darabban megállapított juhkontingens ellenértéke lesz annak, hogy a magyar kormány továbbra is fentartotta magának azon elvitathatlan jogát, hogy a magyar-rumán határszélen a régebben gyakorolt legeltetési forgalmat szabad belátása szerint korlátozhassa avagy egészen megtilthassa, ebből a célból törvényjavaslat készült.

A magyar és az osztrák kormányokat e szerződés megkötésekor az az elv vezérelte, hogy a Rumániának az állati termékekkel való forgalom számára nyújtandó kedvezmények dacára a ragadós állati betegségek behurcolásának veszélye minden körülmények között teljességgel kizárassék. Ebben a tekintetben is oly messzemenő biztosítékokat nyertünk a ragadós állati betegségek behurcolhatása ellen, hogy állatállományunk esetleges veszélyeztetéséről szó sem lehet. Ehhez képest Rumániából — a baromfi és az egyiptás állatok kivételével — élőállatok behozatala egyáltalán nem fog történni, sőt a meghatározott mennyiségű hús behozatalára tett engedmények is csak oly húsról vonatkoznak, a mely rumán területen fekvő és a mi saját állategészségügyi szakközegeink szigorú ellenőrzése alatt álló vágóhidakon levágott állatokból származik.

b) Vámtarifális tárgyalások Ausztriával.

A szerződéses vámtarifa V. cikke állandó felhatalmazást adván a kormánynak arra, hogy az autonóm vámtarifához tartozó magyarázatokot a szükséghez képest módosíthassák, a magyar kormány az 1909. év folyamán is élt azon jogával, hogy a magyar mezőgazdaság érdekében is kívánatos vámtarifális magyarázatváltoztatásokat rendszeresen eszközöltesse. Ebből a célból a földművelésügyi ministerium megbízottai is állandóan résztvettek azokon a havi adminisztratív vám- és kereskedelmi értekezleteken, a melyek felváltva Budapesten és Bécsben tartottak.

c) Vámtarifális tárgyalások a Németbirodalommal.

Az 1905. január 25-én kötött német kereskedelmi szerződés életbeléptetése óta a Németbirodalommal való kölcsönös forgalmunk zavartalanul bonyolódik ugyan le, mindamellett a folyton fejlődő ipar, valamint a szerződés megkötése óta a szerződő felek autonóm törvényhozásának újabb intézkedései sok tekintetben elannyira változott helyzetet teremtettek számos részletkérdésben, hogy Magyarország és Ausztria, valamint a Németbirodalom kormányai legcélszerűbbnek találták, hogy a szabályozást igénylő kérdéseket diplomáciai jegyzékváltás helyett bizottságok delegálása útján szóbelileg tárgyalassék le.

Az ebből a célból a magyar szakministeriumok között, és megállapodásuk után a cs. kir. osztrák szakministeriumokkal szükséges előkészítő tárgyalások befejezése után a németbirodalmi kormány kiküldötteivel 1909. év október havában vétettek fel a tárgyalások és Budapesten és Bécsben felváltva tartott ülésekben 1909. november havában nyertek befejezést. A tárgyalások eredménye a magyar állatforgalomra, borkivitelre, gyümölcskivitelre nézve tényleges előnyöket és könnyítéseket biztosítottak, valamint megnyugtató interpretációkat sikerült nyernünk a németbirodalmi kormánytól arra nézve is, hogy azokat a szerződéses megállapodásokat, melyeket a Németbirodalomba irányuló árpa és malátakivitelünkre nyertünk, a szerződés megkötése óta hozott németbirodalmi autonóm törvények nem fogják elhomályosítani. Ez alkalommal megnyugvással lehet felemlíteni, hogy a németbirodalmi kormány kiküldöttei két ízben is a legbehatóbb tanulmány tárgyává tették több állami mezőgazdasági intézményünket és mint olyanról, a mely a Németbirodalomba irányuló kivitelünkkel a legszorosabb nexusban van, állami szőlészeti és borászati intézményeinkről is a teljes elismerés hangján nyilatkoztak.

A konzuláris jelentéstétel reformja.

A külföldön székelő konzuljaink jelentéstételének rendszere meglehetősen régi alapokon nyugszik. A cs. és kir. közös külügyminister szívesen felkarolta azokat az óhajításokat, melyek a magyar mezőgazdasági érdekképviselői szervek körében is megnyilvánultak oly célból,

hogy ezek a jelentések gyorsabban és gyakorlatiasabban készüljenek. A közös külügyminister a konzuláris jelentéstétel egész reformálása érdekében 1909. év szeptember havára értekezletet hívott egybe, melyen a fölmívelésügyi tárca is képviselve volt. A tárca képviselője számos, a fölmívelésügyi ministerium ágazataira kiterjedő reformjavaslatait a közös külügyministerium s a magyar kormány magáévá tette.

A külföldi gazdasági szaktudósítók szolgálati beosztása az 1909. évben nem változott. Létszámuk azonban szaporodott, a mennyiben az 1908. évi állapothoz képest, midőn a tárczának Berlinben, Münchenben, Belgrádban, Londonban, Rómában és Newyorkban volt szaktudósítója, illetve Berlinben és Londonban segédzaktudósítója is, még Bukarestbe is szaktudósító küldetett különösen oly czélből, hogy az új rumán kereskedelmi szerződéssel kapcsolatos helyszíni munkálatokat állandóan tanulmányozza.

A szaktudósítók 1909. évi munkássága is minden, az illető állam területén jelentkező nagyobb közgazdasági változásra kiterjedt, közérdekű jelentései a »Köztelek« című gazdasági szaklapban jelentek meg.

A Nemzetközi Mezőgazdasági Intézet a magyar fölmívelés ügyéhez az 1909. év folyamán még közelebbi kapcsolatba jutott. Egyrészt ugyanis mindjebban kialakulnak azok a mozzanatok, melyek a magyar mezőgazdaság, mezőgazdasági statisztika, szövetkezeti ügy, növénybetegségek, munkásjóléti intézmények stb. ügyével közösek, másrészt pedig a magyar állam az Intézethez kiküldött képviselője fáradhatatlanul törekszik arra, hogy az önálló Magyarország fölmívelésügyének haladása az intézetben képviselt ötven külföldi állam előtt kétségtelenül kidomborodjék. Jelentékeny haladást tüntet fel az intézet életében a mezőgazdasági statisztikai hírszolgálat bevezetése.

Tekintettel arra, hogy mezőgazdasági intézményeink iránt a külföld is mindjebban érdeklődik, szükségesnek mutatkozott, hogy rövid, de szerves kivonatban egyelőre legalább francia nyelven megismertessük mindazon alapvető törvényes intézményeinket, melyekből a külföld kellő tájékozódottságot szerezhessen a magyar mezőgazdaság fejlesztésére irányuló intézkedéseinkről. Ebből a czélből az 1836-tól kezdve egészen az 1908. év végéig alkotott törvények bő kivonatban dolgoztattak fel s úgy magyar, valamint francia nyelven önálló kiadvány alakjában publikáltattak. A szerves munka nagy mennyiségben kerül szétosztásra nem csupán saját konzulátusaink és követségeink között, hanem részesedni fognak abban az idegen államok képviselői is, valamint mindazok a nagyszámú külföldi érdeklődők, a kik hazánkban megfordulnak.

A mezőgazdasági statisztikai szolgálat 1909. évben is azt a czélt szolgálta, melyet az 1906. év elején megtartott statisztikai szakértekezlet kitűzött, vagyis a gazdasági hírszolgálat fejlesztését és tökéletesítését.

Hazai viszonyainkra nézve ezt a szolgálatot a gazdasági tudósítók és közgazdasági előadók, valamint a próbaidőszakban az e czélra kérdőívekkel ellátott tekintélyesebb gazdák, a külföldiekre nézve pedig a cs. és kir. konzuli hivatalok és a külföldön alkalmazott gazdasági szaktudósítók látják el.

A gazdasági tudósítók száma az 1909. év végén 2.288 volt. Ez a létszám az 1906. évi szakértekezlet javaslataihoz képest még az 1910. év folyamán mintegy 1.000 új tudósítóval fog szaporodni, és a létszámszaporítás folytatódni fog mindaddig, míg a gazdasági művelés alatt álló területnek minden 10.000 kat. holdjára legalább egy gazdasági tudósító nem esik. Ez a cél csak fokozatosan valósítható u. i. meg, egyrészt, mert a tudósítói tisztség teljesen díjtalan és mint ilyen, csak önkéntes vállalkozás útján tölthető be, másrészt, mert arra is súly helyeztetik, hogy a megbizandó egyén gazdasági szaktudással vagy legalább is gazdasági tapasztalattal birjon.

A gazdaközönség állandó és gyors tájékoztatása czéljából a gazdasági tudósítók adatai alapján kéthetenként hivatalos vetésjelentések adattak ki az 1909. évben is, a vetések időnkénti állásáról, a várható termés mennyiségéről és az ország mezőgazdasági állapotáról. Ezen vetésjelentések alapját képező nagytömegű adatot a mezőgazdasági statisztikai osztály min-

Külföldi
gazdasági
szaktudósítók.

A római
Nemzetközi
Mezőgazdasági
Intézet.

Fölmívelés-
ügyre vonatkozó
törvények
kivonata.

Mezőgazdasági
statisztika.

denkor 3 nap, vagyis a lehető legrövidebb idő alatt dolgozza föl és teszi közzé. Hogy az így közzétett vetésjelentések a római nemzetközi mezőgazdasági intézet havi közleményeibe kellő időben fölvehetőek legyenek s a nevezett nemzetközi intézet kötelékébe tartozó államok érdeklődő köreivel mindenkor a legutolsó termésbecslések legyenek ez úton közölhetőek, 1909. évben a vetésjelentések közzétételének napjai oly módon változtattak meg, hogy azok minden hó 4-ike és 18-ika helyett 12-én és 28-án adassanak ki.

Hogy a hazai termés mellett a külföld várható termése felől is állandó legyen a tájékozottság, a mezőgazdasági statisztikai szolgálat folytonosan figyelemmel kíséri az egész világ gabonavetésének fejlődését és konzulátusainak jelentése alapján időnkint közleményeket ad ki a napilapokban az egyes államok terméskilátásairól is.

A világi 1909. évi összes gabonaterméséről konzuli hivatalaink, külföldi gazdasági és kereskedelmi szaktudósítóink, a külföldi nagy statisztikai szaklapok és más hitelt érdemlő források alapján az 1909. évben is két statisztikai dolgozat készült, és pedig az egyik augusztus végén, vagyis közvetlenül az aratás után, nagyobbára még becslési adatok alapján, a másik pedig a naptári év végén, illetve 1910. év elején, többnyire már végleges, hivatalos terméseredmények alapul vételével.

A gazdasági tudósítókön kívül 1909. évben még 106 rovarkártudósító is működött az ország különböző részein abból a célból, hogy a károkat okozó rovarok és növénybetegségek jelentkezésének hamarabb tudomására jussunk és ellenük kellően és idején védekezhessünk.

A »gazdasági tudósítók évkönyve«, mely a gazdasági hírszolgálatot teljesítő tudósítók működésének irányítása céljából évenként ki szokott adatni, az elmúlt 1909. év végén újra átdolgozva és ismét számos adattal és tudnivalóval bővítve jelent meg, úgy hogy az immár 695 oldalra terjedő és naptárral ellátott könyv hasznos segédeszközzé vált nemcsak a gazdasági tudósítóknak, hanem az összes gazdáknak is.

A mezőgazdasági munkabérstatisztika adatai némi czélszerű módosítással és az adatok pontossága szempontjából szükségessé vált egyszerűsítéssel az 1909. év végén is ugyanazon alapon gyűjtettek, mint a melyeket az 1902. évben eziránt megtartott statisztikai szakértekezlet kívánt. A feldolgozott nagyterjedelmű anyagból az 1909. évben csak a napszámbeérek nyomattak ki könyvalakban.

A szőlőmívelés fejlesztése érdekében kifejtett kormányzati tevékenység az 1909. évben első sorban a meglévő szőlők fentartására, s okszerű és gondos mívelésének előmozdítására irányult. Új szőlők létesítése, illetőleg a filloxera által elpusztított szőlők felújítása csupán az elsőrendű hegyvidékeken részesített állami támogatásban.

A szőlők és különösen az oltványszőlők fenn- és jó karban tartása tudvalevőleg az eddiginél jóval több és gondosabb szőlőmunkát s nagyobb szakértelmet igényel. Újabb időkben az okszerű szőlőmívelés munkája azzal is jelentékenyen megszorodott, hogy a különböző szőlőbetegségek és különösen a peronospora viticola s némely vidéken rendkívül elszaporodott rovarkárok ellen is évről-évre rendszeresen védekezni kell a szőlőgazdáknak.

A beszerzett hivatalos adatok szerint a peronospora ellen való védekezés az 1909. évben 457.583 kat. hold kiterjedésű szőlőterületen foganatosított és pedig: 285.197 kat. holdon kielégítő s 172.386 kat. holdon csekélyebb eredménnyel. Az Oidium Tuckeri (lisztharmat) 76.670, a Conyothirium Diplodiella (fakórothadás) 55.177, a Botrytis Cinerea (szürkerothadás) 226, az Antraknózis (fenésedés) 1.748, s a ragya és egyéb szőlőbetegségek 2.124 kat. hold kiterjedésű szőlőben okoztak kárt, munkát és költséget a szőlőbirtokosoknak. A szőlőmoly némely vidéken valóságos csapásként pusztított az 1909. esztendőben s egymaga közel 5.000 hold szőlő termését dézsmálta meg. Ezzel együtt a többi rovarkárok 8.416, egyéb elemi csapások: jég, fagy és aszály pedig 240.603 kat. hold szőlőt sújtottak az 1909. évben.

A szőlő- és borgazdasági intézmények s a szőlészeti és borászati ügykörben alkalmazott szaktisztviselők működését ennél fogva első sorban az ezek ellen való védekezésre s általában a szakismeretek fejlesztésére és terjesztésére kellett irányítani.

A szőlőbetegségek s az újabb időkben nagyon elszaporodott rovarkárok ellen való véde-

kezést ugyanis úgyszólván a szőlő rendes munkái közé kell beállítani s e tekintetben a védekezés olcsóbb és czélszerűbb irányítása egymaga óriási értékeket menthet meg a közvagyon számára. A szőlő- és borgazdasági intézmények és különösen a m. kir. ampelológiai intézet és a központi szőlészeti kísérleti állomás működése ennél fogva e tekintetben is nagy jelentőséggel bír.

A filloxeravész fellépte az 1909. év folyamán 20 község határában állapított meg hivatalosan. Ez idő szerint filloxeramentes községek már csak az ország erdélyi részeiben, az erdők és hegyek közé ékelt vidékeken vannak s erre való tekintettel megfontolás tárgyát kell hogy képezzék azok a szőlővessző-forgalmi korlátozások, a melyek egyes törvényhatóságok, illetőleg egyes községek határába való szőlővesszőbevitel tekintetében még fennállanak. Az idevonatkozó tárgyalások az érdekelt községekkel és az illetékes törvényhatóságokkal már folyamatba is tétettek.

A régi, filloxeralepett, de még termőképés állapotban volt szőlőkből az 1909. év folyamán 4.264 kat. hold pusztult el. Ennek ellenében azonban részben az elpusztult szőlők helyén, részben eddig más művelésre használt területeken ugyancsak az 1909. év folyamán 19.425 kat. hold kiterjedésű új szőlő létesült s ezzel a felújított és újonnan ültetett szőlők kiterjedése 374.509 kat. holdra emelkedett, a mi az eddig elpusztult 478.767 kat. hold kiterjedésű régi szőlő 78,22⁰/₀-ának felel meg.

Az 1909. év folyamán ültetett új szőlőkből 10.846 kat. hold a régi hegyiszőlők helyén, 8.579 kat. hold pedig részben immunis homoktalajon, részben síkvidéki kötött talajú területeken létesült. Az új ültetések aránya tehát ebben az évben a hegyiszőlők javára némileg javult. Az 1908. év folyamán ugyanis az immunis homoktalajú és a síkvidéki kötött talajú területeken 15.439, a régi hegyiszőlők helyén pedig csak 13.565 kat. hold kiterjedésű új szőlő létesült, vagyis abban az évben kevesebb hegyiszőlőt ültettek, mint homoktalajú és más síkvidéki szőlőt s ugyanígy volt az azelőtti években is, csak hogy még nagyobb arányokban.

A régi, vagyis az 1883. évben befejezett kataszteri felmérés szerinti 622.488 kat. hold kiterjedésű szőlőkből ma már csak 143.728 kat. hold áll fenn s legnagyobb része (78.000 kat. hold) ennek is immunis homoktalajú régi szőlő, 15.530 kat. hold pedig kötött talajon ugyan, de síkvidéken áll fenn. A régi hegyiszőlőkből tehát mindössze 50.191 kat. hold van termőképés állapotban, 33.303 kat. hold azonban ebből is filloxeralepett és csak 16.888 kat. hold az a régi szőlőterület, a melyet a filloxera terjedésére nézve kedvezőtlen fekvése annak pusztításától eddig megvédelmezett. Ezek az ország keleti részében, az erdélyrészi hegyek és erdők közé ékelt vidékeken vannak.

A felújított és az újonnan ültetett 374.509 kat. hold szőlőültetvényből 134.820 kat. hold (36,00⁰/₀) immunis homoktalajon, 85.278 kat. hold (22,77⁰/₀) pedig részben európai fajtájú szőlővesszőkkel szénkénegezésre, részben amerikai alanyokon készült oltványokkal ugyan, de síkvidéki kötött talajú területeken létesült és csak 154.411 kat. hold (41,23⁰/₀) ültetett a régi hegyiszőlők helyére. A filloxera által elpusztított 478.767 kat. hold régi hegyi szőlőből tehát tulajdonképen csak 154.411 kat. hold (32,25⁰/₀) újított fel.

Az 1909. évi statisztikai felvétel szerinti szőlőterület 518.230 kat. hold, a mi az eredeti szőlőterület 83,25⁰/₀-ának felel meg. Ennek megoszlását a következő számadatok tüntetik fel:

1. Régi vagyis az 1883. évben befejezett kataszteri felmérés szerinti szőlőterület	622.488 kat. hold
ebből az 1909. év végéig elpusztult	478.767 kat. hold = 76,92 ⁰ / ₀
Még termő, de részben filloxeralepett régi szőlők tehát van	143.721 kat. hold = 23,08 ⁰ / ₀
2. A még termőképés állapotban levő régi szőlőkből:	
a) filloxeramentes régi hegyiszőlő	16.888 kat. hold = 11,75 ⁰ / ₀
b) filloxeralepett, de még termő régi hegyiszőlő	33.303 kat. hold = 23,17 ⁰ / ₀
c) filloxeralepett, de még termő síkvidéki szőlő	15.530 kat. hold = 10,81 ⁰ / ₀
d) immunis homoktalajú régi szőlő	78.000 kat. hold = 54,27 ⁰ / ₀
együtt	143.721 kat. hold

3. Az 1909. évi statisztikai felvétel szerinti szőlőterület	518.230 kat. hold	
ebből még termő, de részben filloxeralepett régi szőlő	143.721 kat. hold	= 27.74 ⁰ / ₀
A felújított, illetőleg újonnan ültetett szőlőterület tehát . .	374.509 kat. hold	= 72.26 ⁰ / ₀
4. A felújított és újonnan ültetett szőlőkből :		
a) amerikai alanyú hegyi oltványszőlő	135.307 kat. hold	= 36.13 ⁰ / ₀
b) szénkénegezésre ültetett új hegyiszőlő	19.104 kat. hold	= 5.10 ⁰ / ₀
c) amerikai alanyú síkvidéki oltványszőlő	28.484 kat. hold	= 7.60 ⁰ / ₀
d) szénkénegezésre ültetett síkvidéki szőlő	56.794 kat. hold	= 15.17 ⁰ / ₀
e) immunis homoktalajú új szőlő	134.820 kat. hold	= 36.00 ⁰ / ₀
együtt	374.509 kat. hold	
5. Az 1909. évi statisztikai felvétel szerinti szőlőterületből :		
a) régi és új hegyiszőlő	204.602 kat. hold	= 39.48 ⁰ / ₀
b) kötött talajú síkvidéki szőlő	100.808 kat. hold	= 19.46 ⁰ / ₀
c) immunis homoktalajú régi és új szőlő	212.820 kat. hold	= 41.06 ⁰ / ₀
együtt	518.230 kat. hold	
6. A régi és új hegyiszőlőkből :		
a) régi, részben filloxeralepett szőlő	50.191 kat. hold	= 24.53 ⁰ / ₀
b) a régi szőlők helyén létesített új szőlő	154.411 kat. hold	= 75.47 ⁰ / ₀
együtt	204.602 kat. hold	
7. A síkvidéki kötött talajú szőlőkből :		
a) kötött talajú részben filloxeralepett régi szőlő	15.530 kat. hold	= 15.40 ⁰ / ₀
b) eddig más művelésre használt területen létesített új szőlő .	85.278 kat. hold	= 84.60 ⁰ / ₀
együtt	100.808 kat. hold	
8. Az immunis homoktalajú szőlőkből :		
a) régi szőlő	78.000 kat. hold	= 36.66 ⁰ / ₀
b) új szőlő	134.820 kat. hold	= 63.34 ⁰ / ₀
együtt	212.820 kat. hold	
9. Az eddig más művelésre használt területeken létesült új szőlőkből :		
a) amerikai alanyú síkvidéki oltványszőlő	28.484 kat. hold	= 12.95 ⁰ / ₀
b) szénkénegezésre ültetett síkvidéki új szőlő	56.494 kat. hold	= 25.80 ⁰ / ₀
c) immunis homoktalajú új szőlő	134.820 kat. hold	= 61.25 ⁰ / ₀
együtt	219.798 kat. hold	
10. Apadás az eredeti szőlőterület ellenében :		
A régi, vagyis az 1883. évben befejezett kataszteri felmérés szerinti szőlőterület	622.488 kat. hold	
Az 1909. évi statisztikai felvétel szerinti szőlőterület	518.230 kat. hold	= 83.25 ⁰ / ₀
apadás	104.258 kat. hold	= 16.75 ⁰ / ₀

A hegyvidéki szőlőkultúra alapját még mindig az amerikai alanyokon készült szőlőoltványok képezik. A legjobban bevált s ennek következtében leginkább használt és elterjedt amerikai szőlőfajta ez idő szerint is a Riparia Portalis. Száraz, köves talajokban és melegebb fekvésekben alkalmazzák a Rupestris Monticola alanyfajta is. Ennek az egyébként sok kiváló tulajdonsággal bíró alanyfajtanak azonban nagy hibája az, hogy későn ér meg. Újabban éppen erre való tekintettel a sokkal korábban, sőt az eddig ismert amerikai alanyfajták közül a legkorábban érő Riparia Solonis fajtaival kezdik helyettesíteni. Ennek folytán az állami telepeken az előző években meg nem felelőnek bizonyult és ennek következtében kiirtott Rupestris Metallica és Vitis Solonis helyett legnagyobb részben Riparia Solonis ültetvények létesítettek s egy-két év múlva ezek vesszőtermése is forgalomba lesz hozható.

A szőlőfelújítás előrehaladottsága következtében az 1909. év folyamán több kisebb kiterjedésű és e miatt aránylag nagyobb költséggel művelhető amerikai szőlővessző szaporító anyatelep megszüntetése vált lehetségessé. Ezek közül az alvinczi, szilágysomlyói, szilágycsehi, putnoki, mezőkövesdi és somlyóvásárhelyi állami telepek megszüntetése már foganatosított is; a homrogi és a margittai állami telepek megszüntetése iránt pedig tárgyalások vannak folyamatban.

Az állami telepeken az 1909. évben 35,682.203 darab amerikai és 3,055.000 darab európai fajtájú szőlővessző és 1,513.600 darab szőlőoltvány termeltetett.

Árkedvezményben, úgy mint az előző években, csak a valóban szegénysorsú hegyvidéki kisgazdák, egyházak, lelkészek és tanítók részesültek. Síkvidéki kötött talajú területek beültetésére az állami telepekről sem szőlővesszők, sem szőlőoltványok még árszabályszerinti rendes áron sem adtak el.

A szőlőoltványokat a szőlőbirtokosok a legtöbb vidéken maguk állítják elő. A fás oltványok rendszerint előhajtási (stratifikálási) módszerrel készítetnek. Ennek a módszernek tudvalevőleg nagy előnye az, hogy minden költségesebb berendezkedés nélkül sikerrel alkalmazhatják a kisebb szőlősgazdák is. Az oltványoknak ily módon való készítése különösen az Aradhegyalján s Zala, Sopron és Pozsony vármegyékben terjedt el, a hol az egyes szőlősgazdák oly jelentékeny mennyiségekben készítik a fás oltványokat, hogy nemcsak a saját szükségletüket képesek fedezni, hanem még el is adhatnak belőle. A magánfelektől vásárolt szőlőoltványok minősége miatt azonban sok panasz merült fel. Az e téren tényleg tapasztalható visszaélések ellen csak az érdekeltek oktatásával és felvilágosításával lehet némileg segíteni. Az elpusztult szőlők felújításának előmozdításáról szóló 1896. : V. t.-cz. végrehajtása során az 1896. évi 60.900. sz. alatt kibocsátott szőlővessző- és szőlőoltvány-üzleti szokások e tekintetben módot is nyújtanak arra, hogy a szőlőbirtokosok a rossz oltványokat szállító felek ezen visszaélései ellen védekezzenek. Erre való tekintettel a szőlészeti és borászati ügykörben alkalmazott szaktisztviselők utasítottak, hogy hivatalos utazásaik alkalmával és különösen szakelőadásaik keretében főleg oly vidékeken, a hol a szőlőfelújítás, illetőleg az új szőlők telepítése még folyamatban van, az érdekelteket az említett visszaélésekre és káros következményeire figyelmeztessék, egyszermind az üzleti szokások alkalmazása tekintetében a kellő felvilágosításokkal és útbaigazításokkal lássák el s a szükséghez képest főleg a kifogások megtételénél és elbírálásánál járjanak közben személyesen is. A szőlősgazdák pedig az illetékes szőlészeti, borászati és gazdasági egyesületek útján időről- időre figyelmeztetnek, hogy különösen szőlőoltvány szükségleteik beszerzése tekintetében kellő óvatossággal járjanak el s vegyék igénybe és kövessék a szőlészeti és borászati felügyelők tanácsait.

Némely vidéken, különösen a kisgazdák körében, nagyon elterjedt az amerikai fajtájú szőlőtőkéknek zölden való beoltása is. Ezt az eljárást, ha helyesen alkalmazzák s a hol a zöldoltványok készítésére az éghajlati viszonyok megfelelőek, vagyis a hol és a mikor a tőkének zölden beoltott vesszője a ledöntés vagy sülyesztés idejéig kellően beérik, teljes sikerrel alkalmazható. Viszont azonban hiábavaló munkát végeznek azok, a kik a zöldoltványt őszzsel, nem kellően érett állapotban döntik le. E tekintetben az utóbbi időkben némely vidéken szomorú tapasztalatok szereztek s a szőlészeti és borászati ügykörben alkalmazott szakközégek utasítottak, hogy az érdekelteket a szükséges felvilágosításokkal lássák el és figyelmeztessék, hogy különösen ügyeljenek arra, hogy a ledöntendő tőke fája teljesen érett legyen.

Az elpusztult szőlőknek amerikai alanyokon készült szőlőoltványokkal való felújítása mellett évről-évre jelentékeny kiterjedésű európai fajtájú szőlők létesítetnek szénkénegezéssel való fentartás céljából is s némely vidéken kellő eredménnyel és fokozódó arányokban alkalmazták a szénkénegezést a filloxera által megtámadott, de még termőképes szőlők fentartására is. Az erre a célra szükséges szénkénege legnagyobb részben még mindig a zalatnai állami szénkénegyárban állítatik elő.

A szénkéneg-fogyasztás az 1909. évben 61.302¹⁷ m.-mázsa volt. Ebből 31.036⁶⁴ m.-mázst a zalatnai gyár, 26.257 m.-mázst pedig a pozsonyi Dynamit Nobel-gyár szállított; 4.008⁵³ m.-mázsa pedig külföldről szereztetett be. A szénkénegnek a szőlőbirtokosok részére való kiszolgáltatása céljából az 1909. év folyamán 6 új szénkénegraktár állíttatott fel és pedig: Akali, Aszód, Döbrököz, Dunapentele, Ozora és Örvényes községekben. Ezekkel a szénkéneg kiszolgáltató bizományi raktárak száma 83-ról 89-re, illetőleg — mivel időközben a soproni bizományi raktár megszűnt — 88-ra emelkedett s a 3 állami raktárral együtt 91 különböző helyen volt a szénkéneg beszerezhető.

Az 1896: V. t.-cz. alapján engedélyezett szőlőfelújítási kölcsönök álladéka az 1909. év végén a következő volt:

T á r g y	Darab- szám	Terület (kat. hold)	Készpénz	Kötelezvény
			összeg koronákban	
1. Beérkezett	11.831	23.813	39,163.357	
2. Megszavaztatott	9.048	16.891	20,893.800	29,878.150
3. Folyósítható lett	7.743	14.674	18,693.040	26,731.050
de ebből megszűnt			3,339.860	4,776.000
tehát a mai álladék			15,353.180	21,955.050
4. Készpénzkifizetés			17,870.596	

Habár a fentebb közölt statisztikai adatok szerint még nincs annyi szőlőnk, mint a mennyi a filloxera fellépte előtt volt, sőt ha pusztán csak a szőlőterület kiterjedését tekintjük, a fent kimutatott 104.258 kat. hold hiány (16,75%) látszólag jelentékenynek tűnik is fel, másrészt azonban tény az, hogy a régi szőlőknél helyesebben ültetett és okszerűbben kezelt jelenlegi szőlők jóval bővebb termést adnak, minélfogva elemi csapásoktól ment normális években a már meglevő szőlőterületen biztosan számíthatunk annyi bortermésre, sőt többre is annál, a mennyi borunk a filloxera fellépte előtti nagyobb szőlőterületen termett.

A mi pedig az új szőlők borainak minőségét illeti, ez a finom és értékes borokat termett régi szőlők helyén ültetett új szőlőkben épen olyan kitünő, a minő azelőtt volt; a homokterületeken létesített új szőlőkben pedig hasonlíthatatlanul jobb, mint a minők a régi homoki borok voltak, sőt a szőlőfajták helyes megválasztásának s az okszerű szőlőművelés elterjedésének következtében termett borok minősége is sok helyen javult a filloxera fellépte előtti borokéhoz képest.

Borértékesítés. Az előadottak szerint azt a nagy csapást, melyet a filloxeravész a hazai bortermelésre mért, immár sikerült leküzdenünk, most azonban egy másik nagy feladat áll előttünk, nevezetesen gondoskodnunk kell arról, hogy a költséges befektetésekkel és az állam hathatós anyagi támogatásával létesített új szőlők jövedelmezősége biztosítható legyen.

E célból az okszerű borkezelés terjesztése és fejlesztése s általában a borértékesítés, különösen pedig a borkivitel előmozdítására kell főszólyt helyezni. Szükséges ez annál is inkább, mert már évek óta egyre több a panasz a miatt, hogy szőlősgazdáink bortermésüket, különösen pedig a finomabb és értékesebb fajborokat nem képesek megfelelő áron értékesíteni, sőt a folyton emelkedő munkabérek s az évenként fellépő szőlőbetegségek ellen való védekezés költséges volta miatt néhol már alig fizeti ki magát a szőlőművelés.

Ilyen körülmények között a szőlőművelés további kiterjesztése — az értékesítési viszonyok lényeges javulásáig — közgazdasági szempontból ezidőszert nem kívánatos s ennek állami támogatása ma már csak kivételesen s legfeljebb az olyan elpusztult hegyi szőlőterületeken indokolható, a melyeken a szőlőművelés a lakosság kizárólagos vagy főkeresetforrását

képezte, a mely területek más művelésre nem igen használhatók, a melyeknek felújítását tehát a közérdek kívánja.

Ennélfogva elérkezett az ideje annak, hogy azon anyagi támogatás, melyet a törvényhozás elismerésre méltó áldozatkészséggel az állami költségvetésekben eddig évenként a hazai szőlőművelés terjesztésének előmozdítására s az e célból eddig nagyban folytatott állami szőlővessző- és szőlőoltványtermelésre a földművelésügyi minster rendelkezésére bocsátott, a fent vázolt viszonyoknak megfelelőleg jövőre fokozatosan mindinkább olyan célokra használtassék fel, melyek a szőlőművelés terjesztése helyett a borértékesítés és borkivitel előmozdítását szolgálják. Sőt a borértékesítés és a borkivitel előmozdítására még ezen felül is nagyobb összegekre lesz szükség, hogy ezen immár nagyon égető kérdés sikeresen legyen megoldható. Hogy azonban a már meglévő, költséges befektetésekkel felújított szőlők fentarthatók s az azokban természetesen évről-évre előálló tökehiányok pótolhatók legyenek, az e célra szükséges szőlővesszők és szőlőoltványok termelését — habár az eddiginél korlátozottabb mennyiségben — az állami telepeken még ezután is szükséges lesz folytatni, mert a szőlővesszők és szőlőoltványok termelése, az e téren szerzett és fentebb már említett sajnos tapasztalatok miatt, még nem bízható teljesen a magánvállalkozásra.

A fent jelzett körülmények között új szőlők létesítése nemcsak a mai szőlőbirtokosokra nézve káros, hanem nagyon megfontolandó saját érdekükben azok részéről is, a kik még ezután akarnak, különösen a kötött talajú sík vidéken, új szőlőket telepíteni, mert ha figyelembe vesszük, hogy az ilyen síkvidéki szőlők az elemi csapásoknak legjobban ki vannak téve és silányabb minőségű bort teremnek, nagyon kérdéses, hogy az ilyen területek szőlővel beültetve, meg fogják-e hozni azt a tiszta jövedelmet tulajdonosaiknak, a melyet más művelésre használva meghoznának.

A szakismeretek terjesztése az eddigi keretben :

- a) a kerületi szőlészeti és borászati felügyelők által az érdekelt községekben tartott 1—3 napra terjedő időleges tanfolyamok útján,
- b) a néptanítók és lelkészek, továbbá a szőlősgazdák és vinczellérek számára szervezett 2—4 hétre terjedő tanfolyamok útján,
- c) szakkönyvek, útmutatások és vezérfonalak kiadása és terjesztése útján,
- d) az állami szőlőtelepeken szervezett szőlőmunkástanfolyamok útján,
- e) az állami vinczellériskolák útján,
- f) a budafoki pinczemesteri tanfolyam útján,
- g) a budapesti felsőbb szőlő- és borgazdasági tanfolyam útján és végül
- h) a központi szőlészeti kísérleti állomás és ampelológiai intézet útján történt az 1909. évben is.

Szőlészeti és
borászati szak-
oktatás.

A két utóbbinak, különösen a központi szőlészeti kísérleti állomásnak feladata egyszersmind a szakismereteknek a tudomány eszközeivel való továbbfejlesztése is.

A kerületi szőlészeti és borászati felügyelők az 1909. évben összesen 1.080 egy-három napra terjedő tanfolyamot tartottak, a melyeken 33.907 kigazda, vinczellér és szőlőmunkás részesült oktatásban, s e mellett majdnem az összes szőlőműveléssel bíró községekre kiterjedő hivatalos utazásaik alkalmával bárkinek, bármely irányban készséggel szolgáltak a szükséges felvilágosításokkal és útbaigazításokkal.

A néptanítók és lelkészek, továbbá szőlősgazdák és vinczellérek részére rendezett 2—4 hetes tanfolyamokon az 1909. évben összesen 157 egyén vett részt.

Vezérfonalak és útmutatások az 1909. évben a peronospora viticola és a szőlőmoly ellen való védekezésre, továbbá az új bortörvény (1908: XLVII. t.-cz.) ismertetésére nézve adtak ki, s új — harmadik — kiadásra előkészítettett az »Útmutatás a szőlőművelésre« című szakkönyv is.

Rendszeres szőlőmunkástanfolyamok 1909-ben a zsámbéki és a dicsőszentmártoni állami telepeken tartattak. Ezeket összesen 23 szőlőmunkás részesült oktatásban.

Az állami vinczellériskolákból (Bihardiószegen, Egerben, Kecskeméten, Ménesen, Nagyenyeden, Pozsonyban, Tapolczán és Tarczalón) az 1908/909. tanév végén 149 végzett tanuló került ki, a kik legnagyobb részben mint munkavezetők, vinczellérek és előmunkások nyertek alkalmazást.

A budafoki pinczemesteri tanfolyamon az 1909. év végén megtartott záróvizsga után 20 tanuló nyert végbizonysítványt.

A budafoki pinczemesteri tanfolyamon a rendes tanulók oktatásán kívül az 1909. évben a következő időleges tanfolyamok tartattak meg, és pedig:

1. Téli időleges borkezelési tanfolyam 14 napra terjedőleg a nagybirtokosok és gazdatisztek számára, a mely tanfolyamon 29 nagy szőlőbirtokos és gazdatiszt vett részt.

2. Téli időleges borkezelési tanfolyam a kisbirtokosok és vinczellérek részére ugyancsak 14 napra terjedő időtartammal, a melyen 24 kiskazda és vinczellér részesült rendszeres oktatásban.

3. Nyári időleges borkezelési tanfolyam lelkészek és tanítók részére 14 napra terjedőleg, két ízben 20—20, együtt 40 résztvevővel.

4. Gyakorlati pinczekezelési tanfolyam a budapesti felsőbb szőlő- és borgazdasági tanfolyam hallgatói részére, 1 hónapi időtartammal.

5. Gyakorlati pinczekezelési tanfolyam a budapesti kertészeti tanintézet III. éves hallgatói részére a téli évadban, hetenkint egy-egy délutánra terjedőleg.

A pinczemesteri tanfolyamnál alkalmazott vándor pinczemestereket az 1909. évben 152 szőlőbirtokos 917 munkanapra vette igénybe. Borkezelési, pinczekezelési, pinczeépítési, gép- és eszközbeszerzési ügyekben több száz szőlőbirtokos kért és kapott felvilágosítást a tanfolyam igazgatóságától ebben az évben is. Hibás és beteg borok kezelési módjának megállapítása céljából a szőlőbirtokosok részére 200-nál több esetben végeztettek próbaderítések, s számos esetben vétetett igénybe a tanfolyam igazgatósága pinczegazdasági gépek és eszközök kipróbálása céljából is.

A pinczemesteri tanfolyam borainak értékesítése az előző évhez képest emelkedett s az 1909. év folyamán összesen 192.800 palack bor, hordóban pedig 1.760 hl. bor adatott el együtt 225.109 K áron.

A pincze borkészlete az 1909. évi termés beszállítása után 14.000 hl. volt.

A budapesti felsőbb szőlő- és borgazdasági tanfolyamot az 1908/909. tanévben 12 hallgató végezte.

A központi szőlészeti kísérleti állomás és ampelologiai intézet közhasznú munkáját fokozott erővel folytatta az 1909. évben is, s örvendetes, hogy ez az intézmény az utóbbi időkben széles körökben ismertté vált a kiskazdák között is, a kik szaktanácsait egyre sűrűbben veszik igénybe. Ezen intézet munkája most is két irányú volt.

1. A magánosok és hatóságok megkeresésére végzett megállapítások, a melyek a szőlő élelőseire, élettani zavarokra, talaj-, trágya- és művelési kérdésekre, védekezőanyagokra, borra, mustra és borkezelési szerekre, beteg és hibás borok vizsgálatára, gépek és eszközök kipróbálására stb. vonatkoztak, s összesen 3.777 esetben vették az intézet működését igénybe.

2. Szakbeli kutatás és tanulmányozás, a mi szintén fokozott erővel belső kezdeményezésre folytattatott, s összesen 1.070 vizsgálatot ölelt fel. Ezek során elsősorban a peronospora okozta fürtbántalom tanulmányozása fejeztetett be, s az ezen felette veszedelmes, óriási károkat okozó és eddig csak káros hatásaiban ismert szőlőbetegség ellen való védekezés módja állapítottatott meg. Az ide vonatkozó útmutatás az 1909. évben kiadatván, annak 10.000 példánya teljesen elfogyott.

A szőlőművelő közönséggel s intézményekkel fentartott s folyton fejlődő kapcsolat eredménye, hogy az intézet szakbeli működése egyre nagyobb mértékben vétetik igénybe: így pusztán a szőlőoltványok és szőlővesszők érettségi állapotának, s a gyökérpenésznek és a fagybántalmaknak megállapítására ezerszámra rúgó vizsgálat megejtése kívántatott. A peronospora

ellen újabban javasolt védekezőszerek kipróbálása, chemiai összetételük és hatásértékük meghatározása, s tapadókéességük felbecsülése ugyancsak több száz permetezett levél megvizsgálását igényelték. Ezek s az előző években megkezdett tanulmányok és kísérletek folytatása mellett újabban tanulmány tárgyává tétetett az érett fürtökön található mérges rézösszekötetések mennyiségének meghatározása és annak megállapítása, hogy mely ártalmatlan szerrel lehetne azt a fürtökről könnyen és célszerűen eltávolítani. Tanulmányozta az intézet a fás és a zöldoltás különböző változatait, s a zöldoltás terén felmerülő vitás kérdések tisztázása végett gyakorlati kísérleteket indított meg. Tanulmány tárgyává tétetett továbbá a mustok és borok hideg úton való eltartása, hűtőházi kísérletekkel s befejeztetett az oltott és nem oltott szőlő mustjának és borának a kettő között levő esetleges eltérések felderítése céljából megindított vizsgálatok sorozata.

A bor erjedésére nézve fontos fajlesztők folytatólagos gyűjtése s biológiai összehasonlító tanulmányozása mellett a gyakorlati borerjesztési kísérletek 1909-ben az eddigieknél nagyobb mértékben végeztek. E révén úgy a mustok erjesztése, mint nagyobb bormennyiségek áterjesztése körül értékes tapasztalatok szereztek.

A borbetegségek tanulmányozása az 1909. évben a fontosabb borbetegségek fellépésére s a kórokozó bakteriumok által előidézett fertőzések létrejövetelére irányult, s megállapított, hogy csak a borhoz acclimatizálódott bakteriumok felelhetnek, s hogy a fertőzések javarésze már az erjedés előtt vagy alatt a mustban jön létre, tehát helyes és szakszerű erjesztéssel a borok megbetegedése sok esetben megelőzhető. Fontos megfigyelések történtek a borok ecetesedésére és más borhibák keletkezésére vonatkozólag is.

Egészen új irány vonul be az intézet munkásságába az ecetbakteriumok már régebb idő óta megindított tanulmányozása eredményeinek felhasználása s értékesítése folytán. A legjobb fajta borecetbakteriumok a magyar borokból kiválasztottak, s kidolgoztattak a helyes borecetkészítés módszere is. Ennek egyrészt a megecetesedett vagy másként nem értékesíthető boroknak ecetgyártásra való felhasználása terén lesz nagy jelentősége, s tekintve, hogy a tiszta, jó borecet iránt a kereslet — különösen a külföldön — igen nagy, a borértékesítésnek hazánk szőlőművelésére nagyjelentőségű csirája rejlik ezekben a vizsgálatokban.

A gyakorlati szőlőművelést illetően a már említettek kivül szőlővesszőszállítási kísérletek végeztek annak megállapítására, hogy a szállítás módja és időtartama azok életképességét mennyiben befolyásolja; s megállapított a kisebb, postai szállítás folyamán elvárható életképesség határa, mely a szakszerű csomagolás mellett 6 napra, nyirkos mohában, fagyapothban és szalmában 12 napra tehető. Részletesen tanulmányoztatott a tőzegnek veremelési célokra való alkalmazása, s vizsgálva lett a karbolineum hatása a szőlő rügyeire, valamint többféle karókonzerváló eljárás gyakorlati jelentősége és a juttafonálnak kötőanyagként való használhatósága stb.

Jövőre nézve előkészítették: a szőlőmoly ellen való védekezés, az új szőlőtrágyák kipróbálása, az új alanyfajták tanulmányozásával kapcsolatban az alanykipróbáló-telepek felállítása és a hiányzó tőkék pótlására alkalmas eljárások megállapítására irányuló kísérletek foganatosítása.

Az alanyfajták helyesebb kijelölése céljából folytatott ampelogeológiai felvételek keretében Kis-Küküllő vármegyében 20 község szőlőterülete készült el s a Balaton mellékén az 1908. évi felvételekkel együtt 55 község szőlőterülete térképeztetett.

Az intézet saját szőlészeti meteorológiai állomásainak megfigyelési anyaga alapján az 1908. év időjárás viszonyai szőlészeti tekintetben összeállítottak, s további egybevetésekre becses anyagot nyújtanak, sőt az időjárás és a peronospora viticola fellépése közötti összefüggés tanulmányozása tekintetében máris nagy szolgálatot tettek.

A borhamisításnak és hamisított bor forgalombahozatalának tilalmazásáról szóló 1908 : Az új bortörvény. XLVII. t.-cz. 1909. évi január hó 1-én lépett életbe.

Azok a fontosabb változtatások, melyeket az új bortörvény tett, az azelőtt érvényben volt régi bortörvénynek, az 1893 : XXIII. t.-cz.-kel szemben a következők :

a) A borok szeszezését, mely azelőtt meg volt engedve, az új bortörvény eltiltotta és a szesz használatát csak az okszerű pinczekezelésnél elismert eljárások korlátai közt (például hordók vagy palaczkok tisztítására, bizonyos borderítő szerek előkészítésére, beteg vagy hibás bor kezelésére stb.) engedi meg, s ezt is csak olyan mértékben, hogy egy térfogatszázaléknál több alkohol ne kerüljön a borba.

b) A bor cukrozása általában szintén tiltott, kivételes indokolt esetekben azonban az új törvény is lehetővé teszi a must cukrozását, de csak előzetes engedéllyel s kizárólag oly célból és oly mértékig, hogy a kedvezőtlen évjáratok termésének mustjában a túlságosan alacsony cukortartalom legfeljebb annyira legyen felemelhető, a mennyi az adott viszonyok között, normális években lenni szokott. Édesbor készítése céljából a cukrozás tilos.

c) A mazsolaszőlő használatát az új bortörvény teljesen tiltotta, mazsolaszőlőt tehát 1909. évi január hó 1-től kezdve sem borjavításra, sem édesbor készítésére nem szabad használni. Megengedett azonban, hogy az új törvény életbelépte előtt mazsolával készített borok az 1909. év végéig még forgalomba legyenek hozhatók.

d) A törkölybor forgalombahozatala teljesen tiltott, a törkölybor készítését pedig, mely azelőtt mindenkinek meg volt engedve, az új bortörvény csak azoknak a kis szőlőbirtkosoknak engedi meg, a kiknek négy kat. holdnál nincs nagyobb szőlőjük, de ezeknél is szigorú korlátok közé szorítja a törkölybor készítését.

e) A tokaji borok védelmére vonatkozólag a borkezelésre vonatkozó általános rendelkezéseken felül, az új bortörvény még egyéb különleges rendelkezéseket is tartalmaz, melyek közül a legfontosabb az, hogy a tokaji borvidék területére más borvidékről származó hazai vagy külföldi bort csakis az ottani helyi fogyasztás céljaira és csak az erre felhatalmazott hivatalos közeg engedélyével szabad bevinni, s a tokaji borvidékről tilos olyan bort kivinni, a mely nem ott termett.

f) A borospinczékben, préházakban, borelárusítóhelyiségekben stb. a bortörvény fontosabb rendelkezéseit tartalmazó nyomtatványok állandóan kifüggesztve tartandók.

g) A bortermelőket, úgyszintén azokat, a kik a bor adás-vételével vagy kimérésével foglalkoznak, az új törvény bornyilvántartás vezetésére kötelezi.

h) Az új bortörvény szigorúbb büntetéseket állapít meg, mint a régi törvény. A súlyosabb kihágásokra megállapított büntetések legmagasabb mértéke 3 hónapi elzárás és 1000 K pénzbüntetés.

i) Az új bortörvény fentartja a borellenőrző bizottságokat, ezenkívül azonban feljogosítja a földművelésügyi ministert, hogy az ezen törvény rendelkezései alá eső italok ellenőrzésére akár esetről-esetre, akár állandó megbízással feleltetett állami vagy törvényhatósági közegeket küldjön ki.

A főbb vonalaiban imént ismertetett 1908 : XLVII. t.-cz. végrehajtására vonatkozó rendeletet hivatalbeli elődöm — a kereskedelemügyi, a belügyi és a pénzügyi minister urakkal egyetértőleg — 1908. évi december hó 30-án 112.000. szám alatt adta ki. Az 1909. évi július hó 1-től kezdve kötelező bornyilvántartás vezetésére nézve pedig ugyanazon évi május hó 28-án 64.200. szám alatt kiadott külön rendelettel intézkedett.

Az első év tapasztalatai nem igazolták azokat az aggályokat, a melyek az új bortörvény némely rendelkezései, különösen a szeszezés és a cukrozás eltiltása, illetőleg ez utóbbinak korlátozása és engedélyhezköttése miatt a borkereskedők köréből felmerültek.

Az 1909-ik évben termett mustnak — habár a nyáron át huzamosabb ideig tartott hűvös és esős időjárás a szőlő fejlődésére kedvezőtlen volt is — a cukrozásra nem volt szüksége, a mit legjobban az bizonyít, hogy az említett évben az egész országban mindössze huszonhárman kértek és pedig összesen 5.136 hl. must cukrozására engedélyt s ezek közül tizenötven kapták meg az engedélyt, együtt mindössze 3.570 hl. must cukrozására. Már pedig ha a mustnak nincs szüksége a cukrozásra, akkor nincs szüksége az abból készült bornak sem a szeszezésre.

A borkereskedőknek egy másik aggálya a bornyilvántartás vezetése miatt merülven fel,

hivatalbeli elődöm az idevonatkozó kivánságokat az 1909. évi május hóban a borkereskedők tekintélyes képviselőinek részvételével tartott értekezleten megvitatás tárgyává tétette, s az indokoltnak talált idevonatkozó javaslatok figyelembevételével adta ki a bornyilvántartás vezetésére vonatkozó s fentebb már említett 1909. évi 64.200. számú körrendeletet.

A bortörvény alapján az illetékes I. fokú hatóságok az 1909. év folyamán 143 félnél, összesen 318 gyanús borból vettek mintát, s az ezen borminták szakértői vizsgálatára hivatott budapesti és kolozsvári borvizsgáló szakértő-bizottságok ezek közül 51 olyan bormintát találtak, a mely az idézett törvényben tiltott módon készítették. Ezek a borminták 29 fél boraiból vétettek. A megvizsgált boroknak 16⁰/₀-a bizonyult a törvénybe ütközőnek, azon egyének közül pedig, kiktől a gyanús borminták vétettek, 20⁰/₀-nál találtak hamisított bort.

Ezen vizsgálatok eredménye eléggé kedvezőnek mondható s a borhamisítás csökkenésére mutat. Mindazonáltal a bortörvény szigorú végrehajtására különös súlyt kell helyezni, mert a borhamisítás egyik nagy akadály a borértékesítésnek, nemcsak azért, mert az olcsón előállított hamisított bor a valódi bor árát lenyomja, hanem azért is, mert a borhamisítás elriasztja a bor élvezetétől a fogyasztóközönséget s ezt csak a hamisítás szigorú üldözése mellett lehet a borfogyasztásnak visszahódítani.

A szakképzés és a szakismeret terjesztésére szolgáltak:

1. A budapesti kertészeti tanintézet (23 tanulóval). A tanintézet szervezése az 1909. évben teljesen befejezést nyert. A folyó évben léptek ki először okleveles kertészek.

2. A bajai kertészsegédiskola (21 tanulóval).

3. A lőcsei és nagybocskói kertmunkásiskolák (21 tanulóval).

4. Az orosházai kertgazdasági tanszéken 248 fiú és 133 leány nyert kertészeti szakoktatást. A kertmunkások a jövőben minden különös iskola nélkül állami kertészetekben 3 éven át gyakorlatilag fognak mint állandó napszamosok képeztetni és kertmunkás-igazolvánnyal, munkakönyvvel ellátni.

5. A kertészsegédi vizsgák. A 91.408/907. szabályrendelet értelmében azon kertésztanulók, kik a tanulótartásra engedélyt nyert kertészetekben 3 évi gyakorlati kiképzést nyertek, a kertész segédi vizsga letételére jelentkezhetnek, mely őket kertészsegédékké képesíti. Ily vizsga állami ellenőrzés mellett az 1909. évben 4 tartatott. Kertészsegéddé 102 kertésztanuló képesített.

6. Időközi kertészeti tanfolyamok. Ily tanfolyam az 1909. évben három a tanítók, kettő a lelkészek számára tartatott. Az előbbiekre 69 tanító, az utóbbiakra 32 lelkész vétetett fel.

7. Útmesteri fatenyésztési tanfolyam. Két ilyen tanfolyam tartatott 2 útmester és 14 útkaparó részvétele mellett.

8. Fatenyésztési és kertészeti szakelőadások. A kertészeti állami szakközegek ez év folyamán 104 községben jelentek meg, a hol részben előadásokat tartottak, részben faiskolákat vizsgáltak, majd a gyümölcsfeldolgozó gépek használatát mutatták be, majd pedig végül a községi nemes fűztelepek, gyümölcsösök létesítésénél nyújtottak útmutatást.

9. A tyeji gyümölcskísérleti telep betelepítése már közel áll befejezéséhez és igen gazdag fajta gyűjtemény fog állani rendelkezésre a fajta tanulmányozása tekintetében.

10. A nagybányai gyümölcsvédekezési és kísérleti állomás. Ezen intézmény megkezdte működését és az 1909. évben eladott gyümölcs mutatja, hogy az ártalmas rovarok és gombák ellen lehet sikeresen védekezni. A kísérleteket azonban tovább folytattam, a kísérletek irányát egy pomológus, entomológus és egy phytopatológus szakférfiakból álló szaktanács állapítja meg.

A *zöldségtermesztés* kétféleképen mozdított elő. Segélyeztetett az Országos Magyar Kertészeti Egyesület, hogy tagjainak kísérlettelre adjon ki ingyenes magvakat az újabb és feldicsért zöldségfajtákból. Jó magvak osztattak ki a tanítóképző és női gazdasági iskoláknak. Siófokon a Balaton mellett, Biharszentjánoson Nagy-Várad mellett tetemes anyagi segédkezéssel létesített bolgármódszerinti kertészet továbbra is fentartatott. Újszegeden pedig most áll egy ily hazai bolgár kertésztelep berendezés alatt.

Kertészet és
gyümölcsészet.

Miután egy évi kísérlet az illető termesztőkre az első évben nem vezetett kielégítő anyagi eredményre, e téren még egy évi kísérlet fog tétetni. Fenti telepek létesítésének két előnye már azonban ma is megállapítható és pedig először az, hogy a zöldségtermesztést és a folytonos munkásságot magyar zöldségkertészeink eltanulták és másodszer, a hol ők termesztettek, ott a zöldség jóságára és drágaságára nem volt panasz.

Majdnem leküzdhetetlen azonban a magyar zöldségtermesztők azon törekvése, hogy terményeit mindegyik önmaga akarja eladni, miáltal sok idő fecséreltetik el. Ez irányban a bolgár rendszer, hogy egy eladóban a telepet munkáló mindegyike megbízik, eddig nem volt meghonosítható.

A diótermesztés nem lévén hazánkban eléggé felkarolva — tekintettel e gyümölcsnemnek fontosságára és könnyű, valamint jó értékesítésére — hivatali elődöm kiküldte az országos gyümölcsészeti ministeri biztost Franciaországba Isère és Dordogne departementekba, hogy a diótermesztés kérdését a helyszínen tanulmányozza. Mintegy 10 m.-mázsa finomabb fajdió vásároltatott Franciaországban oly célból, hogy vetésre használtassék fel. Vásároltatott továbbá 200 ojtott dióanyafa is elszaporítás céljából.

Ezenkívül a hazai legszebb diófajtákból is, ú. m. a sebeshelyi, nagybányai és seprősi fajtákból is összevásároltatott vetőmagnak, ami meg volt vásárolható. Kísérlet tétetett ez évben a sziklai és californiai dióval is, amely fajták kopár és köves hegyoldalak befásítására látszanak igen alkalmasaknak.

Dinnyetermelésünk javítása céljából a jobb csányi dinnyetermesztők jutalmaztattak és minden dinnyetermesztésből élő kiscgazdának, földművesnek ingyen annyi nemes fajtisza dinnyemag engedélyeztetett, amennyi elfajzott dinnyemagot az illető előljárósága útján beküldött.

Az 1909. évben csak 40 kg. mag cseréltetett ki, mert dinnyetermesztő földműveseink csak a dinnye nagyságára fektetik a fősúlyt és e cél elérésére a görögdinnyeföldeket tökkel szegélyezik — megrontván a dinnye minőségét.

A gyümölcsfaállomány szaporítása és a gyümölcstermesztés fokozása az 1909. évben is kiváló gondját képezte az állami tevékenységnek. A 477 kat. holdra terjedő állami faiskolákból, valamint az állami szakiskolák kertjeiből rendes és kedvezményes árban 628.670 darab gyümölcs-ajtvány, községeknek faiskoláik részére ingyenesen 797.000 darab gyümölcsvadcesemete adatott ki, mely mennyiség 4.470 községbeli kiscgazda, lelkész, tanító és földműves között osztatott szét. Tűz- és vízkárosult földművesek fáik pótlására ingyenesen 10.150 darab gyümölcsfaajtványt kaptak. Kiosztatott továbbá befásítás céljából 284.900 darab gazdasági fa, cserje és csemete, valamint 95.430 darab nemes gyümölcsajtóvessző.

Az állami útakra az 1909. év folyamán újabb 21.432 darab 2 m. magas törzsszel bíró gyümölcsfa lett kiültetve, úgy hogy az állami útakon eddig összesen már 193.465 darab gyümölcsfa ültetett ki.

Ezenkívül a törvényhatósági utak befásítására csak 8.510 darab magastörzsű gyümölcsfa adtott ki az 1909. évben, miután első feladatnak az állami utak befásítása vétetett figyelembe és míg ezek teljesen nem lesznek befásítva, addig a törvényhatósági útakra csak annyi fog fordíthatni, a mennyi évenként feleslegben marad.

A faiskolakezelő tanítók jutalmazására ez évben is a magyar földhitelintézet által rendelkezésre bocsátott 5.000 K fordíttatott. A buzgóbb és ügyesebb IV. éves tanítóképzői tanulók közt pedig 20 darab húszkoronás aranyat osztottam szét buzdító jutalmul.

Ung, Bereg és Máramaros vármegyében a meglevő silány fajtájú gyümölcsfák átoltása tovább folytatott. Ez évben állami kertészek felügyelete alatt 7 községben 9.027 darab fát ojtottak át.

Községi és szövetkezeti nemesfűztelep létesítésére 6,202.200 nemes fajú fűzdugványt és 5.200 K forгатási segély engedélyeztetett és ezen állami támogatás folytán 93 községben 69 kat. holdnyi nemesfűztelep létesült, a melyek a népnek téli kosárfonó-tanfolyamokra fognak feldol-

gozandó anyagot nyújtani. Kosárfonási téli tanfolyam 496 községben tartatott, a melyeken naggyobbreszt gyümölcs- és szőlőszállító kosarak készítettettek.

A gyümölcsfák és a gyümölcs épségét veszélyeztető káros rovarok és gombák elleni védekezés terén a védekezés általánosítása végett több erélyes intézkedés tétetett. A hernyók és káros rovarok irtásának végrehajtására nemcsak szigorú rendelet bocsáttatott ki, hanem jelentés tétetett minden törvényhatóság által, hogy a rendelet mikép hajtatott végre és hogy hol és hány esetben kellett az irtás elmulasztásáért bírságot alkalmazni. Ezenkívül az állami szakközegek felhívtak, hogy a tapasztalt mulasztásokról külön jelentést tegyenek. Tekintettel az almán, körtén mindinkább mutatkozó moly- és gombakárookra, egy ideiglenes állami kertész az Egyesült-Államokba kiküldetett az almamoly, *Monilia* és *Fusicladium* elleni védekezési gyakorlat elsajátítása végett. Az állami telepeken a »Denobius« nevű rovarirtó szerrel eszközölt kísérletek foytattattak. A »San José« pajzstetűre vonatkozó forgalmi korlátozás Ausztráliára is kiterjesztetett. Az 1909. évben Szentendrén és Pomázon fellépett az amerikai köszméte-lisztharmat (*Sphaerotheca nurs urae*) gombabetegség leküzdésére a magyar-óvári növényélet- és kórtani állomás felügyelete alatt a fertőzött bokrok kiirtattak, az egészséges tövek előzetes védekezési eljárásban részesítettettek.

A gyümölcsértékesítés fontos kérdésére ez évben is kiváló gond fordított. A gazdasági tudósítók adatai alapján pontos terméskilátásaink összeállítottak. A külföldi konzulátusok felhívtak, hogy a külföldön várható terméskilátásokat jelentsék be. Nyilvántartattak a nagyobb eladókészletek, a hazai és külföldi nagybani árakat. Külföldi vevőknek kellő tájékozás nyújtott és az eladók névsora megküldetett nekik. A kajszinbarack értékesítésének előmozdítására kísérlet tétetett a kecskeméti földművesiskolánál a kaliforniai kajszinbarack előállításával. Az előállított termény azonban a hazai barack vékony husa és nem eléggé cukros volta miatt a kaliforniai aszalvánnyal a versenyt nem vehette fel. Ez évben ugyanis a *Monilia* gomba a kajszinbarackon is fellépett s így e gyümölcsünk cukortartalomra nézve sok kívánnivalót hagyott.

Ugyancsak a gyümölcs- és zöldségértékesítés előmozdítása végett segélylyel támogatott 4 konzervgyár, a magyar élelmiszerkiviteli társaság, a makói hagyma- és zöldségkiviteli társaság, valamint a Balatoni Szövetség. A gyümölcsnek feldolgozás útján való értékesítése céljából kiosztatott használatra 2 cydermalom-, 2 sajtó, 20 Gyóry-féle szeszfőző-kazán. Több feldolgozógép kikölcsönzésére a gyenge gyümölcsstermés miatt nem volt szükség.

A virág- és növénytenyésztés előmozdítására a szegedi kertészeti egyesület által tartott *Chrysanthemum*-kiállítás segélyeztetett, továbbá az 1910. évi budapesti nemzetközi kertészeti kiállításra az Országos Magyar Kertészeti Egyesületnek 14.000 K segély nyújtott; végül pedig a Virágos Budapest-bizottság mozgalma 3.000 K-val segélyeztetett és a szakközegekkel egy népies oktatófüzet szerkesztetett.

Az állattenyésztés támogatására az 1909. év folyamán a gazdasági felügyelőségek útján beszerzett, illetve kiosztott apaállatok száma fajták szerint a következő: magyar bika 1.294 drb., pirostarka hegyi fajta 2.481 drb., pinzgau 1.063 drb., borzderes 209 drb., bivalybika 51 drb., összesen 5.098 drb. bika; mangalicza fajta 2.627 drb., húsfajta 155 drb., összesen 2.782 drb. tenyészkan és 50 drb. kos; mindösszesen tehát 7.930 drb. apaállat.

A kiosztott tenyészanyag vételára 3.122.653 K 80 f volt. A községeknek, illetve a kistenyésztők javára ebből 368.612 K árengedmény adatott, vagyis a vételár 11,80%-át a ministerium az állami költségvetés terhére fedezte.

Összehasonlítva a fenti adatokat az 1908. éveikkel, kitűnik, hogy az 1909. évi kiosztás 816 drb. apaállattal több volt, mint az 1908. évi. Ez részben az előző évinél jobb takarmánytermésnek, de főként a gazdasági felügyelőségek szaporításának tulajdonítható, mert a felügyelőségi kerületek kisebbek lettek, s így a felügyelők az állattenyésztés fejlesztése érdekében intenzívebb tevékenységet fejthettek ki.

A vármegyei gazdasági egyesületek által rendezett tenyészállatvásárok, kiállítások és

II.

Állattenyésztés.
Szarvasmarha-,
sertés-, juh- és
baromfi-
tenyésztés.

díjazások támogatására az állam, hogy a kisgazdák tenyésztési kedvét fokozza és a köztenyésztés emelésére ezáltal is kedvezőleg hathasson, az 1909. év folyamán 126.848 K-t fordított, mely összegből kizárólag a kisgazdák tenyésztésre alkalmas állatai díjaztattak. A községek tulajdonát képező apaállatok gondozóinak jutalmazására 12.300 K fordítottatott.

A gazdasági felügyelőségek az 1909. évben egygyel szaporítottak s így számuk 42-re emelkedett.

A juhtenyésztés terén meg kell említeni, hogy az apaállatok beszerzésénél a felügyelőségek nem igen vétettek igénybe s így e tenyésztési ág nem érezhette eléggé az állami támogatás fejlesztő hatását.

Sertésenyésztésünk valamelyest ez évben is előre haladott a sertésvészokozta súlyedt állapotából.

A baromfitenyésztés, illetve az állatállomány-nemesítés érdekében 11.715 drb. nemes baromfi 115.728 K értékben osztatott ki csere útján. Baromfikiállítások és vásárok rendezésére, valamint díjazásokra 17.665 K fordítottatott.

A házinyúltenyésztés terén a tenyészanyag-kiosztásban visszaesés mutatkozott. Nevezetesen 1909. évben igyekezett a ministerium a tenyészállatokat lehetőleg már csak olyanoknak átengedni, a kik annak vételárához némi összeggel hozzájárultak.

Kiosztatott 1.172 drb. tenyészházyúl, 360 drb. felszerelt mintaketrecz és 400 drb. tenyésztési útmutatás, összesen 14.500 K értékben. A társadalmi tevékenység előmozdítására pedig 4.000 K utalványoztatott.

A IV. nemzetközi tejgazdasági kongresszus alkalmával rendezett országos tenyészszarvasmarha-kiállítás tanujelét adta annak, hogy nemcsak nagytenyésztőink haladnak előre a tenyész-téseikkel, hanem a kisgazdák által bemutatott csoportos kiállítás igazolja azt, hogy köztenyésztésünk is szépen fejlődik és a köztenyésztés fejlesztésére fordított kiadások a czélnek megfelelően helyezettnek el.

Tejgazdaság.

Az 1908-ban 558-ra kimutatott tejszövetkezetből 1909-ben 60 megszűnt s újonnan csak 43 alakult, tehát 1909. évben 17 szövetkezettel kevesebb volt, mint mult évben. Azonban a rendszeresebb tejgazdaság a megszűnt szövetkezetek helyén is megmaradt, csakhogy a szövetkezeti ügyvezetés egyes nehézségei miatt a kisgazdák a tejszövetkezeti alapról inkább a csarnok-rendszerre tértek át. Ezen rendszer abban áll, hogy egy vállalkozó a községben tejszarnokot állít fel s a gazdáktól fix áron veszi a tejet.

Jó hatással volt a tejgazdaság fejlődésére azon körülmény is, hogy egyik vármegye a másik után (Zala, Sopron, Bács-Bodrog, Baranya, Torontál, Temes) megalakította a tejszövetkezetek szövetségét, melynek hivatása a tejszövetkezetek és általában a tejgazdaság fejlesztése és istápolása. Ugyancsak jelentékeny szerepe van a fejlődés előmozdításában a 20 állami vajmesternek is, kik teljesen díjtalanul tartoznak hivatalos felszólításra a tejszövetkezetekhez az előforduló bajok orvoslása végett kiszállani.

Az 1909. évben megtartott IV. nemzetközi tejgazdasági kongresszus iránt olyan nagy volt az érdeklődés, hogy összesen 1.056 egyén iratkozott be kongresszusi tagul. A kongresszus tárgyalásai alkalmával számos szakkérdésben történt döntés. Gazdaközönségünk a kongresszus alkalmával tanujelét adta annak, hogy a tejgazdaság fontosságától át van hatva, ennél fogva van remény, hogy ezen gazdasági üzemág fokozott mértékben való felkarolásának szükségességét is átérzi s a gyakran hangoztatott belterjes tejgazdasági üzemre is át fog térni.

A kongresszus külföldi tagjai a nagyobb mintagazdaságainkat és tejgazdasági mintatelepeinket megnézték; ez alkalommal igen gyakran észrevehető volt, hogy a külföldi szakférfiak gazdálkodási rendszerünk magas színvonalát méltányolni tudták.

A kongresszus tartama alatt rendezett tejgazdasági nemzetközi kiállítás alkalmával számos kitüntetésben részesítették a magyar tejtermékeket, különösen a magyar vaját, úgy hogy a nemzetközi kiállítás eredményeivel a magyar gazdaközönség is meg lehet elégedve.

Az állami méhészeti gazdaságban a ministerium az 1909. évben is a méhész munkástanulók kiképzésére, az időszaki tanfolyamok tartására, a mézelőnövények szaporítására és magvaiknak kiosztására fektette a fősúlyt.

A gödöllői állami méhészeti gazdaságban, úgyszintén Kalocsán, Kolozsváron és Maros-Vásárhelyen is megtartott időszaki méhészeti tanfolyamokon kiképzést nyert 90 földművesgazda, 20 erdőőr, 60 lelkész, 120 néptanító és 22 női hallgató, mindössze 312-en.

A méhészgazdaságban termelt mézelőnövények magvaiból 800 méhtenyésztő részesült.

Méhtenyésztésünkre az 1909. év is a közepesek közé tartozott. A tavasz hűvös, túlságosan nedves, szeles, tehát annyira kedvezőtlen időjárású volt, hogy a méhcsaládoknak más évekéhez képest korán megindult fejlődése kellőképpen nem érvényesülhetett. A hűvös, zord időjárás a családok népességét megtizedelte, miben változás csak a rajzás bekövetkeztével állott be.

A mézhordások gyors egymásutánban következtek és fejeződtek be, annál fogva a mézelési eredmény csakis jó közepes eredményű lehetett.

A rajzás aránylag kielégítő volt, az ősz kevés kivétellel csaknem mindenütt kedvező hordást adott; a méhcsaládok telelése tehát elégséges készlettel volt intézhető. Kaptárakban volt az 1909. évben 253.061, kasokban 411.843, mindössze 664.904 méhcsalád.

Termeltetett 47.907 m.-mázsa méz és 2.404 m.-mázsa viasz 4.505.221 K 82 fillér értékben.

A méhészeti szaktanítók községekben 300, földművesiskoláknál 6, tanítóképezdénél 7 s más iskoláknál 20, mindössze 333 előadást tartottak. Nagyobb eredmény azért nem volt elérhető, mert az I-só kerületi szaktanító az egész éven át betegség miatt előadásokat nem tartott, az V. és VIII. kerületiek pedig szolgálattételre a gödöllői állami méhészeti gazdaságba rendeltettek be, s kerületeikben alig működtek.

Az országos méhészeti felügyelő a budapesti kertészeti tanintézetnél, a III. ker. szaktanító pedig a pozsonyi vinczellériskolánál egész éven át tanította a növendékeket a méhtenyésztésre.

Minden szaktanító a székhelyén lévő tanítóképezdében a téli hónapokban rendszeresen tanította a méhtenyésztést. A méhészeti szaktanítók tavasszal és őszkor, valamint július és augusztus hónapokban, ha hivatalos úton nem voltak, az intézeti méhesek kezelésével foglalkoztak.

Méhészeti eszközök, méhcsaládok és méhészeti szakmunkák adományában 29.442 K 94 fillér erejéig 514 méhtenyésztő részesült.

A téli tanítás ideje alatt a méhész munkástanulók által készített hármaskaptárak méhészegyesületek, gazdasági ismételőiskolák és egyes méhesek között osztattak ki.

A máramarosi tanítóképezde méhesének helyreállítására 401 K 23 fillér fordított.

A dévai állami tanítóképzőintézet mintaméhesa a hegyvidéki kirendeltségével együtt 2.015 K 60 fillér összeg erejéig mintakaptárakkal láttatott el.

Az országos magyar, az erdélyrészi, a komáromi, a pilisvidéki és a szegedi méhészegyesületek 6.700 K pénzbeli segélyben részesültek.

A tanítóképezdénél és az ország egyes könnyen hozzáférhető helyein évről-évre részint felállított, részint pedig tervbe vett mintaméhesek célja a méhtenyésztés terjedését még hathatóssabban előmozdítani, hogy különösen a néptanítóknak és a földműves kigazdálknak a méhtenyésztésben történő kiképzésére az országban több alkalmas oktatótelep álljon rendelkezésre. Mintaméheseknek az említett módon való létesítése által alkalom adatik azoknak az érdeklődőknek is, kik a gödöllői állami méhészeti gazdaságba felvehetők nem voltak, hogy vidékük mintaméhtepein tanulhassák meg a méhtenyésztés elméleti és gyakorlati ismereteit.

A méhbetegek közül az ország több részében a ragályos költésenyv okozott károkat. A betegség kiirtására az intézkedések megtétek.

Midőn 1880-ban a földművelésügyi ministerium újból szervezte a selyemtenyésztést és felállította a szekszárdi országos selyemtenyésztési felügyelőiséget, ennek működési körét kiterjesztette Horvát-Szlavonországra is.

Selyem-
tenyésztés.

1908-ban azonban megszüntünk működni Horvát-Szlavonországokban, miután a horvát kormány két ottani pénzüzetnek adta át a horvátországi selyemtenyésztést.

1909-ben csakis Magyarországon 2.446 községben 79.861 család 1.735.692 kilogramm gubót termelt és ez után 3.617.470 K-t kerestek. A selyemtenyésztés és selyemfonóipar utáni összereset pedig Magyarországon 1909-ben 5.374.084 K-ra tehető.

A fenti adatokból kitűnik, hogy Magyarországon 1909. évben a tenyésztők száma 187-el apadt, míg a termelt gubómennyiség 307.681 kilogrammal és a tenyésztők és a selyemfonóiparral foglalkozók összeresete 862.724 K-val emelkedett az 1908. évi eredménnyel szemben.

Selyemtenyésztésünkre nézve az 1909. év nem mondható kedvezőnek, mert a tavaszi fagy következtében sok helyen tetemesen csökkent a selyemhernyók felneveléséhez szükséges tápanyag mennyisége.

Ennek dacára, mégis emelkedést látunk a gubótermelésnél a múlt évihez képest, a mennyiben a múlt évi 1.428.011 kg. gubómennyiséggel szemben az 1909. évi gubótermés 1.735.690 kg. volt, a mi annak tulajdonítható, hogy a tenyésztők ma már nagyobb szakértelemmel kezelik a hernyókat.

Emelkedett a selyemtenyésztéssel és a selyemfonóiparral foglalkozók keresete is. Ugyanis míg 1908-ban 4.511.360 K volt ezen kereset, addig ez 1909-ben 5.374.084 K-t tett ki.

Ha figyelembe vesszük selyemtenyésztésünk eddigi fejlődését, azt tapasztaljuk, hogy annak újjászervezése, vagyis 1880 óta 1909. év végéig a selyemtenyésztéssel és selyemfonóiparral foglalkozóknak kifizetett kereset összege 85.177.511 K-ra rúg, mi a jövőre nézve kétségkívül a legjobb reményekre jogosít.

Halászat és
haltenyésztés.

Természetes halászatunkra nézve az 1909. év sem sorolható a kedvezőbbek közé. A szigorú és hosszú tél után csak lassan tavaszodott olyan időjárással, a melyik épen nem kedvezett a halak ivásának. Pedig a meleg hiányán kívül még a folyók vízjárása is hátráltatta a természetes szaporodást, mivel az árvizek korán estek és csak nagyon rövid tartamuak voltak. A halszaporulatra annyira fontos elő- és hullámterek a legrosszabbul értékesültek tehát, a miért általános volt a panasz közvizeink mentéről a halak ki nem elégítő ivása és fejlődése miatt.

A természetes felújulás fogyatékoságát mesterségesen tenyésztett ivadékkal sem lehetett annyira ellensúlyozni, mint más években, mert az 1908/09. tél során keletkezett nagy fagykarak annyira megapasztották a teletetés alatt állt növendékalkészletet, hogy a megmaradt rész a tógazdaságok szükségletét is csak szűken fődözhetette. E miatt akkora volt a hiány ebben a cikkből, hogy annak ára nem remélt módon felszökött.

De különben, a közvizekbeli csekélyebb kínálat folytán, a halárak általában emelkedtek és egész éven át ilyen irányzatot követtek, mi a tógazdáknak nézve annyira megkönnyítette árújuk értékesítését, hogy az a tógazdaságok terjedésének is tényezőjévé vált.

Egyébként is kedvezően alakult a mesterséges tenyésztés. Mindenekelőtt üdvösen hatott a nyári nagyobb meleg; elmaradtak továbbá az előző évi vízkalamítások és így az átlaghozam jóval nagyobb volt, mint az 1908. évi. Különösen kedvezőek voltak a halak mesterséges takarmányozása körül folytatott kísérletek eredményei, kivétel nélkül arról tanuskodva, hogy a halhizlalás nemcsak a tógazdaság jövedelmezőségének fokozására, de az etetésre használt magvak előnyös értékesítésére is alkalmas.

A halászatról szóló törvény végrehajtását érintőleg, kiemelendő az árterek halászatának rendezésére irányuló törekvés. Nevezetesen az Aldunán még található nyitott öblözeteknek halászatilag való kihasználása érdekében kormányhatósági rendelettel megállapították, hogy halgazdasági üzem esetén és érdekében az ártéren is állíthatók állandó jellegű rekeszek, de kizárólag csak a vízjogi törvény alapján előzetesen megszerzendő vízhasználati engedelem mellett. Az e végből megindítandó eljárás során, a hatóság, szakértők meghallgatásával köteles gondoskodni a fenforgó köz- és magánérdekek akként való kiegyenlítéséről, hogy a törvényes tilalom végső célja csorbát ne szenvedhessen.

A halászat szakszerű művelésére hivatott állami közegek, elsősorban az országos halászati felügyelőség tevékenységének részletezésére áttérve, megemlítendő, hogy 1909. évben 2 újabb halászati társulatot szervezett és pedig egyiket a Fehér-Körösön 1.012 kat. hold, másikat a Bodrog folyón 1.757 kat. hold vízterületen. Velük együtt eddig 70 halászati társulat működik 265.292 kat. hold kiterjedésű közvizen gondozva a halászatot. Egyidejűleg indítvány folytán megindult az eljárás az eddig kivételes helyzetben levő országhatárt alkotó Duna-szakasz, valamint a magasabb szintájú hegyvidéki vizek halászati érdekeltiségének társítása iránt is.

A Poprád és Dunajecz határtalkotó szakaszának halászatára vonatkozólag, az osztrák cs. kir. kormányval egyetértőleg a halak védelme egységesen szabályoztatott, mi nem kis mértékben könnyíti majd a tervezet védelem érvényesülését.

A közvizek halasítását szolgáló ivadéknevelő telepek száma 4-gyel szaporodott. Névszerint a Duna mellett: Komáromban, a Komáromi halászati társulat kezelésében 10 kat. holdon, a Garam mellett a Zólyomi halászati társulat területén: Zsarnócán és a Vág érdekében Vágmogyoródon, végre a Kassai halászegylet által birt. vizek érdekében Kassán 1—1 kat. hold kiterjedésben. Ezekkel együtt jelenleg 13 ilyen telep működik összesen 160 kat. holdon termelve a közvizek népesítésére szolgáló halanyagot. Ezekon kívül terv készült 4 helyre, 31 kat. holdat felölelő területre.

Mesterséges halgazdaság létesítése érdekében a szakközegek 42 esetben adtak útmutatást a helyszínen. Résztvettek továbbá 47 társulati közgyűlésen és 4, a halászatot érintő vízjogi engedélyezési eljáráson.

Rendszeres tógazdaságra nézve 9 helyre, 3.942 kat. holdra készült részletes terv. Ezek közül nagyjelentőségű Szeged város részére készült az a terv, mely a 2.200 kat. hold kiterjedésű Fehér-tó nevű vaksziknek halgazdaságilag való értékesítését czélozza.

A régebben készült tervek alapján az 1909. évben kiépült Szabadka város tulajdonában egy 324 kat. hold kiterjedésű tógazdaság. Ennek betudásával ma 76 helyen 8.493 kat. holdon űznek pontyos tógazdaságot.

A gondozott állóvizek száma 1-gyel, 15 kat. hold kiterjedésben emelkedett. Ezzel együtt jelenleg 63 helyen 4.524 kat. holdnyi vizet hasznosítanak ilyen módon, legfőképen fogassüllő-tenyésztéssel.

Hegyvidéki pisztrángos vizek rendszeres halasításával foglalkozó mesterséges költőtelepek száma 13-mal gyarapodott, úgy hogy ma 161 ilyen telep működik az országban. Ezzel kapcsolatban a pisztrángra alapított tógazdaságok száma is emelkedett, nevezetesen a gróf Pongrácz-féle uradalom Krasznón állítottatott ilyen 5 kat. holdon. Jelenleg 13 helyen összesen 29 kat. hold területen folyik ilyen irányú haltermelés. Újabb terv készül pedig 5 helyre 19 kat. holdon.

Az állam támogatásával végrehajtott halasítást illetőleg 1909. év folyamán szétosztott: 62 millió fogassüllőikra, 2,8 millió sebespisztráng-, 1,78 millió szivárványos és más fajta pisztrángikra, 62.000 darab tenyészrák, 34 pár tenyészponty az ivadéknevelő telepek népesítésére, 8.200 darab kétnyaras pontyivadék és 35.000 darab törpeharcsaivadék. Ez utóbbi halfaj meghonosításával kísérletek folynak különálló és értékesebb honi halfajainknak nem alkalmas vizekben leendő betelepítésére.

A halászatnak vízfertőzések ellenében való oltalmazására hivatott *m. kir. halélettani és szennyvíztisztító kísérleti állomás* tevékenységi köréből a következő adatok említendők: Az állomás 24 esetben végzett vizsgálatot és pedig 7-szer ministeri rendeletre, 7-szer hatóságok, 4-szer magánosok megkeresésére és 6-szor saját kezdeményezéséből. Eme vizsgálatok 20 esetben gyári és városi szennyvizeknek a befogadó élővizre gyakorolt hatásának, illetve a tisztogatás hatáskörének megállapíthatása végett történtek. E vizsgálatok kapcsán 5 esetben a tisztogatás módozataira nézve javaslat is készült, még pedig: fonalfestő-, papir-, selyemgombolyító gyári, tejcsmoki és városi szennyvizekre nézve.

M. kir. hal-
élettani és
szennyvíztisztító
kísérleti állomás.

Mérgezési hatásoknak kísérleti alapon való meghatározása érdekében a szulfitecellulózgyárak szennyvizeivel még az 1908. évben kezdett élettani kísérleteket befejezte s annak eredményeiről írt tanulmányát közzétette. Ugyanilyen kísérleteket folytatott továbbá a kender-, tannin- és szódagyári szennyvizekkel is, de a melyek még befejezetlenek. Foglalkozott végül a kénessavas mész és kénessav vizes oldatának az oxidáció sebességét megállapítani hivatott tanulmányokkal, a mely kérdéseknek kiváló szerepe van a vízfertőzéseknél. Ezek azonban még befejezetlenek.

Vadászat.

A vadászati ügyek az 1909. évben is a már megkezdett és eddig is követett irányban kezeltettek. A hasznos vadtenyésztés előmozdítása a kormánynak ezúttal is éber gondoskodás tárgyát képezte s azt, részint készpénzadományokkal, részint tenyészanyag kiosztása által hathatósan előmozdította.

Részint községi és közbirtokossági, részint pedig magántulajdont képező vadászterületeknek hosszabb időre történt bérbevétele alkalmából alakult s kormányhatósági jóváhagyással ellátott alapszabályokkal működő vadásztársaságok részére az 1909. év folyamán 4.850 K készpénzadomány utalványoztatott ki oly czélből, hogy e vadásztársaságok azokon a helyeken, a hol a hasznos vad tenyésztésének előfeltételei minden kétségen felül megvoltak, a már meglévő hasznos vadállomány gyarapítására és okszerű szaporítására tenyészvadat szerezzenek be és ezek vérfelfrissítő beavatkozásával a vadászterület értékét fejlesztsek.

Az ekként kiutalványozott pénzadományok mikénti felhasználását az adományban részesülő vadásztársaságok okmányolt számadásaik bemutatása mellett kellően igazolták. Nagyban elősegítette a hasznos vadtenyésztés előmozdításának országos érdekét azon körülmény is, hogy egyes vadásztársaságok részére a vadászterdoi m. kir. erdőőri szakiskola mesterséges fácánosából tenyészfácánok, a csálai m. kir. erdőgondnoksnak házilag kezelt vadászterületéről pedig eleven tenyésznyulak osztattak ki.

Az ezen czélra szétküldött 64 darab fácánkakas, 336 darab fácántyuk, 28 darab kannyúl és 122 darab nősténynyúl forgalmi értéke mintegy 6.500 K-t képvisel.

A vadászat érdekeinek előmozdítását hathatósan elősegítette még azon körülmény is, hogy az országos magyar vadászati védegyelet részére 2.000 K pénzadomány folyósított azzal a czélzattal, hogy az egyesület ez összeget olyan erdő- és vadőrök jutalmazására használja fel, kik magukat a vadőri szolgálat teljesítése körül kitüntették és a hasznosvad tenyésztése, óvása és védelme körül igazoltan kiválóbb érdemeket szereztek.

A kártékony ragadozóknak pusztítása ezúttal is élénk gondoskodás tárgyát képezte és a hiúz és farkas elpusztításáért kifizetett jutalomdíjak összege 2.430 K-ra rúgott.

A fővad által az erdő- és mezőgazdaságban okozott károknak csökkentése czéljából ezúttal is igen sok esetben engedély adatott arra, hogy a vadászterületek tulajdonosai, illetve bérlői a fővadat tilalmi időben is lőhessék.

A vadászterdoi m. kir. erdőőri szakiskolában részint az elemi vadászati szakoktatás fejlesztése, részint a hasznos vadtenyésztés országos előmozdítása szempontjából létesített mesterséges fácános munkálatai ez évben betetőzve lettek s annak daczára, hogy e fácános első szaporulatát egy felhőszakadás majdnem tönkretette, mindazonáltal számottevő sikerről tudott beszámolni.

Fokozatos fejlesztésben részesültek továbbá a tátrai idegenforgalom emelése czéljából berendezett lomniczi, csorbatói és kriváni zergevadászterületek.

Az ország vadászközönsége óhajának és a vadászathoz fűződő közgazdasági érdekeknek egyaránt megfelelt az az intézkedés is, hogy Magyarországnak az 1910. évi bécsi első nemzetközi vadászati kiállításon való részvétele határozottat el és pedig az országos közóhajnak megfelelőleg oly módon, hogy Magyarország e nemzetközi versenyben az őt megillető helyet érdemelje ki.

Ez évben is egyes vidéki érdekeltségek vadásztársulatokká tömörültek s alapszabályaikat láttamozás végett bemutatták.

Az 1909. év folyamán a következő fontosabb állategészségrendőri intézkedések történtek : Állategészség-
ügy.

a) a hivatalos, illetőleg tudományos megvizsgálásra szánt állati hullák, hullarészek és kóros szervek vasuton szállítása szabályoztatott ;

b) a tógyümőkóros tehenek irtása az egész ország területére kiterjesztett ;

c) az állatvásárookra felhajtandó állatok darabonkint való állatorvosi megvizsgálása elrendeltetett ;

d) a törvényhatósági m. kir. állatorvosok utasítottak, hogy azon állatbetegségek esetleges nagyobb elterjedéséről, a melyek nem tartoznak a hivatalból kimutatandó betegségek közé, tegyenek jelentést ;

e) a gümőkór terjedésének megakadályozása céljából a centrifugaiszap megsemmisítése elrendeltetett és ajánlatott, hogy a sovány tejet csak felforralva használják élelemre és takarmányozásra ;

f) a m. kir. állatorvosi főiskola bakteriológiai intézete az állatgyógyászatban használt ojtóanyagok termelésével megbízott ;

g) egyes törvényhatóságok, az 1908. évi felhívás folytán, a kötelező védőojtások tárgyában szabályrendeleteket alkottak ;

h) a húsvizsgálatnak az 1908. év folyamán történt egységes rendezése folytán, Budapesten kívül még 38 város közbáráhidján, részint vágóhídi, részint m. kir. állatorvosok vezetése alatt, húsvizsgáló-kiképzési tanfolyamok létesítettek és ezeken a laikus húsvizsgálók kiképzése folyamatba tetetett ;

i) a veszettség előfordulásának lehető korlátozása céljából, a törvényhatóságok részére kiadandó új ebtartási szabályrendelet-minta készített ;

j) A mezőhegyesi és bábolnai ménésbirtokokon az állati hullák fertőtlenítése és értékesítése céljából hullafeldolgozó digester létesített, a mely szappanfőzővel felszerelve, jövedelmező befektetésnek bizonyult.

Az 1900 : XVII. t.-cikkkel szervezett állatorvosi közszolgálatot az 1909. évben összesen 639 m. kir. állatorvos látta el. Ezek közül kerületi állategészségügyi felügyelői tendőkre 7, városi és vármegyei törvényhatóságok I. és II. fokú állategészségügyi hatóságaihoz 558, az osztrák határszélen fenatartott állategészségügyi megfigyelő szolgálatra 4, a rumán és szerb határ mentén fekvő belépő állomásokra 15, a kőbányai és a barcsi m. kir. állategészségügyi hivatalokhoz 11, a budapesti állatvásárokon szervezett állatorvosi szolgálatra 15, a ministerium állategészségügyi főosztályába 15, egyes nagyobb munkakörrel bíró törvényhatósági m. kir. állatorvosokhoz 10 és továbbképzés céljából az állatorvosi főiskolára 2 m. kir. állatorvos volt beosztva. Ezeken kívül 1 állategészségügyi felügyelő és 1 m. kir. állatorvos az Ausztriával fennálló 1907. évi október 8-iki szerződés XX. cikkéhez tartozó végrehajtási módozatok 5. §-a alapján állandóan Bécsbe ki volt rendelve.

A községek feladata körébe utalt helyi állategészségügyi teendők ellátására az 1909. évben 93 törvényhatósági városi, 83 rendezett tanácsú városi, 123 községi és 136 körállatorvos, összesen tehát 435 helyhatósági állatorvos volt alkalmazva. Ezeken kívül az 1900 : XVII. t.-cz. 10. §-a alapján adott ideiglenes engedélyek alapján 360 járási, illetve városi m. kir. állatorvos 880 községben látta el a községi feladatot képező állategészségügyi helyi teendőket.

A m. kir. és a helyhatósági állatorvosokon kívül állatorvosi gyakorlatot folytatott 268 (magán-, uradalmi és katonai) állatorvos. Viszonyítva az állatorvosok számát a területhez és a községek számához, átlagban 1—1 állatorvosra 205,33 km² terület, illetve 9,36 község esett.

A m. kir. állatorvosok továbbképzése céljából az 1909. évben is intézkedés történt, hogy a m. kir. állatorvosok közül azok, a kik erre hajlammal bírnak, a kiválóan gyakorlati állatorvosi szakokban ismereteiket gyarapíthassák.

Mint az előző években, úgy az 1909. évben is több m. kir. állatorvosi állás szerveztetett. És pedig : új járási m. kir. állatorvosi állás szerveztetett a Héthárs, Avasújváros és Szerednye székhelylyel megalakított új közigazgatási járások I. fokú hatóságainál ; Miskolcz r. t. város

Állatorvosi
szolgálat.

Állatorvosok
gyakorlati
továbbképzése.

Új m. kir.
állatorvosi
állások
szervezése.

törvényhatósági joggal felruházta, Rózsahely és Magyarakanizsa községek pedig rendezett tanácsú városokká átalakulván, ezeken a helyeken városi m. kir. állatorvosi állások szerveztettek. A szilágycsehi járásban Sülemed, az alsócsallóközi járásban pedig Dunaszerdahely állomáshelylyel egy-egy második járási m. kir. állatorvosi állás létesített.

Országos Állat-
egészségügyi
Tanács.

Az 1900 : XVII. t.-cz. 28. §. alapján létesített országos állategészségügyi tanács az 1909. évben 25 ülést tartott; a tanácsnak az 1909. évben véleményezés vagy javaslatétel végett kiadott ügyek nagyobb részét az állatvásárok és különböző gyógyszerek engedélyezésére vonatkozó, de különösen az 1908. évben életbeléptetett húsvizsgálati rendeletből folyólag felmerült kérdések tették.

Marharakodó-
állomások.

A marharakodó vasuti és hajóállomások száma az 1908. év végén 1.348 volt. Az 1909. év folyamán 56 új ilyen állomás engedélyeztetvén, az 1909. év végén ezen állomások száma 1.404-re emelkedett.

Közvágóhidak
forgalma.

Az 1909. évben 5.670 vágóhídról gyűjtött adat szerint 4.613.448 állatot vágta le Magyarországon, és pedig : 1,676.586 szarvasmarhát, 1,379.720 sertést, 1,506.004 juhot, 42.989 darab kecskét, 8.149 lovat. A szarvasmarhák imént jelzett számából volt : bika 32.950, ökör 189.658, tehén 402.956, tinó 112.599, üsző 337.420, borjú 573.441, bivaly 14.500 és bivalyborjú 13.062 darab.

Állat- és állati
nyers termény-
forgalom
Bosznia-
Herczegovinával,
Ausztriával és a
vámkülfölddel.

Közzététetett, hogy a bosznia-hercegovinai tartományi kormány a Cazin járásban fekvő »Trzačka Raštela«-ban kilépő állomást létesített.

Rendelet adatott ki a magyar szent korona országai és Ausztria között a versenylovakkal és ügetőversenylovakkal való kölcsönös forgalom újabb szabályozása tárgyában.

Közzététetett, hogy a svájci földművelésügyi osztály a Svájc czal 1906. évi márczius 9-én kötött állategészségügyi egyezmény 5. cikkének második bekezdésében a st.-galleni, baseli és genfi közvágóhidakra nézve megállapított könnyítéseket a rorsachi és zürichi vágóhidakra kiterjesztette.

A Szerbiával 1908. évi márczius 14-én kötött kereskedelmi szerződés ideiglenes hatályban maradása be nem következvén, 1909. évi április 1-én rendelet adatott ki, a melylyel az imént említett szerződés aláírásakor a cs. és kir. közös külügyminister úr által a szerb kir. kormány tárgyaló megbizottaihoz a szerbiai állatok és állati nyersanyagok, illetve állati termékek állategészség-rendőri kezeléséről intézett jegyzékben foglalt határozmányok életbeléptetésére és végrehajtására iránt 1908. évi augusztus 29-én kiadott itteni rendelet hatályon kívül helyezett és egyúttal Szerbiával szemben a határozás elrendeltetett.

Lótenyésztés.

Az ország területén 4 m. kir. méntelep van : a székesfehérvári 5 teleposztálylyal, 257 fedező-állomással ; a nagykőrösi 5 teleposztálylyal, 262 fedező-állomással ; a debreczeni 6 teleposztálylyal, 269 fedező-állomással és a sepsiszentgyörgyi méntelep 3 teleposztálylyal, 112 fedező-állomással. A 900 fedező-állomáson 3.035 s a 175 bérlónél 175 mén volt, összesen tehát 3.210 mén állott rendelkezésre. Az állomási ménnek 119.436 kanczát fedeztek. Fedeztetési díj címén befolyt 822.262 K. A bérmenek 5.777 kanczát fedeztek. A bérmenek után befolyt 154.300 K. Egy bérmenre tehát átlagosan 31 kancza és 876 K esik.

A méntelep állományába az állami ménesek neveléséből összesen 207 darab fiatal mén osztatott be. Kipróbáltatott összesen 148 darab fiatal mén, vásároltatott összesen 113 darab.

Az anyakanczák száma a négy állami ménesben 1909. év végével 1.035 volt.

A kisbéri ménes lóállománya 1909-ben 721 darab volt. Az ország angol telivér tenyésztésének fejlesztése céljából a kisbéri 18 darab fedező törzsmén 1909-ben magántulajdonban levő 236 kanczát fedezett, a miért 166.300 K fedeződíj folyt be. Az árverés útján eladott 6 darab angol telivér éves csikóért 30.700 K folyt be, az átlagár tehát 5.116 K. A számfeletti és selejtlovak eladásából befolyt 51.265 K. A méntelepeknek átadott 28 darab ménért 84.000 K folyt be, összesen tehát bevétel 1909-ben 165.965 K.

A bábolnai ménes állománya 1909-ben 814 darab volt.

A mezőhegyesi ménes lóállománya 1909-ben 2.236 darab volt. A törzsmének által fedezett 11 darab magánkancza, 1.080 K fedeztetési díjért. Eladott lovakért befolyt 300.225 K. Községi ménül átadatott 107 darab mén, ezekért egészben és részletben összesen 71.500 K ár fizettetett; méntelepeknek átadott 167 darab mén átszámítási ára összesen 233.450 K volt. Tehát összesen befolyt 605.175 K.

A fogarasi ménes lóállománya 1909-ben 429 darab volt. Lóértékesítésből befolyt 22.300 K; a méntelepeknek átadatott 25 darab mén átszámítási ára 40.000 K volt. Vagyis összesen befolyt 1909-ben 62.300 K. A négy állami ménesben tehát — a fentebbiek szerint — összesen 1.003.851 K folyt be. A lovak egészségi állapota kedvező volt. A ménesek állományából a bécsi cs. és kir. lovaglótanárképzőintézethez 12 darab, a pusztaszentlőrinczi falkavadász-társulathoz 16 darab kancza adatott át kipróbálás végett. Valamennyi igen jó képességűnek bizonyult.

A mezőhegyesi, kispéri, bábolnai, fogarasi ménesbirtokok, a gödöllői koronauradalom, valamint az ezekkel egy központi igazgatás alá tartozó kolozs-tordai ménesgazdaság, palánkai csikótelep és a péklapusztai rizsgazdaság a korábbi jelentésekben már részletesen is megjelölt irányelvek mellett kezeltetnek, s e szerint elsősorban az országos lótenyésztés érdekeit szolgálják, e mellett azonban egyéb állattenyésztési ágak (szarvasmarha, sertés és juh) felkarolásával különös gond fordítatik arra, hogy a birtokokról minél több tenyészállat legyen a gazdaközönség részére kiadható, illetve eladható. Az állattenyésztés körében ott, a hol arra az előfeltételek megvannak, a tenyészirány fejlesztésén kívül az állomány számszerűleg is gyarapítatik. A simmenthali szarvasmarhatenyésztés fejlesztése érdekében vérfelfrissítés céljából Mezőhegyesre és Bábolnára tenyészbikák importáltattak.

A birtokok gazdasági lótenyésztése örvendetesen fejlődik s a mezőhegyesi gazdaságban nevelt Nonius-mének legnagyobb részét a »mezőhegyesvidéki tájfajta« állomásokra, a kispéri Ardennei-mének pedig a székesfehérvári méntelepre osztatnak be.

A növénytermelés körében a birtokok termelési kísérletekkel, kedvezményes áron jóminőségű vetőmagvaknak gazdák részére való eladásával ezen termelési ág fejlesztését nagyban elősegítik. A vetőmagvak közül főleg az őszi búza iránt a kereslet évről-évre emelkedik, különös gond fordított arra is, hogy az ország gazdaközönsége részére eredeti mag után termelt kendervetőmag legyen kiosztható.

A péklapusztai rizsgazdaságban a rizstermelésre alkalmas területek megfelelő berendezése még folyamatban van, s előreláthatólag a közel jövőben befejezést nyer s ezáltal nemcsak a birtok jövedelmezősége fog emelkedni, de mintaszerű berendezésével utánzandó például fog szolgálni.

A birtokokon alkalmazott cselédek elhelyezésére szolgáló lakások a kor kívánalmainak megfelelő átalakítása és kibővítése részben befejezést nyert, s a szükséghez mérten számos új cselédlakás, továbbá a nyári munkások elhelyezésére munkásházak építettek.

Az egészségügyi követelmények szem előtt tartásával, ott, a hol indokoltnak mutatkozott, mélyfúrású kútak létesítettek, s ilyenek létesítése még folyamatban van.

A kispéri artézi-kút és a tordai vízmű új benzínmotorral lettek felszerelve, s ez utóbbi a vármegyei közkórházat is ellátja egészséges ivóvízzel.

A péklapusztai rizsgazdaságban az alkalmazottak gyermekeinek oktatása céljából elemi népiskola állíttatott fel.

A gödöllői koronauradalom kegyurasága alá tartozó Dány községben mintegy 100.000 K költséggel új róm. kath. templom építtetett, ugyanott plébánialak, továbbá Kerepesen és Galgácsán ugyancsak egy-egy új róm. kath. templom építése van tervbe véve.

A ménesbirtokokat, mint az előző években, úgy 1909-ben is számos bel- és külföldi vendég látogatta. Kiemelendő ezek közül az újtörök kiránduló csoport, kik a földmivelésügyi ministerium kiküldötteinek kalauzolása mellett a mezőhegyesi ménesbirtokot tanulmányozták.

III.
Ménés birtokok,
fürdők és egyéb
állami
gazdaságok.
Ménésbirtokok,
gödöllői korona-
uradalom stb.

Delibláti
kincstári birtok.

A Temes vármegyében fekvő delibláti kincstári birtok területe 43.777 kat. hold, melyből haszonbérlet útján hasznosítottatott 10.393 kat. hold; házi kezelés alatt állott 33.384 kat. hold buczkás erdő, kaszáló és göbecses homok.

Az előző évi homokkötésekben támadt kisebb kifúvások pótlását is beszámítva, az 1909. évben összesen 670 kat. hold lett beerdősítve. Az erdősítésekhez szükséges csemeték előállítására 116 kat. hold kiterjedésű csemetekertek szolgáltak.

A környék kiscgazdáinak eladott Pálffy-, Wekerle-, Emánuel- és Szivák-szőlőtelepeken az 1909. évben 93 kat. hold lett szőlővel beültetve és így a négy szőlőtelepen az összes szőlővel már beültetett terület 3.258 kat. hold. A tavaszi fagy és a peronospora fellépése miatt a fenti szőlőtelepeken csak 10.586 hl. bor termett. A szőlőtelepesek tulajdonjogának telekkönyvi bekebelezése még folyamatban van. Eddig az összes szőlőparcelláknak több mint fele a szőlőbirtokosok tulajdonaként lett telekkönyvileg bekebelezve.

A »Tilva«-i mélyfúrású kúttól a »Kraván«-i legelőig a vízvezeték elkészült.

Kincstári fürdők.

Az 1909. év folyamán az állami gyógyfürdők kezelésénél fontosabb, az állami fürdők fejlődését nagyobb mértékben befolyásoló intézkedések nem történtek s az érdeklükben kifejtett tevékenység főleg színvonalon tartásukra s a már megkezdett beruházások befejezésére irányult.

Herkulesfürdőben az ivóvizet szolgáltató úgynevezett »Damogledi« vízvezetéknek újbóli kiépítése befejeztetett.

Az utak és parkok locsolásához, valamint az uszodákhoz szükséges víz szolgáltatására létesített szivattyútelephez tartozó vízvezeték kiépített.

A fürdőfelügyelő és orvos lakását, valamint a kisebb javadalmazású állami tisztviselők részére fentartott ingyenes lakószobák egy részét magában foglaló úgynevezett »Felügyelői lak« túlnedves volta miatt megfelelően átalakított.

A »Szapáry«-fürdőben levő fürdőfülkék és társas medenczék falai, nemkülönben a gyógyteremépületben levő vendéglőhöz tartozó konyha falai, az egészségügyi követelményeknek megfelelően, fayence-lapokkal burkoltattak.

Miután a fürdőben levő kertésztelep elhelyezésénél, főleg azonban kis terjedelménél fogva hivatásának megfelelni nem volt képes, a kertésztelepnek az úgynevezett »Charge«-kertbe leendő áthelyezése iránt a szükséges intézkedések megtétettek, nevezetesen a »Charge«-kertben egy kertészlak, egy kerti munkásház, továbbá egy hajtató-, meleg- és hideg-növényház építése megkezdett.

A gazdasági épület mellett levő s a fürdő keretébe nem illő régi kovácműhely helyett a kovács és kocsis lakását is magában foglaló kovács- és bognárműhely emeltetett.

A fürdőben levő gyógyforrások vizei az országos chemiai intézet által újból elemeztettek.

A fürdőben működő délvidéki színészegyesület részére, hogy ottidőzésük biztosíthatassék és ezáltal a fürdő magyar jellege jobban kifejezésre jusson, ismét 5.000 K segély engedélyeztetett.

A fürdő és vasútállomás, nemkülönben a fürdő Orsova—Vaskapu közötti automobilközlekedés csekély támogatás mellett 1909. évben bevezettetett s az 1909. évi próbaév alatt szerzett tapasztalatok alapján 11 évi időtartamra szerződésileg biztosított.

Vizaknán a folyamatban levő beruházások befejeztetvén, használatnak átadattak, s az év folyamán az új szálloda házi kezelésben, a vigadóépületben levő vendéglő pedig bérlet útján hasznosított.

A »vörös tavak«-nál megkezdett vasbetonfülkés támfal építése a fürdőidényig befejeztetett.

Minthogy a rendelkezésre álló édesvíz mennyisége a meglévő s állandó fejlesztés alatt álló parkok és ültetvények fentartására már a jelenben is alig elégséges, a meglévő édesvízszivattyútelep környékén próbafúrások foganatosítottak, a megejtett tanulmányok alapján az édesvíz szaporításához szükséges újabb kútak helyei megállapítottak s a kútfúrások, valamint az édesvízvezeték kibővítésének tervei kidolgoztattak.

Figyelemmel arra, hogy a fürdő látogatóinak mintegy 30%-át gyermekek képezik, a kiknek fejlődésére a fürdő kiváló hatással van, egy gyermekfürdő s ezzel kapcsolatban egy gyermekjátsszótér létesítésére vonatkozó terv és költségvetés megfelelő tanulmányok alapján kidolgoztatott.

A gyógyfürdők részére előírt járványkórház építése megkezdett.

A fürdő fejlesztése érdekében, különösen pedig a fürdő gyógytényezőinek színvonalon tartása, helyes alkalmazása és fejlesztése érdekében szükséges intézkedések megállapítása végett egy fürdőtanács szerveztetett.

A pénzügyministeriumtól átvett II. sz. parcella parkirozása a rendelkezésre álló hitel keretén belül folytatott, ezenkívül a III. sz. parcella fásítása megkezdett.

Ránkfüreden az üzemi épületek átalakítása és berendezése a rendelkezésre álló hitel keretén belül folytatott; nevezetesen az »Új vendéglak«, »Ferenczlak«, »Igazgatósági épület«, »Erdei lak« és a »Vigadó« megfelelően átalakított, újra fedetett s a régi berendezési tárgyak teljesen kijavított egy részének felhasználásával újonnan berendeztetett.

A fürdőtelep mellett levő patak szabályozása megkezdett.

*Radnaborberek*en levő avult berendezési tárgyak legnagyobb részben megújítottak.

Kiseb javadalmazású állami tisztviselők közül ismét számosan részesültek Herkulesfürdőben, Vízaknán és Ránkfüreden fürdőkezdvezményben.

A *fenyőházi* gyógyfürdő- és nyaralótelepen megkezdett új szálloda építése és berendezése befejeztetett s az új szálloda házi kezelésben hasznosított. Nyaralótelepek.

Az új szálloda szükségletének ellátása végett az 1909. évben elrendelt vízvezetési s villamosvilágítási berendezési munkálatok befejeztettek.

A kertészlakhoz szükséges melléképület felépített.

Szentiványi csorbatói és a tátralomniczi telepen levő s a telepeket bérlő társaság által annak idején részben igen elhanyagolt épületek és a tátralomniczi telepen levő úgynevezett »Gróf Károlyi Sándor-út« gyökeresen helyreállítottak. Ezenkívül *Tátralomniczon* a telep látogatottságának emelése s a gyakorolható sportok megkedveltetése és népszerűvétele végett a telepen levő összes sportpályák — a téli sportpályák kivételével — a telepen székelő »Tátra-Club«-nak fentartási kötelezettséggel oly kikötéssel adattak kezelésébe, hogy a nyári és téli idényekben egy-egy az összes gyakorolható sportokat felölelő nemzetközi versenyt tartozik évenként rendezni.

A telepen levő golf-pálya megnagyobbított s részben áthelyeztetett, a tennispályák áthelyeztetettek, a galamblövé-tér újonnan berendeztetett s ezzel kapcsolatban egy új galamblövészeti, illetve golf-pavillon épített. A megejtett külföldi tanulmányok alapján egy külön bobsleigh-pálya épített, a meglévő régi szánkópálya pedig ródli pályává alakított át. A biztonsági követelményeknek megfelelően a sportolók felvontatására külön felvontató út épített, a kiépített téli szánkópályák egyelőre ideiglenes jellegű vízvezetékekkel szereltettek fel, miután állandó jellegű vízvezeték kiépítésére elegendő hitel nem állott rendelkezésre.

A létesített téli sportpályák az 1909. évi téli idény kezdetével használatnak átadattak. s látogatottságuk — dacára a téli sportokra különösen kedvezőtlen 1909/10. évi télnek — kielégítő, a »Tátra-Club« által rendezett téli nemzetközi szánkóverseny eredménye pedig várokozón felüli volt.

Miután a tátralomniczi telepnek színvonalon tartása és a megfelelő helyes kezelés, megfelelő és megbízható vállalkozó hiánya miatt, ezidő szerint másként nem volt biztosítható, a telep kezelésére és az üzemvezetésre kötött szerződés 1910. évre meghosszabbított.

A tátrai turisztika és idegenforgalom emelése végett a turistaútak fentartása és hálózatának fejlesztése a rendelkezésre álló hitel keretén belül állandó gondoskodás tárgya volt.

A »Magas Tátra« hozzáférhetőségének megkönnyítése és megfelelő olcsó közlekedés biztosítására tervezett csorbató—tátrafüred—tátralomniczi keskenyvágányú villamosvasút

kiépítése a »Phöbus« villamosvállalatok részvénytársasággal és a »Tátrafüredi helyi érdekű villamosvasútak« részvénytársasággal kötött szerződéssel a földmivelésügyi tárca részéről törzsrészvények ellenében adandó 900.000 K hozzájárulás mellett biztosított. Ezen szerződés értelmében a vállalkozók kötelesek a szóbanforgó vasutat a kiadandó engedélyokirat rendelkezései szerint az építési engedély kiadásától számítandó 13 hónap alatt kiépíteni és rendeltetésének átadni.

Magán gyógyfürdők érdekében tett intézkedés.

Tusnád gyógyfürdő birtokosainak szövetkezetét terhelő jelzálogkölcsön törlesztésére, ezenkívül több váltóadósság fizetésére Tusnád fürdő jövedelmezősége — megfelelő befektetés, főleg azonban a kölcsön, illetve váltóadósság után esedékes nagy kamat következtében — elegendő nem volt.

Mínthogy a fürdő birtokosainak szövetkezete a fürdőt terhelő adósságokat törleszteni nem volt képes, a »Brassói nyugdíjszövetkezet« a mintegy 330.000 K-t kitevő jelzálogkölcsönt felmondotta.

Nehogy a fürdőtelepet bérlő fürdőbirtokos szövetkezet tagjainak tulajdonát képező s ezenkívül a jelzálogkölcsön biztosítására a fürdőbirtokos négy székely község által könnyelműen lekötött ingatlanok a felmondott kölcsön fedezésére értéken alul elárvereztessenek, s ezáltal az érdekelt négy székely község és a fürdőbirtokosok szövetkezetének tagjai anyagilag tönkremenjenek — addig is, a míg a fürdő megfelelő kezelésére, esetleg értékesítésére megfelelő megoldás fog találtatni — a fürdőt terhelő adósságok a kincstár által ideiglenesen oly módon rendezettek, hogy a fürdőt terhelő mintegy 330.000 K jelzálogkölcsön a brassói nyugdíjszövetkezetnek a kincstár által kifizettetett s a kölcsönösszeg engedményezésével a kölcsönösszeg a kincstár javára telekkönyvileg megfelelően biztosított, a fürdőt terhelő többi adósság rendezését pedig a fürdő birtokosainak szövetkezete vállalta magára.

IV. Erdészet.

Magyarország *erdőgazdaságilag művelt* területe az 1909. év folyamán 77 kat. holddal szaporodott, s az év végén 13,002.947 kat. holdból állott.

Ez a szaporodás onnét ered, hogy folyton újabb s pontosabb mérések foganatosítottak, s hogy az erdők állaga is részint feltételes talajú területek leírása, továbbá kisebb-nagyobb területeknek telepítési célokra való átengedése folytán helyenkint apadt, részint futóhomokú és kopár területek befásítása folytán szaporodott.

Talajminőség szerint az erdők állományában nyilvántartott területek osztályozásában a következő változás állott be: a véderdők állománya 14.229 kat. holddal apadt; ellenben a futóhomokon álló erdők állománya 266 kat. holddal, a feltétlen erdőtalajon álló erdők állománya pedig 17.796 kat. holddal emelkedett; viszont a nem feltétlen erdőtalajú erdők területe 3.756 kat. holddal kevesbedett. E változásokat egyrészt a talajminőség helyesebb meghatározása, másrészt az a körülmény idézte elő, hogy a vármegyék területén levő erdők törzskönyve revízió alá vétetvén, évről-évre helyesebb adatok birtokába jutunk.

Az erdőterületnek fanemek szerinti megosztása a fenti okból szintén változást szenvedett, a tölgyesek és a bükkösök és egyéb lombfaerdők területe apadt, a fenyőerdők gyarapodott.

Az erdők fentartását veszélyeztető s törvénybe ütköző erdőirtások az 1909. év folyamán számba vehető mértékben nem fordultak elő.

Az üzemtervek rendelkezései és az 1879:XXXI. t.-cz.-nek az erdők fentartására vonatkozó általános határozatai értelmében 1909-ben összesen 165.018 kat. holdnyi területet kellett volna az erdőbirtokosoknak beerdősíteni; tényleg beerdősített 111.573 kat. hold, s így hátralékban maradt 53.445 kat. hold.

A hátralékot leginkább az idézte elő, hogy a magtermés igen hiányos volt, sőt vidékenként teljesen kimaradt, továbbá, hogy a múlt években uralkodott nagy szárazság miatt az előbbi 5, sőt 10 éven át eszközölt erdősítések nagy része tönkrement, elsősorban tehát az elpusztult erdősítéseket kellett pótolni. De mint más előző években hátráltatta az erdősítéseket, most is részben az a körülmény is, hogy az esedékes vágásterületek sok helyen ki nem használtattak,

s hogy a letarolt területekről a termelt faanyag kellő időben ki nem szállított. Akadályozta továbbá az erdősítések kellő foganatosítását a munkáshiány és az a körülmény is, hogy a legelők nagy része a forróság következtében kiszáradt, a legeltetés érdekében tehát helyenkint a vágás és tisztás területek beerdősítésének elodázása is megengedett.

Történt viszont az 1909. évben 6.464 kat. holdon olyan erdősítés is, a melyre az erdőbirtokosok kötelezve nem voltak.

Lényeges akadálya az erdősítések kellő mértékben való foganatosításának még ez idő szerint az a sajnos körülmény is, hogy az ültetésekhez megkívántató erdei facsemetek termeléséről nemcsak a kis- és középbirtokosok, hanem helyenkint még a nagybirtokosok sem gondoskodnak. Ezért sok esetben, midőn a birtokosok a költségeket maguk nem voltak képesek elviselni az erdei facsemetekertek telepítése állami segélylyel is előmozdított.

A kopár területek beerdősítésére pedig nemcsak az »állami kezelésbe vett községi erdők« és az »államsegély kopár területek befásítására« című költségvetési hitel terhére fentartott csemetekertekből, hanem a kincstári csemetekertek fölöslegéből is nagyobb mennyiségű csemete osztatott ki.

Az említett csemetekertekben rendelkezésre állott 119 millió különféle facsemete, s ebből kiosztatott az 1909. évben, az állami kezelésben levő kopár területek befásítására és 2.349 magánerdőbirtokosnak összesen 40,777.000 csemete, a melylyel 7.887 kat. hold kopár területet erdősítettek be. Az erdősítés sikere kedvező volt.

Azoknak a birtokosoknak, kik anyagi helyzetüknél fogva a kopár, vízmosásos területeik befásítását önerejükől nem viselhették, illetőleg bebizonyították azt, hogy a beerdősítés folytán elért előny csekélyebb lesz, mint a beerdősítésre fordított munka és költség, az 1909. évi költségvetésben erre a célra engedélyezett 400.000 K hitelösszezből 5.562 kat. holdnyi többé-kevésbé veszélyes kopár terület befásításához segélyképen 876 birtokos között 118.830 K pénzsegély osztatott ki.

Ugyancsak az erdősítési kedv fokozása céljából az 1909. évben is 30 erdősítési jutalom tüzetett ki összesen 15.400 K értékben, olyan kopárok erdősítésének jutalmazására, melyek állami segély igénybevétele nélkül az 1909. évben foganatosítottak. E jutalomból 18 készpénzben lesz kiosztandó 9.000 K összegben, 12 pedig, összesen 6.000 K értéket képviselő dísz tárgyakban; utóbbiak pénzjutalomra nem szorult erdőbirtokosok sikeres erdősítéseikért. Ezek a jutalmak 1914-ben kerülnek kiosztásra.

Az 1904. évben teljesített és 1909-ben megbírált versenyerdősítésekre annak idején, összesen 9.000 K értékben, 6 nagy és 12 elismerő jutalom tüzetett ki. Ezek közül a 6 nagy és 7 elismerő jutalom 8 községnek, 2 volt úrbéresnek és 3 magánerdőbirtokosnak 7.800 K értékben kiadatott; 5 elismerő jutalom ezúttal nem volt kiadható, ellenben egy község- és egy községnek volt úrbéresei a nyert elismerő jutalomdíjon felül, az erdősítési költségek részben való megtérítéseül 100, illetve 150 K állami segélyben is részesítették.

Ezeken a jutalomban részesített birtokosokon kívül 4 olyan erdőbirtokos, a ki pénzbeli jutalmazásra nem szorul, összesen 2.294 K értékű művészi festményt vagy bronzszobrot nyert jutalmúl.

Az itt felsorolt jutalmakon fölül 3 erdőtiszt, 13 uradalmi, községi és kerületi erdőőr, végül egy közbirtokossági elnök pénzbeli jutalomban részesült; egy községi bírónak és egy úrbéres birtokossági elnöknek az illetékes főispán útján ministeri elismerés fejeztetett ki.

Az erdei *tüzesetre* ez évben is igen gyakoriak voltak, de egészben véve, különösen e tekintetben legrosszabb hírű kerületekben örvendetes apadás észleltetett. Legtöbb esetben az erdei tüzet pásztorok és munkások gondatlansága okozta, de sajnos, igen gyakran legelőterületek nyeresése és kibővítése végett, szándékos gyújtogatásnak volt eredménye. Legtöbbnyire alom- és futótüzek fordultak elő, melyek a fiatalosokban és ültetésekben is alig említésre méltó, csekély kárt okoztak. Azonban néhány jelentékenyebb tüzeset is fordult elő, nevezetesen egy eset Ung vármegyében, a hol a kincstári erdő 805 kat. holdján pusztított és 37.590 K kárt okozott. Ügy-

szintén gróf Hadik Barkóczy Endre zempléni birtokán 2.000, Lehnicz Szepes vármegyei község erdejében egy eset 20.000 K kárral, Csík vármegyében pedig több helyen együttvéve 20.680 K tűzkár fordult elő.

A szél és hónyomás következtében az erdők szórványosan kevés esetben szenvedtek kárt. Így Gömör vármegyében 1000, Brassó és Háromszék vármegyék területén együttvéve mintegy 5.500, a Dunán túli vármegyékben pedig mintegy 9.000 koronára tehető károk történtek.

A kártékony rovarok fellépéséről a múlt évekhez képest kedvező jelentések érkeztek be az összes kir. erdőfelügyelőségektől. Az 1908. évben még ijesztő mennyiségben pusztító kártékony rovarok közül azonban: a *gyapjas lepke* (*oeneria dispar*), az *akácza pajzstetű* (*lecanum robinianum*), a *sárgafarú pille* (*porthesia chrisorrhea*) még mindig éber figyelmet és óvintézkedéseket igényelnek. Az 1908-ban aggasztó mennyiségben fellépett *búcsús pók* (*cnetocampa processionea*) úgy tetszik végkép elpusztult és a cserebogár is az 1909. évben igen csekély mennyiségben mutatkozott.

Említést kell tennünk azonban a hazai tölgyekre nézve veszedelmes és folyton terjedő *lisztharmat gombáról* (*oidium quercinum*), mely a tölgyek zsenge leveleit megszállja, korai lombhullást idéz elő, minek következménye a fiatal hajtások elszáradása; ezért ez az újabb veszedelem a szakköröket élénken foglalkoztatja. Különösen a budapesti, ungvári és a pécsi kir. erdőfelügyelőségek tesznek jelentéseikben e gomba káros hatásáról említést.

Az erdőtörvény rendelkezéseivel szemben elkövetett tilos cselekmények és mulasztások miatt az erdőbirtokosok ellen 377 esetben indított meg az erdőrendészeti eljárás.

Az erdőrendészeti áthágások miatt törvényes eljárással kirótt pénzbüntetések közül az 1909. évben 274 eset után 31.125 K 13 f, az erdei kihágások után kiszabott pénzbüntetések közül pedig 149.170 K 13 f folyt be az »Országos erdei alap«-ba.

Az »Országos erdei alap« összes bevétele az 1909. évben 243.755 K 49 f, kiadása 181.507 K 55 f, tiszta vagyona pedig az év végén az 1909. évi zárszámadás szerint 1.217.234 K 80 f volt.

Faanyagoknak vizen való szállítására 62 birtokosnak adatott úsztatási, illetőleg tutajozási engedély.

Magyarországon az 1909. év végén az erdők szakszerű kezelését 1.514 hatóságilag felesketett erdőtiszt teljesítette. Ezekből az erdőtörvény 17. §-ában megnevezett erdőbirtokosoknál alkalmaztatott 1.184 erdőtiszt, kik közül 1.032 az előírt teljes minősítéssel birt, 152-en pedig törvényes minősítés nélkül azon az alapon voltak alkalmazhatók, mert már az erdőtörvény életbeléptetése idejében erdőtiszt minőségben szolgáltak. Magánerdőbirtokosok szolgálatában az 1909. év végén 330 hatóságilag felesketett erdőtiszt állott, kik közül azonban csak 55 birt erdészeti oklevéllel.

Az erdőtörvény 17-ik §-ában megnevezett birtokosok erdejében az 1909. év végén 5.417 hatóságilag felesketett erdőőr volt alkalmazva, a kik közül az erdőőri szakvizsgát 4.672 tette le. Magán erdőbirtokosok szolgálatában 7.824 hatóságilag felesketett erdőőr állott, ezek közül azonban 1.055 tette le az erdőőri szakvizsgát.

A felesketett erdőőrökön kívül az erdőőrzésnél 1909-ben 7.481 erdőszolga segédkezett.

Erdészeti
szakoktatás.

Az erdészeti felső szakoktatás a selmeczbányai m. kir. bányászati és erdészeti főiskolán történik.

A főiskola erdőmérnöki szakosztályán az 1908/1909. tanévben a rendes hallgatók száma 273 volt s ezek közül 87 az említett tanévvel kezdte meg tanulmányait.

Az 1909. év tavaszán és őszén Budapesten megtartott erdészeti államvizsgálatokon megjelent 40 egyén közül 33 nyert erdészeti oklevelet.

Az erdőőri szolgálatra alkalmas egyének kiképzésére az 1909. évben is négy erdőőri szakiskola tartatott fenn, még pedig Vadászerdőn (Temesvár mellett), Királyhalmán (Szabadka mellett), Liptóújvárott és Görgényzentimrén. Mivel az erdészeti altiszti szolgálatra való ki-

képzést, illetőleg úgy a tulajdonképeni erdőgazdaságnak fejlődéséből folyólag, valamint az újabb időben nagyobb érdeklődéssel s gonddal felkarolt vadtenyésztés érdekei szempontjából az eddiginél nagyobb igények jogosan támaszthatók, ehhez képest az erdészeti altszti szakképzés szervezete az 1908. évben kiadott és életbe is léptetett szabályzattal új alapokra fektetett és ezzel kapcsolatosan egyelőre a vadászerdei erdőőri szakiskola egyrészt a gyakorlati oktatás igényei által megkívánt tényezők s ezek között elsősorban megfelelő tanulmányi erdőkkel fokozottabb mértékben ellátatott s másrészt a szükséghez mért továbbképző tanfolyammal kiegészített, úgy hogy ekként — még a kisebb erdőbirtokok kezelési teendőivel is megbízható egyének nevelésére is — teljesen alkalmassá lett.

Az ország 12 városában megtartott erdőőri szakvizsgálatokon 1909. évben 326 egyén közül 265 állotta ki a vizsgálatot.

A selmecbányai m. kir. központi erdészeti kísérleti állomás az 1909. évben is folytatta az erdészeti tudományt és az erdőgazdaságot érintő kísérleteket, valamint a talajtani és meteorológiai megfigyeléseket.

Erdészeti
kísérleti ügy.

Nevezetesen folytatta az ákác gazdasági szerepére vonatkozó régebbi kutatásokat, úgy hogy jelenleg már csak az ákác kémiai tulajdonságaira, illetőleg biofiziológiai tüneteire vonatkozó kutatások vannak hátra.

Végzett hivatalos vizsgálatokat a kincstári erdőhatóságok és idegenek részéről beküldött magvakon és ezenkívül eszközölt magvizsgálati kísérleteket saját céljaira.

Az erdölési kísérletek a rózsahegy m. kir. erdőgondnokság kerületében létesített új kísérleti területen már az 1908. évben befejezést nyertek s ez évben 3 új kísérleti terület létesült.

Folytatta továbbá a központi állomás a csemeteápolás és védelem, külföldi fafajok csemétéinek nevelése, nemes fűzek tenyésztése, erdősítés és erdőápolás körüli kísérleteket.

A külföldi fafajok honosítása érdekében a dendrológiai kertben több új fafajt telepített meg.

Folytatta továbbá a famagvak származásának szerepére irányuló és a hazai magkereskedelem szempontjából is nagyfontosságú kutatásokat s e célból már az 1908. évben létesített erdei fenyő kísérleti telepen kívül újabb telepeket létesített a vörös fenyővel és jegenyefenyővel való hasonló célú kísérletre.

Az erdészeti meteorológiai állomásaink újjászervezése és egyöntetű felszereléssel való ellátása az 1909. évben már majdnem teljesen befejeztetett.

Tanulmány tárgyává tette továbbá a központi állomás az erdei fák nitrogénfelvételének kérdését. A kutatások még lezárva ugyan nincsenek, de minden jel arra mutat, hogy a kísérletek kedvező irányban haladnak.

Ezekon kívül az állomás vezetője képviselte a kísérleti ügyet érintő érdekeket és részt vett külföldi és honi szaktanácskozmányokon és szaküléseken és számos helyszíni szemlét tartott a különböző káros erdei rovarok tömeges fellépésének tanulmányozása s a védekezés módjának megállapítása végett.

A görgényszentimrei külső kísérleti állomás folytatta az erdősítéseknek tuskósarjak és gyomok elleni védelmére irányuló kísérleteit, valamint az üzemtervi előírás és tényleg elért eredmények összehasonlítását, továbbá a csemetekerti kísérleteket az elvetendő magmennyiség, vetésmód, csemeték ápolása és iskolázása, valamint a külföldi fanemek csemétéinek nevelése körül, végül folytatta a talajjavítási és műtrágyázási kísérleteket is.

A görgényszentimrei külső kísérleti állomás munkájának súlypontja a szabédi kísérleti telepre esik, melyen a mezősegi kopárok beerdősítése iránti kísérletek folytattak és gyűjtettek az adatok a Mezőség autochton flórájának megállapításához.

A királyhalmi külső kísérleti állomás folytatta a futóhomoki növények gyűjtését, meghatározását és termőhely szerint való osztályozását. Ez a munka már nagyon fontos eredményeket nyújtott s útmutatásai az ottani vidék erdősítéseinél már gyakorlatilag is hasznosítva

lesznek. Folytatta továbbá az állomás a futóhomokon előforduló káros rovarok gyűjtését, kísérleteket tett az ákáczerdő legelőnyösebb kihasználására vonatkozólag, tekintettel a fatömeg gyarapítására, vizsgálatot eszközölt az ákácdfa tartósságának kérdésében, tanulmányozta a külföldi fajokot s azok szerepét és fontosságát a homoki erdősítéseknel.

A lipótújvári külső kísérleti állomás erdőlési kísérleteket végzett, folytatta a hazai és külföldi Larix-fajok és vörösfenyő összehasonlító tanulmányozását és a vetésre, csemetenevelésre és ápolásra vonatkozó kísérleteket úgy a hazai, mint a külföldi fajokkal s külön kísérlet tárgyává tette a luczfenyőcsemete nevelésének kérdését.

A vadászerdei külső kísérleti állomás megfigyeléseket tett a csemetenevelés körül a különféle talajmegművelés, vetés- és ápolásmódok mellett, valamint az iskolázás és öntözés befolyását figyelte meg a csemeték fejlődésére. Nagyon fontoságú kísérleteket végzett továbbá a tölgyerdők kihasználása, felújítása és ápolása körül.

Mindezek mellett úgy a központi, mint a külső állomások is részben magánosoknak, részben hivataloknak szakvéleményeket adtak és ezenkívül foglalkoztak különféle meghatározásokkal, melyeknek az eredményét a központi állomás »Az erdészeti kísérletek« című folyóiratában rendszeresen közli.

Végül megemlítené, hogy a hazai fajok földrajzi elterjedésének megállapítására vonatkozó külső felvételek már úgyszólván teljesen befejezést nyertek, most már csak egyes kétes adatok felülvizsgálása van hátra.

A gyűjtött anyag feldolgozása is serényen folyik.

M. kir.
ornithológiai
központ.

A m. kir. ornithológiai központ a madárvonulás útjainak pozitív vizsgálata céljából folytatta a vonuló madarak fiókáinak feliratos alumíniumgyűrűkkel való megjelölését. A 2.930 megjelölt madár közül számos dankasirály, szürke gém, bakcsó, üstökös gém, füsti fecske, fenyőrigó, barátréce, seregély és gólya került lövésre, mely utóbbi legnagyobb részt Dél-Afrikában került kézre.

Folytatta a madárvédelmi telepek fokozatos fejlesztését és a gyakorlati eredmények, helyszíni szemlék és kérdőívek útján való számbavételét. A m. kir. földművelésügyi ministeriumnak számos esetben szolgált hivatalos szakértői véleménynyel, még nagyobb számban nyújtva magánfeleknek is felvilágosítást. Előkészületeket tett a bécsi nemzetközi vadászati kiállításra, valamint az 1910. évi berlini nemzetközi ornithológiai kongresszusra.

Kiadta Herman Ottó: »Madarak hasznáról és káráról« című művét harmadik, jelentékenyen bővült kiadásban, valamint ugyan e műnek Visger Owen író fordításában megjelent angol kiadást irányította. Elkészültek az odúlakó madarak színes képei is. Gyűjteményeinek gyarapodása: 54 felállított madár, 57 madárbőr, 2.295 gyomortartalom, 59 mellcsont, 2.975 tojás, 21 fészek és 273 könyv.

Az állam által
kezelt községi
és némely más
erdők és kopár
területek.

Az 1898: XIX. t.-cz. alapján állami kezelésbe vett erdők és kopár területek kiterjedése az 1909. évben 3,276.753 kat. hold (1,885.646 hektár) volt, 7.492 község határában és 16.339 birtokos tulajdonában. A birtokosok az államnak összesen 637.040 K kezelési átalányt fizettek. Állami kezelés alatt állott ezenkívül 15 olyan birtok is, 5.274 kat. hold (3.031 hektár) területtel, a mely az 1898: XIX. t.-cz. hatálya alá nem tartozik.

Az említett területeken kívül az állam kezelte az 1890: XIX. t.-cz. szerint a volt naszódvidéki községeknek 44 község határában fekvő 273.913 kat. hold (157.627 hektárnyi) erdeit is, mely erdők kezelési költsége 146.329 K-t tett ki.

Az 1909. év folyamán 17,467 kat. hold (10.051 hektár) területtel apadt az állam által kezelt erdők és kopárok állománya. Lényegesebb volt az apadás Csík és Háromszék vármegyékben a közbirtokossági erdőknél, Sáros vármegyében pedig az egyházi erdőknél.

A kezelést teljesítő besztércei m. kir. erdőigazgatóság és 43 m. kir. erdőhivatal az említett két törvényben előírt feladatuknak, a rendelkezésükre állott személyzet számához képest, az 1909. évben is általában véve jól megfeleltek.

Teljesen elkészítettek és jóváhagyás alá beterjesztettek 372 rendszeres erdőgazdasági tervet összesen 46.874 kat. holdról és folytatták a további erdőgazdasági tervkészítéshez szükséges külső erdőrendezési munkálatokat, ezenkívül 456 birtok 147.314 kat. holdján gondoskodtak a birtokhatár biztosításáról.

Kijelölték 39.922 kat. hold területtel mindazokat az előirt és engedélyezett fahasználatokat, a melyeket a birtokosok igénybe venni kívántak s a faeladáshoz szükséges becsléseket és előmunkálatokat foganatosították, a faeladásoknál szakvéleménnyel és javaslattétellel eredményesen közreműködtek. A faértékesítési viszonyok az 1909. évben némileg javultak. Az eladásra szánt fatömeg nagy része azonban még most sem volt értékesíthető. A faárakban jelentékeny visszaesés azonban nem mutatkozott.

Teljesítették a mesterséges erdősítéseket olyan mértékben, a mint azt az időjárás, a rendelkezésre állott munkaerő és költségösszeg, vetőmag- és csemetekészlet megengedte. Az 1909. évben mesterséges úton be lett volna erdősíntendő az előírás szerint, a természetes úton felújult területek levonásával, összesen 55.611 kat. hold, ebből beerdősített 34.727 kat. hold, úgy hogy az erdősítés terén a hátralék még mindig 23.108 kat. holdat tesz ki, melyet azonban legnagyobb részben a nehezen helyrehozható régiebb mulasztások rovására kell irni. Hogy a régiebb mulasztások fokozott tevékenység és állami támogatás mellett sem voltak nagyobb mértékben pótolhatók, annak legfőbb okát az 1904. évi szárazság nyomán bekövetkezett pusztulás helyreállításával járó rendkívüli munka képezte.

Az állam az 1909. évben is hathatósan támogatta a birtokosok erdősítéseit, a szükséges ültetőanyagoknak részben díjtalanul, részben pedig mérsékelt áron való adományozásával, a mennyiben az állam költségén fentartott 630 kat. holdnyi 148 csemetekertből kiosztott a birtokosok közt összesen 66,276.000 darab erdei facsemetét. De a birtokosok maguk erejéből is figyelemreméltóan igyekeztek csemeteszükségletükön segíteni az által, hogy saját költségükön 3.112 csemetekertet tartottak fenn 577 kat. holdnyi kiterjedéssel s az azokban nevelt csemetékből összesen 49,726.000 darabot használtak fel erdősítéseikhez.

Az 1909. év végén készletben maradt még az állami csemetekertekben 119,611.000 darab, a birtokosok csemetekertjeiben pedig 120,054.000 darab különböző fajú erdei facsemete.

A kezelőszemélyzet az erdővédelem érdekében kijelölte mindenütt a legeltetés ellen tilalom alá helyezett erdőrészeket, melyek kiterjedése az 1909. évben is az erdők összes területének 37°/_o-át tette.

E mellett azonban gondoskodott arról is, hogy az állattenyésztési érdekek nemcsak a már mintegy 232.973 kat. hold területen berendezett legelőerdők (fáslegelő) okszerű kezelésével, hanem az erdők állományainak veszélyeztetése nélkül foganatosítható erdei legeltetéssel kiváló támogatásban részesíttessenek.

Az 1898 : XIX. t.-cz. II. czímének hatálya alá eső közös birtokosságok törvényes szervezkedése, a m. kir. állami erdőhivatalok közreműködésével, az 1909. évben tovább folyt s az 1909. év végéig 6.509 birtokosság terjesztette be törvény szerint megállapított gazdasági ügyviteli szabályzatát az illetékes közigazgatási erdészeti bizottságokhoz. A jóváhagyásra beterjesztett szabályzatok közül 5.581 nyert jóváhagyást s a jóváhagyott szabályzatok alapján a birtokosságok végleges szervezkedése eredményesen halad.

Az erdőbirtokosok erdeik őrzésére az 1909. évben összesen 1.008 erdőőrt tartottak, kik mind birtak az előirt törvényes minősítéssel, ezenfelül pedig az erdőőrök kisegítésére 7.527 erdőszolgát alkalmaztak, a kik részben a kisebb birtokoknál a mezőőri szolgálatot is ellátták.

Az állami erdőszet a selyem- és gyümölcsstermelésnek is segítségére volt, a mennyiben a m. kir. állami erdőhivatalok 5 állami eperfacsemetekertet (7.1 kat. hold kiterjedésben) és 18 állami gyümölcsfaiskolát (129.7 kat. hold kiterjedésben) tartottak fenn. Az eperfacsemetekertekből 280.000 darab eperfacsemete bocsátatott a selyemtenyésztési felügyelőség rendelkezésére s készletben maradt még az 1909. év végén 1,906.000 darab. A gyümölcsfaiskolákból részint más állami gyümölcsfaiskolák szükségleteinek fedezésére, részint pedig községeknek

és egyeseknek kiadatott összesen 233.930 darab, iskolázásra alkalmas különböző fajú vadgyümölcsfamagcsemete és 151.865 darab kiültethető gyümölcsfajtvány. Készletben maradt az 1909. év végével a gyümölcsfaiskolákban 316.550 darab három- és négyéves, 245.206 darab kétéves és 249.408 darab egyéves különböző fajú nemesített gyümölcsfajtvány, továbbá 146.259 darab nemesítés alá kiiskolázott, valamint 249.686 darab kiiskolázott és egyszerismind már be is szedett vadgyümölcsfacsemete és 339.240 darab különböző iskolázni való magágyi csemete.

Kincstári
erdőrendezés.

Az erdőrendezőiségek szervezetében változás nem történt.

Az erdőrendezési teendőket a vezetőkön kívül 58 hosszabb-rövidebb időre beosztott műszaki tisztviselő végezte.

Az erdőrendezőiségek a kincstári üzemből levő, valamint a szakiskolák kezelésében tanulmányi célokat szolgáló kincstári erdők gazdasági terveinek időszaki beszámoló és kiegészítő munkálataival, az eladás alá kerülő nagyobb vágásterületek fatömegének becsülésével, birtok- és határrendezési munkálatokkal, az erdőművelés, ápolás kivitelének ellenőrzésével, felügyeletével, új birtoktörzskönyvek összeállításával foglalkoztak.

Kincstári
erdőművelés.

Az előírt erdősítési munkák több kerületben nem voltak végrehajthatók egészben, mert az állandó munkáshiány és ezzel kapcsolatos munkabéremelkedés folytán szükséges — igen magas — erdősítési költség meghaladta a rendelkezésre álló hitel keretét.

Az 1909. évben úgy a tölgyfajok, valamint a fenyőfélék jó magtermést hoztak, ennél fogva a legközelebbi időszakban kihasználásra kerülő idős erdőállományokban jelentékeny területeken volt alátelepítés eszközölhető s a tenyésztés tárgyát képező főfajok csemetéinek neveléséhez szükséges magvak is túlnyomó részben házilag lettek összegyűjthetők.

Építkezés.

A kincstári erdőknél az 1909. év folyamán befejezést nyertek és rendeltetésüknek átadtak a következő kezelési épületek: 3 erdőtisztalak, 9 altiszti lak és 16 gazdasági melléképület. A felmerült szükségletnek megfelelően kibővített és átalakított továbbá: 2 gőzfűrés, 1 hivatali épület, 2 tiszt iroda, 6 tiszt lak, 1 altiszti lak és 3 gazdasági melléképület. Az év folyamán megkezdett: 4 erdőtiszt lak, 9 erdőőri lak, 9 gazdasági melléképület és 1 farktárőri lak felépítése.

Ezenkívül folytatott az erdei út- és vasúthálózatok fejlesztése, annak szem előtt tartásával, hogy a már létező szállítási eszközök és berendezések teljesítőképessége a belterjesebb erdőkezelés és kihasználással lehetőleg lépést tartson.

Az 1904: XIV. t.-cz. rendelkezéseihez képest az erdei vasútak építésére engedélyezett hitel terhére az 1909. év folyamán kiépült és a forgalomnak átadott 11 km. hosszú feketegaramvölgyi erdei vasúttal együtt ezideig összesen 80 km. erdei vasút létesült.

Terület-
változások.

A kincstári erdőgazgatóságok, főerdőhivatalok és erdőhivatalok kezelésében levő erdők, az üzemi és kezelési célokat szolgáló beltelkek, mezőgazdaságilag művelt földek, havasi legelők s terméketlen területek kiterjedése az 1909. év folyamán — az alábbi részletezés szerint — végeredményében 3.661 hektárral gyarapodott.

Szaporodás.

1. A tényleges birtoklásnak megfelelő törzskönyvi helyesbítésekből	978 ha
(Itt foglaltatik a Duna folyamnak a gazdasági tervekben eddig nem tárgyalt, a nagymarosi m. kir. erdőgondnoksághoz tartozó része, 493 hektár kiterjedéssel, s a Gödöllő határában létesített, annak idején a gazdasági ágazattól átvett Erzsébet-park és József főherceg kísérleti telep 213 hektár területe is)	
2. Kisebb vásárlásokból	46 »
3. A gazdasági ágazattól átvitelt (lippai kerület)	7 »
4. Nagyobb vásárlások (Az ungvári főerdőhivatal kerületében a hátkegyeségi erdők ; a szászsebesi erdőhivatal kerületében a Bruckenthal-féle s a lipotújvári főerdőhivatal kerületében a Loisch és Gurka-féle birtokok)	2.997 »

Összes szaporodás ..... 4.028 ha

Apadás.

1. A tényleges birtoklásnak megfelelő helyesbítésekből	96 ha
2. Kisebb eladások.....	21 »
3. Vasútak által kisajátított, továbbá a bányakincstárnak, illetve az aldunai hajózási hatóságnak átadott területek kiterjedése.....	3 »
4. Telepítési célokra átadott a lippai, szászsebesi és apatini kerületekben ...	189 »
5. A bustyaházai kerület királymezői gondnokságának területéből leiratott a 4319/1908. P. sz. kuriai ítélet alapján	58 »
Összes apadás	367 ha

Vagyis végeredményben az összes kincstári erdőbirtok állománya, 3.661 hektárral gyarapodott.

A kincstári havasok gazdasági berendezésének munkálatai az 1909. évben is tovább folytak, különösen a Máramaros és Ung vármegyék területén fekvő kincstári havasi legelőkön, a hol 52.305 K költséggel majeroslakok, istállók és aklok, közlekedési utak és itatók létesítettek.

Havasgazdasági berendezések.

Annak érdekében pedig, hogy az arra utalt hegyvidéki lakosság közvetítők kizárásával s egyébként is a célszerűség kívánalmainak megfelelőbb módon részesülhessen a havasi legelők használatában, a kincstári havasok túlnyomó része házi kezelésbe vétetett és ennek kapcsán bérbeadás helyett bárcázás útján lesz értékesítve.

A kincstári erdők fatermésének értékesítése a házilagos termelés fokozatos kiterjesztése kapcsán történt.

Faértékesítés.

Azokban a kerületekben, a melyekbe a házi kezelés már az előző években bevezetett és előnyösnek bizonyult, a kezelésnek ez a módja abban a mértékben, a mint az eredményes végrehajtásához szükséges előfeltételek biztosíthatók voltak, fokozatosan az 1909. évben is fejlesztett és ennek révén a házi kezeléssel elérni kívánt gazdasági és szociális politikai célokat a kincstári erdőszet ez évben is fokozott mértékben szolgálhatta.

A faértékesítés ama körülményeinél fogva, hogy a fapiacznak az 1908. évben tapasztalt kedvezőtlen helyzete az 1909. évben javult, az előbbi évinél kedvezőbb eredménnyel járt ugyan, de a kereseti viszonyok, különösen a tövön való eladásra kínált faanyagokkal szemben, kevés kivétellel még mindég gyöngék voltak, minek következtében néhány kincstári faárverés 1909-ben is eredménytelen maradt.

Ilyen körülmények között az 1908. évben bevezetett azok a könnyítések, a melyek megfelelő értékpapirfedezet ellenében a készpénzfizetés teljesítésére való időhaladék adását lehetővé tették, az 1909. évben is helyénvalónak bizonyultak.

A fapiacz általános javulása a horvát-szlavonországi kincstári erdők jövedelmezősége tekintetében is érezhetővé vált, a mennyiben a fenyő- és bükkfa-hozadékok legnagyobb részben némi áremeléssel elkelték és a két éven át eredménytelen tölgyfaeladás a normális kerékvágásba jutott.

A szlavóniai tölgy iránt az érdeklődés elég élénk volt, úgy hogy az eredmény átlaga megütötte az 1906. évi becsértéket.

A kincstári erdők túlnyomórészt ma már teljesen szolgálatmentesek.

Birtokrendezések.

A még megoldatlan, aránylag nem nagy számú birtokrendezési ügyek végleges rendezése, kevés kivétellel, mindenütt folyamatban van s ezek között a felsőbányai közös erdők felosztásának ügye már annyira előrehaladt, hogy az egyezség már meg is kötött és ennek alapján rövid idő alatt a kölcsönös birtokbaadás is meg fog történni.

Horvát-Szlavonországi területén, Novi-Zágon és Mrkopalj községekkel folytatott úrbéri perek jogerős ítéletekkel befejeztettek, Zlobin község úrbéri rendezése ügyében pedig a tárgyalások szintén befejeztettek s csak az ítélet meghozása van hátra. Bribir község úrbéri pere pedig szintén a befejezés előtt áll.

Kegyúri
építkezések.

A »Rendes kiadások«, »Egyházi és jótékony célok« című alrovatának terhére a kegyúri épületeken évenként és állandóan felmerülő kisebb-nagyobb tatarozásokon kívül a topánfalvai gör. kath. templom építése, mely az 1908. évben vette kezdetét, újabbi 11.000 K. kincstári hozzájárulás folyósításával befejezést nyert.

A kincstár kegyurasága alatt álló s leégett lislófalvi róm. kath. plébániai épületek 9.500 K kincstári hozzájárulással felépítették, a cserpataki új iskola és tanítói lak létesítésére 12.300 K fordítottatott s a leégett szomolnoki róm. kath. fiúiskola céljaira első részletként 20.000 K utalványoztatott.

Az 1909. évben Fenyőházán, a régi iskola helyett, 32.000 K költséggel teljesen új, modern iskola épült.

Végül 42.000 K felhasználásával megindultak Zborón az erdészeti altiszti gyermek-internátus berendezésének munkálatai is és ezzel kapcsolatban az ottani állami elemi iskola kibővítésére első részletként 36.000 K engedélyeztetett.

V.
Vizi ügyek.
a) Állami
munkálatok.

Az 1908. évi XLIX. t.-cz. alapján, viziberuházások címén 1909. évre 7.500.000 K állott rendelkezésre, a melynek terhére a következő nagyobb munkák hajtottak végre, illetőleg engedélyeztettek :

A Dunán az 1895 : XLVIII. és 1898 : XX. t.-cz. valamint az 1908 : XLIX. t.-cz. alapján végrehajtandó szabályozás, 1909. évben részint folytatott, részint pedig új munkálatokkal további előhaladást tett.

A Felső-Dunán, a meglévő szabályozási művek kiegészítésére, fentartására, beleértve a munkákkal kapcsolatosan végrehajtott kotrásokat is, 584.332 K 40 f adatott ki. A felső-dunaszabályozási munkálatokhoz szükségessé vált 500 folyóméter görpálya és 4 drb oldalbuktató kocsialj házilag beszerzésére kifizettetett 3.993 K 10 fillér. A felső-dunaszabályozás pozsonyi telepén létesítendő épületekre 22.570 K utalványoztatott. Az úttest munkálataira kiadatott összesen 2.414 K 93 fillér. A felső-dunaszabályozási munkálatokhoz szükséges 1 darab kőszállító hajó építésére kiadatott 18.735 K 56 fillér. A Felső-Dunán teljesítendő kotrási munkálatokhoz a kotrott anyagnak elszállítására egy gőzös béreltetett. Bérösszeg fejében 30.880 K fizettetett ki. Ugyancsak a felső-dunai kotrási munkálatoknál működő úszóelevektorhoz szükséges tartalékreszek beszerzésére kiadatott 7.176 K.

A Duna folyam medve—esztergomi szakaszán 1909. évben végrehajtandó szabályozási munkálataira kifizettetett 96.740 K.

A komárom—újvárosi rakpart, az Erszébet sziget és a komáromi főgyűjtőcsatorna körüli partrendezés és a vágtoroki vízosztómű munkálataira kiadatott 56.560 K ; ugyanitt a felügyeletre 3.837 K 92 fillér.

A székesfőváros jobbspártján, a Pálffy-tér előtt levő rakpart javítási munkálataira kiadatott 9.482 K 95 fillér. A Ferencz József-híd pesti oldala alatti rakpart megrongált burkolatának és a partfalnak helyreállítására kiadatott 3.867 K 63 fillér.

A bajai Sugovicza meder torkolatánál végrehajtott partbiztosítási munkálatokra 10.795 K 20 fillér fordítottatott.

A gemenczi Dunaszakaszon 1908. évben folyamatba tett szabályozási munkálatokra 19.104 K 19 fillér fordítottatott.

A Ráczalmás és Fajsz közötti Dunaszakaszon 1908. évben teljesítendő szabályozási munkálatok 1909-ben 30.173 K 26 fillér költséget igényeltek.

A sükösdői és érsekcsanádi határokban — az 1893. évben létesített átmetszések folytán — elmosásnak kitett területeknek az államkincstár részére való megváltására kifizettetett 9.596 K 30 fillér.

A Vajas torok alatt 1909/1910. években végrehajtandó szabályozási munkálatokra 221.016 K 2 fillér fordítottatott.

A Harta és Ordas közötti Dunaszakaszon 1909. és 1910. évben végrehajtandó szabályozási és kiegészítési munkálatok 1909. évben 124.594 K 45 fillér költséget igényeltek.

A gerjeni Dunaszakaszon 1909. évben teljesítendő szabályozási munkálatokra 132.324 K 16 fillér adatott ki.

A Harta és Foktó közötti Dunaszakaszon 1909. évben végrehajtandó szabályozási munkálatokra 31.269 K 93 fillér fordítottatott.

A bajai Sugovicza kotrási munkálataira 36.376 K 58 fillér számoltatott el. Ugyancsak a Sugoviczán levő fahíd átalakítására és ezen munkálatok idejére berendezett komp bérletére 4.788 K fizettetett ki.

A Dunaföldvár község részére, és pedig az ottani parti útnak a rakodópart végéig való meghosszabbítására 9.662 K 76 fillér adatott ki.

Az újpesti, lágymányosi, és dunapentelei téli kikötők 1909. évben végrehajtandó kotrására 16.070 K fizettetett ki.

A Dunaszekcső feletti szakadó balpart biztosítási munkálatai 147.412 K 76 fillért igényeltek.

A kiskőszeg—vörösmarti párhuzammú kiegészítésére és ugyanitt levő mellékág elzárására 64.730 K 72 fillér fordítottatott.

A bezdáni alsó párhuzammú bekötésénél levő kőszarkantyuk kikotrására 19.174 K 84 fillér adatott ki.

A szigai átvágás alsó torkolata alatt keletkezett mederelfajulás megszüntetése céljából végrehajtott szabályozási munkálatokra 682.226 K 14 fillér fizettetett ki.

A sirinai átvágás jobboldali partbiztosításának kiegészítési munkálataira 255.904 K 69 fillér adatott ki.

A kandlei szakadó Dunapart folytatólagos biztosítása 238.453 K 40 fillér költséget igényelt.

Az alsó-kucskai szakadópart folytatólagos biztosítási munkálataira 6.216 K 52 fillér fizettetett ki.

A gombosi partvédezetten 1906. évben keletkezett újabb szakadások helyreállítását célzó pótmunkálatokra 33.455 K és 63 fillér utalványoztatott.

A darázi szigetcsúcsnál és az ezzel kapcsolatos zárógátnál végzett biztosítási, valamint a kiskőszegi Dunaszakaszon 1908. évben végrehajtandó szabályozási munkálatokra 16.733 K 76 fillér fordítottatott.

A zombori m. kir. folyammérnöki hivatal részére épített új szerhajó 5.778 K 70 fillérbe került.

A Mohács község felső végével szemközt fekvő szakadó Dunapart biztosítási munkálataira 33.881 K 12 fillér adatott ki.

A blazoviczai átvágás szakadó partjának folytatólagos biztosítására 38.168 K 7 fillér fizettetett ki.

A baracscai téli menhely kotrása 59.585 K-ba került.

A bezdáni Dunaszakaszon levő I. a. és I. számú párhuzammú és keresztgát, valamint a bezdáni II. számú keresztgát helyreállítására 20.121 K 62 fillér fordítottatott.

Az Ujvidék alatti partvédmű javítási munkálataira 45.324 K 31 fillér fizettetett ki.

A Tiszatorok—Zimony közötti szurduki Dunaszakaszon tervmódosítás folytán végrehajtott kiegészítési munkálatokra 42.458 K 49 fillér fordítottatott.

A palánkai párhuzammú kiegészítési munkálatai 25.040 K költséget igényeltek.

A pancsovai téli kikötő bejáratának biztosítási munkálataira, valamint a bejárat megvilágításához szükséges berendezésekre 13.515 K 29 fillér fordítottatott.

A Temes torkolatánál létesített két világító toronyra és ezek felszerelésére 11.011 K 16 fillér utalványoztatott ki.

A Temes torkolata feletti partbiztosítás meghosszabbítására 81.868 K 60 fillér fizettetett ki.

A homoliczi Dunaág elzárására 80.603 K 88 fillér fordítottatott.

A pancsovai állami téli kikötő kotrására 83.494 K 83 fillér adatott ki.

Az alsó-csallóközi és csilizközi ármentesítő társulatnak, 10 éven át nyújtandó 800.000 K 1909. évi IX. részletére 80.000 korona folyósítottatott.

A szigetközi ármentesítő társulatnak a kezdődő partomlások továbbterjedésének megakadályozása végett foganatosítandó munkálatokra 6.000 K utalványoztatott.

A Duna folyamán végrehajtott állami munkálatokra és államsegélyekre, e hitel terhére kiutalványoztatott — a Baja város által a Sugoviczán végrehajtott munkálatok után elvállalt 20.000 K hozzájárulás fejében 9. részletként kifizetett 2.000 K levonásával — összesen 3,588.751 K 6 fillér.

A Felső-Tiszán mederszabályozásokra, partbiztosításokra és egyéb munkálatokra 260.794 K 73 fillér, a Közép-Tiszán 304.883 K 27 fillér és az Alsó-Tiszán 764.555 K 83 fillér, összesen 1,330.233 K 83 fillér fordítottatott.

Ebből az összegből nyertek fedezetet a Felső-Tiszán : a tiszaujlaki hid alatti mederszabályozás, a jándi, tiszaszalkai, tiszadonyi és eszenyi partbiztosítások, a csapi és dombrádi mederszabályozások, a tiszadadai és tiszafüredi partbiztosítások építési, helyreállítási és kiegészítési és 2 darab anyagszállító fahajó beszerzési költségei, a Közép-Tiszán pedig : a 72 II. sz. kőtelki átvágás bővítésére, a 77 II. sz. »gróf Szapáry Gyula« átvágás felső torkolatában partbiztosítás építésére, a tiszavezsenyi gázló rendezésére, a tiszasasi és gyova szigeti mederszabályozások, létesítésére ; végül az Alsó-Tiszán : a csongrádi, Mindszenti és Óbecsei partbiztosításokra a Szentes sziget melletti, Péterréve és Kuman sziget feletti, a zsablyai, mosori és muzslai mederszabályozások kiegészítésére és építésére, a kisvízi hajóút kitűzésére és a szegedi körtöltés államsegélyvel létesített burkolására fordított költségek.

A Tisza folyó felső és középső szakaszának szabályozásához szükséges terméskő olcsó beszerzése céljából megvett tokaji »Patkókő« kőbánya vételára fejében 16.033 K 33 fillér fizettetett ki.

Az állami kotróraj üzemköltsége 883.724 K 91 fillért tett ki. Ebből az összegből fedeztettek a tiszasasi és 91. számú szerbkereszturi átvágások bővítésén kívül a Tiszán a Titel-Szolnok közti szakaszon a hajóút előállítására céljából szükséges zátonykotrások, ugyanezen szakaszon a létesített mederszabályozásokkal kapcsolatos kotrások, a Bodrogon a ladamóczi szakasz szabályozása érdekében végzett kotrások, a Latorczán a 8—11. számú átvágások létesítése, a Hármaskörösön a bökényi hajózási telep alatti szakaszon és a Maros folyó alsó szakaszán a hajózás érdekében végzett kotrások, nemkülönb azok a kotrások, melyek a Dunán és a téli kikötőben házilag létesítettek.

A felső és részben a közép Tiszai, valamint a Szatmár-Németi alatti Szamos mederszabályozási és partbiztosítási munkálatokhoz szükségelt anyagok szállítására beszerzett Szatmár gőzhajó üzemben tartására és tatarozására kifizettetett 25.219 K 66 fillér. A Tisza mentén levő társulatok által a keletkező partomlások megakadályozása céljából létesítendő, illetőleg 1909. évben létesített munkálatok költségeire kifizettetett 56.000 K.

A Szamos folyón mederszabályozási és partbiztosítási valamint egyéb munkálatokra 92.896 K 83 fillér fordítottatott. Ebből az összegből nyertek fedezetet a szatmár—durai mederszabályozási munkálatok, a sályi átvágás feletti partbiztosítás, a Kéremjén, Panyola és Olcsva—apáti községeknél levő partbiztosítások és mederszabályozások helyreállítása, illetve kiegészítése, továbbá a matolcsi állami révház és udvar ármentesítése és végül keletkező partszakadás megelőzésére az ecse di lóp lecsapoló és szamosbalparti ármentesítő és belvizeszabályozó társulatnak adott 5.796 K 2 fillér.

A Bodrog folyón végrehajtott mederszabályozási munkálatok költsége kitett 28.059 K 28 fillért, mely összegből esik a Ladamóc körüli szakaszon létesített mederszabályozásra 27.749 K 22 fillér, a zempléni és bodrogolaszii szakaszok felvételi költségére 310 K 6 fillér.

A Laborcz folyón a rászkai malomgát maradványainak eltávolítására 1.057 K 32 fillér fizettetett ki.

A Latorcza folyón a 8., 9., 10., 11., 12. számú átvágások kiadására 90.812 K 52 fillér és a Latorcza hullámtérében levő községek határának ármentesítését tárgyazó terv elkészítésére 1.163 K 90 fillér, összesen 91.976 K 42 fillér fordított.

A Körösökön végrehajtott szabályozási munkálatokra 162.275 K 59 fillér fizettetett ki és pedig : a Fekete-Körös alsó szakaszán kotrás, földmunkálatok és párhuzamművek létesítésére 72.403 K 17 fillér, a Hármas-Körösön a bökényi hajózási művek alatti szakaszon kotrásra és párhuzamművek építésére 82.148 K 77 fillér, kisebb mederrendezési munkálatokra és kártalanításokra 7.723 K 65 fillér.

A Maros folyó Konop—Arad és Szeged—Apátfalva közti szakaszain végrehajtott szabályozási munkálatokra összesen 322.724 K 59 fillér költség fordított.

A Dráva folyó tótújfalu—budakováci szakaszain végrehajtandó és 1908. évben engedélyezett szabályozási munkálatokra kiadott 39.439 K 22 fillér.

A Dráva folyó ugyanezen szakaszán 1909. évben végrehajtandó szabályozási munkálatokra kifizettetett 111.068 K 48 fillér.

A Dráva folyó Moslavina község feletti szakasza munkálataira kiadott összesen : 128.861 K 5 fillér.

Az Adelinstan puszta melletti Dráva szakaszon létesítendő 60. számú partvédmű és 601. sz. párhuzammű munkálataira 170.646 K 49 fillér fordított.

Az eszék—drávatoroki szakasz szabályozási munkálataira kifizettetett : 43.360 K 35 fillér.

A belišće—nárdi szakaszon 1909. évben létesítendő 30. sz. jobbparti partvédmű munkálataira 1909. évben 110.779 K 35 fillér adatott ki.

A zákány—molvai szakaszon létesítendő 322. számú jobbparti partvédmű munkálataira kifizettetett : 108.412 K 97 fillér.

A molve—vizvári szakasz szabályozására 36.469 K 93 fillér fordított.

A Dráva szabályozás körül 1908. évben felmerült kezelési költségek, továbbá az eszéki, valamint a barcsi téli kikötők bejáratainak kotrása 24.383 K 90 fillért igényeltek.

A Dráván végrehajtott állami munkálatok költségeire tehát 1909. évben kifizettetett összesen — az Eszék várostól, a város határában végrehajtott jobbparti szabályozási munkálatok költségeinek részbeni megtérítésére, 14. részletként befizetett 2.000 K levonásával — 866.254 K 10 fillér.

A Száva folyó mentén levő cigányszigeti téli kikötőben engedélyezett kotrások a tiszai m. kir. állami kotrások vezetősége által hajtottak végre ; a felmerült költségek ezen vezetőség üzemköltségei között számoltattak el. Felügyeleti, valamint tervkészítési költségek címén kifizettetett összesen 1.062 K 58 fillér.

A Morva-szabályozási munkálatok érdekében végzett előmunkálatok költségeire 1909-ben kiadott 1.972 K 60 fillér.

A Vág folyó balpartján, Negyed község határában végrehajtandó partbiztosítási munkálatokra 1909. évben 52.450 K 36 fillér adatott ki.

A kavai átvágás létesítésére és az ezzel kapcsolatos mederrendezési munkálatokra 1909. évben összesen kifizettetett : 188.371 K 10 fillér.

A Vág folyó balpartján, az ú. n. szarkalási felső kanyarban létesítendő partbiztosítási munkálatokra 1909. évben összesen 64.110 K 35 fillér fordított.

A keszegalusi vasbeton csőzilip munkálataira 1909. évben kifizettetett összesen 22.315 K 78 fillér.

A Vág folyón végrehajtott állami munkálatokra és államsegélyekre együttvéve utalványoztatott 361.192 K 60 fillér.

A Sión végrehajtott állami munkálatok költségeire 1909. évben összesen 23.685 K 13 fillér fizettetett ki.

A Béga folyón, az écskai hajózási művek feletti tartányban gátnak és vontató úti töl-

téseknek hullámverés ellen való biztosítása céljából végrehajtandó munkálatokra 1909. évben kiadatott 2.608 K 41 fillér.

Az écskai kamarazsilipnél 1909. évben felmerült házilagos munkára kifizettetett kisajátítással együtt: 4.396 K 1 fillér.

A bégatoroki kamarazsilipnél 1909. évben végzett házilagos munkákra kifizettetett 3.375 K 15 fillér.

Az Alsó-Béga állandó hajózhatóvá tétele céljából Torontál—Erzsébetlak és Farkasd községek határában kisajátított területek kártalanítására kifizettetett 4.881 K 2 fillér.

Az Alsó-Bégán épített hajózási zsilipeknél és duzzasztóműveknél jelentkező iszapoldások eltávolításához szükséges benzinmotoros körszivattyú és tartozékainak beszerzésére 1909. évben 2.128 K 92 fillér adatott ki.

Az Alsó-Bégán végrehajtott állami munkálatok költségeire 1909. évben 20.466 K 94 fillér fordítottatott.

A Mura folyó magyar-stájer határszakaszának szabályozása az osztrák kormányval létrejött megállapodások alapján 1908. évben indítottatott meg. A barkócz—wautscheni közös szakaszon az 1908. évben engedélyezett, de ez évben végre nem hajtott munkálatok költségeire 1909. évben kiadatott 70.627 K 96 fillér.

A barkócz—wautscheni közös szakasz véglegesítési munkálataira és pedig a jobb- és balparti munkákra, továbbá a tisztán magyar területen levő korongi szakasz kiegészítési munkálataira, végül az ugyancsak magyar területen levő széchenykút—csendlaki szakasz munkálataira, melyek végrehajtása 1909/1910. években terveztetett, 1909. évben összesen 42.790 K 44 fillér fordítottatott.

A Mura folyón végrehajtott állami munkálatokra és államsegélyekre együttevve 116.010 K 52 fillér adatott ki.

A Kulpa folyó szabályozása érdekében Budapesten felállított Kulpa-szabályozási m. kir. kirendeltség irodai felszerelésére, a Kulpa folyó felvételére és a szabályozási tervek elkészítésére 1909. évben kiadatott összesen 10.464 K 63 fillér.

A Balatonra szükséges kotró beszerzésére 121.065 K 40 fillér utalványoztatott.

Ezen kotróhoz szükséges 4 darab sárhajó beszerzésére 29.961 K 74 fillér fizettetett ki.

A tihanyi balatoni kikötő építésére 1909. évben kifizettetett 59.077 K 59 fillér.

A boglári balatoni kikötő építése körül 1909. évben 11.531 K 30 fillér kiadás merült fel. Ezen nagyobb kiadási tételeken kívül, a beruházási munkálatok körül felmerülő hirdetési költségekre, 1909. évben kifizettetett összesen 6.995 K 98 fillér.

Az 55. sz. tiszai átvágásnál néhai gróf Andrássy Gyula emlékére emelt emlékmű költségeire 3.670 K és 46 fillér fordítottatott.

Az oroszvár—csúny—rajnai csatorna építési munkálataihoz való költséghozzájárulás címén a Rábaszabályozó társulatnak kifizettetett 57.000 korona.

Szolnok város árvédelmére az engedélyezett és már kiutalványozott 60.000 K-n felül 200.000 K államsegély engedélyeztetett. Az 1909. évi első részlet fejében 20.000 K kiutalványoztatott.

Az alsó-tarnavölgyi vízi társulatnak segélyképen nyújtandó 185.000 K 1909. évben szintén kiutalványoztatott.

Különféle címeken 1909. évben 293.566 K és 31 fillér fizettetett ki.

Az 1904 : XIV. t.-cz. alapján vízi beruházásokra 1909. évben 1.664.982 K 88 fillér állott rendelkezésre, melynek terhére 1909. évben a következő nagyobb munkák engedélyeztetettek, illetőleg a következő nagyobb összegek fizettettek ki.

A temes—begavölgyi vízszabályozó társulat védművein az 1902 : XXII. t.-cz. alapján végzendő munkák költségeire engedélyezett állami hozzájárulás címén a társulatnak kifizettetett 420.000 korona.

Temesvár szab. kir. város vízerőműtelepének használatba vétele céljából a Béga fausztató

csatornamenti töltések kiépítése szükségessé vált. A töltésépítési munkálatok mielőbbi fogamatba vétele érdekében a kisajátítási jog a temes—begavölgyi vízszabályozási társulat részére engedélyeztetett. A költségekre kért 260.000 K a társulatnak utólagos elszámolás kötelezettsége mellett kiutalványoztatott.

A Béga-csatornának Nagybecskerektől Temesvárig való hajózhatóvá tétele érdekében végrehajtott munkálatok körül 1909. évben 3.117 K 9 fillér kiadás merült fel.

Némely város árvédelme szempontjából szükséges szabályozási és partbiztosítási munkálatokra, valamint egyes társulatoknak segélyezésére 1909. évben 510.000 K állott rendelkezésre. Ebből az összegből Szolnok város körgátjának kiegészítési munkálataira 60.000 K utalványoztatott ki.

A mosoni Dunaág felső torkolatánál szükséges zárómű és vízbeeresztő zsilip munkálataira az 1908. év végéig utalványozott összegeken felül még fizetendő volt a magyar államvasutak gépgyárának a forgóhid gépészeti berendezéseért és szereléseért járó 25.800 K, mely összeg 1909. évben kiutalványoztatott.

Az állami kezelés alatt nem álló folyók szabályozására, valamint vízmosások megkötésére 1909. évre összesen 437.756 K 87 fillér állott rendelkezésre.

Ezen összeg terhére az alábbi nagyobb összegek utalványoztattak ki:

A Felek és Szakadát községek határába eső Olt szakasz mentén létesítendő partbiztosítási munkálatokra összesen 34.918 K 36 fillér.

Az Iza folyó, Máramarosmegye határába eső szakaszának szabályozására 12.000 K.

A lizkófalvi Vágszakasz szabályozására 32.150 K.

A csemiczi Vágszakasz szabályozására 37.058 K 93 fillér.

A siklód községi Nagypatakon eszközlendő mederrendezésre 5.666 K 66 fillér.

A Nyitra vármegyei Banka és Ratnócz községek határában a Vág folyó által okozott szagatások meggátlását célzó munkálatokra 21.000 K.

A Borsod vármegyei Nagycécs községnek a Sajó partszagatása elleni védelmére építendő partvédmű munkálataira 16.567 K 24 fillér.

A lipcsei Nagyághid feletti partvédmű helyreállítására 14.241 K 79 fillér.

A trencsén—csákfalvai Vágszakasz mederrendezési munkálataira 10.911 K 60 fillér.

A beczkói Vágpartvédezet helyreállítási munkálataira 6.700 K.

A téli kikötők és rakodópartok építésére 1909. évre összesen 200.399 K 60 fillér állott rendelkezésre. Ezen hitel terhére az ercsii hajórakodó meghosszabbítási munkálataira, továbbá a pancsovai téli kikötő bejáratában létesített partbiztosításra és a bejárat megvilágításához szükséges berendezések munkálataira, kisebb összegek utalványoztattak ki.

Az 1909. évi hitelrészletből 196.968 K 10 fillér ugyanis 1910. évre, első évi felhasználásra köttetett le. Ezen összeg és az 1910. évi költségvetésbe előirányzatba vett 200.000 K, vagyis összesen 396.968 K 10 fillér az 1904 : XIV. tcz. indokolásában említett szívókotró beszerzésére tartatott fenn.

A soroksári Dunaág rendezésére és hajózhatóvá tételére vonatkozó munkálatok közül 1909. évben, következő nagyobb kiadások merültek fel. A Csepelsziget csúcsán épített zsilipmesteri és zsilipóri épületek munkálataira kifizettetett a vállalkozónak 45.610 K. Házilagos munkára kiadatott 19.575 K 16 fillér, felügyeletre 2.062 K. Tervkészítési költségekre kiadatott 1909. évben összesen 27.275 K 85 fillér. A soroksári Dunaág felső torkolatánál létesítendő kamarazsilip házi kezelésben végzett földmunkájára 1909. évben összesen 93.875 K 66 fillér fizettetett ki.

A Drávnak Barcstól Gyékényesig való szabályozására a korábbi években fel nem használt és 1909. évben még rendelkezésre állott összesen 66.087 K 68 fillér a zákány—molvai, továbbá a molve—vízvári Dráva-szakaszon részben újonnan létesített, részben pedig kiegészített szabályozási művek építési költségeire az 1909. évben teljesen felhasználtott.

A Szávnak a torkolattól Capragig való szabályozására a korábbi években fel nem

használt összegekkel együtt 1909. évben összesen 660.636 K 51 fillér állott rendelkezésre, a mely hitel terhére 1909. évben alábbi nagyobb összegek fiztettek ki.

A prelošćicai átvágás, a kratečkoi, bistrači és višnjicai, gradusai, gušćei és jasenovaci gázlók kotrására 1.877 K 90 fillér fordított.

A mačkovaci gázló kotrására 18.605 K 77 fillér utalványoztatott ki.

A Száva folyó ú. n. dolinai gázlójának kotrására 27.635 K 87 fillér adatott ki.

A Drina torkolat alatti ú. n. racsai szakasz szabályozására 1909. évben kifiztetett 61.330 K 62 fillér.

A racsai jobboldali párhuzammű meghosszabbítási munkálataira 1909. évben összesen 62.192 K 13 fillér adatott ki.

A Kulpa folyó 1—4 km.-e közötti gázlók rendezésére 1909. évben összesen 85.136 K 16 fillér fiztetett ki.

A Vág folyónak Tornócz felett való szabályozására 1909. évben 29.565 K 8 fillér állott rendelkezésre, mely összegből, a Huorka Vágpartvédezet munkálataira 7.160 K utalványoztatott ki.

b) Társulati munkálatok.

A Duna völgyében az ármentesítő társulatok közül nagyobb munkálatot végzett a Rába-szabályozótársulat, a mely az 1904 : XXXIX. törvénycikk alapján elrendelt, az ármentesítés keretébe tartozó összes munkálatokat befejezte, kivéve a Lajta alsó szakaszának és a Rába hullámterének rendezési munkálatait, továbbá Gyirmót községnél még tárgyalás alatt álló ármentesítést. A társulati belvízrendezési munkálatok is nagyobb részt befejeztettek és a még hátramaradt csatornák (Hanság-csatorna meghosszabbítása, a Répcze melletti csatorna stb.) kiépítése folyamatban van.

A szigetközi ármentesítő társulat a szavai szivattyútelep gépberendezésének felszerelését megindította.

Az alsó-csallóközi társulat az aszódi szivattyútelepet felépítette, gépberendezésének felszerelése befejezés előtt áll.

A vágbalparti ármentesítő társulat befejezte két vasbeton Zsitva-híd építését.

A Budapest alatti ármentesítő társulatok közül a szekszárd—bátai ármentesítő és belvízlevezető társulat védtöltésének alsó szakaszán megkezdett töltéserősítési és magasztási munkálatok hiánnyal befejezte.

Az 1908. évben megalakult Élőszigeti ármentesítő és belvízlevezető társulat a hatóságilag engedélyezett 35.9 kilométer hosszú védtöltési vonalból $\frac{2}{3}$ részt teljes szelvényben, $\frac{1}{3}$ részt pedig + 6 méter magas vízszín feletti magasságban létesített.

Az 1907. évben megalakult temeskubin—dubováczi ármentesítő és belvízlevezető társulat töltésépítési és belvízlevezetési munkálatait befejezte.

A temes—begavölgyi vízszabályozó társulat az 1902 : XXII. t.-cikk keretében általa végrehajtandó munkálatokat folytatta a Terezia, versecz—paulisi, a versecz—kisiréti csatornán, a Surgány-patakon, a Poganis-patakon, az árapasztó csatornán, összesen 1,145.000 m³ földtömeget mozgósított. Azonkívül épített több gátórházat, hidat és csőzilipet.

A többi, itt névszerint fel nem sorolt dunai társulat csak kisebb munkálatokat végzett árvédelmi helyzetének biztosítására, árvédelmi készülségének kiegészítésére és belvízszabályozásának tökéletesbítésére.

A Dunán az 1909. évben jelentékenyebb árvíz nem volt ugyan, azonban a Fajszt és Apatin közötti több rendbeli jégtorlasz annyira felduzzasztotta a Duna vizét, hogy több társulat árvédelmi töltése erősen fenyegetve volt.

Hajózás szempontjából a Duna őszi vízállása elég kedvező volt.

A Felső-Tisza völgyében az Ecsedi láp lecsapoló és Szamosbalparti ármentesítő és belvízszabályozó társulat a keleti csatornájának mélyítését folytatta és a másodrendű belvízcsatorna hálózatát fejlesztette.

A szamosjobbparti töltésfentartó érdekeltség Szamosújlak község mentén a szamosi töltést szabványméretekkel kiépítette.

A Bereg vármegyei vízszabályozó és ármentesítő társulat Halábornál és Tiszaadony—Tiszakerecseny községek határában tiszai töltéseinek biztosítására államsegélylyel partbiztosításokat létesített és csatornáit tisztította.

A felső-bodrogi vízszabályozó társulat a Ternava-csatorna töltéseinek emelését és megerősítését befejezte, és az Ondova-Tapoly folyó jobbpartján szivattyútelepet létesített.

A felső-szabolcsi tiszai ármentesítő társulat a dombrádi határban a tiszai töltés megvédésére partbiztosítást létesített a Lónyay-csatorna balparti töltésében levő csőzilipeket átépítette és csatornáit tisztította.

Az alsó-szabolcsi tiszai ármentesítő társulat a taktaközi külvizeknek elvezetése céljából Szerencs és Tiszalúc között a felfogó csatorna kiásását és a tiszai töltés biztosítására államsegélylyel a tiszatarjáni határba eső ortói partvédmű kiépítését folytatta.

A Közép-Tiszán: a heves—szolnok—jászvidéki Tisza- és belvízszabályozó társulat a tarnamenti töltéseit megerősítette.

A közép-tiszai ármentesítő társulat a gyendai csőzilipet a töltésből eltávolította, a karzagi határgátat meghosszabbította, az aranyosi kanyarban tiszai töltéseinek megvédésére államsegélylyel a partbiztosítási munkálatot megkezdte és a kakat—kisújszállási belvízvidék mellékcatornáit elkészítette.

Az alsó—tenyő—kengyeli ármentesítő és belvízszabályozó társulat a szondai szakaszon csőzilipet létesített.

A kécske—kecskeméti tiszai ármentesítő társulat a lakifoki szivattyútelepnél az észlelt hiányokat és kiegészítéseket kijavította, illetve létesítette.

Az Alsó-Tiszán: a csongrád—sövényházi ármentesítő és belvízszabályozó társulat szivattyútelepének biztosítási munkálatait befejezte.

A hármás—algyői ármentesítő és belvízszabályozó társulat a töltésein 1907. évi árvíz okozta rongálások helyreállítását befejezte.

A szegedi ármentesítő és belvízszabályozó társulat a szeged—martonosi és a horgos—martonosi öblözetek megsüppedt töltésrészeit helyreállította.

A felső-torontáli ármentesítő és belvízszabályozó társulat a maros- és tiszamenti töltéseinek kisebb fentartási munkálatokat létesített és mindkét folyó mentén államsegélylyel a partomlások megkötését folytatta.

A titeli Dunatöltésfentartó és belvízszabályozó társulat a belvízcsatornák kibővítését megkezdte.

A többi tiszai ármentesítő társulat védműveik fentartásán kívül belvízhálózatukat fejlesztették és kiegészítették.

A Kőrösök völgyében az ármentesítő társulatok belvízhálózatukat fejlesztették. Ezenkívül az ivánfenéki ármentesítő és belvízszabályozó társulat töltéseinek szabványméretekkel való kiegészítését folytatta és a fekete-kőrösi ármentesítő társulat a felfogó csatorna alsó torolata közelében az öntözés biztosítása érdekében duzzasztózilipet és közvetlen közelében a balparti töltésbe egy csőzilipet épített.

A kulturmérnöki hivatalok száma 1909. évben 19, a hivatalok mérnöki létszáma pedig 84 volt. A hivatalok felügyelete és műszaki vezetése mellett működött 116 állami, 39 társulati, vármegyei uradalmi vízmester és 23 vízmester-növendék.

A hivatalok 1909. évi működése 305.472 kat. holdra terjedt ki és pedig befejeztek 41.622 kat. hold területen talajjavítási munkákat (2.273 kat. hold alagsóvezés, 468 kat. hold öntözés, 38.881 kat. hold lecsapolási és egyéb munkálat), folyamatban van a munka 144.995 kat. holdon, tervet készítettek 81.375 kat. holdra, míg 37.480 kat. holdon megejtett felvételek alapján a tervek kidolgozása 1910. évre maradt.

Kulturmérnöki
hivatalok.

A talajjavítási munkák körül 1909. évben végzett földmunka 2,586.402 m³-t, míg az ezen munkálatokba az érdekeltek részéről befektetett összeg 2,339.338 K 17 fillért tett ki.

Az 1909. évben 12.098 folyóméter partvédmű készült a kulturmérnöki hivatalok terve szerint és felügyelete alatt, a legnagyobb rész az állam tetemes anyagi segítségével.

A Királyhágón túl eső vármegyékben a tagosítással kapcsolatos lecsapolások szintén igénybe vették a kulturmérnöki hivatalok működését, a mennyiben 1909. évben 2 községben fejeztetett be ily munka. A vízmosások és kopár területek megkötésének munkája több patak rendezésével egyidejűleg folyamatban van, sok helyen tetemes államsegélyvel.

Az 1909. évben az ú. n. bolgárrendszerű öntözés meghonosítására a Kiliti község határában Siófok mellett és Szentjános község határában Nagy-Várad mellett létesült telepek már üzemben voltak, a Szeged város határában létesíteni szándékolt ily rendszerű telep előkészítő munkálatai folyamatban voltak.

Az országos m. kir. növénytermelési kísérleti állomás az 1909. évben is folytatta az öntözött rétek, szikestalajú öntözések, városi szennyvizek mezőgazdasági felhasználásának és egyéb talajjavítási munkálatok hatásának mezőgazdasági szempontból való tanulmányozását és a szerzett tapasztalatokról időről-időre jelentésben számol be.

A kulturmérnöki hivatalok hatósági szakértői minőségükben engedélyezési ügyekben 3.166 és vízrendőri ügyekben 1.028 esetben adtak véleményt és engedélyezési ügyekben 1.486, vízrendőri ügyekben 517, vasúti és útépítési ügyben 357 esetben vettek részt helyszíni tárgyalásokon, illetve közizgatási bejárásokon.

Közegészségügyi
mérnöki
szolgálat.

A m. kir. országos vízépítési igazgatóság közegészségügyi mérnöki osztálya 1909-ben véleményt adott: vízvezeteki, vízbeszerzési, forrás- és fürdő ügyekben 330 esetben, csatornázási ügyben 90, lecsapolásra szolgáló szivattyútelep ügyekben 42 s ártézi kútfúrás ügyben 245 esetben. Egyéb kérdésekben, úgymint: szennyvíztisztítás, vágóhidak, hűtőberendezések, állati hullaégetés, villamosvilágítás, központi fűtés és egyéb gépészmérnöki kérdésekben 163 esetben; összesen tehát 870 esetben.

Előmunkálatokat s felvételeket végzett: Dés, Bonczhida, Hévíz, Jákó, Késmárk, Kispeszt, Magyarkanizsa, Medgyes, Nagybánya, Oraviczabánya, Sepsiszentgyörgy, Székelyudvarhely, Szászrégen, Szombathely, Tata és Ujvidék városokban, illetve községekben.

Készített 14 vízvezeteki, 6 csatornázási tervet, illetve előtervet, valamint egy gépkezelői laktervet összesen 4,501.900 K. költségvetéssel.

Munkakivitelnél ellenőrzést gyakorolt Abrudbánya, Aszód, Bácsfalu, Debreczen, Frigyesföld, Gomba, Gölniczbánya, Hejce, Herkulesfürdő, Hosszúfalu, Keresztényfalva, Maros-Vásárhely, Nagygéc, Ránkfüröd, Sztridófarkashegy, Tápióbicske, Tápiószentmárton, Tokaj, Trecsén és Vizakna városok, illetve községek egészségügyi építkezéseinél összesen 1,086.337 K építési költséggel.

Mélyfúrást 2 helyen végzett 515⁹² méter összmélységgel.

Felülvizsgált 23 vízvezeteki, 8 csatornázási, 4 szivattyútelep- és 12 vágóhídtervet 13,762.042 K. összköltséggel.

Végül felülvizsgálta 17 vízvezeték, 3 csatornázás, 7 szivattyútelep, 31 ártézi kút, 1 villamvilágítás, 2 központi fűtés, 1 fürdő, 1 szeszgyár, 1 turbinatelep és 1 személyfelvonó elkészült munkálatait 2,077.447 K felülvizsgálati összeggel.

VI.
Hegyvidéki,
felvidéki és
erdélyrészi
akció.

Hegyvidéki
kirendeltség.

Az állam segélyakció megindításakor a hegyvidéki szegény kisgazdaközönség földhöz juttatása céljából a gróf Schönborn-Buchheim-féle hitbizományi uradalomtól Bereg vármegyében bérbe vett állambérlet területe az 1909. év végén 20.658 kat. holdat és 380 négyszöglet tett ki.

Ebből az alsóvereczkéi »Balogh Vilmos« hegyvidéki gazdasági telep bérlete	96 kat. hold	906	□-öl
Szolyván házi kezelésben	13 » »	1.083	»
A felsővereczkéi népiskola bérletében	1 » »	230	»

A talamási népiskola bérletében	1 kat. hold	565	□-öl
A fakereskedelmi részvénytársaság bérletében	93 » »	735	»
A szolyvai gazdasági ismétlő iskola bérletében	21 » »	1.580	»
Bárczázás útján értékesült Szolyván	186 » »	1.134	»
Bárczázás útján értékesült havasi legelők területe	7.282 » »	255	»
Kisgazdák és községek bérterülete pedig	12.960 » »	392	»
összesen tehát	20.657 kat. hold	480	□-öl

volt.

A szolyvai fakereskedelmi részvénytársaság részére bérbeadott 93 kat. hold 735 □-öl átengedésével egy hatalmas, mintegy 3.000 munkásnak kenyeret adó iparvállalat gyártelepének közvetlenül a vasúti vonal melletti elhelyezését, a két népiskola részére átengedett 2 kat. hold 795 □-ölnyi terület bérletével az iskolák részére udvart s így az iskolába járó gyermekek részére játszótérrel sikerült biztosítani.

A fentebb kitüntetett 20.658 kat. hold 380 □-ölnyi állambérlet keretén belül az 1909. év folyamán lejárt:

1. a báró Schönberg-féle határhavasok bérlete	1.522 kat. hold	1.544	□-öl
2. a zugói ú. n. vadászbérlet	263 » »	—	»
3. az ú. n. 10 éves bérlet	444 » »	963	»
4. Mirjalnicza havasi kaszáló bérlete	20 » »	1.310	»
5. A Hátmegységgel kapcsolatos s ideiglenesen állam- bérletileg kezelt majorterületek	3.085 » »	19	»
összesen	5.336 kat. hold	636	□-öl

területtel. Minthogy ezen bérletek többé megújítva nem lesznek, 1910. évtől kezdődőleg az állambérletek területe az 5.336 kat. hold 636 □-öl levonásával 15.320 kat. hold 1.444 □-ölet fog kitenni.

Az 1909. év folyamán nyert befejezést az 1906. évben 25 község által megvásárolt Hátmegységnek nevezett 4.968 kat. hold 64 □-ölnyi erdő és 3.085 kat. hold 19 □-ölnyi majorterületek egyénienkénti elkülönítése. A vétel annak idején úgy szándékoltatott, hogy az erdőterület faállagának értékesítése után az abból befolyó jövedelem az összterület vételárának fedezésére fog fordíttatni s az így fedezetlenül maradó vételárra az érdekelt községek megfelelő kölcsönt fognak felvenni.

A közbejött kedvezőtlen faértékesítési viszonyok folytán a vétel ilyen módon való finanszírozása meghiusulván, az erdőterületet a kir. kincstár 1,193.385 K 26 fillérért megvásárolta, a majorterületek pedig 15 Bereg vármegyei község között osztattak meg. A tulajdonjog egyénienkénti bekebelezése is 1909-ben történt meg.

A megvásárolt erdőbirtokból Drágabártfalva község 206.000, Romocsafalva pedig 200.000 K erejéig részesült.

A kincstári erdőterület kezelése céljából Hátmeg székhelyvel egy kincstári erdőgondnokság szervezetetett.

A gróf Schönborn-féle hitbizományi uradalomtól bérbevett területek évi bére a bérbeadó uradalom által az állambérleti főszerződésben lefektetett jogához képest az 1909. évben 12.622 kat. hold 192 □-öl területre vonatkozólag 20⁰/₀-kal felemeltetett.

Ezen béremelés a kincstár által tudomásul vétetvén, az érdekelt albérlők alhaszonbérleti szerződésai megfelelően megújítottak s a szóban forgó területek felmérési és parcellázási munkálatai is kezdetüket vették.

A kirendeltség az állambérleti területekért a bérbeadóknak összesen 82.005 K 99 fillér haszonbért fizetett, melylyel szemben a területek alhaszonbérlet útján való értékesítése folytán 80.655 K 64 fillér folyt be.

A mult évekhez viszonyítva tehát nemcsak hogy értékesítési többlet nem éretett el, de e címen túliadás mutatkozott.

Ennek oka abban keresendő, hogy a három éven keresztül folytonosan tartott takarmányinség folytán a kisgazdaközönség szarvasmarha állományának több mint egyharmadát redukálta, minélfogva a havasra 1.219 darab szarvasmarhával lett kevesebb felhajtva, a mi magában véve közel 8.000 K jövedelemcsökkenést jelent.

Az állambérleti területeken alkalmazott mezőőrök és havasi pásztorok bére, a havasra felhajtott állatok szószása és gondozása s az állambérleti épületek karbantartása címén felmerült költségeket is az államkincstár viselte.

Az összesen 7.282 kat. hold 255 □-öl kiterjedésű állambérleti havasokra a lefolyt havasi idény alatt 193 darab üsző, 63 darab tehén, 24 bika, 157 tinó, 3.330 ökör, 100 ló és 7.204 darab juh lett felhajtva.

A havasok utáni összes bevétel 19.009 K 60 fillért tett ki.

A lakosság üszőnevelési kedvének fokozása céljából a havasra felhajtott tisztavérű borzderes üszők után befizetett 1.118 K havasbér az állatok tulajdonosainak jutalomként visszafizettetett.

Az 1908. évben megkezdett ezen akciónak eredménye, az, hogy az 1909. évben a kisebb állatlétszám dacára már 193 darab üsző hajtatott fel az 1908. évi 149 darabbal szemben.

A havasra felhajtott üszőállomány serczegő üszög ellen államköltségen beoltatott. elhullás nem fordult elő.

A havasi és mezőgazdasági területek fokozatos feljavítása ez évben is gondoskodás tárgyát képezte.

A Hrobistye havasnak üszőhavassá való berendezésére 10.000 K államsegély engedélyeztetett. Ennek felhasználásával ezen havason utak, a gulyások részére menhely és egy vízemelő kos létesített, mely 1.400 méter távolságról szolgáltatja az eddig sajnosan nélkülözött vizet.

A Pláj és Kernicza havasok ivóvízzel való ellátására 5.000 K államsegély használtatott fel, mely összegből épült vízvezeték a Plájo levő alsó istálló és tejfeldolgozó-helyiséget, továbbá a kerniczai üszőistállót látja el vízzel.

A kamjankai bérkaszálon létesített rétöntözési berendezés az 1909. évben befejeztetett, míg az irtási munkálatok teljes befejezése a jövő évre maradt.

A Hrobistye havas nagy része kőtől és zsombékoktól megtisztított s azon kaszáló létesített.

A Kerniczán épült és a honyomás folytán beomlott nagy istálló javítási munkálataira 2.600 K államsegély fordított.

A havasi kaszálók területének a lósóskával benőtt helyek felkapálása és fűmaggal való bevetése általi nagyobbítása, mint a mohás és zsombékos területek irtási s a havasi utak karbantartási munkálatai folytattak.

A Kernicza havason létesített havasi takarmánykísérleti telep területe 9.176 m² volt, melyből 8.810 m² terület havasi füvekkel volt bevetve. Az azok fejlődésének tanulmányozása és alkalmasságuk megállapítása céljából megkezdett kísérletek eredményrel folytattak.

A községek föld-, illetve legelőigényeinek kielégítése körül a kirendeltség által nyújtott támogatás eredményeként:

Magyarkomját	1.000 kat. hold vételéhez évi	2.800 K
Nagycsongova	600 » » » »	3.750 »
Ölyvös	900 » » » »	5.615 »
Felsőárad	500 » » » »	3.120 »
Szöllősvégardó	255 » » » »	1.500 »
Nagyhalász	134 » » » »	2.000 »

törlesztési államsegélyben részesült.

Ezenkívül 9 hajasdi kiscgazda részére 40 kat. holdnyi ingatlan 27.000 K vételár melletti megvétele tétetett a fedezetlen vételárra törlesztéses kölcsön megszerzése által lehetővé.

Turjavágás község lakosai részére 1.014 kat. hold kincstári birtok 63 K egységár melletti eladása, 11 császlóci kiscgazda részére pedig szintén ingatlanszerzési célokra 25.000 K törlesztéses kölcsön folyósítása eszközöltetett ki. Ezenkívül sok esetben támogatta még a kirendeltség a községeket föld- és legelőbirtok megszerzésében, mely lépései azonban a földtulajdonosok eladási szándékának hiánya miatt eredményre nem vezethettek.

Az alsóvereczkei Balogh Vilmos hegyvidéki gazdasági telepen az ott szervezett 18 állami ingyenes növendéki helyre 17 tanuló vétetett fel, kik közül egy év közben eltávozván, a tejfeldolgozás, sajt- és vajkészítésen felül a gazdaság minden ágában elméletileg és gyakorlatilag 16 növendék képeztetett ki. A telep állatlétszáma 78 darab volt, az állatszaporulat pedig 19 darab bika és 22 darab üszőborju. A telep tehenészetének szaporítása céljából ez év folyamán 15.000 K költséggel 17 darab 3 éves üsző, 1 darab tenyészbika Vorarlbergből importáltatott. 3 darab üsző pedig a munkács-szentmiklósi hitbizományi uradalomtól szereztetett be.

A felszaporodott állatállomány elhelyezési céljaira 10.121 K 27 fillér költséggel a mintagazdaság arra alkalmas pontján egy istálló építtetett takarmánykamrával, szénacsúrral és cselédlakkal.

A telep összes üzemei, iskolafentartási, gazdasági és irodai költségei 55.402 K 42 fillért tettek ki, melylyel szemben 7.601 K 42 fillér bevétel mutatkozott.

Az 1909. évben Bereg vármegye területén Nagyborzsova községben létesíttetett egy mintagazdaság 2.000 K államsegélyvel, melyből 2 darab magyar tehén, egy vetőgép, egy gabonarosta, méhészeti eszközök és őszi búza vetőmag szereztetett be.

A beregdédai mintagazdaság egy vetőgép árának részbeni fedezésére 300 K, tavaszi vetőmag beszerzésére pedig 187 K 50 fillér államsegélyben részesült.

A halábori gazdakör részére gazdasági gépek beszerzése körüli támogatás címén 250 K, a Máramaros vármegyei gazdasági egyesület részére 54 darab szecs-kavágó beszerzésére 50% árkedvezmény címén 1.005 K, 3 Zemplén vármegyei gör. szert. kath. lelkész részére 3 darab rosta 30%-os árkedvezményi költségeire 240 K, a badalói és tarpai gazdakörök részére 61 K, az alsóvereczkei hitelszövetkezet részére 35 K 50 fillér, a bulcsui gazdakör részére 150 K, a beregsomi gazdakör részére 300 K, a csarodai gazdakör részére 450 K, a felsőkerepeczi gazdakör részére 100 K, a derczeni gazdakör részére pedig 300 K gépsegély engedélyeztetett.

Bereg vármegye 6 községében 18 gazdasági előadás rendeztetett 283 K költséggel.

A csarodai gazdakör és a császlóci hitelszövetkezet részére egy-egy 100 kötetes népkönyvtár s egy-egy könyvszekrény beszerzési költségeire 20—20 K segély engedélyeztetett.

A gazdaköri hálózat fokozatos fejlesztését célzó működés eredményeként Ugocsa vármegyében 4, Máramaros vármegyében pedig 2 gazdakör létesíttetett.

Az Ugocsa vármegyei gazdasági egyesület 2.000 K államsegélyben részesíttetett.

Husztion egy tejszövetkezet létesíttetett, a szervezési költségekre 1.200 K államsegély használtatott fel.

A hegyvidék elkopárosodott bozótos és vadvizes legelő- és rétterületeinek feljavítási költségeire az 1909. év folyamán 23.102 K 50 fillér államsegély engedélyeztetett. Ebből 19.916 K 66 fillér a folyó évben igénybe vétetvén, annak felhasználásával legelőtisztítás 351 $\frac{1}{2}$ kat. holdon, réttisztítás 313 kat. holdon, vadvízlecsapolás 285 kat. holdon, műtrágyázás 164 kat. holdon, vízmosások megkötése 84 kat. holdon, rétöntözés berendezése pedig 14 kat. holdon fogantatott. A feljavított területeken 2 darab betongyűrűs kút és 5 darab csordaitató létesíttetett.

A legelőirtási munkálatok megkönnyítése céljából 6 darab fatönkkihúzó gép szereztetett be. A beszerzésre 2.209 K 15 fillér költség fordítottatott.

A jobb terméseredmény biztosítása céljából a kiscgazdaközönség olcsón jóminőségű vetőmaggal láttatott el. Kiosztatott Bereg vármegye 59, Máramaros vármegye 35, Ung vár-

megye 44, Zemplén vármegye 76, Ugocsa vármegye 24 és Sáros vármegye 24 községének lakosai között összesen 9.965 kg. tavaszi búza, 64.900 kg. árpa, 285.067 kg. zab, 68.660 kg. lóhere, 7.991 kg. komócsin, 21.681 kg. bükköny, 925 kg. kendermag, 2.100 kg. luczerna és 200 kg. nyúlzapuka, összesen 200.142 K 86 fillér értékben.

A kiosztásnál nyújtott árkedvezmény a vételár 18—30%-át tette ki, melynek költségeire 39.493 K 01 fillér fordítottatott.

Ezenkívül kiosztatott a sárosoroszi gazdaköri tagok között 104 m.-mázsa búzavetőmag, melynek vételára részbeni fedezésére 1.040 K államsegély fordítottatott. Barabás község lakosai pedig az ott fellépett gyűrűs burgonyabetegség következtében tönkrement burgonyavetőmag pótlásául 524 m.-mázsa betegségmentes sziléziai burgonyavetőmag kedvezményes kiosztásában részesültek, mely kedvezmény költségei 2.621 K 35 fillért tettek ki.

Az állattenyésztés előmozdítása, különösbbe az állatállomány nemesítése és szaporítása céljából Zemplén vármegye 77 községe részére beszerzett 78 darab bika és 7 darab kan beszerzési költségei 20% árkedvezménnyel mérsékelve lettek. Ezen kedvezmény költségeire 7.637 K államsegély használtatott fel.

Sáros vármegye állattenyésztésének fellendítése céljából 35 község 33 bika és 7 darab kan kedvezményes kiosztásában részesült. A nyújtott 20% kedvezmény 2.454 K-t tett ki.

Ugocsa vármegyében az ottani gazdasági egyesület részére az általa fentartott borjulegő fentartási költségeihez való hozzájárulás címén 600 K államsegély eszközöltetett ki, Csepe község pedig 500 K bikavétel hozzájárulási segélyben részesült.

Bereg vármegyében Nagylucska község 6 darab tenyészbikája vételárának részbeni fedezésére 600 K, Bárdháza község 3 darab bikája után 520 K államsegélyt kapott. Szolyva község 5 darab tenyészbikájának tartását — a mennyiben erre a községben vállalkozó nem akadt — a kirendeltség vállalta magára.

A lakosság üszőnevelési kedvének fokozása céljából a Munkács és Vidékének Közgazdasági Egyesületével karöltve Bereg vármegye 2 községében, ú. m. Dombostelken és Felsőkerepeczen üsződíjazások tartattak, mely alkalommal gazdasági gépek és készpénzdíjakban 600 K értékű díj osztatott ki. A kirendeltség által kiosztott gazdasági eszközök 230 K 07 fillér értéket képviseltek.

Az üszőállomány nevelésére való ösztönzés céljából a havasi felhajtás alkalmával eszközöndő üsződíjazás céljaira 1.000 K felhasználása engedélyeztetett.

Az előző években részletfizetésre kiosztott üszőállomány eredetileg 222.926 K-t kitevő beszerzési árából az 1909. év végével még 44.469 K 55 fillér hátralék mutatkozott, melyre azonban még 5.000 K letételeg kezelt törlesztés áll elszámolás alatt.

A kiosztott állatállomány elhullás elleni biztosítására 111 K 34 fillér fordítottatott.

A hegyvidéki lótenyésztés fejlesztése céljából a hegyvidéknek az állami fedezettési állomásoktól távol fekvő 12 községében 21 darab fedező mén helyezett ki. A ménnek a kedvezményként 2 K-ban megállapított fedezettési díjak ellenében összesen 726 kancát fedeztek be kielégítő vemhességi százalékkal. A fedező mének közül 4 darab lipizai, 5 darab arabs és 12 darab angol félvér volt.

Az Ugocsa vármegyei gazdasági egyesület részére az általa fentartott csikólegelő üzemi költségeihez való hozzájárulás címén 700 K államsegély engedélyeztetett.

Bereg vármegye hegyvidékén a juhtenyésztés fellendítése céljából az alsóverezkei telepen egy törzsjuhászat felállítására 3.200, a környékbeli kisgazdák között 15 K kedvezményes árban kiosztott juhok vételárához adott 30% árkedvezmény költségeire pedig 500 K államsegély engedélyeztetett. A törzsjuhászat részére beszereztetett egy máramarosi juhászatból 4 darab tenyészkos, 90 darab vemhes anyajuh, 4 darab egyéves kos és 19 darab egyéves anyajuh, kiosztási célokra pedig 3 darab tenyészkos és 46 darab anyajuh.

A hegyvidéki lakosság jövedelmének fokozása céljából az előző években megkezdett gyümölcsfakiosztás az 1909. évben is folytatottatott. Az örvendetes módon megnövekedett gyü-

mölcsooltvány-szükségleti igények azonban csak részben voltak kielégíthetők. Nevezetesen kiosztatott 10 filléres kedvezményes árban a csomagolási és szállítási költségek utánvételezése mellett Bereg, Ung, Máramaros, Zemplén és Ugocsa vármegye területén lakó kisgazdák között 14.831 darab alma-, 10.460 darab körte-, 8.827 darab szilva-, 775 darab meggy-, 1.284 darab cseresznye- és 2.239 darab dióoltvány.

A meglevő vad gyümölcsfák átoltás útján való nemesítése céljából Ung vármegye 3 községében 1.386 darab, Ugocsa vármegye 3 községében 7.701 darab, Bereg vármegye 3 községében 3.746 darab, Máramaros vármegye 4 községében pedig 688 darab vad gyümölcsfa oltatott át vegyesen alma-, körte- és szilvaoltványokkal. Az átoltások összes költségei 1.457 K 62 fillért tettek ki.

A szőlőtermelés fellendítése, illetve az elpusztult szőlők újratelepítésének előmozdítása céljából 7 Ung vármegyei kisgazda 1.500 darab, Kisgérés Ugocsa vármegyei község kisgazdái 4.000 darab, a kőkényesdi gör. kath. egyház pedig 1.000 darab szőlőoltvány kedvezményes kiosztásában részesült.

A gyümölcserképezés körüli támogatás szerény keretek között mozgott, mert az óriási módon elszaporodott hernyók a termést tönkretették.

A hernyók irtása a közigazgatási hatóságok közreműködésével példamutatás és felhívások terjesztése útján eszközöltetett.

A méhészet fellendítése, az okszerű méhészkedés bevezetése és terjesztése céljából a Bereg vármegyei bulcsui gazdakör részére 8 darab kaptár és 6 méhcsalád beszerzésére 200 K államsegély engedélyeztetett. 4 Bereg vármegyei tanítónak összesen 23 darab, egy Ung vármegyei tanítónak 6 darab, a havasközi állami iskolának 8 darab, egy Ung vármegyei lelkésznek 9 darab, 1 körjegyzőnek 4 darab, egy ugocsai hidőr részére 4 darab, több Zemplén vármegyei kisgazda részére 35 darab, a bártfai gazdasági ismétlőiskolának pedig ugyancsak több darab, az okszerű méhészkedés üzéséhez szükséges méhészeti eszköz adományoztatott.

A nép kereseti alkalmainak szaporítása céljából a hegyvidék arra alkalmas patakjaiban 6.000 darab tenyészrák helyzetetett ki.

A nyúltenyésztés megkedveltetése céljából az előző években eszközölt kiosztások folytatásaként 3 Zemplén vármegyei kisgazda között 3 törzs ezüstszőrű tenyész-házinyúl osztatott ik 1 korona darabonkinti kedvezményes árban, 1 Bereg vármegyei kisgazda részére 1 törzs ezüstszőrű házinyúl és 1 darab ketrecz díjmentesen adományoztatott.

A baromfitenyésztés előmozdítása céljából Zemplén vármegyei kisgazdák között 1 K kedvezményes árban kiosztatott 16 darab Langshan-tyúk és 21 darab Langshan-kakas. A kiosztott baromfiak az 1908. évben eszközölt kiosztásból származtak és darabonként 6 K árban szereztettek be ugyancsak Zemplén vármegyei kisgazdáktól.

A hegyvidéki községekben uralkodó vízmizériák megszüntetése céljából, melyek úgy általános közegészségügyi, mint állattenyésztési és tűzbiztonsági szempontból éreztették káros hatásukat, Bereg vármegye 8 községe részére 15.020 K, Ugocsa vármegye 4 községe részére 5.200 K, Ung vármegye 2 községe részére 2.600 K, Zemplén vármegye 5 községe részére 7.500 K kútépítési államsegély engedélyeztetett. A kutak egy Ung és egy Bereg vármegyei községet kivéve, mindenütt elkészültek és a közhasználatnak átadattak. Egy ugocsai község közkútjának felszerelésére 100 K államsegély fordított.

A laborczbéri 1,5 km. hosszú vízmosás megkötésére 220 K, az Ondova folyónak Felsővízköz község belterületét veszélyeztető szakaszának szabályozására 6.436 K, az alsóvereczkői latorczafői útvonalon a szükséges partbiztosítási munkálatok költségeire 5.000 K, a beregnagyalmási malomárok szabályozási terveinek elkészítésére 250 K államsegély, a Kapisó-patak szabályozási terveinek pedig államköltségen leendő elkészítése engedélyeztetett.

A határhegyi Ung-híd építésének ügye a szükséges fenyőépületfa engedélyezése és a kereskedelemügyi tárca által engedélyezett 2.000 K államsegély kieszközölése által támogatott.

A gazdasági háziiparral való foglalkozás az 1909. évben is erősen fejlődő irányt mutatott

a hegyvidéken. A működésbe helyezett 61 szövetkezeti telepen az 1909. évben már 3.358 munkás foglalkozott a téli mezőgazdasági szünetidőt hasznosan kitöltő háziipari ágazatok üzésével és téli keresetük meghaladta a 203.000 K-t.

A kezdő kosárfonó háziiparosok beoktatására 30.350 K költséggel 50 községben kosárfonó-tanfolyamok rendeztetek, 3 hegyvidéki kisgazda azonkívül 1.000 K államsegélylyel a békési m. kir. kosárfonó-iskolában műkosárfonóvá képeztetett ki.

Az előző évben kiképzett kosárfonó háziiparosok nyersanyaggal leendő ellátása végett fűz vessző beszerzésére 6.000 K fordítottatott. A kosárfonó-szövetkezeteknek ezenkívül 100 m.-mázsa kedvezményes árú nemes fűz vessző osztatott ki.

A versenyképes termelés fokozása végett 3 kosárfonó-szövetkezetnek 840 K értékben 3 darab vesszőhasító- és gyalulógép engedélyeztetett.

A Máramaros vármegyei iparfejlesztő bizottság felügyelete alatt működő 5 kosárfonótelep üzemi költségeinek kiegészítésére 5.600 K államsegély adományoztatott, míg az Ugocsa vármegyei iparfejlesztő bizottság felügyelete alatt működő nyolcz kosárfonótelep támogatására 16.966 K 90 fillér államsegély fordítottatott.

A kosárfonó-háziipar állandósítása és zavartalan folytathatása végett tágas iparházak létesítési költségeire a beregkisfaludi kosárfonó-szövetkezetnek 9.000 K, a bilkei kosárfonó-szövetkezetnek pedig 10.000 K államsegély engedélyeztetett. Aknaszlatinán, Galamboson, Lonkán és Husztközön azonkívül egyenkint 2.000 K felszerelési segélylyel az Országos Központi Hitelszövetkezet keretében kosárfonó-termelőszövetkezetek alakítottak.

A kosárfonó háziiparosoknak elegendő mennyiségű olcsó és jóminőségű nemes fűz vesszővel leendő elláthatása végett 6 község határában holdanként 270 K államsegélylyel és holdanként 5.000 darab fűzdugvány ingyen adományozásával, összesen tehát 5.400 K költséggel 20 holdon községi és szövetkezeti nemesfűztelepek létesítettek.

Nemesfűztelepek kibővítéseire azonkívül a Máramaros vármegyei iparfejlesztő bizottságnak 1.700 K államsegély és 800.000 darab ingyen fűzdugvány, az Ugocsa vármegyei iparfejlesztő bizottságnak pedig 500 K államsegély engedélyeztetett.

Már előző években betelepített mintegy 60 hold kiterjedésű községi nemesfűztelepek fentartási és ápolási költségeire 3.000 K fordítottatott. A fűztelepek okszerű kezelésére s a nyersanyag helyes kitermelésének intézésére ideiglenesen felfogadott szakképzett munkavezető 1909. évi díjazására 1.560 K használtatott fel.

A bérleti úton megszerzett fűztelepterületek haszonbérébe 610 K bérösszeg fizettetett ki.

A kökényesi kosárfonótelepen 2.200 K költséggel 20 tanító részére 28 napig tartó gazdasági háziipari tanfolyam rendeztetett.

A nádfonó-háziipar nagyobb arányú fejlesztése végett oktatómesterek alkalmazási költségeire 800 K államsegély fordítottatott.

A fafaragó-háziipar fellendítése végett 5 községben 6—6 hetes tanfolyamok költségeire 4.040 K államsegély engedélyeztetett.

A seprükötő-háziipar fejlesztése végett 6 községben 3.000 K költséggel a mogyoró- és nyírág-abroncsfaragó háziipar meghonosítása végett pedig ugyancsak 6 községben 3.000 K költséggel 8—8 hetes gazdasági háziipari tanfolyamok tartattak.

A már kiképzett hordóabroncsfaragó háziiparosoknak elegendő nyersanyaggal leendő ellátási költségeire 2.000 K államsegély engedélyeztetett, míg közszállítások kielégítésére vállalkozó seprükötő háziiparosoknak a termelés intenzivebb fejlesztési költségeire 600 K adományoztatott.

Árdánházán létesített szövetkezeti szövőtelep kibővítésére 6.500 K értékben 14 darab angol szövőszék és 3 szövőgép adományoztatott. Az új gépek szerelési költségeire 750 K államsegély engedélyeztetett.

A vászonszövő és szőnyegkészítő háziiparosok részére művésziesebb kivitelű eredeti tervek beszerzésére pedig 350 K fordítottatott.

A vászonszövő-háziparnak Zemplén vármegyében leendő fejlesztési költségeire és szövőpróbák végeztetésére 500 K államsegély engedélyeztetett. Egy munkavezető tanítónőnek az árdánházi szövőtelepen leendő kiképzési költségeire pedig 200 K államsegély fordított.

A gyapjuszőnyegszövő házipari fejlesztése végett Husztközön államsegélyvel felépített iparház felszerelési és berendezési költségeire 1.440 K államsegély használtatott fel.

A harisnyakötő-házipar fejlesztése végett a már működésbe helyezett beregkisfaludi, mátyfalui és sárosoroszi kötőtelepeken kívül Péterfalván 20 kötőgéppel a 4-ik harisnyakötőtelep is berendeztetett.

A kötőházipar állandósítása és zavartalan folytathatása végett a beregkisfaludi és sárosoroszi hitelszövetkezeteknek egy-egy tágas iparház építési költségeire 9—9.000 K államsegély engedélyeztetett. A beregkisfaludi kötőtelep első évi üzemi költségeinek fedezésére azonkívül 1.500 K államsegély adományoztatott, 2 telepvezető tanítónő pedig 240 K költséggel a sárosoroszi kötőtelepen kiképeztetett.

Az alsóremetei és beregszászi művirágkészítőtelepek vállalkozója 1909. évben 3.000 K forgótőkével segélyeztetett.

A műkoszorúköttő-házipar meghonosítása végett egy műkoszorúköttő-házipari telep berendezésére 5.300 K értékű gépsegély, az üzemi költségek részbeni fedezésére pedig 3 éven át évi 2.000 K részletekben esedékes 6.000 K államsegély engedélyeztetett.

A népies hímző-házipar fejlesztése végett Rákócson létesített hímzőtelep 1.000 K államsegélyben részesített.

A gyermekjátékszerkészítő házipar fejlesztése végett Bártfán megalakított gyermekjátékszerkészítő szövetkezetnek 12.000 K államsegély és 6.000 K értékű gépsegély adományoztatott.

A csipkeverő-házipar fejlesztési költségeire a perecsenyi állami leányiskolának 250 K államsegély engedélyeztetett.

Az 1909. évben előállított házipari cikkek raktározási és kezelési költségeire 1.200 K fordított.

Az ipari kiképzést előmozdítandó, az ungvári agyagipari szakiskolán egyenkint 300 K ellátási segélyvel 2 tanuló, a homonnai faipari szakiskolán pedig 2 tanuló 300—300, 4 tanuló 400—400 koronás államsegélyvel helyeztetett el.

A slöjd-kézügyesség fejlesztése végett a munkácsi állami főgimnázium slöjd-műhelyeinek felszerelési költségeire 600 K államsegély adományoztatott, míg a munkácsi polgári leányiskolának 3 darab kötőgép, 2 darab varrógép összesen 1.000 K értékben, valamint tanítási költségekre 600 K államsegély engedélyeztetett.

A hegyvidéken vadon díszlő gyógyító- és kereskedelmi növények szakszerű gyűjtésére vonatkozó ismeretek terjesztése végett 3 lelkész és 4 néptanító gyógynövényértékesítő tanfolyamra államsegélyvel kiküldetett.

A gyógynövény értékesítési akció nagyobb arányú szervezési költségeire pedig 4.250 K államsegély fordított.

A munkásközvetítési akció eredményeként elszerződött nyári aratómunkára 5—6 hónapi időtartamra Bereg vármegyéből összesen 1.035 mezőgazdasági munkás magánosokhoz és uradalmakhoz, kiknek összeresete a 200.000 K-t felülhaladta.

Az aratósztrájk megtörésére szervezett munkástartalékként pedig Beregből 1.367, Ungból 750, Máramarosból 4.041 munkás szerződött el. Ezek egy része a mezőhegyesi és bábolnai m. kir. ménesbirtokokon alkalmaztatott, másik része a viczinális utak folytatólagos karbáhozatalára használtattak fel.

A beregi viczinális utaknál 548, az ungi csontos—vihárosi útnál 300, a máramarosiaknál pedig 1.030 tartalékaratómunkás lett foglalkoztatva, kik mintegy 16 km. hosszú viczinális utat és 37 km. hosszú havasi utat hoztak karba.

Ezen útépitésekkel kapcsolatos műtárgyak költségeire a kereskedelmi tárcza részéről

20.000, a szükséges partvédelmi munkálatok költségeire pedig a földművelésügyi tárca terhéről 10.000 K államsegély engedélyeztetett.

Az Ugocsa vármegyei felsősárad—bilkei és turcz—bábonyi vicinális utak kiépítésére egyenkint 10.000 K segély engedélyezése eszközöltetett ki.

A hegyvidéki lakosság hiteligényeit az Országos Központi Hitelszövetkezet kötelékében a kirendeltség által létesített 143 hitelszövetkezet szolgáltatta, melyek közül az 1909. év folyamán 4 alakítottatott, még pedig Ungban 1, Ugocsában 1, Máramarosban 1 és Beregben 1. A szövetkezeteknek összesen 35.819 tagja volt, kik 51.349 darab, egyenkint 50 koronás üzletrészt jegyeztek.

A befizetett üzletrészek összege 1,392.654 K 37 f-t, a tartalékalapok összege 264.545 K 53 f-t, a takarékbetétek összege 1,591.556 K 94 f-t, a folyósított kölcsönök összege 7,899.140 K 05 f-t tettek ki.

A terményuzsora ellensúlyozása céljából a hitelszövetkezetekkel kapcsolatban a kirendeltség által szervezett árúraktárak száma 77-et tett ki.

Ezek közül Beregben 23, Ungban 21, Máramarosban 27, Zemplénben 2, Ugocsában pedig 4 működött, melyek együttesen 1,863.245 K 57 f eladási árúforgalmat értek el.

A szervezett hitelszövetkezetek és árúraktárak céljuknak megfelelnek s a legjobban bevált eszköznek bizonyulnak a hitel- és terményuzsora ellen az árúraktárak, melyek semmi nemű adó- vagy szállítási kedvezményt nem élveznek, a hazai termények és iparcikkek buzgó terjesztői, miután azokból a külföldi iparcikkek kiküszöböltettek.

A szegény nép jogvédelme érdekében Munkácson és Máramarosszigeten ingyenes jogvédelem szerveztetett, a hol a kirendeltség által díjazott egy-egy ügyvéd az ott jelentkező kisgazdáknak bárminő jogi, telekkönyvi, adó, örökösödési, szerződés-kötési stb. ügyekben hetenkint egyszer teljesen díjtalanul felvilágosítással szolgál s részükre a szükséges jogi tanácsot megadja s kisebb, akár peres, akár perenkívüli beadványokat elkészíti. A jogvédelem a pereknek az államkincstár terhére leendő vitelére nem terjed ki. Az ingyenes jogvédelmi intézmény költségére 2.000 K engedélyeztetett.

A máramarosi szegény kisgazdák tengeriszükséglete beszerzésének megkönnyítése céljából az Országos Központi Hitelszövetkezet részére 1 év tartamára engedélyezett 50.000 K kölcsön kamatai fejében 3.000 K a tárca terhére elvállaltatott. A kölcsönösszeg igénybevételével 74.434 K 32 f értékű tengeri szereztetett be és osztatott ki a kisgazdák között 1 évi kamatmentes hitelre. A Máramaros vármegyében az előző évben urakodó szárazság következtében fellépett takarmányszükség folytatólagos enyhítéseül az 1909. év tavaszán további 1.384 m.-mázsa széna beszerzése és annak kiosztásánál adandó 30%-os árkedvezmények költségeire további 2.870 K államsegély felhasználása engedélyeztetett.

A szénainység enyhítésére az 1908. év végén és 1909. év tavaszán tehát összesen 1.713⁴⁴ m.-mázsa széna és 121 m.-mázsa takarmányszalma osztatott ki 15.602 K 23 f értékben. A kiosztásnál nyújtott 30% árkedvezmény költségei 5.014 K 44 f-t tettek ki.

Az Ugocsa vármegyei ilonokújfalusi tűzkárosultak között 120 m.-mázsa széna osztatott ki 30% árkedvezményvel, melyek költségeire 300 K államsegély, a feketepataki tűzkárosultak között kiosztott 100 m.-mázsa búzavetőmag és 118 m.-mázsa széna kiosztásánál nyújtott 30% árkedvezmény költségeire pedig 880 + 724 K 50 f = 1.604 K 50 f használtatott fel. Felsőveresmarton 2 tűzkárosult részére, miután mindenük odaégett, 160 K értékű tengeri adományoztatott.

A Bereg vármegyei Makarja község tűzkárosultjai 100 m.-mázsa tengerinek 1 évi kamatmentes hitel és 50% árkedvezmény melletti kiosztásában részesültek. A kedvezményre 710 K fordítottatott. Ezenkívül 1 bábakuti lakos részére 100 K, 1 kisléczfalvi lakos részére a havason elhullott üszője után 50 K, 1 sebesfalvi lakos részére pedig 30 K pénzsegély engedélyeztetett.

Ung vármegyében 5 tűzkárosult részére leégett háza felépítéséhez a szükséges épületfa beszerzésénél 50% árkedvezmény engedélyeztetett.

A Zemplén vármegyei vékei tűzkárosultak részére 3 vagon tűzifa 50% árkedvezmény,

a laborcmezői tűzkárosultak részére pedig 100 m.-mázsa tengeri 50 % árkedvezmény és 1 évi kamatmentes hitel melletti kiosztása engedélyeztetett. A tengeri kiosztásánál nyújtott kedvezményre 940 K államsegély használtatott fel.

A hegyvidéki kirendeltség a fentebb vázolt működésén kívül a rendelkezésére álló eszközkhöz képest felkarol minden néven nevezendő, a nép anyagi és szellemi jólétének előmozdítását szolgáló ügyet s közbenjár bármely kormányzati ágazat körébe tartozó, akár a közérdeket, akár egyes községeket vagy személyeket érintő ügyekben.

Felvidéki
kirendeltség.

Az 1908. év őszén Árva, Liptó és Trencsén vármegyék területére kiterjedő hatáskörrel szervezett felvidéki kirendeltség 1909. évi működésének főbb mozzanatai a következőkben foglalhatók össze :

A földhiányban szenvedő kisgazdák helyzetén a kirendeltség oly módon igyekezett segíteni, hogy a működési területén eladóvá tett nagyobb birtoktesteknek a kisgazdák részére vétel útján való biztosításánál közbenjárt.

Tárgyalás alatt állott az 1909. évben a Trencsén vármegyei lédeczi uradalom 3.000 kat. hold kiterjedésű és a vágtapolczai uradalomnak 1.108 kat. hold terjedelmű ingatlanainak eladása, illetve a kisgazdák részére parcellázás útján való biztosítása. Rezsófalva községnek földinségben szenvedő 40 kisgazdája részére 135 kat. hold ingatlan megszerzését sikerült a kirendeltségnek biztosítani a mérnöki, ügyvédi és telekkönyvi átalakítási munkálatok költségeinek fedezésére nyújtott 2.500 K segély útján.

Közbenjárt ezeken kívül a kirendeltség számos esetben a kisgazdák, községek és úrbéri birtokosságok által megszerzendő földterületek vételárának olcsóbb törlesztéses kölcsönök segítségével leendő kifizetésénél.

A felvidéki kisgazdák túlságosan elaprózott birtokainak rendezését a tagosítási munkálatok megindításának felkarolásával igyekezett szolgálni a kirendeltség. Kezdeményezésére a Trencsén vármegyei Kelestény és Szedernye, valamint Nizsna Árva vármegyei községekben a tagosítási eljárás megindított, a Liptó vármegyei Lucski, Királylubella és Németlipcse, az Árva vármegyei Párnicza községek kisgazdabirtokossága a tagosítási eljárás megindításáért folyamodott.

A legelőszerezések megkönnyítésénél közbenjárt a kirendeltség Liptó vármegye Kokava és Kelemenfalva községek úrbéres kisgazdái részére a kincstártól elcsereendő legelőterület ügyében, továbbá Bogyós Trencsén vármegyei, Malatina és Csimhova Árva vármegyei községek részére alkalmas legelőterületek bérbevételét 100—250 K-ig nyújtott legeltetési segélyekkel sikerült biztosítani.

A legelőjavítások felkarolását is működési programjába vette a kirendeltség. Egyelőre mintalegőjavítások útján igyekezett a munkálatoktól idegenkedő legelőbirtokosságokat és községeket a munkálatok hasznos voltáról meggyőzni. A megindított tárgyalások alapján Kisszaniszló, Illava és Felsővisnyó Trencsén vármegyei községekben fogják e munkálatok kezdetüket venni.

A gazdasági szakismeretek terjesztése céljából Árva vármegye 19, Trencsén vármegye 29 és Liptó vármegye 8 községében sorozatos népies gazdasági előadás tartatott a téli hónapok folyamán. Az előadások száma 520 volt. Az előadásokat közel 55.000 kisgazda hallgatta. Az előadások anyaga a mezőgazdaság fontosabb ágait ölelte fel. A hallgatóság érdeklődésének fokozására az egyes előadások végén kisebb gazdasági és háztartási eszközök sorsoltattak ki. Az előadások rendezésének költségei 6.000 K-t tettek ki.

A kisgazdaközönségnek a jobb talajmégmunkáló és terményfeldolgozó gépekkel való megismertése céljából az 1908. év őszén kezdeményezett gépkiosztás az 1909. évben folytatott. Az állam tulajdonában maradó, azonban az egyes községekben a kisgazdák közös használatára elhelyezett mintagépek a következők voltak : 10 darab hegyi váltóeke, 23 darab könnyű hegyi eke, 74 darab Laake-féle borona, 18 darab Kalmár-féle gabonaosztályozó, 32 darab trieur, 3 darab járgányos cséplőgép. Ezen gépek használati módja a kirendeltség szakértői által a helyszínén gyakorlatilag bemutattatott.

A kirendeltség működési területén az okszerű gazdálkodás megismertetése céljából szervezett népies mintagazdaságok az 1909. évben a kirendeltség közvetlen felügyelete és vezetése alá kerültek. Ezidőszerint az Árva vármegyei Medvedze községben 16 kat. hold, Liptó vármegye Csemicz községében 21, Szentmárián 17, a Trencsén vármegyei Láz és Marikó községekben 22 illetve 32 kat. hold kiterjedésű mintagazdaság szolgálja a gyakorlati oktatás céljait.

Az 1908. év kedvezőtlen terméseredménye, nemkülönben a degenerálódás miatt előállott vetőmaghiányon a kirendeltség az 1909. év tavaszán vetőmagkiosztás útján segített. Kiosztatott 2.643 m.-mázsa árpa, 964 m.-mázsa zab, 200 m.-mázsa lóheremag, 1.915 m.-mázsa burgonya, 23 m.-mázsa len és 10 m.-mázsa nyúlszapuka 117.494 K 64 f értékben 18—30°/_o-os árkedvezmény mellett. Árkedvezményként s a vetőmagvak szállítási és kiosztási költségeire 41.801 K 88 f államsegély fordított. A vetőmagkiosztásban 193 községnek 5.400 kiscgazdája részesült.

A gyümölcsstermelés fellendítése céljából az 1909. év tavaszán 101 község kiscgazdája között 7.436 darab gyümölcsfacsemete osztatott ki darabonként 10 fillér árban. A szállítási költségek fedezésére 307 K 64 f engedélyeztetett. A kirendeltség területén a gyümölcsfaállományban az 1909. év folyamán fellépett nagyobb mérvű rovarkárok meggátlására a védekezési munkálatok megindítottak.

Az alomhiányban szenvedő kiscgazdaközönség részére kifogástalan minőségű műtrágyának kedvező fizetési feltételek mellett való beszerzését biztosította a kirendeltség. Az 1909. évben 30 vagon thomassalak szereztetett be és 20 község kiscgazdái között beszerzési áron osztatott ki. A műtrágyák eladásánál tapasztalt visszaélések megakadályozására a hatósági intézkedések kieszközlése és esetenként ingyenes jogvédelem nyújtása útján volt a kirendeltség a kiscgazdák segítségére.

Az állattenyésztés fejlesztését szolgálta a kirendeltségnek a szegény községeket az előző évekből terhelő bikavételárhátralékok könnyebb törlesztésére foganatosított intézkedése. Az 1908. évben megkezdett akció folytatásaként a három felvidéki vármegye 46 községének bikavételárhátralékaira törlesztésként 6.867 K 63 f rovatott le.

Községi bikaistállók építésére nyertek segítyt a következő községek: Árva vármegyében Brezovicza 500 K-t, Trsztena 200 K-t, Medvedze 700 K-t s Alsókubin 600 K-t; Liptó vármegyében Szentivánbocza 550 K-t, Királybocza 650 K-t, Likavka 650 K-t, Sztankován 650 K-t, Liptótepla 700 K-t, Nagybobrócz 500 K-t; Trencsén vármegyében Nagysziklás és Barossháza községek 1000—1000 K-t. A községi bikákat jóltartó gazdák jutalmazására 4.000 K használtatott fel. Jól sikerült állatdíjazások rendezettek az Árva vármegyei Námesztó, Turdossin, Alsókubin, Jablonka, a Liptó vármegyei Liptótepla, Liptószentmiklós, Hybbe, Rózsahegy és a Trencsén vármegyei Bán, Melcsicz, Nagybecse és Várna községekben. Az állatdíjazásokra 6.000 K államsegély engedélyeztetett, mely összegből 10—50 K-ig terjedő díjban 277 kiscgazda részesült. Őszi apaállatvizsgálatra Trencsén vármegyében 2.000 K államsegély fordított.

A juhtenyésztés fellendítésére az 1909. év őszen juhkiosztás eszközöltetett. Beszereztetett és a kiscgazdák között kedvezményes áron kiosztatott 1.958 darab raczkafajta tenyészjuh 19.371 K 90 f értékben. A szállítási költségek fejében felmerült 9.185 K 54 f, továbbá a takarmányozási, gondozási és állatorvosi vizsgálati költségek fejében 2.877 K 17 f államsegélyként fedeztetett. A juhkiosztásban a három vármegye 34 községének kiscgazdái részesültek.

A házinyúltenyésztés meghonosítása céljából a felvidéki vármegyéket behálózó vasúti vonalak pályaórszemélyzete és a kiscgazdák között díjtalanul kiosztatott 277 darab ezüstszőrmés házinyúl és 90 darab mintaketrecz. A nyúltörzsek beszerzésére és a mintaketreczek költségeire 3.318 K 31 f fordított. A kiosztás kedvezményében 93 egyén részesült.

A baromfitenyésztés emelésére 2.500 K államsegély bocsáttatott a kirendeltség rendelkezésére, a melyből fajbaromfitörzsek fognak beszereztetni és az 1910. év tavaszán kiosztatni.

A méhészet fellendítése céljából az 1909. évben 140 méhcsalád szereztetett be 1.323 K értékben és 30°/_o-os árkedvezményvel Árva vármegyében a trsztenai járásban 110, a

turdossini járásban 20 és a Trencsén vármegyei csaccai járásban 10 méhcsalád összesen 58 kispászda között osztatott ki. Árkedvezményre 396 K 20 f használtatott fel.

Az országos gyermekvédő liga szalonzai fiúnevelő-intézete részére egy mintaméhes berendezése vétetett foganatba.

A háziipar meghonosítása és fejlesztése terén a következő intézkedések foganatosítottak:

Kosárfonó-tanfolyamok rendezettek Milohón, Marikón, Kosárfalván, Gombáson, Németporubán, Guotfalván, Turdossinban, Puczón és Malatinán. A kiképzett tanulók száma 262. A tanfolyamokon elkészült különféle kosarak száma 2.513 darab, 1.183 K értékkel. Az értékesítési ár a résztvevő tanulók között buzdításul kiosztatott. A megtartott 9 tanfolyam költsége 9.386 K-t tett ki, a mely összegben a jövőben is használandó gépek és eszközök ára is benfoglaltatik.

Rajeczen egy magántulajdonban levő fafaragászati műhely szövetkezeti alapon fafaragászati teleppé újjászerveztetett. A szövetkezet tagjainak száma 30, az üzletrészek száma 163. A szövetkezet vagyona 28.521 K 94 f. A telepen 20—30 munkás nyer állandó foglalkoztatást.

Katonai ruhavarró háziipari szövetkezet alakítottatott Máriatölgyesen, Trencsén vármegyében, 102 taggal. A telep berendezési és felszerelési költségeire 2.500 K államsegély fordítottatott.

Szövő háziipar létesítésével foglalkozott a kirendeltség Cserne, Fenyvesszoros és Sziklaszoros községekben, a hol a szövetkezetek megalakítása előkészítettet.

Az 1909. év folyamán elemi csapással sújtott községek kispászdaikat a kirendeltség a következő esetekben segítette:

A Trencsén vármegyei Zsolnaerdőd tűzkárosult kispászdaik között 30% árkedvezményrel és 6 havi fizetési határidővel kiosztatott 36 m.-mázsa árpa, 58 m.-mázsa zab, 180 kg. lóheremag és 62 m.-mázsa burgonya-vetőmag.

A Trencsén vármegyei Csarnólak és Péterszabadja takarmányinségben szenvedő 45 kispászda részére 67 m.-mázsa takarmányszalma osztatott ki 25%-os árkedvezményrel, mely 101 K 10 f-t tett ki.

Trencsén vármegye Cserne, Fenyvesszoros, Sziklaszoros, Felsőtízseny és Árva vármegye Harkabúz községeinek felhőszakadással sújtott kispászdaik részére beszereztetett 1.323 m.-mázsa tengeri, 247 m.-mázsa borsó, 541 m.-mázsa bab, 283 m.-mázsa burgonya, 134 m.-mázsa árpa, 161 m.-mázsa zab élelmiszer, továbbá 546 m.-mázsa széna és 184 m.-mázsa szalma takarmánymű 57.288 K 90 f értékben. Árkedvezményre és szállítási költségekre 18.314 K 27 f fordítottatott.

A falusi kispászdaiközönségnek népjólét érdekében való szervezése terén a kirendeltség az 1909. évben jelentős lépést tett. A megalakított gazdakörök száma 14-re emelkedett. E gazdakörök úgy anyagi téren, mint a tagok szellemi életének fejlesztése terén élvezték a kirendeltség támogatását. E gazdakörök a tagok közösen használandó gépeinek beszerzésére s felszerelési és berendezési költségekre 200—300 K segélyben részesültek. Ezenkívül a gazdakörökben gazdasági előadások rendeztettek.

Hitelszövetkezet alakult a kirendeltség közreműködésével Trencsén vármegyében Zsolnalitván, Felsővisnyón, Illaván és Csacván, a melyekkel a hitelszövetkezetek száma e vármegyében 21-re emelkedett. Árva vármegyében Chlebnicze községben alakítottatott hitelszövetkezet. A hitelszövetkezetek az Országos Központi Hitelszövetkezet kebelébe tartoznak. A hitelszövetkezetekbe tartozó tagok száma 4.103, az üzletrészek száma 6.583 volt, összesen 307.900 K összértékben.

A hitelszövetkezetek létesítésének előmozdítására a berendezési és felszerelési költségek fedezésére fordított államsegélyek összege 3.600 K-t tett ki.

A fogyasztási szövetkezetek száma az 1909. évben a három vármegyében 34 volt. Ezek közül a kirendeltség erkölcsi támogatásával egy alakult Zsolnalitván, a »Hangya« kötelékében.

Tejszövetkezetek alakítottak Ribényben és Zsolnalitván, mindkettő Trencsén vármegyében. A tejszövetkezetek közül a ribényi működését az 1909. évben megkezdette. Tagjainak száma 64, üzletrészeinek száma 151. A napi tejmenyiség 400—1200 liter. A szövetkezet 2.000 K támogatásban részesült. Ezenkívül újjászerveztettek, illetve megfelelő gépekkel felszereltettek

és jókarba hozattak a bercsenyi, donányi, nagyszaniszlói és nagyudvai tejszövetkezetek. E tejszövetkezetek anyagi támogatására 5.700 K államsegély fordított.

Állatbiztosító szövetkezeteket alapított a kirendeltség Vágaranyos, Illava, Kiszuczajhely, Felsőszte és Trencsénfogas Trencsén vármegyei, Andrásfalu és Nagybobrócz Liptó vármegyei községekben. E szövetkezetek támogatására 4.200 K államsegély utalványoztatott ki.

A vízhiányban szenvedő Bán községben artézikut-fúrásra 3.500 K államsegély engedélyeztetett.

Nagysziklás Trencsén vármegyei község vízvezeték létesítésére 4.500 K államsegélyben részesült.

Az erdőlyrészi (székelyföldi) kirendeltség.

Ez akcióról mindenekelőtt azt kell megjegyezni, hogy 1909. évben a Székelyföldön kívül eső vármegyékre, nevezetesen Alsó-Fehér, Kolozs és Szilágy vármegyékre is kiterjesztetvén, elnevezése is megváltozott és 1909. évben már erdőlyrészi (székelyföldi) gazdasági akció néven folytatódott.

Iránya és tartalma azonban a régi maradt. Szervezni, buzdítani, tanítani és vezetni, emellett pedig anyagi eszközökkel is segíteni a földműves népet, hogy fokozatosan fejlődjék gazdálkodása és erre alapított gazdasági boldogulása. 1909. évben is ezek voltak az akció feladatai.

A feladat szolgáltatásban a falusi gazdakörök alakítása állott legelső helyen, a mi 1909. évben is az előző évekhez hasonló eredménnyel folytatódott. Jelenleg van az akció területén 460 falusi gazdakör 23.509 taggal. Ezekben folyt mindenekelőtt a földműves nép társadalmi és gazdasági tanítása. E célból 363 gazdakörben 499 előadás rendeztetett 27.514 résztvevővel. Ezenkívül 9 tanulmányi kirándulás rendeztetett a gazdakörökkel, részint megtekintésre érdemes gazdaságokba, részint a barczasági szász községekbe. 1909. évben 582 gazdaköri tag vett részt az ilyen tanulmányi kirándulásokon. Ugyancsak a gazdakörökben rendeztettek a háziipari tanfolyamok és pedig 42 helyen 949 résztvevővel.

A falusi gazdakörökről szólva, itt kell megemlíteni a falusi népkönyvtárakat, melyek mindenütt a falusi gazdakörrel hozattak kapcsolatba.

Az 1909. év végén 315 falusi népkönyvtár volt az akció területén levő községek gazdaköreiben.

A falusi gazdakörökből alakulnak ki a különböző szövetkezetek. Ezek közül első helyen a hitelszövetkezeteket kell említenünk. Az 1909. év végén volt az erdőlyrészi (székelyföldi) gazdasági akció területén 285 hitelszövetkezet 66.872 taggal, 4.996.195 K értékű üzletrészszel, ezek működése kiterjedt 965 községre, a mely községek lakosai takarékbetétként 5.674.800 K-t gyümölcsöttenek e hitelszövetkezetekben.

A fogyasztási szövetkezetek száma 1909. évben 139-re emelkedett 440.807 K értékű és 20.480 darab üzletrészszel. E 139 fogyasztási szövetkezet 1909. évben 4.310.677 K 33 f értékű árút adott el tagjai között.

Bár az utóbbi években előfordult szárazságokozta takarmányhiány nem emelte az állatállományt s inkább apadóban volt, a tejtermelés, a tejszövetkezetek alakítása mégsem szünetelt. 1909. évben 14 új tejszövetkezet alakítottatott, legnagyobb részük Kolozs vármegyében, a Kolozsvár melletti községekben, a mi által jórészt szövetkezeti alapon szervezett értékesítés útján történik a város fogyasztásának tejjel való ellátása. 1909. évben 46 tejszövetkezet működött s tejért 453.046 K-t fizetett ki tagjainak.

A már előzőleg előkészített állatbiztosító szövetkezetek 1909. évben kezdték meg működésüket. Ez évben már 55 állatbiztosító szövetkezet működött 2.379 taggal, a kik 6.293 darab állatot biztosítottak szövetkezeti úton és kölcsönösségi alapon 1.150.632 K értékben.

A hól a társadalom szervezése annyira haladt, hogy mindeme közhasznú szövetkezet megalakult, felmerült a szüksége annak, hogy azok elhelyezésére a faluban külön épület emeltesék. Népháznak nevezzük a falusi társadalmi szervezetek e közös otthonát, a mit az akció támogatásával e társadalmi szervezetek maguk építenek. 1909. évben 17 ilyen népház létesült,

a mikre a munkán, telken és a nagyrészt ingyen adott építőanyagokon kívül összesen 81.700 K-t áldoztak a gazdakörök és szövetkezetek.

A gazdakörökbe és szövetkezetekbe csoportosított s jobban gazdálkodni megtanított földművesnépnek csak ezután következett az anyagi segítése, vagyis lehetővé tétele annak, hogy meg is tudják valósítani a különböző gazdasági előadásokon hallottakat és a gazdasági tanulmányutakon látottakat. A gazdálkodás egyes ágainak ilyen anyagi segítséggel való emelése terén, a gazdasági gépek és eszközök beszerzésének megkönnyítését, vagyis ezek elterjedésének elősegítését kell legelső sorban említeni. 1909. év végéig 305 gazdakör 1.209 darab gazdasági gépet szerzett be 132.528 K értékben, 27.261 K állami segélylyel oly célból, hogy azok a gazdakörök tagjai által közösen használtassanak.

E gazdaköri gépek elhelyezésére gépszín elnevezés alatt külön épületek létesülnek az egyes községekben. 1909. évben 48 gépszín létesült 11.620 K államsegélylyel.

További gazdasági segítőeszköz volt a jó vetőmagvak beszerzésének megkönnyítése. Állami segélylyel 1909. évben 145.651 K értékű vetőmag osztatott ki a gazdakörök tagjai között kedvezményes áron, és pedig mesterséges takarmánynövények magvai, a miknek termelésére különös gond fordítottatott.

További gazdasági intézkedés volt a célszerű trágyatelepek elterjedésének megkönnyítése. 1909. évben 51 trágyatelep létesült a falu legjobb gazdái udvarán.

Az állattenyésztés terén első feladat volt a községeknek jó apaállatokkal való ellátását megkönnyíteni. Akként történt ez, hogy a szegényebb községek különös vételár-hozzájárulásban részesültek a bikák beszerzésénél, ha nem volt elegendő pénzüik, avagy nem volt elegendő ahhoz, hogy kiválóbb minőségű, tehát értékesebb bikát vásárolhassanak. 1909. évben 108 község 119 bikájának beszerzéséhez adatott ilyen árkedvezmény és pedig összesen 19.737 K.

Szegényebb községekre nézve a bikák tartása is megkönnyítettett. 1909. évben 146 község 224 bikának eltartásában 22.326 K-val segélyeztetett.

Előmozdítottatott az akció körében a községeknek ama törekvése is, hogy bikáik rendszeres tartására saját istállókat építtessenek. 1909. évben 11 község részesült ehhez 21.400 K segélyben.

Mellőzve az egyes kisebb gazdasági ágak fejlesztésére tett intézkedéseket, még csak az erdélyi részekben annyira fontos legelőgazdaság érdekében tett intézkedéseket kell említenünk. A legelőjavítások érdekében már régebben megkezdett munkálatok 1909. évben is nagy arányokban folytatódtak. Ez évben 88 község 52.146 kat. hold legelőjén folytak legelőjavítási munkálatok, a mihez a munkát és sokszor jelentékeny pénzáldozatokat hozó községek és birtokosságok részére 59.274 K segély engedélyeztetett.

A községek közlegelőszervezési törekvéseinek támogatása is feladata volt az akciónak, az e téren elért eredményekről azonban most még nem lehet beszámolni.

Végül lehetetlen mellőzni a vízhiányban szenvedő községek vízzel való ellátása körül történeteket. A már előző években előkészített községi vízvezetékek közül 25 készült el az 1909. év végéig, a mely vízvezetékek költségeihez 162.344 K állami segély engedélyeztetett.

Az 1898 : II. t.-cikk, valamint a többi munkásügyi törvények, úgyszintén a gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló 1907 : XLV. t.-cikk végrehajtása tekintetében az 1909. év folyamán semminemű nehézség fel nem merült.

Kiadatott az 1909. évben 194.020 drb. munkásigazolvány és dohány-kertész könyv, melyeket az eddig kiadottakhoz hozzászámítva, összesen 3,121.570 darabra rúg a gazdasági munkások részére az 1898. évtől kiadott munkásigazolványok száma.

A gazdasági cselédek részére az 1907 : XLV. t.-cikk alapján az 1907. évtől az 1909. év végéig körülbelül 722.750 szolgálati cselédkönyv adatott ki.

Az 1909. év július havában az aratás zavartalan lefolyásának biztosítására Mezőhegyesen, Kisbéren és Bábólnán az állami ménésbirtokokon tartalék munkáscsapatok tartattak készenlétben, hogy azokból a szerződészegő munkások rögtönösen pótolhatók legyenek. Egyéb kedvező

VII.
Gazdasági
munkás-ügyek.

körülményeken kívül főleg ezen megelőző intézkedésnek tulajdonítható, hogy az 1909. évi aratási munkálatok, bárha különösen Temes, Torontál, Békés és Szabolcs vármegyékben munkamegtagadások helyi okokból nagyobb számban előfordultak is, általában véve komoly zavarok nélkül folytak le.

Az Országos Gazdasági Munkás- és Cselédsegélypénztár működése az 1909. évben a következő eredményeket tüntette fel.

A rendes tagok csoportjaiban a különböző segélyek biztosítására 1.017 egyén vétetett fel. Az 1909. év végén a pénztárnak 27.144 önként belépett és 7.385 oly gazdasági cseléd tagja volt, a kiket munkaadójuk biztosított a rendes tagok különböző csoportjaiban. Tisztán balesetbiztosításra 26.176 rendkívüli tag vétetett fel és 11.638 gépmunkásbiztosítási kötvény állíttatott ki, mely utóbbiakkal hozzávetőleg 116.380 gépmunkás biztosított. A törvényes kötelező 120 fillér hozzájárulási díj alapján 380.176 gazdasági cselédnek nyújtott a pénztár biztosítást. A temetkezési egyletek 2.525 volt tagja részére állíttatott ki haláleseti kötvény. Együttvéve az 1909. év végén 559.686 egyén volt különböző címeken a pénztárnál biztosítva.

Segélyeket a pénztár az 1909. évben 16.357 esetben nyújtott 572.811 K 12 filléryi összegben. Vagyona a pénztárnak az 1909. év végén a 6,600.000 K-t meghaladta.

Az 1907. : XLVI. t.-cikk alapján gazdasági munkásházak létesítésénél 1909. évben Zala vármegye 200.000 K, Borsod vármegye 84.800 K, Pozsony vármegye 400.000 K, Heves vármegye 300.000 K, Miskolc törvényhatósági joggal felruházott város 150.000 K, Kecskemét törvényhatósági joggal felruházott város 1,500.000 K, Pancsova törvényhatósági joggal felruházott város 150.000 K, Balassagyarmat község 270.800 K, Temerin község 150.000 K, Péterréve község 250.000 K, Egyházasközség 16.000 K, Gyöngyössolymos község 100.000 K, Mezőberény község 62.000 K kölcsön felvételében támogattak államsegélylyel. Az 1909. év folyamán tehát 4 vármegyében, 3 törvényhatósági joggal felruházott városban és 6 községben 1.674 gazdasági munkásház felépítésének előmunkálatait indították meg s ezek felépítéséhez szükséges 2,632.800 K kölcsönösszeg évi tőke és kamattörlesztésének 72.616 K államsegély engedélyeztetett.

Az 1909. évben 11 vármegyében és 3 törvényhatósági joggal felruházott városban összesen 47 községben 2.413 gazdasági munkásház épült fel.

Az 1907 : XLVI. t.-cikk alapján 1909. év végéig összesen 15 vármegye, 10 törvényhatósági joggal felruházott város, 26 rendezett tanácsú város és község 11.009 gazdasági munkásház felépítését határozta el, melyek felépítéséhez szükséges 12,980.800 K kölcsönösszeg évi tőke és kamattörlesztéséhez a törlesztési idő tartamára 286.836 K államsegély engedélyeztetett.

Az 1909. évben hosszabb időt egy helyben töltött gazdasági cselédek és munkások jutalmazására 40.700 K engedélyeztetett. Elismerő oklevélben és jutalomban 469 gazdasági cseléd és munkás részesült.

40 éves diszém 23 egyénnek adományoztatott, 2 gazdasági cseléd pedig ezüst érdemkereszttel tüntettetett ki.

Néplap 1909. évben a múlt évhez hasonlóan 16.800 példányban küldetett meg díjtalanul a munkásoknak.

Népkönyvtár 1909. évben 317 állíttatott fel; az eddig létesített népkönyvtárak száma ezzel 2.844-re emelkedett.

A hatóságilag szervezett gazdasági munkásközvetítés az 1908. évhez hasonlóan működött és 19.000 munkáskeresőt illetőleg munkaalkalmat tett közhírré. Az Amerikából visszavándorló gazdasági munkásokat a határszéleken rendszeresített munkásközvetítói kirendeltségek munkáskeresői értesítővel látják el s azon munkások részére, kik konzuli támogatással, illetve minden anyagi eszköz hiányában térnek haza, ingyenes vasutijegy váltására jogosító igazolványt állítanak ki.

Az 1909. évben Újfehértón (Szabolcs vm.), Nádudvaron (Hajdu vm.) és Uzoron

(Pozsony vm.) létesítendő népházak létesítésére összesen 30.000 K államsegély engedélyeztetett. Ez ideig 14 népház felépítése biztosított.

Az 1909. évben az előző év május havában a ministerium központjában létesített »Földmívesek Tudakozó Irodája« 1.298 esetben járt el. A levélbeli megkeresések száma 709 volt; ezenkívül 3.683 kiadványt bocsátott a tudakozó földmívesek rendelkezésére. A földművelő nép téli foglalkoztatása érdekében 1909. év telén 58 vármegyében 472 községben 496 háziipari tanfolyam tartatott, a melyen 17.473 gazda és gazdasági munkás vett részt. A tanfolyamokon 374.898 drb. tárgy készült, mely tárgyak értékesítése után a munkások javára 203.736 K folyt be.

Az 1909. évben 75 gazdasági háziipari szövetkezet működött 4.669 taggal, 6.293 üzletresz-szel, melyek értéke összesen 138.955 K. A szövetkezetek tagjai összesen 850.508 drb. tárgyat készítettek. A tárgyak értékesítése után 457.158 K folyt be.

A gazdasági háziipari szövetkezetek és gazdasági ismétlő iskolák részére a következő felszerelési tárgyak, illetve államsegély engedélyeztettek:

a szatmárnémetii gazdasági ismétlő iskolának 1 drb. seprükötőgép, 1 drb. padlólló, 1 drb. tőkeolló, 2 drb. fehérenművarrógép.

a székesfehérvári gazdasági ismétlő iskolának 1 drb. hasítógép és 1.000 K értékű fafaragó szerszámok,

a bogárzói gazdasági körnek 1 drb. kézi vesszőgyalu, 1 drb. drótfonógép,

a gombosi háziipari szövetkezetnek 1 drb. fűzhasító, 1 drb. fűzhajlító, 2 drb. fűzhámozó gép,

a péterrévei háziipari szövetkezetnek 1 drb. fűzhasító, 1 drb. fűzhajlító, 5 drb. fűzhámozógép,

a gyorok-csángótelepi háziipari szövetkezetnek 1 drb. fűzhasító, 1 drb. fűzhajlító, 10 drb. fűzhámozógép,

a temerini háziipari szövetkezetnek 1 drb. fűzhasító, 1 drb. fűzhajlító, 1 drb. fűzhámozógép,

a bezdáni háziipari szövetkezetnek 1 drb. fűzhasító, 1 drb. fűzhajlító, 3 drb. fűzhámozógép,

a halászi hitelszövetkezetnek 1 drb. fűzhasító, 1 drb. fűzhajlító, 1 drb. fűzhámozógép,

a Veszprém vármegyei gazdasági egyesületnek 1 drb. fűzhasító,

az algyői háziipari szövetkezetnek 1 drb. fűzhasító, 1 drb. fűzhajlító, 3 drb. fűzhámozógép,

Kőhalom község részére 1 drb. fűzhasító, 4 drb. fűzhámozógép.

a bezdáni kosárfonó szövetkezetnek beruházási segélyként 1.000 K,

a Háromszék vármegyei fiú árva és szeretetháznak nyersanyag beszerzésére 500 K,

a jolsvai siketnémák intézetének nyersanyag beszerzésére 400 K,

a Vakokat gyámolító országos egyesületnek nyersanyag beszerzésére 1.000 K,

Ugocsa vármegye iparfejlesztési bizottságának forgótőkeként 5.000 K,

az algyői kosárfonó szövetkezetnek beruházási segélyként 1.000 K,

a halászi hitelszövetkezetnek beruházási segélyként 1.000 K,

Sohler István szalmafonó gyáros részére palma-kalapfonás bevezetése céljából 400 munkásné részére rendezett tanfolyamok részbeni költségének fedezésére 7.000 K,

az újfahértói szövetkezetnek forgótőkeként és beruházási segély céljából 6.000 K,

a bácsföldvári kosárfonó szövetkezetnek nyersanyag beszerzésére 600 K,

a nagybányai jótékony nőegyletnek nyersanyag beszerzésére 600 K,

a nyágovai kosárfonó szövetkezetnek nyersanyag beszerzésére és felszerelésekre 1.000 K,

a homonnai és ungvári faipari szakiskolán elhelyezett tanulók ösztöndíjaként 1.200 K.

A néptanítók részére Kőkényesen tartatott gazdasági háziipari tanfolyam, melyen 20 néptanító vett részt.

Népies gazdasági előadás 1909. évben 56 vármegyében 1.337 községben tartatott s a 4.025 előadáson 272.490 egyén vett részt, ugyanezen időben tartott 64 gazdasági tanfolyamnak csak 5.720 állandó hallgatója volt.

Gazdasági vándor szaktanár 1909. évben 23 működött, kik 288 községben 700 előadást tartottak, melyeken 49.590-en vettek részt; ezenkívül 47 gazdasági és 72 háziipari tanfolyamot tartottak, melyen összesen 4.996-an vettek részt.

VIII.
Telepítés és
ingatlan-
feldarabolás.

A telepítési alap pénzkészlete az év végén 2,107.684 K 95 fillér volt, a miből 3%-os kamatra gyümölcsözőleg el volt helyezve 2,098.125 K 89 fillér, a pénztárkészlet pedig 9.559 K 06 fillért tett ki. Ezzel szemben kiegyenlítésre vár a pénzügyminister által a pénztári készletekből adott 3,760.000 K kölcsön és a tárczából 1909. év végéig előlegezett és még vissza nem térített 2,306.000 K.

Ennek az előlegnek igénybevétele azért vált szükségessé, mert a telepítési alap gyarapítására az 1909. évi állami költségvetés átmeneti kiadásai között előirányzott 10 millió K az év végéig nem folyt be az említett alapba, a felajánlott birtokok közül pedig a Horváth Bertalan és Vásárhelyi István hidvégi és sarmasági (Szilágy vm.) 1157 kat. holdas birtokának 600.000 K-ért való megvásárlását továbbra már nem lehetett elhalasztani. Elkerülhetlenné vált a fehéregyházi kastély másik felerészének Haller Lujza grófnőtől való megszerzése is 55.000 K vételáron. Ezenfelül a telepítési akció folytatása érdekében Valealungán (Krassó-Szörény vármegye) és Déván (Hunyad vármegye) a telepesházak építését megkezdeni, Bálinczon, Mosniczán és Nevrincsán (Krassó-Szörény vm.) pedig a telepítést a telepesházak építésével folytatni kellett.

Az 1909. évben vásárolt ingatlanok beszámításával a telepítési alap összes birtokainak területe 37.195 kat. hold 1.157 □-öl, a miből a Királyhágón innen 7.343 kat. hold 637 □-öl, az ország erdélyi részeiben 29.852 kat. hold 520 □-öl fekszik. E területen eddig 9 telep létesült 715 gazdálkodó és 58 munkástelephellyel.

A kincstár mezőgazdasági és erdei birtokain az 1894 : V. t.-cz. alapján eddig létesített telepek száma 12, területe 30.303 kat. hold, a melyen 1.183 gazdálkodó és 219 munkás helyezhető el. A telepítésről szóló 1894 : V. t.-cz. életbelépte óta tehát már 21 telep keletkezett, mindössze 1.898 gazdálkodó, 277 munkástelephellyel; ezekből már 1.684 gazdálkodó- és 141 munkástelephely van megszálva.

Az év folyamán megkezdett telepítések közül a valealungai telep 1.356 kat. hold 1370 □-öl területen 50 gazdálkodó és 6 munkástelepes elhelyezésére szolgál, a kik 24, illetve 5 kat. hold földet kapnak és pedig a gazdálkodó telepesek lakóházzal és istállóval együtt átlagosan 8.000 K-ért, a munkástelepesek lakóház nélkül 1000 K-ért. Déván a telepítési terület 676 kat. hold 1054 □-öl; ebből 32 bukovinai csángó földműves egyenkint 15 kat. hold földet kap, lakóházzal, istállóval 11.800 K-ért, egy földművesgazda 15 kat. holdat épületekkel 14.400 K-ért és egy földművesgazda 20 kat. holdat épületekkel együtt 17.250 K-ért, végül 11 munkás 3—3 kat. holdat 1600 K-ért.

Mosniczán, Nevrincsán és Bálinczon a telepítés befejezésére, illetőleg folytatása végett 40, illetőleg 35 és 9, összesen 84 telepesház építése biztosított vállalatban, de miután ezek a házak sem kedvezőtlen építési viszonyok miatt nem készültek el idejekorán, benépesítésük 1910-re maradt.

A bálinczi 9 új 20 holdas tanyai telephely a közczélokra és közlekedési útra kijelölt területekkel együtt 224 kat. holdat és 151 □-ölet foglal el Bálincz és Fadimák községek határában. Egy-egy tanya vételára a lakóházzal és istállóval együtt 8.000 K.

A telepesházak késedelmes befejezése miatt a telephelyek forgalma is megcsappant és mindössze 14 gazdálkodó és 15 munkástelephelynek 413 kat. hold terjedelemben 82.620 K-ért való eladásából állott.

A telepeseknek nyújtott támogatás különféle nemei közül felemlítést érdemel elsősorban 20 pirostarka tenyésztehén beszerzése, az igazfalvai, stancsófalvai és mosniczai telepesek részére a már közölt kedvező feltételek mellett, továbbá 14 tenyészbika és 13 kan beszerzésénél a telepeseknek adott 3.963 K segély, végül 338 fajbaromfi, 8 méhcsalád ingyenes kiosztása.

Vetőmagot kaptak Igazfalván, Facseten, Temesrékason, Mosniczán, Nevrincsán, Marosludason, Fehéregyházán, Karán és Stancsófalván a telepesek, és pedig összesen 752 m.-mázsa őszi és tavaszi búzát, 250 m.-mázsa árpát és 260 m.-mázsa zabot visszafizetés kötelezettségével, továbbá 6 m.-mázsa seprőczirok, 75 m.-mázsa luczerna és 14 m.-mázsa heremag

ingyen kiosztott, továbbá ingyen 36.126 gyümölcs- és eperfa, 208.954 szőlőoltvány, füzdugvány, cserje és erdei facsemete a kért mennyiségben, 74.358 szőlőkaró pedig féláron.

Népies gazdasági előadások majdnem az összes telepeken, háziipari tanfolyamok Monostoron, Fehéregyházán, Nagysármáson és Karán tartottak.

Az állam költségén elkészült Stancsófalván a róm. kath. templom, Facseten a kisdudóvoda és óvónői lakás, Szilágyiban a jegyzői lak, Marosludason pedig megnagyobbított a ref. templom. A kincstár anyagi támogatásával létesült Szilágyiban a közbiztonság, Igazfalván a szövetkezeti ház, Tergovesten és Nevrincán egy-egy pásztorlak és apaállat istálló, Monostoron a jégverem és a csordáslak, Detrehembben a vinczellérlak.

A telepeken végrehajtott vízi munkálatok közül költségesebbek voltak: a facseti körtöltés, a detreheimi vízvezeték, a facseti legelő mély fúrású kútja, két közkút Karán, a Nováspatak szabályozása Igazfalván és a Nagy-Küküllő partjának erősítése Fehéregyházán. A temesrékasi közlegelőn levő furt kút költségéhez is jelentékeny pénzbeli segélyvel járul hozzá a kincstár.

A kincstár viselte továbbá Tergovesten az állami iskola butorozásának, Nagysármáson a tejszövetkezeti helyiségek felszerelésének költségeit, utak és hidak építésére pedig Facseten, Nevrincán és Stancsófalván mindössze 6.215 koronát fordított.

A szövetkezeti és gazdatársadalmi intézmények a telepeken is szépen terjednek; újabban Marosludason fogyasztási és értékesítő szövetkezet, Karán és Fehértelepen gazdakörök alakultak.

A termés a bálinczi, marosludasi, nevrincsi, tergoresi és mosniczai telepek kivételével az őszi és tavaszi szárazság miatt általában annyira gyenge volt, hogy a gazdálkodás jövedelmezősége a magas búzaárak dacára lényegesen hátramaradt. Mindazonáltal a telepeink az év folyamán vételári tőke és kamat fejében 348.339 K 53 f-t vagyis az esedékessé vált 360.550 K 58 f évi járuléknak 96⁵/₁₀-át fizették le, az előző évekből fenmaradt hátralékokkal együtt tartozásuk még 339.031 K 37 f, ami egy évi járuléknak 94⁰/₁₀-a.

A régi telepességek községei kulturális és gazdasági téren az 1909. évben a következő támogatásban részesültek.

Végegyháza róm. kath. templom céljaira 18.000 K-t, Pusztaföldvár ág. ev. templomra 10.000 K-t, Nagymajlát ref. templomra és paplakra 20.000 K-t, Szapáriliget róm. kath. templomra második részletként 20.000 K-t, Gizellafalva a templom felszerelésére 4.000 K-t, a lelkészlak és melléképületeire 26.000 K-t, Kunágota róm. kath. templom javítására 12.019 K 90 fillért, Szapárfalva ref. templom felszerelésére 5.300 K-t, végül Bodófalva a lelkészlak helyreállítására 674 K-t kapott.

Óvoda építésére Felsőmuzslya 17.600 K-t, Fakert 15.000 K-t, Ürményháza 8.000 K-t, Majlátfalva 18.000 K-t, Felsőmuzslya az óvoda tatarozására 2.000 K-t, Almáskamarás az óvoda helyiség bérére 500 K-t kapott.

Iskolaépítésre Bácsgyulafalva 16.000 K-t, Kövegy 16.000 K-t, Felsőmuzslya 15.500 K-t, Istvánfalva iskolajavításra 2.000 K-t, Kiskirályhegyes 20.660 K-t, Hertelendyfalva iskolajavításra 1.800 K-t, Végegyháza iskolajavításra 500 K-t, Szapáriliget az iskola helyreállítására 1.800 K-t, Kiskirályhegyes az iskola pótmunkáira 2.326 K 90 fillért, a vadászerdői elemi iskolával kapcsolatos internátus 5.000 K segélyt, a majlátfalvai internátus pedig 3.000 K segélyt kapott.

Különös gond fordított az 1909. év folyamán is a telepességek gazdálkodásának előmozdítására.

Apaállatok beszerzésére 31 telepnek összesen 6.864 K segély engedélyeztetett. Szapárfalván, Bodófalván, Oszentivánon, Nagymajláton, Ambrózfalván fajtehenek osztottak ki, melyeknek vételára 5 év alatt kamatmentesen térítendő meg a kincstárnak. A biztosítási és szállítási költségeket a földművelésügyi tárcza viselte.

Fajbaromfiak Majlátfalván és Gizellafalván osztottak ki. Gyümölcsfa csemetéket 49 telep kapott ingyen. Háziipari tanfolyam 24 telepen tartott 17.100 K költséggel.

Ezekon felül engedélyezett artézi kutak furására Térváron 2.840 K, Istvánfalván 7.000 K, Reformátuskovácsházán 10.000 K segély, Szapáryfalva vízellátásának fokozatos fejlesztésére 10.000 K, Kovácsiban hídépítésre 4.500 K, Térváron tűzoltó felszerelésre 700 K, Pítvaroson tüzfecskendőre 1.900 K, Bodófalván a védtöltés költségeire 8.600 K segély.

A gazdasági ismeretek terjesztése céljából kilencz telepes községben összesen 13 népies gazdasági előadás tartatott, melynek költségeit 534 K-t a földművelésügyi tárca viselte.

A telepes községekben működő szövetkezetek közül a kisperegi 1.000 K-t, a Felsőmuzslyai 8.000 K-t, és a Bégamenti szövetkezetek összesen 4.000 K segélyt kaptak raktárhelyiségek építésére.

A telepések 260 telephely után teljesítettek végtörlesztést. Telephely visszavétel 3 esetben történt.

Az 1909. év folyamán ingatlan feldarabolási ügyekből kifolyólag 192 esetben fordultak a földművelésügyi ministeriumhoz.

Azokban az esetekben, a melyekben a feldarabolás közérdekűnek bizonyult, az érdekelt kiscgazdák a szükséghez mérten a műszaki munkálatok díjtalan elvégzésével, törlesztéses jelző kölcsönök kieszközlésével és néhol a jogi teendők díjtalan ellátásával is támogattak. Oly esetekben pedig, a midőn vevőfelek járatlanság vagy félrevezetés folytán túlságosan terhes szerződéseket vállaltak magukra, a jogvédelem költségei vállaltak el.

IX.

Tudományos
intézetek és
kísérleti ügy.
M. kir. orsz.
meteorológiai és
földmágnességi
intézet.

A klimatológiai hálózat, mely I., II. és III. rangú állomásokot foglal magában, 1909-ben 210 állomásból állott, ezekhez járul még a szőlészeti célokra létesített és szintén az intézet kezelése alatt álló II. állomás.

Az ombrométriái hálózat 1.227 állomást tartott nyilván. E szerint a műszerekkel felszerelt klimatológiai és csapadékmérő állomások összes száma 1.437 volt.

A zivatarfigyelő hálózatban körülbelül 1.000 külső munkatársa volt az intézetnek.

Elteltekintve a meteorológia, földmágnesség, lélegektromosság és szeizmográfia számára teljesen felszerelt ógyallai obszervatóriumtól, felszerelésüknél fogva a temesvári és nagytagyosi állomás is az obszervatóriumok közé számíthatók, s ezenkívül az ország számos pontján működtek még egyes elemek regisztrálására önjelző készülékek.

Az 1909. évben megjelent hivatalos kiadványok között különös említést érdemelnek:

1. A meteorológiai évkönyv XXXVII. kötet I. része, mely a II. és III. állomások anyagát foglalja magában.
2. A meteorológiai évkönyv XXXVI. kötet III. része, az 1906-ban észlelt zivatarokról.
3. A meteorológiai évkönyv XXXVI. kötet IV. része, mely felöleli az összes 1906-ban végzett csapadékméréseket.
4. Az 1900., 1901. és 1902. évi Magyarországi Földrengések (egy kötet magyar és német nyelven.)
5. »Kísérletek a hőmérőfelállítások tökéletesítésére« a tudom. évkönyv VI. kötete.
6. »Az eső évi periódusa Magyarországon« a tudom. évkönyv VIII. kötete magyar és német nyelven.
7. Térképes időjárású sürgönyjelentés.
8. Magyar földrengési jelentés. Magyar és francia nyelvű bulletin a makroszeiznikus jelenségekről.

Az intézet hivatalos teendői közül megemlítendő még az országos vízépítési igazgatóság vízrajzi osztálya számára a szükséges adatok közvetítése, közös megállapodások szerint.

Részt vett az intézet a drezdai fényképészeti kiállításon és a Monakóban tartott tudományos léghajózási kongresszuson.

Földtani intézet. A hegyvidéki geológiai felvételeken 6 geológus, az agregeológiai felvételeken 6 geológus és egy vegyész dolgozott.

A m. kir. földtani intézet hatásköre az ő Felsége által jóváhagyott szervezeti szabályzat értelmében a társországokra is kiterjedvén, az intézet geológusai az 1909. évben már a drávántúli megyékben is megkezdték a felvételezést.

A kísérletek tengeri, árpa és keményítő hizlaló értékének, az amidok tápértékének, búzakupák kémiai összetételének és a csalamádé tápértékének megállapítására, respirációs készülékek üzembehelyezésére irányultak. Végzett ezenkívül kísérleteket száraz és nedves takarmányokkal teheneken, respirációs kísérleteket sertésen, tanulmányozta a mangalicza tápanyag szükségletét és a tejcaseinek kémiai összetételét. 153 mintán végzett ellenőrző vizsgálatokat és 18 esetben adott szakvéleményt.

A tejkísérleti állomás tejgazdasági céljának megfelelőleg folytatólagosan kísérletezett tenyész kiválasztással s e célból a tömeges zsirvizsgálatokat ezúttal is folytatta, tejsavbaktérium kulturákat küldött a tarcsai, futaki, levéli és feledi tejszövetkezetnek és a gazdasági akadémiáknak.

Vizsgálta a pyricit nevű fertőtlenítőszer baktériumölő tulajdonságait és tejgazdaságokban való használhatóságát, s az így kezelt tejet arra való tekintettel, hogy csecsemő táplálására alkalmas-e. Végzett tejvizsgálatokat és a hazai vaj összetételének tanulmányozása céljából 298 vaj részletes elemzését. Szakkérdésben tanácsot adott 198 esetben.

Végzett számos gépvizsgálatot és segítségére volt a tejszövetkezeteknek és tejtermék értékesítő vállalatoknak berendezési és újjászervezési munkálataikban.

A kísérletügyi központi bizottság újabb szervezete keretében, a melyben a szorosán vett mezőgazdasági, szőlészeti és erdészeti kísérleti állomások, valamint a kísérleti ügygyel vonatkozásban álló egyesületek bevonattak, mint a földművelésügyi ministerium tanácsadó testülete 1909-ben két teljes ülést tartott, ezenkívül 14 választmányi és szakülésében számos fontosabb szakkérdést tárgyalt és szakvéleményt adott. Ennek a bizottságnak hivatalos orgánuma, a »Kísérletügyi Közlemények«, 5 füzetben 53 ívnyi terjedelemben jelent meg s 12 állomástól és 27 szakegyéntől összesen 48 dolgozatot közölt.

A mezőgazdasági múzeum a nagyközönség rendkívüli érdeklődésének tárgya, a mennyiben nagy számban keresi fel s iskolák és szakemberek is sűrűn látogatják. E mellett a külföld is nagy érdeklődést mutat az intézmény iránt, számos külföldi tudós is fölkereste. A múzeum épülete 1908-ban egy román stílusú új részlettel bővített ki, mely egy előadási termet és könyvtárhelyiséget foglal magába. A könyvtár belső berendezése az 1909. évben indult meg. A gyűjtemények részint vásárlások, részint ajándékozások folytán jelentékenyen szaporodtak.

Az országos gyapjúminősítő állomás folytatta tudományos munkásságát, a hazai tenyészanyag javítása érdekében tanulmányokat tett, kivált a prémbőrnyerés céljából tenyésztett karakul-juhok histológiája szempontjából és a hazai racka-juhok felszórának és pehelyszálainak finomsága és szilárdságára vonatkozólag.

A tenyészállatok gyapjának elbírálása céljából végzett 35 osztályozást és mikroszkópiai vizsgálatot, 81 szálfinomsági mikroszkópi mérést, 19 szilárdsági és nyújthatósági megállapítást, s 5 bundaosztályozást. A személyzet több helyszíni szemlét teljesített felülbírállás, nyájosztályozás és kosbeosztás céljából. Tanácsot kértek tenyésztők, kereskedők, gyárosok sőt külföldiek is. Az igazgató gyapjúárveréseken mint min. biztos vett részt. A gyapjúértékesítéshez szükségelt vizsgálatok száma 1,860 volt.

A szakiskolák részére gyapjúgyűjteményt állított össze.

Az intézetet meglátogatták bel- és külföldi szakemberek és iskolák.

A bakteriológiai intézet, mint vizsgálati állomás 1.314 ügyet intézett el, 190 ízben szolgáltatott ki malleint, összesen 2.737 használatra kész adagot, 255 esetben adott ki hig tuberkulint 13.528 adagot és 500 gr. sűrített malleint. Ezek közül 26 adag és az 500 gr. sűrített mallein külföldre Olaszországba vitetett. A többi 362 esetben különféle beküldött anyagoknak (emberi és állati hullarészek, víz, tej, kóros váladékok, gyógyszer stb.) bakteriológia vizsgálatát teljesítette.

M. kir.
állatleltani és
takarmányozási
kísérleti állomás.

Tejkísérleti
állomás.

Kísérletügyi
központi
bizottság.

Mezőgazdasági
múzeum.

Országos gyapjú-
minősítő állomás.

M. kir.
bakteriológiai
intézet.

Mint szérumtermelő-intézet a belügyminister megbízásából 44.461 különböző erősségű diftériaellenes szérumadagot termelt.

X.
Gazdasági
szakoktatás.
Állatorvosi
főiskola.

A szakoktatási intézmények az állami költségvetésben czélszerűségi szempontból 3 czímen elkülönítve szerepelnek, mint:

- a) állatorvosi főiskola,
- b) gazdasági akadémiák,
- c) alsófokú gazdasági szakoktatás és mezőgazdasági ismeretek terjesztése.

Az állatorvosi főiskolán a korszerű fejlesztés, érdekében szükséges építkezések és bővítések 1909-ben is tovább folytak s elkészültek és használatba vétettek az élettani és vegytani intézet helyiségei. Az Oetl-féle telken új munkahelyiségek építése kezdeményeztetett. A tejhygiené gyakorlati és elméleti oktatása czéljából külön laboratórium rendeztetett be, mely működését az 1909. év elején kezdette meg. A bakteriológiai intézet az ojtóanyagoknak állami kezelésbe való termelését a folyó évben is végezte.

Az ismétlő tanfolyamok honvéd állatorvosok számára tovább folytak s ezekre a tanfolyamokra bizonyos számú polgári állatorvos felvételét is kívánatosnak látom. A tanfolyamoknak ily irányokban való kibővítésere az előmunkálatok folynak s az első tanfolyam az 1911. év folyamán fog megtartatni.

Gazdasági
akadémiák és
földmivesiskolák.

Az öt gazdasági akadémia hiányos kezelési, gazdasági épületeinek és felszerelésének fokozatos kiegészítése az 1909. évben nagy mértékben haladt előre.

A földmives iskolák száma a nagykállói földmives iskola felállítása által egygyel szaporodott.

A gazdasági népiskolák és ismétlőiskoláknak megfelelő tanerőkkel leendő ellátása czéljából a komáromi, valamint a kecskeméti földmivesiskolákkal kapcsolatban gazdasági tanító illetve tanítónőképző intézetek létesítettek.

Földmívelési
Értesítő.

Megemlítem végül, hogy a ministerium szaklapja a »Földmívelési Értesítő« az 1909. évben a XX. évfolyamba lépett.

Gróf Serényi Béla s. k.

ERDÉSZETI

A terület mag-
oszlása művelési
ágak szerint.

II.

MAGYARORSZÁG

ÖSTERMELÉSÉNEK ÁLLAPOTA

1909-BEN.

A folytatás a kataszteri felmérések által 1908-ban eszközölt helyesbítések figyelembevételével a Magyarbirtoklásom területe az 1909-ik évi végén 32.491.813 hektárt tett. Ezen terület az 1908-
évihez képest 32.491.408 hektárral szemben 405 hektárral kisebb. A terület azon, tisztán
folytatás helyesbítéseiből származó kisebb részét főleg a társaságoké, a részük
területe az 1865 évi 4.250.308 hektárral szemben 4.700 hektárral kisebb, vagyis 4.250.788
hektár, ellenben a magyar államé területe, nevezetesen a kataszteri helyesbítések folytán,
2.174 hektárral nagyobb, vagyis 4.250.788 hektárral szemben 4.250.788 hektárral nagyobb, vagyis
valamennyi országos területünk az 1908-évihez képest 405 hektárral nagyobb, a Tisza-Magyar
szécsényi és Kőrös-menti részeket és a Dunán jobbpartját. E négy országrész körül a Tisza
jobbpartjának és a Kőrös-menti részeknek a területük az 1908-évihez képest 178 hektárral nagyobb, az
másik a Tisza-Magyar szécsényi és Kőrös-menti részeknek a területük az 1908-évihez képest 186
hektárral növekedett.

Az a területnek művelési ágak szerint való megosztását illeti, az 1908. évi helyesbítések
folytán kisebb lett a földművelés területe 1909-ben 19.832, a legelő-
terület 23.730, a rétterület 18.719 hektárral szemben 1908-ban 19.832, a kertészet 1.866,
és az erdő 5.108 hektárral növekedett.

Az 1908/1909-ik gazdasági év időjárása a mezőgazdaságra felelő kedvezőtlen volt. Szeptem-
berben túlnyomólag száraz jelleget öltözött az időjárás, a nappali éjszakai hőmérséklet
külbsége nagy volt. Ez csak egyes helyeken volt jelentékenyebb, de ott sem elegendő arra, hogy
a talajnak a szükséges nedvességet megadja. Helyenkint délről, a magasabb hegyvidékeken pedig
már kisebb mértékű havazás is fordult elő. A szeptember nagy részében uralkodó átlagos száraz-
ság az ősi szántókban és vetésekben nem volt alkalmas az őszi vetések mindazonáltal az ország sok
vidékén igen károsult. Októberben a száraz időjárás folytatódott, az éjszakai lehűlés több helyen
ismét oly mérvű volt, hogy délről, sőt elvettve figyelmű is fokozódott. A szárazság az őszi szántó-
vető munkálatokat tovább hátráltatta, különösen a hegyes vidékeken, a helyi talaj kemény-
sége folytán a munkálatokat nagyon elhárították. Gyorsul az Alföld képzett lejtései, hol az
őszi búza, őszi rozs és őszi árpa, vetését — kétségbe anélkül talajba egyen — angyráshoz be-
fektették. A vetések kelése azonban általában bizonyos vagy teljes volt, csupán a korábban — még
szeptemberben — elvetett rozs kelése volt jobbra felé fordított. Több vidéken a vetések a nagy
számú mutatkozó egerek, férgek és rovarok kártételei folytán máris igen sokat szenvedtek.

November első felében részint eső, részint hó alakjában az ország nagyobb részében már
volt csapadék. A váratlanul, minden átmenet nélkül beköszöntött hideg téli időjárás komoly
aggodalomra adott okot, vajjon a császár magvak, illetve a még gyenge vetések a szeptember
kibírják-e? A hónap közepén az éjszakai dermesztő hidegek, az esti hőmérséklet —7—6, a reg-
geli —10—12 C. fok volt. A mezőgazdasági munkálatokkal több helyen elvették, így a takar-
mányrépa, szőlőrépa, szőlővágócsanak a burgonya is befagyott a földbe, sok szőlő pedig a fagy

Mint szarvastermelő-intézet a belügyminiszter megbízásából különböző erősségi diftériaellenes szarvasmagot termelt.

A szakoktatási intézmények az állami költségvetésben az éleltszerkezeti szempontból 3 szinten működtek, mint:

- a) állatorvosi iskolák,
- b) gazdasági akadémiák,
- c) elsődleges gazdasági szakoktatás és mezőgazdasági ismeretek terjesztése.

Az állatorvosi iskolákban a komoly fejlődés érdekében szükséges építkezések és bővítések 1909-ben is tovább folytak. A felújított és használatba vették az élettani és vegytani intézet helyiségei. Az Olt-főiskola és a nyírábrányi állatorvosi iskola felújítására is megkezdődött a munkák. Az Olt-főiskola felújítására is megkezdődött a munkák. Az Olt-főiskola felújítására is megkezdődött a munkák.

Az állatorvosi iskolákban a komoly fejlődés érdekében szükséges építkezések és bővítések 1909-ben is tovább folytak. A felújított és használatba vették az élettani és vegytani intézet helyiségei. Az Olt-főiskola és a nyírábrányi állatorvosi iskola felújítására is megkezdődött a munkák. Az Olt-főiskola felújítására is megkezdődött a munkák.

II.

Az állatorvosi iskolákban a komoly fejlődés érdekében szükséges építkezések és bővítések 1909-ben is tovább folytak. A felújított és használatba vették az élettani és vegytani intézet helyiségei. Az Olt-főiskola és a nyírábrányi állatorvosi iskola felújítására is megkezdődött a munkák. Az Olt-főiskola felújítására is megkezdődött a munkák.

Az állatorvosi iskolákban a komoly fejlődés érdekében szükséges építkezések és bővítések 1909-ben is tovább folytak. A felújított és használatba vették az élettani és vegytani intézet helyiségei. Az Olt-főiskola és a nyírábrányi állatorvosi iskola felújítására is megkezdődött a munkák. Az Olt-főiskola felújítására is megkezdődött a munkák.

MAGYARORSZÁG

Az állatorvosi iskolákban a komoly fejlődés érdekében szükséges építkezések és bővítések 1909-ben is tovább folytak. A felújított és használatba vették az élettani és vegytani intézet helyiségei. Az Olt-főiskola és a nyírábrányi állatorvosi iskola felújítására is megkezdődött a munkák. Az Olt-főiskola felújítására is megkezdődött a munkák.

Az állatorvosi iskolákban a komoly fejlődés érdekében szükséges építkezések és bővítések 1909-ben is tovább folytak. A felújított és használatba vették az élettani és vegytani intézet helyiségei. Az Olt-főiskola és a nyírábrányi állatorvosi iskola felújítására is megkezdődött a munkák. Az Olt-főiskola felújítására is megkezdődött a munkák.

1909-BEN. Serényi Béla a. k.

1851

1866

A folytatólagos kataszteri felmérések által 1909-ben eszközölt helyesbítések figyelembevételével a Magyarbirodalom területe az 1909-ik év végén 32,491.813 hektárt tett. Ez a terület az 1908. évben kimutatott 32,494.408 hektárral szemben 2.595 hektárral kisebb. A terület ezen, tisztán fölmérési helyesbítésekből származó kisebbedése kizárólag a társországokra esik, a melyek területe az előző évi 4,255.307 hektárral szemben 4.769 hektárral kisebb, vagyis 4,250.538 hektár, ellenben a magyar anyaország területe, hasonlóképen felmérési helyesbítések folytán, 2.174 hektárral nagyobb, vagyis 28,241.275 hektárra terjedt. A változások a magyar anyaország valamennyi országrészét érintették ugyan, leginkább azonban a Tisza jobbpartját, a Tisza-Maros szögét, a Királyhágón túli részeket és a Duna jobbpartját. E négy országrész közül a Tisza jobbpartjának területe 5.867, a Királyhágón túli részeké 1.773 hektárral nagyobbak, míg a Tisza-Maros szögének területe 3.652, a Duna jobbpartjáé 1.110 hektárral kisebbnek vétetett.

A mi a területnek művelési ágak szerint való megoszlását illeti, az 1909. évi helyesbítések folytán kisebb lett a földadó alá nem eső terület 8.400, az erdőterület 19.832, a legelőterület 23.730, a rétterület 18.719 hektárral, ellenben a szántóterület 59.128, a kerté 1.869, a szőlőé 5.158 hektárral növekedett.

Az 1908/1909-ik gazdasági év időjárása a mezőgazdaságra felette kedvezőtlen volt. Szeptemberben túlnyomólag száraz jellegű időjárás uralkodott s a nappali enyhe meleget hűvös éjszék követték. Eső csak egyes helyeken volt jelentékenyebb, de ott sem elegendő arra, hogy a talajnak a szükséges nedvességet megadja. Helyenkint dér, a magasabb hegyi vidékeken pedig már kisebb mérvű havazás is fordult elő. Az ország nagy részében uralkodó általános szárazság az őszi szántásra és vetésre nem volt alkalmas, az őszi vetése mindazonáltal az ország sok vidékén igen előrehaladt. Októberben a száraz időjárás folytatódott, s az éjjeli lehülés több helyen ismét oly mérvű volt, hogy dérré, sőt elvétve fagygyá is fokozódott. A szárazság az őszi szántóvető munkálatokat tovább hátráltatta, különösen a hegyes vidékeken, a hol a talaj keménysége folytán a munkálatokkal nagyon elmaradtak. Egyedül az Alföld képezett kivételt, hol az őszi buza, őszi rozs és őszi árpa vetését — kemény, száraz talajba ugyan — nagyrészt befejezték. A vetések kelése azonban általában hiányos vagy foltos volt, csupán a korábban — még szeptemberben — elvetett rozs kelése volt jobbára kielégítő. Több vidéken a vetések a nagy számban mutatkozó egerek, férgek és rovarok kártevésai folytán máris igen sokat szenvedtek.

November első felében részint eső, részint hó alakjában az ország nagyobb részében már volt csapadék. A váratlanul, minden átmenet nélkül beköszöntött hideg téli időjárás komoly aggodalomra adott okot, vajjon a csirázó magvak, illetve a még gyenge vetések a zord időt kibírják-e? A hónap közepén az éjszék dermesztő hidegek, az esti hőmérséklet —7—8, a reggeli —10—12 C. fok volt. A mezőgazdasági munkálatokkal több helyen elkéstek, így a takarmányrépa, cukorrépa, szórványosan a burgonya is befagyott a földbe, sok szőlő pedig a fagy

A terület megoszlása művelési ágak szerint.

Időjárás.

miatt födetlen maradt. A jószág korán istállóba szorult, s idő előtt fogyasztotta a télire szánt takarmányt.

A hideg időjárás gyakori havazásokkal, néhol esőzésekkel decemberben is folytatódott, csak a hónap második felének néhány napja volt enyhe és alkalmas arra, hogy a gazdák a hideg idő miatt abbahagyott szántást-vetést sietve folytassák s a szőlősgazdák a betakaratlanul maradt szőlőket a hideg elől megóvják. A csakhamar beállott hideg idő azonban e munkálatokat ismét abbahagyatta, s most már kétségtelennek látszott, hogy az ősziakkal bevetett területek az előző évek őszi vetéseivel szemben jóval kisebbek.

A januári időjárás csaknem a hónap közepéig hideg, ettől kezdve 5—6 napig enyhülő, majd ismét hidegre változó volt. Havazások is voltak, a mi a zsenge fejlődésben levő vetésekre jó hatással volt. A téli fagyok előtt kikelt vetések iránt nem is volt aggodalom, ellentétben a nagy számban lévő késői vetésekkel, melyeknek csak egy része kelt, illetve csírázott ki.

A hosszú tél az ország legnagyobb részében csak márczius hó második felében fordult enyhe tavaszra, a mi lehetővé tette, hogy gazdáink a természet mostohasága miatt ősszel abbahagyott gazdasági munkálatokat kettőzött szorgalommal folytassák. A kedvező időjárásra annál inkább szükség volt, mert a hosszú tél a tavaszi mezőgazdasági munkálatokra is késleltetőleg hatott. Különösen a zab és árpa vetésével kellett már sietni. A talaj általában porhanyó volt, s a szántás-vetés gyorsan is haladt előre, különösen az Alföldön és a Duna jobb partján, mely vidékeken a gazdaközönség már márczius vége felé a lóhere és luczerna-vetés, burgonyaiültetés stb. előkészítésével is foglalkozott. Legkevésbé ártott a téli időjárás az alföldi, Duna-Tisza közti és dunántúli vetéseknek. Szórványosan ugyan e vidékeken is voltak silány vetések, sőt Pest, Jász-Nagykun, Veszprém és Komárom egyes részein a vetések ki nem kelése miatt is panaszkodtak a gazdák, de általában véve az említett országrészek mezőgazdasági helyzete annyira-mennyire kielégítő volt. A vetések fejlődését csak a hideg éjszakák hátráltatták némileg. A jószág a kevés takarmány folytán kissé sovány ugyan, de egészséges.

Az egész április hónap hűvös és szeles volt, melyhez még súlyosbítólag járultak a hónap első felében még az Alföldön és a Duna-Tisza közötti részeken is előfordult havazások. A szeszélyes időjárást úgy az őszi, mint a tavaszi vetések — mely utóbbiak a hegyvidékek kivételével a rossz időjárás dacára is befejeztettek — erősen megsínylették, s itt-ott sárgulni kezdettek. A hosszú téli idő legtöbbet ártott az őszi árpának és repcének, melyek néhol oly gyengék voltak, hogy kiszántották; számottevő területeket szántottak még ki búzából és rozsból is. A férgek és rovarok különösen az ország sík vidékein okoztak érezhető károkat, s fokozta a vetések kedvezőtlen állapotát a sok helyt nagyon elterjedt gaz és dudva is. A lóhere és luczerna növése türethető, néhol elég jó volt, ellentétben a rétek és legelők gyenge fűnövésével. A jószágot mindazonáltal már kihajtották, mert a téli takarmány sok helyen elfogyott, vagy nagyon szűkiben volt már. A szőlőkben a szigorú tél sok helyen okozott kárt; a metszést különben országszerte befejezték. A gyümölcsfák virágzására a folytonos szeles idő kedvezőtlen volt.

Az áprilisi hűvös, szeles időt május elején bő esőzés váltotta fel, miáltal úgy az őszi, mint a tavaszi vetések a kívánt nedvességhez jutottak. A növényzetnek az esőzés folytán megindult fejlődését azonban a május 6—10-ike közötti hirtelen támadt hideg idő — mely sok vidéken éjjeli fagyokkal is járt — ismét megakasztotta, több helyen pedig a jégverés tett károkat. Május második fele kedvezőbb időjárású volt; kezdetben ugyan száraz, de a hó vége felé több napra terjedő országos esővel, a mitől a növényzet újra felfrissült. Az eső különösen a tavasziakra volt jó hatással, az ősziéknél már alig okozott javulást.

Junius első fele a Csallóköz, a Tisza közvetlen mente és a Duna-Temes torkolatát kivéve, többnyire esős, eleinte enyhe, később hűvös, szeles lefolyású volt. A bő esőzés úgy a kalászosokra, mint a kapásnövényekre jó hatással volt, némely vidéken azonban az erős záporosó jéggel és viharokkal járt, melyek a várt fejlődést nagyon lerontották. A jégtől és viharoktól megkimélt vidékeken a mezőgazdasági termények állapota — dacára a normálnál hűvö-

sebb időjárásnak — meglehetősen javult, különösen a tavasziaké. Az őszi buza azonban többnyire alacsony, foltos és ritka, s azzal már akkor le kellett számolni, hogy az őszi buza terméseredménye, részint a bevetett terület kisebbedése, de főleg a hosszantartó kedvezőtlen téli időjárás miatt az előző évinek nagyon alatta marad. Az őszi rozs aránylag jobban kibirta a téli abnormis időjárást. Junius második felének is csak első néhány napja volt száraz. Kétségtelen ugyan, hogy a hűvös, borongós idő a növényzet fejlődésére általában véve kedvező hatású volt, de ott, a hol folyton szakadt az eső, nem jutottak előre a mezőgazdasági munkálatokkal, pedig egyes helyeken már munkatorlódás is mutatkozott. A homokos részeken a hónap végén megkezdték ugyan a rozs és őszi árpa aratását, a meg-megújuló eső azonban minduntalan megakasztotta az aratók munkáját. A sok esőzés nagyban elősegítette a rozsdás fejlődését, melynek folytán egyes helyeken még a kalászcok is rozsdásak voltak. A kapás és kerti növények sokat gyarapodtak, a lekaszált takarmányfélék azonban a sok esőt nagyon megsínyllették, különösen a szénafélék minősége romlott. A legelők állapota a sok esőtől az ország nagy részében helyrejutott.

Julius első fele sem volt kielégítő, a mennyiben az időjárás folytatólag szeles, hűvös, s többnyire esős volt. Pedig egyes vidékeken már sok volt az érett gabona, s learatása mindinkább sürgőssé vált; e mellett a gaz, rozsdás és üszög terjedése a kevésbé érett gabonában okozott további érzékeny károkat. Az aratás a hegyvidékek kivételével az esős időjárás dacára is ország-szerte megkezdődött, bár az eső közben, szaggatottan folytatott aratás a terményekre semmi esetre sem volt előnyös. Sok búzaszem fakó lett, s különösen az Alföldön romlott meg a várt minőségbeli kilátás. Sok kárt tettek a buzában a rovarok és férgek, nevezetesen a hesseni és csíkos hátú búzalegy, itt-ott a futrinka, szipoly és drótféreg. A rozs jobban birta a sok nedvességet, s minőségileg kevésbé károsodott. A tavaszi árpa néhol az őszi buzát is megelőzte érésében, s a sík és dombvidékeken együtt aratták az őszi árpával. Az aratás közben jött eső az árpa minőségére is káros volt, több helyen sárga és részben barna színű lett. A rozsdás és üszög, továbbá a férgek és rovarok e terménynél is érzékeny károkat okoztak. A zab állapota javult, úgyszintén a tengerié is, melynek fejlődésére a gyakori eső előnyös hatással volt; a túl nedvesség által okozott sárgulás csak némely lapályos talajon mutatkozott. Kedvező volt a sok esőzés a burgonyára, továbbá czukorrépára és takarmányrépára is. Sarjú és legelők szépen megjavultak. Az aratás gyors befejezését csak a július második felében bekövetkezett száraz, meleg időjárás tette lehetővé, melyet csak elvétve váltott fel itt-ott szeles és csapadékos idő. A mennyire kedvezett azonban a száraz időjárás az aratási és cséplési munkálatokra, annyira ellenkező hatással volt a hirtelen bekövetkezett hőség a kapás- és kerti növényekre, takarmányfélékre, szőlőkre és gyümölcsösökre.

Augusztus első fele jobbára száraz és meleg volt; voltak ugyan egyes helyeken esőzések, — többnyire zivattal, néhol jégesővel — általában azonban nem volt elegendő csapadék, minek folytán a kapások ismét a kiadás esőt kívánták. Különösen a királyhágóntúli vármegyékben, a Tisza két partján, s a Tisza-Maros szögén érzik az eső hiányát. Az aratási munkálatok csaknem teljesen, a cséplések is jórészt befejeztettek. Augusztus első felében már teljesen ismertté vált, hogy szalmás termények között a buza terméshezama az ország legnagyobb részében rossz. Az Alföld nagyobb részében, de különösen a Tisza vidékén a gazdákat érzékeny csalódás érte, a mi több helyen 25—30, néhol 50%-ot is tett. Csalódás érte a gazdákat a Tisza-Maros szögén és Duna-Tisza közén is, bár kevésbé, mint az előbb említett vidéken. Csak a Duna két vidékének, különösen a Duna jobbpartjának termése volt kielégítő. A buzánál aránylag jobb eredménnyel fizetett a rozs, különösen mennyiségileg. A rozstermés általában véve, ország-szerte megfelelt a várakozásnak. Igen jó volt az árpatermés eredménye; szeme általában szép és sörgyártásra alkalmas volt. Általában igen jó termést hozott a zab is, s ritka kivétel az, hol a remélnél gyengébb hozamot adott. A hó másik felében az időjárás alig tért el az első félhónap időjárásától, s az uralkodó száraz meleget csak néha-néha szakította meg az eső, mely azonban nem

volt kellő mennyiségű. A tengeri terméskilátásait a száraz, meleg időjárás sok helyen csökkentette, és sem a szár képződése, sem a szem fejlődése nem volt kielégítő. Megsínylette a több hétig tartó száraz meleget a burgonya is, melyet a hónap végén már sok helyen kiszedtek; különösen a korai fajták hozama okozott csalódást. A takarmányrépa a meleget eléggé tűrte, ellentétben a cukorrépával, mely nem volt kielégítőnek mondható, különösen a Tisza vidékén és a Duna-Tisza közének egyes részeiben. A lóhere és luczerna terméshozama csak a Duna jobbpartján volt kielégítő, az ország többi részében nagyobb részben gyenge közepes lett. Ritka helyen elégitette ki a várakozást a sarjútermés is. A legelők a Duna jobbpartján s részben a Duna balpartján kielégítő, egyéb vidékeken gyengék voltak. A szőlő terméskilátását a peronospora és fakó rothadás nagyban csökkentették. Gyümölcsben sok volt a férges, s legjobbnak még az alma, körte és diótermés ígérezett.

Vetésterület.

Az 1909. év tavaszán foganatosított vetésterületi összeírás szerint a Magyarbirodalom szántóföldjeinek összes területe 14,148.892 hektár, a melyből be volt vetve 12,915.240 hektár, ugarnak maradt 1,233.643 hektár. Az előző — 1908-ban — végrehajtott vetésterületi összeírással szemben a szántóföld területe ismét növekedett, mindössze 60.177 hektárral, ellenben az ugarterület csökkent, összesen 28.562 hektárral; 1909-ben az ugar az összes szántóföldnek csak 8·7⁰/₀-át tette, míg 1908-ban 9·0⁰/₀-át. A szántóföld területének ez a növekedése s az ugarterület csökkenése természetes fejlődési folyamat; egyfelől a szántóföldnek használható, de ez idő szerint még más, kevesebb jövedelmet nyújtó művelési ághoz tartozó területek fokozatosan feltöretnek, másfelől a már meglevő szántóföld kihasználása, tehát a belterjes gazdálkodás mindinkább terjed. Ma már a haladottabb gazdasági kulturájú, s kedvezőbb talajviszonyok között lévő vagy sűrűbb népességű vidékeken ugart alig tartanak; így törvényhatósági jogú városaink legnagyobb részében; de van számos oly megyénk is, így pl.: Csanád, Varasd, Győr, Vas, Zala, Hajdu megyék, a hol az ugarnak hagyott terület az összes szántóföld területének alig 1—2⁰/₀-a. Ezzel szemben a mostohább talajú és éghajlatú viszonyokkal bíró megyékben, így Árva, Ung, Sáros, Máramaros, Besztercze-Naszód, Csik, Háromszék stb. vármegyékben az ugarterület aránya meghaladja a 25⁰/₀-ot is.

Az 1908. év őszen az időjárás a szántás-vetési munkálatokra igen kedvezőtlen volt, minek következtében a szokottnál kevesebb őszt vetettek; a tél is mostoha volt, s az őszi vetéseknek egy része a tél folyamán kipusztult. A kedvezőtlen időjárás ezen hatása vetésterületi adatainkban is megnyilvánul, mint azt az alábbi összeállítás tanúsítja:

Bevetett terület	1902/1903	1905/1906	1907/1908	1908/1909	k ö z ö t t			
					növekedett (+)	fogyott (-)		
	h e k t á r				h e k t á r r a l			
Magyarország								
őszi vetés	4,587.532	4,701.483	4,680.725	4,417.399	+ 113.951	— 20.758	— 263.326	
tavaszi vetés	6,523.767	6,699.607	6,890.035	7,202.080	+ 175.840	+ 190.428	+ 312.045	
összes bevetett terület...	11,111.299	11,401.090	11,570.760	11,619.479	+ 289.791	+ 169.670	+ 48.719	
Horvát-Szlavonországok								
őszi vetés.....	478.740	461.517	464.541	467.200	— 17.223	+ 3.024	+ 2.659	
tavaszi vetés	800.064	830.982	819.762	828.570	+ 30.918	— 11.220	+ 8.808	
összes bevetett terület...	1,278.804	1,292.499	1,284.303	1,295.770	+ 13.695	— 8.196	+ 11.467	
Magyarbirodalom								
őszi vetés.....	5,066.272	5,163.000	5,145.266	4,884.599	+ 96.728	— 17.734	— 260.667	
tavaszi vetés	7,323.831	7,530.589	7,709.797	8,030.650	+ 206.758	+ 179.208	+ 320,853	
összes bevetett terület...	12,390.103	12,693.589	12,855.063	12,915.249	+ 303.486	+ 161.474	+ 60.186	

Az egész birodalomban az őszi vetések területe 1909-ben, a szántóföldterület gyarapodása, s az ugarterület csökkenése dacára, 260.667 hektárral csökkent, ellenben a tavaszi vetéseké 320.853 hektárral növekedett. Százalékokban kifejezve: őszi volt bevetve 1908-ban az összes vetésterületnek 40⁰, 1909-ben csak 37·8⁰/₀-a, ellenben tavaszival 60⁰, illetőleg 62·2⁰/₀. Az őszi s a tavaszi vetések területének aránya között mutatkozó ezen eltérés kisebb-nagyobb mér-

tékben valamennyi őszi terményünknel jelentkezik, a mint ezt az 1907/8. és 1908/9. évekre vonatkozó, és alább közölt vetésterületi összeállítás is mutatja :

	1907/8		1908/9	
	a bevetett terület hektárookban	az összes vetésterület %-ában	a bevetett terület hektárookban	az összes vetésterület %-ában
őszi búza	3,781.838	29'42	3,563.927	27'59
tavaszi búza	103.467	0'80	125.388	0'97
búza együtt	3,885.305	30'22	3,689.315	28'56
őszi rozs	1,102.829	8'58	1,071.097	8'29
tavaszi rozs	23.844	0'18	27.680	0'22
rozs együtt	1,126.673	8'76	1,098.777	8'51
kétszeres	98.775	0'77	90.751	0'70
őszi árpa	105.832	0'82	101.460	0'78
tavaszi árpa	1,049.604	8'17	1,128.176	8'74
árpa együtt	1,155.436	8'99	1,229.636	9'52
zab	1,179.034	9'17	1,203.569	9'32
szemes tengeri	2,784.705	21'66	2,885.823	22'34
burgonya	662.580	5'15	682.250	5'28
czukorrépa	106.070	0'83	115.102	0'89
takarmányrépa	199.723	1'55	206.837	1'60
tavaszi és zabos				
bükköny	439.429	3'42	455.391	3'53
lóhere	407.312	3'17	404.998	3'14
lucerna	201.379	1'57	220.017	1'70
dohány	49.303	0'38	50.331	0'39
kender	65.153	0'51	65.257	0'51
len	18.620	0'15	16.534	0'13
egyéb termények	475.566	3'70	500.661	3'88
összesen	12,855.063	100'00	12,915.249	100'00

Az 1908/1909-ik gazdasági évben az elemi csapások a vetések 1.66⁰/₀-át, vagyis 214.552 hektárt tettek tönkre, szemben az előző gazdasági év 1.12⁰/₀-kával, illetőleg 144.143 hektárjával. A teljesen megsemmisült vetések területéből 205.589 hektár Magyarországra, 8.963 hektár a társországokra esik. A magyar anyaország helyzete az elemi csapások tekintetében a társországok helyzeténél jóval kedvezőtlenebb volt, mert a míg Magyarországon a vetéseknek 1.77⁰/₀-a, addig Horvát-Szlavonországokban csak 0.69⁰/₀-a semmisült meg teljesen. Legtöbbet szenvedtek a Duna balpartjának és a Duna-Tisza közének vetésterületei, az egyes megyék közül pedig főleg Heves, Esztergom, Hont, Komárom és Jász-Nagykun-Szolnok vármegyék. Heves megyében a bevetett területnek nem kevesebb mint 7'23, Esztergom megyében 6'79, Hont megyében pedig 5'99⁰/₀-át tették a különféle elemi csapások tönkre. Legtöbb vetést Magyarországon az aszály pusztított el, 79.470 hektárt, míg a jég 51.682, s a fagy 37.538 hektárnyi vetést semmisített meg. Az őszi repceből 1.814 hektár, 9'13⁰/₀, az őszi búzából 126.733 hektár, 3'56⁰/₀, az őszi rozsából 23.037 hektár, 2'15⁰/₀, az őszi árpából 1.981 hektár, 1'95⁰/₀, pusztult el teljesen.

Hogy évi vetőmagszükségletünk mily nagy, arra eddigelé adataink nem voltak. Legújabbban a gazdasági tudósítók útján történt kísérlet az erre vonatkozó adatok beszerzésére, de csak az anyaországot illetőleg. A beérkezett adatok szerint a Magyarbirodalom dráváninenni részének 1908/9. évi vetőmagszükséglete őszi búzából összesen 5,604.126, hektáronként 1'72 métermázsa volt,

Vetőmagszükséglet.

tavaszi búzából összesen 198.221, hektáronként 1⁷⁰, őszi rozsból összesen 1,565.579, hektáronként 1⁵⁶, tavaszi rozsból összesen 37.703, hektáronként 1⁶⁵, kétszeresből összesen 96.046, hektáronként 1⁶⁹, őszi árpából összesen 83.786, hektáronként átlag 1⁴², tavaszi árpából összesen 1,698.238, hektáronként 1⁵³, zabból összesen 1,487.692, hektáronként 1³⁵, tengeriből összesen 634.420, hektáronként 0²⁶, csalamádéból összesen 143.964, hektáronként 1⁴⁵, végül burgonyából 8,420.150, hektáronként 13⁹¹ métermázsá. Az országrészek szerinti összes mennyiséget és átlagokat az alábbi táblázat tünteti fel:

Országrész	Őszi búza			Tavaszi búza			Őszi rozs			Tavaszi rozs			Kétszeres		
	Bevetett terület hektárokból	Vetőmag-szükséglet		Bevetett terület hektárokból	Vetőmag-szükséglet		Bevetett terület hektárokból	Vetőmag-szükséglet		Bevetett terület hektárokból	Vetőmag-szükséglet		Bevetett terület hektárokból	Vetőmag-szükséglet	
		hektáron-kint átlag	össze-sen		hektáron-kint átlag	össze-sen		hektáron-kint átlag	össze-sen		hektáron-kint átlag	össze-sen		hektáron-kint átlag	össze-sen
métermázsá			métermázsá			métermázsá			métermázsá			métermázsá			
I. Duna bal partja...	175.615	1 ⁷⁵	307.571	15.088	1 ⁸⁴	27.787	129.714	1 ⁶⁴	212.157	3.175	1 ⁷⁵	5.543	5.478	1 ⁸¹	9.942
II. Duna jobb partja...	546.343	1 ⁷⁷	966.555	9.625	1 ⁸¹	17.381	310.169	1 ⁶¹	500.682	2.520	1 ⁷⁸	4.486	5.801	1 ⁶¹	9.334
III. Duna-Tisza köze...	691.768	1 ⁶⁴	1,133.267	9.392	1 ⁶⁰	15.040	215.239	1 ⁴⁷	316.323	1.622	1 ⁸⁶	2.568	7.252	1 ⁶⁰	11.557
IV. Tisza jobb partja...	242.727	1 ⁸⁸	445.127	5.013	1 ⁸¹	9.077	101.153	1 ⁶⁷	168.832	5.311	1 ⁷⁵	9.272	2.397	1 ⁶⁴	3.689
V. Tisza bal partja...	522.346	1 ⁶⁷	871.252	11.231	1 ⁷¹	19.166	174.965	1 ³⁹	242.467	4.182	1 ⁷⁴	5.622	21.549	1 ⁶⁶	35.767
VI. Tisza-Maros szöge	787.755	1 ⁷⁷	1,304.781	5.331	1 ⁶⁸	8.970	19.101	1 ⁴⁵	27.629	1.042	1 ⁶⁹	1.756	7.418	1 ⁶³	12.274
VII. Királyhágóntúl.....	292.012	1 ⁹⁷	575.573	61.061	1 ⁷⁰	100.800	55.289	1 ⁷⁰	97.489	5.062	1 ⁶⁷	8.456	7.031	1 ⁹²	13.483
Magyarország össz.)...	3,258.566	1 ⁷⁴	5,604.126	116.741	1 ⁷⁰	198.221	1,005.630	1 ⁵⁶	1,565.579	22.914	1 ⁶⁵	37.703	56.926	1 ⁶⁹	96.046

Ország-rész	Őszi árpa			Tavaszi árpa			Zab			Szemes tengeri			Csalamádé			Burgonya		
	Bevetett terület hektárokból	Vetőmag-szükséglet		Bevetett terület hektárokból	Vetőmag-szükséglet		Bevetett terület hektárokból	Vetőmag-szükséglet		Bevetett terület hektárokból	Vetőmag-szükséglet		Bevetett terület hektárokból	Vetőmag-szükséglet		Bevetett terület hektárokból	Vetőmag-szükséglet	
		hektáron-kint átlag	össze-sen		hektáron-kint átlag	össze-sen		hektáron-kint átlag	össze-sen		hektáron-kint átlag	össze-sen		hektáron-kint átlag	össze-sen		hektáron-kint átlag	össze-sen
métermázsá			métermázsá			métermázsá			métermázsá			métermázsá			métermázsá			
I.....	1.728	1 ⁸⁰	3.108	309.266	1 ⁵⁰	492.620	130.620	1 ⁵⁰	208.026	68.537	0 ⁴⁹	21.956	10.124	1 ⁴⁷	14.533	140.934	15 ⁷⁰	2,212.236
II.....	9.705	1 ⁴⁸	13.877	265.441	1 ⁶³	405.824	199.329	1 ³⁶	251.543	310.305	0 ²⁷	84.825	36.984	1 ⁴⁷	54.216	143.076	15 ⁰⁰	2,145.590
III.....	16.471	1 ⁴⁸	23.476	197.780	1 ⁴⁰	277.682	208.151	1 ¹⁴	236.699	541.291	0 ³³	118.031	22.252	1 ⁴¹	31.481	70.585	10 ¹⁷	717.976
IV.....	2.164	1 ⁶¹	3.490	135.642	1 ⁷¹	231.936	152.544	1 ⁶⁶	253.471	70.314	0 ³⁰	21.073	4.388	1 ⁵¹	6.641	119.763	15 ¹⁶	1,815.204
V.....	8.936	1 ⁷⁵	12.500	98.614	1 ³⁹	136.650	129.562	1 ²⁴	160.343	429.705	0 ²⁷	117.660	15.768	1 ⁴²	22.427	71.333	10 ³⁰	779.804
VI.....	18.730	1 ³⁵	25.299	41.189	1 ⁴¹	58.187	118.948	1 ¹¹	132.342	632.823	0 ²⁴	153.369	8.028	1 ⁴⁴	11.584	21.426	12 ⁰⁰	257.134
VII.....	1.286	1 ⁶⁸	2.036	58.632	1 ⁶⁸	95.339	163.013	1 ⁵⁰	245.268	426.821	0 ²⁸	117.506	1.818	1 ⁶⁷	2.782	38.249	12 ⁸⁷	492.206
Össz.)	59.020	1 ⁴²	83.786	1,106.564	1 ⁶³	1,698.238	1,102.167	1 ³⁵	1,487.692	2,479.796	0 ²⁶	634.420	99.362	1 ⁴⁵	143.964	605.366	13 ⁹¹	8,420.150

1) Fiume v. és ker. nélkül.

Az eltérések az egyes országrészek között, — a gabonaneműeket illetőleg, — általában nem nagyok, csak a burgonyánál jelentkezik nagyobb különbség. Általában mondhatni, hogy a Duna-Tisza közén és a Tisza balpartján a legkisebb a hektáronkénti vetőmag-szükséglet, míg a Királyhágóntúl s az ország északi részében a legnagyobb. Felül, hogy a Duna jobb partján, ahol igen sok az uradalmi birtok, s a gazdasági kultúra pedig eléggé fejlett, ennél fogva a vetőgépek is nagyon el vannak terjedve, az átlagos vetőmag-szükséglet aránylag mégis nagy, a legtöbb terménynél nagyobb az országos átlagnál.

Termés-
eredmények.

Az 1908/1909-ik gazdasági év abnormis időjárása folytán buzatermésünk még az 1901. és 1907. évi gyenge buzatermések eredményét sem érte el, az 1908. évi közepes termésnél pedig kerek 11 millió m.-mázsával volt kisebb. Kivéve még a rozst, mely az előző évi termésnek mintegy 115 ezer q-val szintén alatta maradt, egyéb főterményeink hozama azonban jóval felülmuta az előző év aratási eredményét, s nemcsak kielégítő, hanem árpából, zabból, tengeriből, burgonyából, répafélékből stb. igen jó volt. Takarmánytermésünk azonban — noha az előző évi gyenge termést több mint 18 millió m.-mázsával felülmuta — csak gyenge közepesnek mondható. Minőségileg úgyszólván valamennyi főterményünk kielégítette a várakozást.

Az utolsó tizenhárom évet tekintve, búzatermésünk csak 1897-ben volt kisebb, mint a lefolyt évben, ezzel szemben árpa, zab és szemes tengeriből több termett, mint ezen évek bármelyikében, burgonyából pedig csak az 1907-iki jó burgonyatermő évben termett több.

A főbb termények terméseredményeit egyébként az alábbi adatok mutatják. Termett az egész birodalom területén:

Év	Búza	Rozs	Árpa	Zab	Szemes tengeri	Burgonya	Széna és sarjú
m é t e r m á z s a							
1897-ben	23,735.656	9,200.384	9,602.486	8,630.974	30,103.901	32,908.824	98,270.390
1898-ban	38,002.418	11,759.316	13,253.708	12,443.634	37,554.250	40,458.056	92,316.431
1899-ben	40,904.872	12,668.255	14,004.561	12,705.325	33,189.522	38,650.982	107,010.311
1900-ban	41,431.960	10,793.281	12,362.215	11,060.522	37,174.023	48,621.730	107,575.945
1901-ben	36,640.044	11,089.463	11,565.902	10,726.104	37,557.560	47,901.130	98,171.135
1902-ben	49,777.571	13,337.360	14,284.577	12,934.021	30,430.947	42,074.240	110,069.016
1903-ban	48,068.749	12,888.710	14,895.932	13,740.381	40,521.828	50,273.528	109,752.765
1904-ben	39,984.951	11,663.819	11,365.234	9,823.997	17,974.937	32,580.402	66,995.401
1905-ben	46,427.372	13,483.257	14,221.130	12,204.798	28,558.680	49,209.689	109,095.380
1906-ban	56,543.062	13,686.271	15,786.070	13,538.589	46,584.504	52,236.829	121,274.538
Átlag 1897—1906-ig	42,151.655	12,057.012	13,134.173	11,780.834	33,965.015	43,491.541	102,053.432
1907-ben	35,564.925	11,494.772	14,183.086	12,143.033	44,084.485	55,463.267	102,674.122
1908-ban	45,021.468	12,117.831	12,818.737	10,802.272	42,267.927	43,707.611	88,025.108
1909-ben	34,023.562	12,002.267	16,158.649	14,206.777	46,640.225	54,530.141	106,403.059

A hektáronkinti átlagos termés az egész birodalomban búzából 9[·]58 m.-mázsa volt, 2[·]23 m.-mázásával kevesebb mint 1908-ban. Az anyaország és a társországok termése között a lefolyt évben — ellentétben az előző évekkel — meglehetősen különbség volt, a mennyiben az anyaország 9[·]50 m.-mázsa hektáronkinti átlagtermésével Horvát-Szlavonországok átlagtermése összesen 10[·]38 m.-mázst tett. Még nagyobb eltérések mutatkoznak az egyes országrészek terméseredményei között. Az országos átlagot a társországokon kívül csupán a Duna jobbpartjának és a Tisza-Maros szögének termése multa felül, előbbiben az átlagtermés 11[·]31, utóbbiban 10[·]50 m.-mázsa volt. Megközelítette az országos átlagot a királyhágóntúli részek valamint a Tisza jobb partjának termése, az előbbi vidéken hektáronkint 9[·]35, az utóbbi országrész területén 9[·]22 m.-mázsa buza termett; a többi országrész termése az országos átlagtól messze elmaradt, s legkisebb a Tisza balpartján volt, a hol hektáronkint csak 7[·]55 m.-mázst tett. Ugyancsak nagyok az eltérések az egyes vármegyék között is, tekintet nélkül arra, hogy azok a búzatermesre alkalmas talaj- vagy éghajlati viszonyokkal bírnak-e vagy sem. A legnagyobb volt az átlagos termés Brassó megyében hektáronkint 13[·]63, Szeben megyében 13[·]52, Fogaras megyében 12[·]91, Veszprém megyében 12[·]65, Somogy megyében 12[·]55, Baranya megyében 12[·]08, Tolna megyében 12[·]07 méterm., a törvényhatósági jogú városok közül Pécssett 15.47, Győr és Ujvidék határában 13[·]91 s Verseczen 13[·]03 m.-mázsa. A jobb termésű vármegyék sorából hiányzik néhány fontos búzatermő, jó talajú vármegye, mint: Győr, Csanád, Temes, Torontál, Bács-Bodrog stb., melyeknek termése ezuttal kevésbé sikerült. Legkedvezőtlenebbül alakult a búzatermés a magyar anyaországban Ugocsa megyében, hol 5[·]22, Hajdú megyében, hol 5[·]36, Esztergom megyében, hol 5[·]67, Jász-Nagykun-Szolnok megyében, hol 6[·]16, Zólyom megyében, hol 6[·]42 Heves megyében, hol 6[·]90 m.-mázsa volt a hektáronkinti átlagos termés, míg a városi törvényhatóságok közül Debreczen átlagos termése csak 5[·]06, Szabadkái 6[·]33 és Szatmár-Németi 7[·]00 m.-mázsa volt hektáronkint. A Dráván túl a sziklás Lika-Korbava és Modrus-Fiume megyében, továbbá Zágráb megyében gyenge, a többi vármegyében kielégítő búzatermés volt. A két szélsőséget Szerém és Lika-Korbava megyék képviselik, előbbiben hektáronkint 11[·]72, utóbbiban 6[·]06 m.-mázst arattak.

A rozs hektáronkinti termése a Dráván innen 11·26, a Dráván túl 9·03, az egész birodalomban 11·06 méterm.-t ért el, s ép úgy, mint a buza, a Duna jobb partján volt a legjobb, 13·03 m.-mázsa átlaggal. A második helyet elfoglaló Tisza-Maros szöge 11·01 méterm. átlagterméssel már az országos átlagon alul marad. Leggyengébb volt a rozstermés a Tisza jobbpartján, hol a hektáronkinti átlag csak 9·77 méterm.-t tett. Az egyes vármegyéket tekintve, a maximum és minimum képviselői Magyarországon Tolna és Ugocsa vármegyék 15·77, illetve 7·10 métermázsát tevő termésükkel, Horvát-Szlavonországokban pedig Szerém és Lika-Korbava megyék, melyek közül az előbbiben 11·59, az utóbbiban 5·68 m.-mázsa volt a hektáronkinti átlagtermés.

Árpatermésünk igen jó volt, 16,158.649 m.-mázsa termett s 3,339.912 m.-mázssal multa felül az előző év termését. Az átlagos termés a Magyarbirodalomban 13·24, a szorosán vett Magyarország területén 13·53, a társországokban csak 8·05 méterm. volt. Országrészek szerint a Duna bal partja áll legelő 14·64 métermázsas hektáronkinti átlaggal; kedvező volt még a Tisza-Maros szöge és a Duna jobbpartjának 14·24, illetőleg 13·72 métermázsás átlagos termése, s az országos átlagot felülmulta a Duna-Tisza közének 13·43 métermázsát tevő hektáronkinti termése is. Leggyengébb árpatermés a Tisza jobbpartján volt, hol a hozam 11·91 méterm. Vármegyék szerint legsikerültebb volt az árpatermés Bács-Bodrog vármegyében, hol hektáronkint kerek 18 métermázsas termett, ezután a három nagy árpatermelő vármegye következik: Pozsony 16·66, Sopron 16·45 és Nyitra 16·38 méterm. hektáronkinti átlaggal. A társországokban a legjobb árpatermés Verőcze vármegyében volt, hektáronkint 11·31 m.-mázsa.

Ugyancsak igen jó volt a zabtermés is; összesen 14,206.777 m.-mázsa zabtermésünk 3,404.505 méterm.-val multa felül az 1908. évi s közel félmillió m.-mázssal az utolsó tizenhárom évben eddig legjobb 1903. évi zabtermést. Az átlagos termés 11·93 m.-mázsát ért el, 2·60 m.-mázssal többet, mint az előző évben. Valamint az árpánál, a zabnál is jelentékeny különbség van Magyarország és Horvát-Szlavonországok termése között; míg ugyanis az anyaországban hektáronkint 12·28 méterm. zab termett, a társországokban csak 8·14 méterm.-t arattak hektáronkint. A zabtermés is a Tisza-Maros szögén sikerült legjobban; ez ország rész 14·30 métermázsás átlagtermését a Duna-Tisza közének 13·25 s a Duna jobbpartjának 13·11 méterm.-t tevő átlaga követi. A vármegyék közül kiemelkedik Baranya 15·87, Csanád 15·82, Torontál 15·67, Brassó 15·43 stb. méterm. átlagos termése.

Tengeritermésünk szintén igen jól sikerült; a Magyarbirodalomban 46,640.225 m.-mázsa tengeri termett, a mi hektáronkint 16·32 m.-mázssának felel meg. Az 1909. év tengeri termésénél csak a kiváló jó 1906-ik év termése volt nagyobb, azonban ez is csak az átlagos termést illetőleg, mely hektáronkint 17·13 m.-mázsát tett, míg az abszolút mennyiséget számítva, a lefolyt év termése mintegy 56 ezer m.-mázssal felülmulta az 1906. évi mennyiséget. A Duna jobbpartján hektáronkint több mint husz (20·39), a Duna-Tisza közén 19·37, a Tisza-Maros szögén 18·46 m.-mázsa termett, s az országos átlagon felüli termése volt még a Duna balpartjának is, míg legkevesebb — hektáronkint 11·34 m.-mázsa — a királyhágóntúli részen termett. Hektáronkint husz métermázsán felüli termésük volt a következő vármegyéknek: Bács-Bodrog (23·79), Baranya (22·76), Csanád (22·16), Fejér (21·91), Tolna (21·89) és Somogy (21·67), míg a törvényhatósági jogú városok közül Pécs termése közel harminczöt (34·75), s Verseczé 26·07 m.-mázsa volt hektáronkint. Ezen igen magas termésátlagokkal szemben mint másik véglet Zágráb tj. város 6·08, Csik vármegye 7·82, Háromszék vármegye 8·56, Ugocsa vármegye 8·89 m.-mázsa átlagos termései állanak.

Igen jól ütött ki burgonyatermésünk is; a termett 54,530.141 m.-mázsa az előző év termését közel 11 millió méterm.-val haladta meg, s hektáronkinti átlagban 80·34 méterm. hozamot adott, 13·79 méterm.-val többet, mint 1908-ban. A birodalom közjogi alkatrészeit tekintve, a termés nagyságát illetőleg meglehetősen különbség mutatkozik; míg ugyanis a magyar anyaország átlagos burgonyatermése hektáronkint 82·98 méterm., a társországokban az átlag nem megy többre 59·62 méterm.-nál. Az egyes országrészek termése közt már nincs ily nagy eltérés, bár

azok termése sem mondható egyenletesnek; az egyes országrészekben belüli vármegyék termése közt azonban lényegesebb különbségek vannak. Így a legjobb termésű Duna jobbpartján Tolna vármegye 118·31 méterm. hektáronkinti átlagtermésével szemben Győr vármegyében csak 73·76 méterm., a második helyen következő Duna balpartján Nyitra vármegye 113·96 m.-mázsa termésével szemben Liptó megyében csak 53·45, a Tisza-Maros szögén Torontál vármegye 104·14 m.-mázsa termésével szemben Krassó-Szörény megyében 66·85, s a Királyhágón túl Brassó vármegye 120·47 m.-mázsa hektáronkinti termésével szemben Kolozs megyében csupán 48·16 m.-mázsa burgonyatermés volt. Horvát-Szlavonországokban a két szélsőséget Verőcze és Modrus-Fiume megyék képviselik, előbbiben a hektáronkinti termés 68·01, utóbbiban 44·56 m.-mázst tett.

A széna- és sarjútermés — noha az előző évinél jobban sikerült — nem volt teljesen kielégítő; az átlagos termés hektáronkint 30·12 méterm., az összes termés pedig 106,403.059 métermázsa volt. Az őszi és tavaszi búkköny és a zabos búkköny termése együttesen 14·28 millió, a lóheréé 12·89 millió, a luczernáé 9·69 millió métermázsa volt, az előző évinél 3·24, 2·31, illetőleg 2·10 millió métermázssal több. Czukorrépa 26·26 millió, az 1908. évinél 5·35 millióval, takarmányrépa 60·19 millió métermázsa, az előző évinél 11·98 millióval több termett. A kereskedelmi növények közül a dohány 724.041, a kender 248.683 métermázsa magot és 566.957 métermázsa fonalat, a len 51.957 métermázsa magot és 126.463 métermázsa fonalat, a repce 168.791 métermázsa termést hozott.

Az 1908. év végén a búza ára a legjobb minőségeknél elérte, sőt némileg felülhaladta a 26, a rozsnál a 20·5, az árpánál a 16·5, a zabnál a 17·5 s végül a tengerinél a 14 K-t; az árak tehát, a rozstól és a tengerit kivéve, jóval magasabbak voltak, mint az 1907. év végén, noha 1908. évi aratásunk közepes, sőt buzából közepesen felüli, tengeriből pedig határozottan jó volt. Minthogy az 1908/9. évi tél időjárása igen kedvezőtlen volt s az őszi vetések állapota iránti aggodalmak országszerte — joggal — igen nagyok voltak, a gabonaárak emelkedése 1909-ben tovább folytatódott, úgy hogy az 1909. évi aratás idején a búza ára a jobb minőségeknél túlhaladta a 33, az árpáé a 17·5, a zabé a 19, a tengerié a 15·5 K-t. Sajátságos, hogy a rozs ára, noha 1909. évi rozstermésünk kevéssé sikerült, úgy, mint 1908-ban is, nem követte ezt az emelkedő tendenciát, holott a tavaszi gabonaneműek ára folytonosan emelkedett a kedvező terméskilátások dacára.

Gabonaárak.

Gabonaáraink az 1909. évi aratás idejében kulmináltak, különösen a búzáé. A júniusi magas árak következtében megindult a nagyarányú búzabehozatal s lassan bekövetkezett az árhanatlás is; így a búza ára, a mely a 80 kg.-os minőségnél júniusban 33·00—33·40 K volt, augusztusban már csak 28·80—29·30, szeptemberben 28·50—28·80 volt; ezután ismét némi emelkedés állott be s az év végén ugyanaz a minőség 28·00—29·00 K-n jegyeztetett.

A rozs ára az egész esztendőben 19—21 K között ingadozott s az év második felében valamivel olcsóbb volt, mint az első felben. Ugyancsak így alakult az árpa, a zab és a tengeri ára is, a mi természetes is, miután ezen terményekből igen jól sikerült az 1909. évi aratás. Az 1909. év decemberében a I. minőségű rozs ára 19·30—19·50, az árpáé 14·30—14·40, a zabé 15·00—16·00, a tengerié 13·00—13·30 K volt. Az 1909. évvégi árakat az 1908. évvégi árakkal szembeállítva, a búza csaknem 3 K-val volt drágább az 1909. év végén, mint 1908-ban, ellenben a rozs körülbelül 1·00, az árpa 2·10, a zab 1·70, a tengeri 1·00 K-val olcsóbb.

Az a körülmény, hogy 1909. évi buzatermésünk rossz volt, az évi gabona- és lisztforgalmunk szokott képét teljesen átalakította. Oly óriási búzamennyiséget voltunk kénytelenek behozni, mit soha azelőtt, még az inséges 1897. évi esztendőben sem, ezzel szemben a többi gabonaneműekből való igen jó termésünk a kivített illetőleg sem érvényesülhetett kellőleg, mert a nagy termés egyrésze a búzahiány pótlására használtatott fel.

Gabona- és
lisztforgalom.

Minthogy 1907. évi búza- s rozstermésünk közepesen aluli volt, az 1908. évi aratás idejében az 1907. évi készletek már teljesen elfogytak; az 1908. évi közepén felüli buza- s közepes rozstermés is csak arra volt elegendő, hogy az az 1908/9-iki gazdasági év szükségletét fedezze, de készlet

az 1909. évi aratás idején sem volt már. Miután gazdáink egyrészt a rossz búzaaratás következtében, másrészt a jó búzaárak reményében, árút sem az aratás befejeztével, sem pedig azután a piacra nem hoztak, malmaink — hogy üzemüket fentarthassák — külföldi búza behozatalára voltak utalva, s ez a behozatal már az 1909. évi augusztus hónapban meg is indult és rendkívül nagy arányokat öltött, ellenben búzakivitelünk nagy mértékben, lisztkivitelünk pedig kisebb arányban csökkent.

Egyéb gabonaneműekből való, egyébként rendszerint csekély behozatalunk — a zab kivételével, mely 16 ezer m.-mázsával csökkent — szintén némi emelkedést mutat, hasonlóképen lisztimportunk is, míg az egyéb őrlemények behozatala az előző évi színvonalon maradt.

Kivitelünk nemcsak a búzából, hanem kisebb mértékben az árpából és tengeriből is, továbbá a lisztből csökkent, ezzel szemben csak a zab és a rozs, valamint az egyéb őrlemények exportja mutat mérsékelt növekedést. A forgalom ily alakulása folytán gabona- és őrleményexportunk többlete az 1908. évi 22·2 millió m.-mázsáról, illetőleg 520·4 millió K-ról 15·6 millió m.-mázsára és 428·7 millió K-ra súlyedt. Kiviteli többletünk csökkenése különösen a mennyiséget illetőleg nagyarányú, 29·33%, melylyel szemben az értéknél csak 17·62%-os hanyatlás jelentkezik, a minnek úgy a gabonafélék, mint a liszt árában az 1909. évben beállott áremelkedés a magyarázata.

Egyébként a főbb termények forgalmi eredményeit az 1908. és 1909. évekről az itt következő adatok mutatják:

	Behozatal				Kivitel				Kiviteli (+) v. behozatali (—) többlet			
	mennyiség ezer m.-m.		érték ezer K		mennyiség ezer m.-m.		érték ezer K		mennyiség ezer m.-m.		érték ezer K	
	1908.	1909.	1908.	1909.	1908.	1909.	1908.	1909.	1908.	1909.	1908.	1909.
Búza	163	4.889	3.352	104.803	4.319	2.512	103.641	72.103	+ 4.156	— 2.377	+100.289	— 32.700
Roszs	4	6	84	124	2.091	2.102	42.128	42.556	+ 2.087	+ 2.096	+ 42.044	+ 42.432
Árpa	16	21	313	423	2.951	2.716	52.311	48.113	+ 2.935	+ 2.695	+ 51.998	+ 47.690
Zab	130	114	2.035	1.716	1.762	2.311	29.567	40.215	+ 1.632	+ 2.197	+ 27.532	+ 38.499
Tengeri ...	78	212	948	2.891	3.914	3.789	58.238	60.519	+ 3.836	+ 3.557	+ 57.290	+ 57.628
Gabona												
összesen	391	5.242	6.732	109.957	15.037	13.430	285.885	263.506	+14.646	+ 8.188	+279.153	+153.549
Liszt	69	117	2.026	3.911	6.649	6.509	222.691	255.272	+ 6.580	+ 6.392	+220.665	+251.361
Egyéb őrlemények	18	18	442	504	969	1.057	20.989	24.340	+ 951	+ 1.039	+ 20.547	+ 23.836
Őrleményekössz.	87	135	2.468	4.415	7.618	7.566	243.680	279.612	+ 7.531	+ 7.431	+241.212	+275.197
Gabona és őrlem.össz.	478	5.377	9.200	114.372	22.655	20.996	529.565	543.118	+22.177	+15.619	+520.365	+428.746

Úgy mezőgazdaságunkra, mint külkereskedelmünkre nézve legfontosabb gabonanemből a búzából — mint már fentebb is említettük — a behozatal szerfelett nagy arányokat öltött, s az 1908. évi 163 ezer m.-mázsával szemben 1909-ben 4·9 millió m.-mázsát tett, míg kivitelünk az előző évi 4·3 millió m.-mázsáról 2·5 millió métermázsára csökkent; 1908-ban kiviteli többletünk 4·2 millió métermázsát tett, 1909-ben csaknem 2·4 millió métermázsára behozatali többletünk volt. Az értéket illetőleg, az 1908. évben importált búza értéke csak 3·3 millió K, az 1909-ben behozotté 104·8 millió K volt, a külföldre szállított búza értéke pedig az 1908. évi 103·6 millió K-val szemben 72·1 millió K-t tett, így tehát az 1908. évi 100·3 millió korona búzakiviteli többlettel szemben 1909. évi búzabehozatali többletünk 32·7 millió K-ra rugott.

A mi az idegen búza származását illeti, leginkább román búzát hoztak be, a honnét 3·1 millió m.-mázsát importáltunk, összes búzabehozatalunknak 64·2%-át, utánna Szerbia (16·6%), Bulgária (3·9%) és Bosznia (3·5%) következnek. Exportunkra nézve csupán az osztrák piacok-

nak van jelentősége, 1909. évi kivitelünk 0.28% kivételével teljesen Ausztriában nyert elhelyezést.

Rozskivitelünk — jóllehet az 1909. évi termés valamivel gyengébb volt, mint 1908-ban — 11 ezer métermázsával, illetőleg 428 ezer K-val multa felül az előző év kivitelét. Behozatalunk e gabonanemből jelentéktelen, az 1908. évi 4 ezer métermázsával és 84 ezer K-val szemben 6 ezer métermázsát és 124 ezer K-t tett. Kiviteli többletünk, úgy mint 1908-ban 2.1 millió métermázsa és 42.4 (1908-ban 42.0) millió K volt.

Árpaexportunkban éppen az ellenkező jelenség mutatkozik, mint rozskivitelünknel, a mennyiben az 1908. évinél mintegy 3.3 millió métermázsával jobb termés dacára, az 1909-ben külföldre szállított 2.7 millió métermázsa árpa mennyisége 0.2 millió métermázsával maradt az 1908-ban kivitt mennyiség alatt. Figyelembe véve a behozatalnál mutatkozó — bár abszolúte véve csekély — növekedést, árpakivitelünk többlete az előző évi 2.9 millió métermázsáról és 52.0 millió K-ról 2.7 millió métermázsára és 47.7 millió K-ra hanyatlott. A kivitt árpának túlnyomó része — 91.3% -a — sörárpa, melynek 71.3% -át osztrák, 21.6% -át német és 2.8% -át angol sörgyárosok vették meg; a takarmányárpa legnagyobbrésze (93.2%) Ausztriába került.

A zabnál az 1909. évi jó termés a behozatal kisebbedését s a kivitel növekedését idézte elő, minek folytán mérlegünk alakulása e gabonanemnél volt a legkedvezőbb, a mennyiben kiviteli többletünk az előző évi 1.6 millió métermázsáról 2.2 millió métermázsára, érték szerint 27.5 millió K-ról 38.5 millió K-ra emelkedett. Zabbehozatalunknak 90.4% -a boszniai, 7.3% -a ausztriai eredetű, míg kivitelünk — 1% , főleg boszniai rendeltetésű küldeményen kívül — Ausztriába irányult.

Tengerit 1909-ben 3.3 millió métermázsát szállítottunk külföldre, 60.5 millió K értékben. A kivitt mennyiség az 1908-ik évi kivitelnél mintegy 125 ezer métermázsával kevesebb ugyan, a csökkenés azonban az értéknél nem jut kifejezésre, mert a beállott áremelkedésnél fogva tengeri-exportunk értéke még 2.3 millió K-val nagyobb volt, mint 1908-ban. Ehhez képest alakult kiviteli többletünk is, mely a mennyiségnél 3.3 millió métermázsáról 3.6 millió métermázsára csökkent, ellenben az értéknél 57.3 millió K-ról 57.6 millió K-ra emelkedett. Legtöbb tengerit hoztunk be 1909-ben Rumániából, a honnét összes importunknak több mint fele — 52.1% — érkezett; jelentékeny (37.4%) volt még boszniai importunk, míg az Ausztriából eredő küldemények 6.2, a még csak pár évvel ezelőtt is igen tekintélyes mennyiségű argentinai szállítmányok pedig mindössze 2.8% -át tették behozatalunknak. Kivitelünk oroszlánrésze (95.1%) Ausztriának jutott, a másodsorban részesedő boszniai export már csak 4.1% -kal szerepel.

Az 1909. évi gyenge búzatermés és a fokozódó szükséglet a lisztbehozatalnak némi növekedését is eredményezte; míg ugyanis 1908-ban mindössze 69 ezer métermázsa lisztet importáltunk 2.0 millió K értékben, addig az 1909. évben behozott liszt mennyisége 117 ezer métermázsát, értéke 3.9 millió K-t tett, míg lisztkivitelünk, mely 1908-ban 6.6 millió métermázsa volt, a lefolyt évben közel 140 ezer métermázsa csökkenéssel 6.3 millió métermázsára szállott le. A már többször említett áremelkedésnél fogva azonban — mely a lisztnél is érezhetően nyilvánult — az 1909-ben kivitt 6.3 millió métermázsa liszt értéke (255.3 millió K) 32.6 millió K-val volt több, mint az előző évben exportált 6.6 millió métermázsáé. Exporttöbbletünk, mely 1908-ban 6.6 millió métermázsa volt, 1909-ben 6.5 millió métermázsára csökkent, értékben azonban 220.7 millió K-ról 251.4 millió K-ra növekedett. Lisztkivitelünknek 92.7% -a búzalisztre esik.

Hogy az aratás eredménye külkereskedelmi forgalmunk alakulására minő hatást szokott gyakorolni, ezt az aratás utáni hónapok külforgalmi adatai élénken megvilágítják. Ez a forgalom az utolsó négy esztendőben a következőleg alakult:

a) Behozatott												
	Búza				Rozs				Árpa			
	1906	1907	1908	1909	1906	1907	1908	1909	1906	1907	1908	1909
	évben métermázsá											
Augusztusban	217	10.307	6.933	453.115	375	1.283	632	1.030	5.437	1.532	336	1.015
Szeptemberben	4.901	3.912	7.756	1.113.159	1.116	1.504	1.335	1.538	924	140	386	816
Októberben	875	17.287	9.055	1.141.451	319	125	197	910	947	664	1.069	2.61
Novemberben	3.879	10.928	5.481	979.571	324	504	333	525	812	1.163	841	2.242
Deczemberben	1.417	15.674	66.237	761.457	48	423	434	649	1.843	1.010	3.467	1.485
Összesen ...	11.289	58.108	95.462	4.448.753	2.182	3.839	2.931	4.652	9.963	4.509	6.099	5.799

b) Kivitetett												
	Búza				Rozs				Árpa			
	1906	1907	1908	1909	1906	1907	1908	1909	1906	1907	1908	1909
	évben métermázsá											
Augusztusban	1.641	6.594	8.070	9.248	30.887	27.409	1.588	46.661	5.608	12.690	3.925	4.911
Szeptemberben	5.364	8.204	15.499	8.744	18.069	14.220	14.111	15.462	4.281	10.197	4.965	6.492
Októberben	7.948	10.303	11.691	10.386	13.332	7.647	3.326	10.144	3.539	10.458	6.301	14.225
Novemberben	6.393	7.289	7.010	10.304	14.235	2.343	8.953	21.000	4.936	8.748	4.740	14.698
Deczemberben	6.402	12.270	9.935	12.032	15.833	5.153	21.055	12.977	5.499	7.860	4.749	15.896
Összesen ...	27.748	44.680	52.205	50.714	92.356	56.772	49.033	103.244	23.863	49.953	24.680	56.222

b) Kivitetett												
	Búza				Rozs				Árpa			
	1906	1907	1908	1909	1906	1907	1908	1909	1906	1907	1908	1909
	évben métermázsá											
Augusztusban	761.139	521.705	721.473	406.108	367.351	425.356	333.422	360.706	186.818	213.957	277.652	189.918
Szeptemberben	715.224	523.949	523.362	271.335	279.983	317.872	274.871	254.675	768.453	567.617	502.442	447.874
Októberben	713.491	478.044	421.743	174.679	360.561	297.728	248.610	247.252	901.092	484.930	495.807	473.542
Novemberben	686.286	437.930	331.678	145.532	342.711	261.485	193.059	213.179	819.041	609.300	401.757	475.001
Deczemberben	661.512	470.559	317.717	126.490	335.665	202.461	116.817	150.147	784.073	354.364	303.494	346.335
Összesen ...	3,537.652	2,432.187	2,320.973	1,124.144	1,686.271	1,504.902	1,166.779	1,225.959	3,459.477	2,230.168	1,981.152	1,932.670

b) Kivitetett												
	Búza				Rozs				Árpa			
	1906	1907	1908	1909	1906	1907	1908	1909	1906	1907	1908	1909
	évben métermázsá											
Augusztusban	316.082	264.032	266.447	361.109	103.403	287.995	205.581	207.798	549.012	540.163	611.103	533.937
Szeptemberben	311.608	310.032	247.964	295.420	82.448	154.915	135.110	128.846	665.848	521.996	803.663	639.731
Októberben	246.209	264.035	189.565	249.235	128.445	181.240	221.085	179.107	862.521	623.652	766.316	589.102
Novemberben	157.190	105.779	102.221	137.176	234.152	403.566	367.179	288.944	838.871	652.400	687.506	666.718
Deczemberben	159.784	94.178	98.696	126.626	419.635	442.856	392.224	405.279	741.978	615.215	621.036	674.560
Összesen ...	1,190.873	1,088.056	904.893	1,169.566	1,018.133	1,470.572	1,321.179	1,210.024	3,658.230	2,953.426	3,489.624	3,104.048

Búzakivitelünk 1909-ben mindjárt augusztusban több mint 300 ezer métermázsával maradt az előző év ugyanezen hónapjának kivitele alatt, s ugyancsak jelentékenyen kisebb mennyiségeket exportáltunk szeptember—deczember hónapokban is, úgy hogy végeredményben az 1909. év öt utolsó hónapjában a külföldre szállított búza mennyisége közel 1 millió 200 ezer métermázsával volt kevesebb, mint az 1908. év ugyanezen időszakában kivitt mennyiség. Ezzel szemben behozatalunk már augusztusban felszökkent, szeptember és október hónapokban túlhaladta az egy-egy millió métermázsát, aztán — mikor már hazai árú is sűrűbben hozatott piacra — hanyatlani kezdett. A liszt kivétel is hanyatlott, de korántsem oly mértékben, mint a búzakivétel; az 1909. év utolsó öt hónapjában 386 ezer métermázsával kevesebbet lisztet vittünk ki, mint az előző év megfelelő időszakában. Rozskivitelünk — mely gabonanem 1909. évi termése alig volt rosszabb az előző évinél — némi emelkedést mutat, és kivételesen, csekély búzakivitelünk fölé emelkedett. Árpakivitelünk a jó termés dacára is kisebb volt, mint 1908-ban, míg zabkivitelünk az 1909. év utolsó öt hónapjában igen megélenkült, s 264.673 métermázsával többet helyeztünk el a külföldön, mint az előző év ugyanazon hónapjaiban. Ezzel szemben behozatalunk csökkenést mutat. Végül még tengeri forgalmunkról megemlékezve, bár e gabonanem 1909. évi termése az előző év termésénél kedvezőbb volt, külkereskedelmi forgalmunk úgy a lefolyt egész évben, mint annak öt utolsó hónapjában valamivel kedvezőtlenebbül alakult.

Igen érdekes képet nyújt a gabona- és lisztforgalomnak gazdasági évek szerint való alakulása, a melyet az utolsó tizenegy évről az alábbi táblázat tüntet fel:

Búza és liszt.

Év (gazdasági év, VIII/1—VII/31.)	Búza- behozatal	Liszt- behozatal búzára át- számítva	Búza- és liszt- behozatal együtt	Búza- kivitel	Liszt- kivitel búzára át- számítva	Búza- és liszt- kivitel együtt	Behozatali többlet (—) Kiviteli többlet (+)
1899—1900	773.518	108.111	881.629	4,875.568	9,418.281	14,293.849	+ 13,412.220
1900—1901	119.824	79.329	199.153	5,652.341	9,954.347	15,606.688	+ 15,407.535
1901—1902	543.153	93.063	636.216	4,094.501	9,193.331	13,287.832	+ 12,651.616
1902—1903	131.802	107.736	239.538	5,733.499	11,197.276	16,930.775	+ 16,691.237
1903—1904	375.283	92.287	467.570	5,212.210	11,386.112	16,598.322	+ 16,130.752
1904—1905	1,484.485	158.190	1,642.675	3,681.867	9,209.356	12,891.223	+ 11,248.548
1905—1906	720.172	79.993	800.165	5,551.582	9,979.254	15,530.836	+ 14,730.671
1906—1907	33.399	89.690	123.089	6,748.816	11,546.273 ¹⁾	18,295.089 ¹⁾	+ 18,172.000
1907—1908	123.185	119.973	243.158	4,436.459	7,558.865	11,995.324	+ 11,752.166
1908—1909	342.915	68.549	411.464	3,959.936	8,508.559	12,468.495	+ 12,057.031
1909—1910	6,083.250	165.642	6,248.892	2,048.887	7,347.828	9,396.715	+ 3,147.823

¹⁾ Az 1905/6. évig mindennemű lisztet, 1906/7-től kezdve csak a búzalisztet számítva be.

Rozs és kétszeres.

Év (gazdasági év)	Behozatal	Kivitel	Behozatali többlet (—) Kiviteli többlet (+)	Év (gazdasági év)	Behozatal	Kivitel	Behozatali többlet (—) Kiviteli többlet (+)
1899—1900	6.343	2,866.487	+ 2,860.144	1905—1906	5.844	2,702.885	+ 2,697.041
1900—1901	8.603	3,145.904	+ 3,137.301	1906—1907	17.085 ¹⁾	3,768.781 ¹⁾	+ 3,751.696
1901—1902	19.308	2,099.484	+ 2,080.176	1907—1908	19.666	2,966.067	+ 2,946.401
1902—1903	13.563	3,155.921	+ 3,142.358	1908—1909	19.102	2,590.268	+ 2,571.166
1903—1904	6.392	2,990.896	+ 2,984.504	1909—1910	16.467	2,242.304	+ 2,225.837
1904—1905	24.777	1,767.011	+ 1,742.234				

¹⁾ 1906/7-től kezdve a rozslisztet is beszámítva.

Árpa és maláta.

Év (gazdasági év)	Árpa- behozatal	Maláta- behozatal árpára át- számítva	Árpa- és maláta- behozatal együtt	Árpa- kivitel	Maláta- kivitel árpára át- számítva	Árpa- és maláta- kivitel együtt	Behozatali többlet (—) Kiviteli többlet (+)
1899—1900	105.027	1.432	106.459	4,526.177	320.636	4,846.813	+ 4,740.354
1900—1901	116.006	1.773	117.779	3,289.773	331.326	3,621.099	+ 3,503.320
1901—1902	140.471	6.181	146.652	3,139.519	275.560	3,415.079	+ 3,268.427
1902—1903	56.237	2.395	58.632	3,787.893	398.017	4,185.910	+ 4,127.278
1903—1904	155.406	3.328	158.734	4,323.115	376.737	4,699.852	+ 4,541.118
1904—1905	508.015	2.673	510.688	2,042.214	193.110	2,235.324	+ 1,724.636
1905—1906	205.579	4.679	210.258	3,856.672	235.007	4,091.679	+ 3,881.421
1906—1907	19.470	15.241	34.711	4,334.342	358.610	4,692.952	+ 4,658.241
1907—1908	15.124	19.205	34.329	3,252.905	183.047	3,435.952	+ 3,401.623
1908—1909	21.392	15.755	37.147	2,745.051	264.073	3,009.124	+ 2,971.977
1909—1910	16.057	6.544	22.601	2,786.715	282.719	3,069.434	+ 3,046.833

Zab és kukorica.

Év (gazdasági év)	Zab- behozatal	Zab- kivitel	Behozatali többlet (—)	Kukorica- behozatal	Kukorica- kivitel	Behozatali többlet (—)
			Kiviteli többlet (+)			Kiviteli többlet (+)
m é t e r m á z s a						
1899—1900	88.738	2,729.648	+ 2,640.910	387.627	2,459.422	+ 2,071.795
1900—1901	65.051	2,239.398	+ 2,174.347	745.168	3,262.963	+ 2,517.795
1901—1902	108.454	1,943.527	+ 1,835.073	461.010	4,349.115	+ 3,888.105
1902—1903	69.476	2,285.602	+ 2,216.126	873.414	2,622.787	+ 1,749.373
1903—1904	157.317	2,510.330	+ 2,353.013	888.971	2,565.728	+ 1,676.757
1904—1905	169.661	1,797.391	+ 1,627.730	2,148.094	778.850	— 1,369.244
1905—1906	112.052	2,412.170	+ 2,300.118	923.831	2,044.779	+ 1,120.948
1906—1907	59.122	2,334.284	+ 2,275.162	194.285	3,844.533	+ 3,650.248
1907—1908	127.539	1,918.381	+ 1,790.842	124.074	4,177.896	+ 4,053.822
1908—1909	120.570	2,000.807	+ 1,880.237	138.168	3,773.257	+ 3,635.089
1909—1910	101.819	1,970.650	+ 1,868.831	302.460	3,456.240	+ 3,153.780

Az 1909. évi rossz búzatermés hatását ezek az összeállítások tüntetik fel egész teljességében. Az egész gazdasági évben összesen 6·1 millió métermázsza búzát hoztunk be, holott a búza-behozatal normális viszonyok között csak egy-két százezer métermázsát tesz, búzakivitelünk pedig az eddig 4—7 millió métermázsza között ingadozott mennyiségről 2 millió métermázsásra szállott le. Búzaliszt-kivitelünk 7·3 millió métermázsára csökkent a normális évek 9—10 milliós mennyiségével szemben. Végeredményben, a búzalisztet is búzára átszámítva, kiviteli többletünk az 1909/10. gazdasági évben csak 3·1 millió métermázsát tett, holott ez a többlet normális években a 13 milliót jóval meghaladja.

Állatforgalom.

Állatforgalmunk az ökrök, tehének, borjúk, továbbá a sovány és hizott sertések, valamint az igás- és kocsilovak kivitelének megnövekedése folytán 1909-ben sokkal élénkebb volt, mint az előző évben, pedig már az 1908. évi forgalom is messze felülmuta a megelőző évek forgalmát. A kiviteli többlet, mely 1908-ban 223·99 millió K-t tett, a lefolyt évben 289·15 millió K-ra emelkedett, tehát több mint 65 millió K-val volt több, mint az előző évben.

A kiviteli többlet adatai darabszám szerint és érték tekintetében az utolsó öt évről a következők:

	1905.	1906.	1907.	1908.	1909.	1905.	1906.	1907.	1908.	1909.
	kiviteli többlet darabokban					kiviteli többlet ezer koronákban				
Ökör	177.635	181.532	169.848	202.057	234.560	92.711	90.612	84.091	88.379	106.417
Bika	18.808	24.888	24.310	30.619	33.978	8.321	11.112	10.569	11.089	12.641
Tehén	44.093	34.787	28.474	40.516	68.599	17.715	12.654	9.690	12.457	21.411
Bivaly	10.757	6.730	4.469	6.851	17.118	2.117	1.501	979	1.256	3.009
Üsző és tinó ...	17.576	8.856	8.153	54.710	35.180	4.361	2.275	2.022	9.600	6.742
Borjú	18.346	10.567	(—) 412	22.795	32.207	1.142	714	74	1.293	1.952
Szarvasmarha										
összesen	287.215	267.360	234.842	357.548	421.642	126.367	118.868	107.425	124.074	152.172
Juh, kecske, bárány és gödölye										
összesen	159.334	141.758	161.303	222.712	156.184	3.246	3.215	3.588	3.649	3.447
Sertés és malacz										
összesen	293.099	361.091	381.055	501.429	673.415	37.637	50.860	61.582	72.300	102.969
Ló és csikó										
összesen	49.485	40.264	35.814	46.886	58.903	24.164	20.478	17.954	23.845	30.525
Őszvér és számár										
összesen	687	347	400	349	484	45	24	28	25	34
Vágó-ésigásállatok összesen ...										
összesen	789.820	810.820	813.414	1,128.924	1,310.628	191.459	193.445	190.577	223.893	289.147
Eleven szárnyas										
összesen	5,294.110	6,296.064	7,088.468	6,606.932	6,813.497	8.010	11.338	12.729	9.063	9.689

Szarvasmarhakivitelünk 1909-ben még a kivételesen nagy 1904. évi exportot is — leg-
alább darabszám tekintetében — felülhaladta; kiviteli többletünk, mely darabszám szerint
421.642-t, érték szerint 152.17 millió K-t tett, nem kevesebb, mint 64.094 darabbal és 28.10 millió
K-val emelkedett az 1908. évi kiviteli többlet fölé. Ez állatcsoportban csupán az üszők és tinók
forgalma csökkent, melynek folytán ez állatok kiviteli többlete 54.710 darabról 35.180 darabra,
illetőleg 9.60 millió K-ról 6.74 millió K-ra esett vissza. A többi állatok forgalma — helyeseb-
ben mondva: kivitele — kivétel nélkül nagyobbodott; arány szerint leginkább a tehéneké,
melyeknél a kiviteli többlet az előző évi 40.516 darabbal szemben 68.599 darabot, az 1908. évi
12.46 millió K értékkel szemben pedig 21.41 millió K-t tett, — míg a mennyiséget tekintve, a leg-
nagyobb növekedést az ökrök forgalma mutatta, melynek kiviteli többlete az 1908. évi 202.057
darabról 234.560 darabra, s 1908. évi 88.38 millió K értéke 106.42 millió K-ra emelkedett. Biva-
lyokból kiviteli többletünk 3.01 (1908-ban 1.26), bikákból 12.64 (1908-ban 11.09) és borjúkból 1.95
(1908-ban 1.29) millió K-t képviselt. Szarvasmarhakivitelünknek s különösen a tenyészanyag
exportjának e jelentős fokozódása kétségtelenül részben az 1908. évi gyenge takarmánytermés
következménye.

A juhek és bányók forgalma az 1908. évi forgalom színvonalán alul maradt. Kiviteli
többletünk ugyanis, mely ez állatcsoportnál 1908-ban 222.712 darabot, illetőleg 3.65 millió K-t
tett, a lefolyt évben nem volt több, mint 156.184 darab, illetőleg érték szerint 3.45 millió K.

Ellenben jelentékenyen emelkedett úgy a hizott, mint a sovány sertések kivitele, az előb-
biek kiviteli többlete 5.96 millió K-ról 13.73 (106.432 darabról 201.855 darabra), az utóbbiaké
66.10 millió K-ról 88.64 (393.514 darabról 465.525 darabra) millió K-ra. Exportunk e nagymérvű
emelkedése következtében kiviteli többletünk a sertéseknél a darabszámot tekintve 501.429-ről
673.415-re, érték szerint 72.30 millió K-ról 102.97 millió K-ra növekedett. Jelentékenyen emel-
kedett ló kivitelünk is, melynek folytán kiviteli többletünk 46.886 darabról és 23.85 millió
K-ról 58.903 darabra, illetőleg 30.53 millió K-ra szökött fel. Végül a behozatal csökkenése és a
kivitel emelkedése folytán ugyancsak kedvező alakulatról számolhatunk be az eleven szárnya-
sok forgalmát illetőleg is; a kiviteli többlet itt az 1908. évi 9.06 millió K-val szemben 9.69 millió
K volt. Behozatalunk úgy a vágó- és igásállatokból, mint az eleven szárnyasokból, magyarányú
exportunk mellett teljesen eltörpül.

A mi kiviteli piacainkat illeti, első helyen természetesen Ausztria áll, a hová 1909-ben
a külföldre kivitt szarvasmarháknak több mint 82, a sertéseknek 99.81, a lovaknak 42.00 s az
eleven szárnyasoknak 49.77%-át szállították. Ausztrián kívül nagyobb mennyiségben exportál-
tunk még szarvasmarhát: Németországba, Olaszországba és Svájcba, lovat: Olaszországba,
Európai Törökországba, Romániába és Németországba és eleven szárnyast: Németországba.
Juh- és bányakivitelünk csaknem kizárólag ausztriai rendeltetésű volt.

Az 1909. év folyamán a Magyarbirodalomban 5.391 (1908-ban 5.436) országos állatvásárt
tartottak és pedig 4.510-et (1908-ban 4.542) a magyar anyaországban, 881-et (1908-ban 894)
a társországokban. A megtartott állatvásárok száma a Dráván innen 32-vel, a Dráván túl 13-mal
kevesebb volt ugyan mint az előző évben, ellenben úgy a felhajtás, mint különösen az eladás
általában nagyobb volt, mint 1908-ban.

Állatvásárok.

Az állatvásárok utolsó öt évi forgalmáról az alábbi adatok tájékoztatnak:

	F e l h a j t a t o t t					E l a d a t o t t				
	1905-ben	1906-ban	1907-ben	1908-ban	1909-ben	1905-ben	1906-ban	1907-ben	1908-ban	1909-ben
	e z e r d a r a b					e z e r d a r a b				
szarvasmarha ...	5.500	5.778	5.233	5.603	6.039	2.170	2.240	1.680	1.740	2.229
ló	2.068	2.228	2.107	2.091	2.277	562	622	470	428	525
juh	1.072	1.163	1.259	1.569	1.427	578	619	568	662	664
sertés	1.177	1.283	1.424	1.506	1.435	527	625	664	663	707

A felhajtások 1909-ben a juhoknál és sertéseknél némi csökkenést, ellenben úgy a szarvas-
marháknál, mint a lovaknál emelkedést mutatnak az 1908. évvel szemben, az eladások

arányai pedig kivétel nélkül fölötte állanak az előző évi eladásoknak. Így a felhajtott szarvasmarháknak 36·91 (1908-ban 31·10), a lovaknak 23·57 (az előző évben 20·52), a juhoknak 46·53 (1908-ban 42·24), s a sertéseknek 49·27 (1908-ban 46·85) %-a talált vevőkre. Az egyes főbb állatvásárokat tekintve, a szarvasmarhák forgalmát illetőleg első helyen említendők a magyar anyországban Nagyenyed országos állatvásárai 45.537, Hátszeg 44.268, Erzsébetváros 44.076, Temesvár 42.845, Torda 37.120, Bánffyhunad 33.934, Gyula 31.957, Máramarossziget 31.156, Kőhalom 30.635 stb. darab felhajtással. A felhajtott szarvasmarhából eladatott Nagyenyeden 7.547, Erzsébetvárosban 12.949, Hátszegen 7.175, Temesváron 10.011, Tordán 10.406, Bánffyhunadon 20.122, Gyulán 7.750, Máramarosszigeten 15.957, Kőhalmon 7.797 darab mindenféle szarvasmarha. Legjelentékenyebb lóvásárokat tartottak: Temesváron (felhajtás 65.000, eladás 5.982 darab), Gyulán (felhajtás 52.000, eladás 5.006 darab), Szegeden (felhajtás 15.660, eladás 2.915 darab), Kulán (felhajtás 14.445, eladás 1.784 darab), Pécsen (felhajtás 14.220, eladás 1.556 darab) stb. A juhvásárok közül Debreczen, Gyula és Rimaszombat vásárai emelkednek ki 117.380, 58.500, illetőleg 25.809 darab felhajtással és 68.725,- 26.307,- illetőleg 10.080 darab eladással. Végül legforgalmasabb sertésvásárok voltak Temesváron (23.261 darab felhajtással és 8.965 darab eladással), Gyulán (17.750 darab felhajtással és 8.408 darab eladással), Debreczenben (13.956 darab felhajtással és 11.085 darab eladással). Horvát-Szlavonországokban legtöbb szarvasmarhát hajtottak fel a zágrábi (17.769 darabot, ebből eladatott 6.243 darab) és gurgjeváci (16.346 darabot, ebből eladatott 8.518 darab) állatvásárookra; legtöbb lovat a mitroviczai (14.300 darab, ebből eladatott 1.337 darab) és a zágrábi (felhajtás 12.920, eladás 1.917 darab) állatvásárookra; legtöbb juhot a mitroviczai állatvásárookra (felhajtás 4.065, eladás 2.256 darab), s legtöbb sertést ugyancsak a mitroviczai és rumai állatvásárookra, és pedig az előbbiekre felhajtottak 18.757 darabot, eladtak 9.801 darabot, a rumai vásárookra pedig felhajtottak 17.920, eladtak 5.932 darabot.

A hazai sertéskereskedelemnek három nagyobb jelentőségű sertéspiacza van, ú. m. Kőbánya, Barcs és Budapest-Ferencváros. A felhajtás, tekintettel arra, hogy a szerb határ a lefolyt évben is zár alatt állott, alig múlja fölül az 1908. évet. Felhajtottak 1909-ben a fenti két piacra 99.039 sertést, míg az 1908. évben 98.928-at, tehát csak 111-gyel kevesebbet. E két sertéspiacz közül Kőbánya bír nagyobb fontossággal, a hová 90.732 sertést hajtottak, míg Barcsra csak 8.307 darabot. Az elszállítások túlnyomó része a belföldi szállításokra esik; elszállítottak 1909-ben belföldre 65.663 (ebből Kőbányáról 64.258) darabot, Ausztriába 33.870 (ebből Kőbányáról 26.917) darabot. A belföldre szállított sertések közül 14.223 darabot Budapestre szállítottak, míg az Ausztriába történt szállítások közül 16.709 darab bécsi fogyasztóknak jutott. Ezenkívül még csak Németországba vittek ki 210 darabot, a többi — 1.049 darab — technikai célra dolgoztatott fel.

A budapest—ferencvárosi sertéskonzumvásár forgalma 1909-ben jelentékenyebb volt, mint 1908-ban, a mikor az érkezett sertések száma 332.776 darabot tett, míg 1909-ben a felhajtás csak 347.330 darab volt. Legtöbb sertést hajtottak fel november, december és január hónapokban, legkevesebbet márcziusban és áprilisban.

Ugyancsak emelkedett a budapesti szarvasmarha-, borjú- és juhvásár forgalma is. Az összes felhajtás 1909-ben 408.423 darabot tett, 72.326 darabbal többet, mint az előző évben. Legtöbbet hajtottak fel borjúból: 153.861 darabot, azután juh- és bárányból 93.137 darabot, ökörből 90.014 darabot, tehénből 49.874 darabot stb. A hetenkinti átlagos felhajtás 7.854 darab volt, 1.390 darabbal több, mint 1908-ban.

Állati
termékek
forgalma.

A külföldre szállított állati termékek értéke évről-évre növekszik, az 1909. év folyamán már nem kevesebb, mint 196·5 millió korona értékű állati terméket helyeztünk el a külföld piacain, 22·6 millióval többet, mint 1908-ban Behozatalunk, mely 1908-ban 7·2 millió korona csökkenéssel 48·7 millió koronát tett, 1909-ben 6·2 millió korona emelkedéssel 54·9 millió koronát képviselt. Mérlegünk a kivitel nagyarányú emelkedése folytán elég kedvezően alakult, 141·6 millió korona kiviteli többletünk 16·4 millió koronával haladja meg az 1908. év kiviteli többletét.

Állati termékeink forgalmának végeredményei az utolsó öt évről a következők:

Év	Behozatal	Kivitel	Kiviteli többlet
	ezer korona értékben		
1905-ben	46.641	150.524	103.883
1906-ban	61.275	168.602	107.327
1907-ben	55.911	173.856	117.945
1908-ban	48.701	173.961	125.260
1909-ben	54.913	196.548	141.635

A forgalom részleteit az eledelelék és az ipari nyers- és segédanyagok szerinti csoportosítással a következő adatok tüntetik föl:

Eledelelék	Behozatal					Kivitel				
	1905.	1906.	1907.	1908.	1909.	1905.	1906.	1907.	1908.	1909.
	évben, mennyiség métermázsákban									
Tej, tejföl	11.884	14.956	23.028	26.878	30.872	474.123	534.248	558.445	576.299	636.595
Tojás	15.045	22.039	10.465	10.404	17.880	283.654	361.666	407.182	367.879	370.786
Méz	2.533	1.802	1.364	1.153	1.633	8.803	12.964	14.170	15.096	14.420
Természetes vaj	2.608	2.183	2.160	2.350	3.189	42.465	41.626	41.389	44.117	42.629
Lúdzsír	201	253	197	277	237	279	271	280	315	289
Disznózsír	21.607	6.542	2.971	757	635	43.777	70.870	92.261	108.464	96.169
Nyers szalonna	719	892	399	450	388	52.267	53.114	57.940	59.796	60.101
Füstölt szalonna	486	551	379	264	376	8.366	8.563	8.606	10.975	11.655
Friss hús	16.729	18.610	21.623	39.434	27.399	102.878	96.637	94.140	111.380	118.443
Leölt szárnyas	701	713	798	946	871	113.974	114.676	126.183	135.756	142.932
Sajtok	25.367	23.565	21.557	22.591	24.996	30.709	29.628	30.974	32.513	38.909
Elkészített hús	23.124	25.600	29.332	32.129	55.818	32.285	30.764	30.455	30.816	35.693
Háj	2	4	5	16	28	2.269	1.906	1.859	2.638	3.155
Összesen ...	121.006	117.710	114.278	137.649	164.322	1,195.849	1,356.933	1,463.884	1,496.044	1,571.776

Eledelelék	Behozatal					Kivitel				
	1905.	1906.	1907.	1908.	1909.	1905.	1906.	1907.	1908.	1909.
	évben, érték ezer koronákban									
Tej, tejföl	153	183	288	343	412	5.595	6.491	6.897	7.261	8.403
Tojás	1.077	1.741	786	886	1.518	23.656	31.019	34.681	36.076	36.541
Méz	183	135	102	96	147	669	1.063	1.162	1.276	1.298
Természetes vaj	558	489	499	540	823	8.635	8.720	8.940	9.367	10.098
Lúdzsír	44	60	44	61	62	62	65	63	69	75
Disznózsír	2.625	791	388	87	94	5.538	9.142	12.732	13.775	14.425
Nyers szalonna	86	101	49	50	52	6.272	6.002	7.130	6.697	8.114
Füstölt szalonna	63	68	50	32	54	1.088	1.053	1.145	1.328	1.667
Friss hús	2.044	2.555	2.772	4.024	3.097	13.082	13.088	13.300	14.156	16.270
Leölt szárnyas	149	173	189	226	207	15.115	18.492	20.601	19.750	22.185
Sajtok	3.235	3.353	3.195	3.263	3.605	2.749	2.799	2.890	3.018	3.749
Elkészített hús	4.845	4.493	5.411	5.195	5.562	6.479	6.584	6.866	6.361	6.914
Háj	1	1	1	2	4	290	261	257	353	476
Összesen	15.063	14.143	13.774	14.805	15.637	89.230	104.779	116.664	119.487	130.215

Ipari nyers- és segédanyagok	Behozatal					Kivitel				
	1905.	1906.	1907.	1908.	1909.	1905.	1906.	1907.	1908.	1909.
	é v b e n , m e n n y i s é g m é t e r m á z s á k b a n									
Viasz ¹⁾	825	753	862	823	847	2.946	2.033	2.440	2.329	2.279
Bőrök nyersen ...	97.639	144.728	131.649	123.532	106.544	107.273	95.357	82.196	106.795	146.668
Haj, szőr, serte, toll ...	16.551	16.552	20.828	16.797	16.523	35.000	31.979	34.030	29.599	31.973
Belek és hólyagok ...	10.720	11.584	12.303	11.675	12.077	10.545	10.903	11.026	11.175	11.763
Zsiradékok	69.440	83.924	94.594	66.607	66.912	29.434	40.078	19.100	24.851	65.225
Gyapju	27.572	28.856	27.858	28.590	36.110	93.512	93.734	81.114	78.102	76.692
Állati hulladékok ...	57.945	63.182	68.476	57.806	42.563	85.906	71.271	85.140	97.357	92.160
Összesen ...	280.692	349.579	356.570	305.830	281.576	364.616	345.355	315.046	350.208	426.760

Ipari nyers- és segédanyagok	Behozatal					Kivitel				
	1905.	1906.	1907.	1908.	1909.	1905.	1906.	1907.	1908.	1909.
	é v b e n , é r t é k e z e r k o r o n á k b a n									
Viasz ¹⁾	264	221	187	166	189	912	577	752	764	704
Bőrök nyersen	16.706	28.702	22.007	17.735	17.246	20.955	21.774	15.663	18.793	25.933
Haj, szőr, serte, toll ...	3.030	3.587	3.832	3.134	3.624	10.571	9.921	11.934	10.651	10.670
Belek és hólyagok	1.964	2.340	2.675	2.636	2.606	2.207	2.770	3.005	3.106	3.126
Zsiradékok	3.284	4.339	5.391	3.308	5.050	1.960	2.966	1.287	1.542	5.751
Gyapju	5.730	7.193	7.261	6.392	10.204	23.860	25.192	23.791	18.564	19.361
Állati hulladékok	600	750	784	525	357	829	623	760	1.054	788
Összesen ...	31.578	47.132	42.137	33.896	39.276	61.294	63.823	57.192	54.474	66.333

Úgy az eledelfélékből, mint az ipari nyers- és segédanyagokból kiviteli többletünk van; csak hogy míg az eledelfélékből aktivitásunk 114,6 millió koronát tesz, az ipari nyers- és segédanyagokból forgalmunk mérlege csak 27,1 millió koronával aktiv. Az eledelfélék behozatali értéke ugyanis csak 15,6 millió K-t, ellenben az ipari nyers- és segédanyagoké 39,3 millió koronát tett, ezekkel szemben az előbbi cikkek kiviteli értéke 130,2, az utóbbiaké ez összegnek alig valamivel több mint fele — 66,3 millió korona volt. Kiviteli többletünk az előző évhez képest az eledelfélékből 9,9, az ipari nyers- és segédanyagokból 6,5 millió koronával növekedett.

Az eledelfélék közül a friss hús és leölt szárnyasok behozatala csökkent, az előbbi 4,02 millió koronáról 3,10 millió, az utóbbi 226 ezer koronáról 207 ezer koronára. A többi eledelfélék importja növekedett, ezek közt mint jelentősebb cikkeké a tojás értéke 886 ezer koronáról 1,518.000 koronára, a természetes vajé 540 ezer koronáról 823 ezer koronára, sajtoké 3,26 millió koronáról 3,60 s az elkészített húsé 5,19 millió koronáról 5,56 millió koronára. Exportunkban valamennyi cikk értéke felülmúlja az 1908-ban kivitt mennyiség értékét. Legnagyobb értékű kivitelünk évenként tojásból van, a lefolyt évben a külföldre szállított tojás értéke 36,5 millió koronát tett, mely után a leölt szárnyasok 22,2, a friss hús 16,3, a disznózsir 14,4, a természetes vaj 10,1, tej és tejföl 8,4, nyers szalonna 8,1, elkészített hús 6,9 stb. millió korona értékkel sorakoznak. Ezek közt aránylag leginkább a leölt szárnyasok kivitele emelkedett. Kétségtelen, hogy a baromfi-tenyésztés immár igen nagy közgazdasági fontossággal bír, mert ha a tojás és leölt szárnyasok kiviteléhez — 58,7 millió koronához — az eleven szárnyasok 10,7 millió korona kiviteli értékét is hozzávesszük, oly összeget nyerünk, minőt a termelés egyéb ágai közül is csak kevés tud felmutatni.

Jelentékeny volt még friss hús és nyers szalonnaexportunk-értékének növekedése is.

Az ipari nyers- és segédanyagok forgalmát is jobbra emelkedés jellemzi; a behozatalban csupán a nyersbőrök, a belek és hólyagok és az aránylag csekély értékkel szereplő állati hulladékok behozatali értéke csökkent, a nyersbőröké 17,7 millió koronáról 17,2, a belek és hólyagoké 2,64

¹⁾ Az 1906. év óta csakis állati viasz.

millió koronáról 2·61 s az állati hulladékoké 0·53 millió koronáról 0·36 millió koronára. E három árucikknel beállott visszaesést bőven ellensúlyozza a többi árú behozatali értékének emelkedése, mely különösen a gyapjúnál és a zsiradékoknál volt nagyarányú, az előbbinél 6·4 millió koronáról 10·2, utóbbinál 3·3 millió koronáról 5·1 millió koronára. Növekedett még a haj, szőr, serte és toll behozatala, 3·1 millió koronáról 3·6 millió koronára. Kivitelünkben csak a két legkisebb értékkel szereplő árú, az állati viasz és az állati hulladékok forgalma mutat csökkenést, a többinél szintén emelkedés jelentkezik. Különösen élénk volt a nyersbőrök és a zsiradékok kivitele, az előbbieknél 25·9 millió korona értéke 7·1 millió koronával volt nagyobb, mint 1908-ban, a zsiradékok 5·7 millió korona értéke pedig az előző évi 1·5 millió koronának több mint három és félszerese. A 10·7 millió korona értékkel szereplő haj, szőrök és serte kivitelének növekedése már mérsékelt, mindössze 19 ezer korona volt.

A budapesti gyapjúaukciókon az 1908. évben eladott 13.434 bál gyapjúval szemben Gyapjúaukciók. 1909-ben 13.300 bál gyapjút árvereztek el és pedig a július havi aukción 8.500, s az októberin 4.800 bált. A forgalom tehát az előző évinél valamivel kisebb volt, az árak azonban az 1908. évekkel szemben általában nagyobbak voltak. A fontosabb gyapjúnemek árait kiemelve, a legfinomabb mosott merino posztógyapjú 620 (1908-ban 544—610), a finom, mosott posztógyapjú 502—588 (1908-ban 490—510), a középfinom szövetgyapjú 320—400 (1908-ban 320—385), a finom mosott fésűs gyapjú 348—390 (1908-ban 282—346), a középfinom fésűs gyapjú 300—360 (1908-ban 240—310), a cigája gyapjú 200—230 (1908-ban 150—210), a raczka gyapjú 180—240 (1908-ban 140—180), a középfinom báránygyapjú 330—500 (1908-ban 280—454) stb. koronáért találtak vevőkre.

A tejszövetkezetek egy részének tejszövetkezetek. egy részének tejszövetkezeteké váló átalakulása folytán a vajtermelésre berendezett falusi tejszövetkezetek száma már 1908-ban csökkent, s ez a csökkenés az 1909-ik évben folytatódott. Ez évben az ily szövetkezetek száma Magyarországon 541 volt, 17-tel kevesebb, mint az előző évben. Csökkent természetesen a szövetkezeti tagok, valamint a birtokukban lévő tehenek (üzletrészek) száma is, előbbieké 59.828-ről 58.324-re, utóbbiaké 101.859-ről 96.524-re. A tehenek számának megfogyatkozása eredményezte, hogy a szövetkezeti szállított tej mennyisége az előző évi 84·9 millió literrel 77·3 millió literre, s a szállított tejből készített vaj mennyisége 2·51 millió kg-ról 2·49 millió kg-ra szállott le. Jóllehet azonban, a szövetkezeti készített vaj mennyisége az előző évi mennyiségnél mintegy 20 ezer kg-gal kevesebb volt, a szövetkezetek 9·2 millió koronára rugó bevétele a tej és vaj áremelkedése folytán mégis 73 ezer koronával múta felül az 1908. évben elért jövedelmet. Százalékokban a csökkenés az előző évvel szemben a szövetkezetek számánál 3·05, a szövetkezeti tagok számánál 2·51, a teheneknél 5·24, a beszállított tejnél 8·98, a készített vajnál 0·30%, míg a bevételnél jelentkező növekedés 0·79%-nak felel meg.

A közvágóhidakról és az azokon levágott állatokról gyűjtött adatok szerint 1909-ben Magyarország 2.139 (1908-ban 2.022) közvágóhidon 4.613.448 — az előző évinél 648.448-czal több — állatot vágta le. A levágott állatok közül 1.506.004 (1908-ban 1.359.606) darab a juhokra és bárányokra, 1.379.720 (1908-ban 1.281.505) darab a sertésekre, 1.676.586 (1908-ban 1.282.918) darab a szarvasmarhákra 42.989 (1908-ban 36.885) darab a kecskékre és 8.149 (1908-ban 6.225) darab a lovakra esik. A szarvasmarhák között volt: borjú 743.687, tehén 402.956, növendékmarha 279.773, ökör 189.658, bika 32.950 és bivaly 27.562. Az ökrök kivételével, melyekből 3.735 darabbal kevesebbet vágta le, mint 1908-ban, a levágott állatok száma valamennyi állatnemenél több volt, mint az előző évben. A levágott állatokból 100 ezer lakosra jutott 1909-ben juh és bárány 8.168 (1908-ban 7.456) sertés 7.483 (1908-ban 7.028), borjú 4.034 (1908-ban 3.203), tehén 2.186 (1908-ban 1.439), növendékmarha 1.517 (1908-ban 1.123), ökör 1.029 (1908-ban 1.061), kecske 233 (1908-ban 202), bika 179 (1908-ban 156), és bivaly 149 (1908-ban 53), ló 45 (1908-ban 35) darab.

Állategészségügyi viszonyaink 1909. évi számszerű alakulása az előző évinél valamivel kedvezőtlenebb volt, a mennyiben a betegségek folytán elhullott, vagy kiirtott állatok száma 223.980 darabról 224.358 darabra emelkedett. Az emelkedés kizárólag a juhokra esik, melyek közül az

Közvágóhidak
forgalma.

Állat-
egészségügy.

1908. évben elhullott 7.076 darabbal szemben 1909-ben 12.473 darab esett a különféle betegségeknek áldozatul, míg a többi állatnemnél némi javulás észlelhető. Elhullott vagy kiirtott ugyanis 1909-ben 3.032 (1908-ban 3.349 darab) ló, 9.959 (1908-ban 10.637 darab) szarvasmarha és 198.894 (1908-ban 202.918 darab) sertés. Az elhullott vagy kiirtott állatok közül 1.000 ló, 6.199 szarvasmarha, 11.667 juh és 187.128 sertés magyarországi, 2.032 ló, 3.760 szarvasmarha, 806 juh és 11.766 sertés horvát-szlavonországi lakosok tulajdonát képezte.

A mi az egyes állatbetegségeket illeti, a lovaknál a lépfene (440 db) és takonykór (428 db), a szarvasmarháknál a lépfene (6.187 db), a juhoknál a himlő (8.004 db) és rüh (2.727 db), léptek fel erősebben. Nagy pusztítást végzett a sertések közt 1909-ben is a sertésvész, mely betegség nem kevesebb, mint 158.463 darab áldozatot kívánt, míg a sertésorbáncz 37.888 sertést pusztított el.

Az 1909-ik évben Magyarországon 1.342, Horvát-Szlavonországban 110, összesen tehát 1.452 állatorvos működött; az állatorvosok száma a magyar anyaországban 20-szal, a társországokban 7-tel volt több, mint 1908-ban. A magyarországi állatorvosok közül 639 állami, 435 helyhatósági alkalmazásban állott, a kiken kívül még 268 magán állatorvos működött. Horvát-Szlavonországokban legtöbb állatorvos (92) megyei és járási szolgálatban volt alkalmazva. Az összes állatorvosok száma az utolsó öt évben következőleg fejlődött: 1905-ben 1.215, 1906-ban 1.228, 1907-ben 1.325, 1908-ban 1.425 és 1909-ben 1.452.

Selyemtenyésztésünk helyzete 1909-ben általában jóval kedvezőbb volt, mint 1908-ban. A termelő családok száma 96.548-ról 95.116-ra csökkent ugyan, de a termelt gubó mennyisége 1.677.314 kgr.-ról 2.013.708 kgr.-ra, az egy unczia petére eső átlagos termés 29 kg.-ról 35 kg.-ra s a selyemtermelők keresete 3⁴⁸ millió K-ról 4¹⁵ millió K-ra emelkedett. 1908-ban a Magyarbirodalom 2.995 községében foglalkoztak selyemtenyésztéssel, 1909-ben 3.052 község lakosainak nyújtott a selyemtenyésztés keresetét. Egy-egy községre vagy pusztára esett átlag 1.360 (1908-ban 1.161), egy-egy családra 44 (1908-ban 36) K kereset. A selyemgyárakban és gubóraktárakban alkalmazottak keresete 1⁹⁶ millió K-t tett (szemben az előző évi 1⁵⁷ millió K-val), melylyel az összes kereset, mely a selyemtermeléssel és a selyemiparral foglalkozóknak kifizetett, 6.114.876 K, ebből 5.374.084 K a magyar anyaországbeli s 740.792 K a társországokbeli lakosok keresete volt.

Legelterjedtebb volt a selyemtenyésztés Bács-Bodrog vármegyében, hol 128 községben 28.086 termelő család 653.737 kg. gubót termelt 1.369.747 K értékben. Ezt követte Torontál vármegye, melynek 206 községében 18.521 család foglalkozott selyemtenyésztéssel s az általuk termelt selyemgubók mennyisége 368.183 kg.-ot tett, értéke 761.912 K-t képviselt. Jelentékeny és elterjedt volt még a selyemtermelés Temesmegyében, a hol 216 községben 10.773 család űzte ezt a termelési ágat s termeltek 212.445 kg. gubót, melyért 437.432 K-t kaptak. A horvátországi Szerém vármegyében 196 községben 9.124 család 174.343 kg. gubót termelt 331.749 K értékben. Krassó-Szörény vármegyének is 229 olyan községe volt, melyben a lakosság selyemtenyésztéssel is foglalkozott; e megyében 4.827 család 107.309 kg. gubót termelt 221.803 K értékben. E vármegyéken kívül Tolna vármegyében 88.672 kg. gubót termeltek 187.374 K, Baranya vármegyében 66.062 kg.-ot 138.757 K értékben. Figyelmet érdemel még Verőcze, Arad, Pozsega, Somogy és Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyék lakosainak gubótermelése is, melynek értéke egyenkint 50 és 100 ezer K között mozog.

Méhészet. A méhészeti vándortanítók által Magyarországon 13.471 községből gyűjtött adatok szerint 1909-ben a méhcsaládok száma valamivel csökkent, és pedig 669.865-ről 664.904-re. A csökkenés azonban kizárólag a közönséges kópükben elhelyezett méhcsaládokra esik, a melyeknek száma az 1908. évi 422.621-gyel szemben 1909-ben 411.843 volt, míg a több mézet termelő mozgó szerkezetű kaptárakban elhelyezett méhcsaládok száma az előző évi 247.244-ről 253.061-re szaporodott. A termelt méz mennyisége és értéke az előző évi termelés mennyiségét és értékét felülmulta. A lefolyt évben termelt méz mennyisége ugyanis — szemben az 1908. évi 43.834 métermázsával — 47.908 métermázsát tett, értéke pedig 3⁷ millió koro-

náról 4·0 millió koronára emelkedett. A viasztermelés az utóbbi években fokozatosan kisebbedik ; az 1909-ben termelt 2.405 métermázsa ismét 209 métermázásával, 481 ezer koronányi értéke pedig 41.800 koronával maradt az előző évi termelés mennyisége, illetőleg értéke alatt. A méhészeti termelés összes értéke 1909-ben 4·5 millió koronát tett, mely az 1908. évi termelés értékénél 0·3 millió koronával több. Egy-egy méhcsalád átlag 7·21 kg. mézet és 0·36 kg. viaszt termelt. Az 1909. év őszen legtöbb méhcsalád volt Pest megyében (26.022), Szolnok-Doboka megyében (24.559), Kolozs megyében (22.925), Bács-Bodrog vármegyében (22.758), Krassó-Szörény megyében (21.579), Torontál megyében (20.401), Torda-Aranyos megyében (18.379) stb.

A Magyarbirodalomban 1909-ben 340.558 hektárnyi terület volt szőlővel beültetve, 11.115 hektárral több, mint az előző évben. A növekedés 1909-ben mintegy 2.300 hektárral volt kisebb mint 1908-ban. Az összes szőlőterületből az anyaországra 298.223 hektár (1908-ban 289.613 hektár), Horvát-Szlavonországra 42.335 hektár (1908-ban 39.830 hektár) esett. A magyar anyaország szőlőterülete tehát 8.610, a társországoké 2.505 hektárral növekedett.

Szőlőterületünk az utóbbi években állandó gyarapodást mutat ; e növekedés mérvéről az utolsó nyolcz évet illetőleg az alábbi adatok tájékoztatnak bennünket :

Szőlőművelés.

Év	Magyarországon		Horvát-Szlavonországekban		Az egész birodalomban	
	összesen	(+) növekedés, (-) csökkenés az előző évvel szemben	összesen	(+) növekedés, (-) csökkenés az előző évvel szemben	összesen	(+) növekedés, (-) csökkenés az előző évvel szemben
1902-ben	234.193	+ 7.146	38.012	+ 1.095	272.205	+ 8.241
1903-ban	239.063	+ 4.870	39.148	+ 1.136	278.211	+ 6.006
1904-ben	248.094	+ 9.031	41.269	+ 2.121	289.363	+11.152
1905-ben	257.781	+ 9.687	42.790	+ 1.521	300.571	+11.208
1906-ban	269.659	+11.878	43.607	+ 817	313.266	+12.695
1907-ben	275.795	+ 6.136	40.211	- 3.396	316.006	+ 2.740
1908-ban	289.613	+13.818	39.830	- 381	329.443	+13.437
1909-ben	298.223	+ 8.610	42.335	+ 2.505	340.558	+11.115

Legnagyobb szőlőterület a Duna-Tisza közén (112.471 hektár) és a Duna jobb partján (82.187 hektár) van, a harmadik helyet elfoglaló Tisza-Maros szögének már csak 36.162 hektárnyi területe volt 1909-ben szőlővel beültetve. A szőlőterület növekedése országrészenként nagyon eltérő : így 1909-ben a magyar anyaországban a Duna-Tisza közének szőlőterülete 3.692, (3·4⁰/o), a Duna jobbpartjáé 2.350, (2·9⁰/o), a Tisza-Maros szögének szőlőterülete 1.306, (3·0⁰/o), hektárral gyarapodott, míg a Tisza balpartján 851, a Duna balpartján 261, s a Tisza jobbpartján csak 169 hektárral volt a szőlőterület nagyobb, mint 1908-ban. A királyhágóntúli részeken, miután ott a filloxera még mindig jelentékenyen pusztít, a lefolyt évben is egy csekély mérvű, 19 hektárnyi apadás mutatkozott.

A társországok szőlőterületéről részletesebb adatok nem állván rendelkezésre, a szőlőterületeknek a talaj neme, valamint fekvése szerinti megoszlását csak a magyar anyaországról ismerethetjük. E szerint a dráváninenni részeken a talaj neme és fekvése szerint a szőlők így oszlottak meg :

	Magyarországon			Horvát-Szlavonországekban		
	Az immunis homoktalajú szőlők	A nem immunis talajú hegyi sík és lapály	Az összes szőlők	Az immunis homoktalajú szőlők	A nem immunis talajú hegyi sík és lapály	Az összes szőlők
1904-ben	97.879	112.304	210.183	39·4	45·3	42·4
1905-ben	101.985	116.087	218.072	39·6	45·0	42·3
1906-ban	111.182	117.533	228.715	41·2	43·6	42·4
1907-ben	114.830	117.156	231.986	41·6	42·5	42·1
1908-ban	118.929	122.994	241.923	41·1	42·5	41·8
1909-ben	122.471	126.677	249.148	41·1	42·5	41·8

Az 1909-ik évben tehát sem a talaj nemének, sem a szőlőterületek fekvésének arányai-ban nem állott be változás. Legtöbb immunis homoktalajú szőlő van a Duna-Tisza közén, melynek 112.471 hektárnyi szőlőterületéből 88.934 hektár (79·1⁰/₀) immunis talajú. A Tisza balpartján 13.564 hektár (46·8⁰/₀), a Duna jobbpartján 11.945 hektár (14·5⁰/₀) van immunis homoktalajra telepítve. A Duna-Tisza közén Pest vármegye szőlőinek 88·4⁰/₀-a (45.352 hektár), a Tisza balpartján Szabolcs vármegye szőlőterületének 95·7⁰/₀-a (6.491 hektár) immunis homoktalajú, míg a Duna jobbpartjának vármegyéi közül Tolna szőlőinek 25·5⁰/₀-a (3.695 hektár), Somogy szőlőterületének 18·8⁰/₀-a (2.188 hektár) és Komárom szőlőterületének 56·0⁰/₀-a (1.965 hektár) ily talajú szőlő.

A nem immunis talajú szőlőknek 72·8⁰/₀-a (126.677 hektár) hegyi fekvésű ugyan, mindazonáltal e téren nem mutatkozik javulás. Aránylag legtöbb hegyi fekvésű, nem immunis talajú szőlő van a Tisza jobbpartján (95·8⁰/₀) és a Királyhágón túl (98·5⁰/₀); arányuk kiemelkedik még a Duna bal (84·6⁰/₀) és Duna jobbpartján (83·4⁰/₀), valamint a Tisza balpartján (69·9⁰/₀), ellenben a Duna-Tisza közén már csak 46·5, a Tisza-Maros szögén pedig 43·9⁰/₀-kal szerepelnek a nem immunis talajú hegyi szőlők.

Legnagyobb szőlőterülettel bíró vármegyénk: Pest-Pilis-Solt-Kiskún vármegye 51.305 hektárral, ebből 45.352 hektár immunis talajú, 3.798 hegyi és 2.155 lapályszőlő, Zala vármegye 16.550 hektárral, ebből 734 hektár immunis, 15.239 hektár hegyi, 577 hektár lapályszőlő, Bács-Bodrog vármegye 15.674 hektárral, ebből 9.193 hektár immunis, 6.481 hektár lapályszőlő, Tolna vármegye 14.512 hektárral, ebből 3.695 hektár immunis, 8.529 hektár hegyi, 2.288 lapályszőlő, Torontál vármegye 12.295 hektárral, ebből 701 immunis, 269 hektár hegyi és 11.325 hektár lapályszőlő, Baranya vármegye 11.817 hektárral, ebből 222 hektár immunis, 10.040 hektár hegyi, 1.555 hektár lapályszőlő, Temes vármegye 11.655 hektárral, ebből 3.247 hektár immunis, 5.677 hektár hegyi, 2.731 hektár lapályszőlő, Somogy vármegye 11.647 hektárral, ebből 2.188 immunis, 7.549 hektár hegyi, 1.910 hektár lapályszőlő, Heves vármegye 10.341 hektárral, ebből 2.675 hektár immunis, 6.305 hektár hegyi, 1.361 hektár lapályszőlő.

Az új ültetések területe a talaj neme és fekvése szerint Magyarországon következőleg oszlott meg:

	A z ú j ü l t e t é s e k t e r ü l e t e							
	immunis talajban		nem immunis talajban				összesen hektár	
	hektár	%	hegyi szőlők hektár	%	sík- vagy lapályszőlők hektár	%		
1904-ben	5.327	34·0	7.151	45·7	3.172	20·3	15.650	
1905-ben	4.918	32·7	6.947	46·3	3.158	21·0	15.023	
1906-ban	4.993	35·9	6.120	43·9	2.823	20·2	13.936	
1907-ben	4.406	31·4	5.889	41·9	3.754	26·7	14.049	
1908-ban	4.087	24·5	7.806	46·3	4.796	28·7	16.689	
1909-ben	2.477	22·4	6.242	56·4	2.345	21·2	11.064	

Az új ültetések területe, mely az 1906—1908. években fokozatosan emelkedett, 1909-beu meglehetősen nagy visszaesést mutat; a 11.064 hektárnyi területen történt új telepítés 2.454 holddal nagyobb, mint a mennyi az összes szőlőterületnek 1909. évi növekedése; a különbség oka az, hogy a régi szőlőknek körülbelül ily nagy része részint kivágatott, részint elpusztult. Bár az új ültetéseknél a hegyi szőlők aránya öröndetesen emelkedett, a fejlődés egészségesnek nem mondható, a jogosultsággal egyáltalán nem bíró sík- és lapályszőlők még mindig túlságosan nagy tért foglalnak, 1908-ban meghaladták az immunis talajba ültetett szőlők területét.

Az új telepítéseknek országrészek szerinti megoszlását talaj és fekvés szerint az alábbi adatok mutatják:

	nem immunis talajban			összesen hektár
	immunis talajban hektár	hegyi szőlők hektár	sík- vagy lapályszőlők hektár	
Duna bal partja	46	502	113	661
Duna jobb partja	280	3.335	552	4.167
Duna-Tisza köze	1.671	421	545	2.637
Tisza jobb partja	27	268	27	322
Tisza bal partja	366	362	117	845
Tisza-Maros szöge	80	565	969	1.614
Királyhágóntúl	7	789	22	818
Magyarország összesen	2.477	6.242	2.345	11.064

Legtöbb új telepítés (4.167 hektár) a Duna jobbpartján történt, a hol az új ültetések túlnyomó része (80%) hegyi szőlő. Legnagyobb területet ültettek be: Zala vármegyében 1.241, Tolna vármegyében 658, Somogy vármegyében 637, Baranya vármegyében 510 hektárt. A Duna-Tisza között az újonnan beültetett terület 2.637 hektárnyi területet foglal el, melynek túlnyomó része (63%) az immunis talajú ültetésekre esik. Ez országrész megyéi közül új ültetések révén Pest vármegye szőlőinek területe 1.019, Heves vármegyéé 532, Bács-Bodrog vármegyéé 469 hektárral gyarapodott. A Tisza-Maros szögén az új ültetések területe 1.614 hektárra terjedt, ennek 60%-a sík, 35%-a hegyi és 5%-a immunis homoktalajon eszközölt ültetés. Legtöbb új telepítés történt Torontál vármegyében (634 hektár) és Temes vármegyében (541 hektár). A Tisza balpartján 845 hektárt ültettek be, és pedig 366 hektárt immunis, 362 hektárt hegyi és 117 hektárt sík területen s főleg Szabolcs és Hajdú vármegyékben. A Királyhágón túli részekben az új telepítések területe 818 hektár, 29 hektár sík és immunis talaj kivételével hegyi területen, s leginkább Kisküküllő, Alsó-Fehér és Nagyüküllő vármegyékben. Végül a Duna balpartján 661, s a Tisza jobbpartján csak 322 hektárt telepítettek, előbbi országrészben 159, utóbbiban 54 hektár kivételével hegyi területen.

A nem immunis talajokba történő új ültetésekhez nagyobb részben amerikai vesszőket használnak; 1909-ben a magyar anyaországban 8.587 hektár nem immunis talajon eszközölt új telepítésből 5.552 hektárt (64,7%) amerikai vesszőkkel ültettek be. Az amerikai vesszők használata a hegyi talajba való ültetéseknel inkább szokásos, mint a lapályokon történő ültetéseknel, így 1909-ben 6.242 hektár hegyi új ültetésből 4.533 hektár, 72,6%, amerikai ültetvény, ellenben a sík- és lapályterületeken az európai vesszők ültetése (1909-ben 2.345 hektárból 1.326 hektár, 56,6%) nagyobb arányú.

A filloxeralepett szőlők területe fokozatosan csökken: 1909-ben a filloxeralepett szőlők területe az előző évi 30.228 hektárral szemben a magyar birodalomban 30.155 hektárra terjedt, melyből a magyar anyaországra 28.102 hektár esik, 381 hektárral kevesebb, mint 1908-ban. A filloxeralepett szőlők területe az összes szőlők területének a Magyar birodalomban 8,9, a társországok szőlőterülete nélkül 9,4%-át tette. A filloxera ezidőszerint leginkább a Duna jobbpartján és a Királyhágón túli részekben van elterjedve, előbbi országrészben 14.242 hektár (ez országrész szőlőterületének 17,3%-a), az utóbbiban 3.380 hektár (28,4%) volt 1909-ben még filloxeralepett. Az abszolút területet véve, jelentékenynek mondható a filloxera pusztítása a Duna-Tisza között is, hol 4.188 hektáron volt elterjedve, bár ez az említett országrész szőlőterületének csak 3,7%-a.

A filloxeravész káros hatása elleni védekezés szénkénnel való gyérítés útján 1909-ben körülbelül ugyanoly mérvű volt, mint 1908-ban. A gyérítési eljárás a magyar anyaországban 11.661 hektáron folyt (1908-ban 11.730 hektáron) s leginkább a Duna jobbpartján (7.781 hektár), a Duna-Tisza között (1.716 hektár) és a Duna balpartján (1.098 hektár) űzték.

Bortermelésünknek nem kisebb veszedelme a peronospora, mely 1909-ben különösen nagy területet sujtott. Míg 1908-ban az egész birodalomban összesen 53.756 hektáron (összes szőlőterületünk 16,3%-án), 1909-ben 167.664 hektáron (összes szőlőterületünknek 49,2%-án) volt elterjedve. Ezen területből 165.111 hektár a magyar anyaországra s 2.553 hektár a társ-

országokra esik. Legnagyobb területet lepett el a peronospora a Duna-Tisza közén 71.188 hektárt, a Duna jobbpartján 36.257 hektárt, Tisza balpartján 21.289 hektárt és a Tisza-Maros szögén 16.784 hektárt. Ezen betegség ellen permetezés által a Dráván inneni szőlőterületek 88·9/0-án, vagyis 263.324 hektáron védekeztek, melyből a Duna-Tisza közére 102.735, a Duna jobbpartjára 74.737, a Tisza-Maros szögére 30.246, a Tisza balpartjára 25.280 hektár esik.

A filloxerán és peronosporán kívül az előző évinél jóval nagyobb területen, — 80.605 hektáron, — pusztítottak a különféle szőlőbetegségek (1908-ban csak 6.117 hektáron), főleg a lisztharmat, mely 45.444, és a fakó rothadás, mely 31.752 hektáron volt elterjedve. Mindkét betegség főleg a Duna-Tisza közén, a Duna jobbpartján és a Tisza balpartján fekvő szőlőkre volt káros hatással. Szokatlanul nagy területet — 141.918 hektárt (1908-ban 31.256 hektárt) — károsítottak meg 1909-ben az elemi csapások, ezek közt 99.874 hektárt a fagy, 19.548 hektárt az aszály, s 16.574 hektárt a jég. A fagy leginkább a Duna-Tisza közén, Tisza-Maros szögén, Tisza bal- és Duna jobbpartján, az aszály a Duna-Tisza közén, s a jég a Duna jobbpartján és a Duna-Tisza közén rontotta a termést. Egyedül a rovarkárok pusztításai voltak az előző évinél kisebb mérvűek, a mennyiben 7.823 hektár helyett 1909-ben csak 4.843 hektáron tettek kárt, és pedig 2.851 hektáron a szőlómoly és 1.233 hektáron a szőlőilonca.

A bortermés — részben a kedvezőtlen időjárás, részben a szőlőterületeknek a különféle betegségek és elemi csapások által okozott nagymérvű károsodása folytán — az 1908. évi különösen jól sikerült terméseredménytől messze elmaradt. Bár az 1909-ik évben termett 4·4 millió hektoliter az 1908. évi 8·0 millió hektoliternek alig valamivel több mint fele része, rossznak a lefolyt év termése még sem mondható, mert az 1908-ik évet kivéve, ez évtized bármelyik évének termését tetemesen felülmúlja. Az összes termésből 3·3 millió hektoliter a Dráván inneni szőlőkön, s 1·1 millió hektoliter a társországok szőlőin termett. A gyengébb termés folytán természetesen a hektáronkinti termésátlag is jóval kisebb volt 1909-ben mint 1908-ban. A Magyar birodalom 1909. évi termésátlaga 12·81 hektoliter, a Dráván inneni átlagos termés 11·01, a Dráván túli 25·49 hektoliter volt, míg 1908-ban az egész birodalom átlagos termése 24·36, a magyar anyaországé 22·50, s a társországoké 37·87 hektolitert tett. Horvát-Szlavonországok termés átlaga tehát mindkét évben jóval nagyobb, 1909-ben pedig több mint kétszer oly nagy volt mint Magyarországon. A társországokon kívül a bortermés legjobb volt a Duna jobbpartján, a hol hektáronkint 16·24 hektoliter termett. Ez országrészen kívül sem a birodalmi, sem az anyaországi termésátlagot nem érte el egy országész bortermése sem; aránylag legjobb termés volt még a Duna balpartján, a hol hektáronkint 10·94, a Tisza-Maros szögén, a hol 10·72, s a Duna-Tisza közén, a hol 9·93 hektoliter átlagos termés volt. A Királyhágón túli részek hektáronkinti átlagos termése már csak 6·42, a Tisza balpartjáé 5·39 hektolitert tett, s legrosszabb volt a minőségre nézve első helyen álló Tisza jobbpartjának termése, hol a termésátlag csupán 4·85 hektolitert tett. A legjobb termésű vármegyék voltak a magyar anyaországban: Sopron vármegye hektáronkint 22·77, Zala vármegye 22·32, Moson vármegye 21·61, Tolna vármegye 16·88, Fehér vármegye 16·01, Veszprém vármegye 14·50, Heves vármegye 14·33, Ugocsa vármegye 13·63, Nógrád vármegye 13·46, Arad vármegye 13·39, Szilágy vármegye 13·22, Baranya vármegye 12·76, Temes vármegye 12·49, Vas vármegye 12·28, Nyitra vármegye 12·09 hektoliterrel. A Hegyalján, a hol a legértékesebb bor terem, az 1908. évi 24·10 hektoliterrel szemben — sajnos — a lefolyt évben csak 3·54 hektoliter átlagos termés volt. A társországokban legtöbb termés volt Varasd vármegyében, hektáronkint 31·83, Szerém vármegyében 29·29, Pozsega vármegyében 24·77, Zágráb vármegyében 21·96 és Verőcze vármegyében 21·06 hektoliter. A törvényhatósági jogú városok közül a hektáronkinti termés Sopronban 39·90, Verseczen 37·70, Pozsonyban 33·39, Budapesten 21·98, Székesfehérvárt 15·48, Zomborban 14·73, Baján 14·51, Ujvidéken 14·20, Győrött 13·89, Kassán 11·25, Komáromban 11·05 hektoliter volt, míg a többi magyarországi törvényhatósági jogú városban az átlagos termés az országos átlagon alul maradt. Horvát-Szlavonország törvényhatósági jogú városai közül Varasd termése 46·96, Eszéké 35·55, Zágrábé 34·79 hektolitert tett hektáronkint.

Az egyes szőlőkategóriák szerint a Dráván innen az immunis talajú szőlők termése 1·11 millió hektoliter volt, a mi hektáronként 9·03 hektoliternek (1908-ban 22·24 hektoliter), a nem immunis talajú hegyi szőlőké 1·76 millió hektoliter, a mi hektáronként 13·88 (1908-ban 23·53 hektoliter) hektoliternek s a nem immunis talajú sík- vagy lapályszőlőké 0·42 millió hektoliter, a mi hektáronként 8·58 hektoliternek (1908-ban 20·46 hektoliter) felel meg.

Természetesen az egyes borfajtákból is kivétel nélkül kisebb volt a termés, mint 1908-ban. Termett ugyanis az egész birodalomban 1909-ben 2,816.286 hektoliter (1908-ban 5,053.134 hektoliter) közönséges fehér bor, 1,020.382 hektoliter (1908-ban 1,994.147 hektoliter) közönséges siller bor, 435.520 hektoliter (1908-ban 721.788 hektoliter) közönséges vörös bor, 63.901 hektoliter (1908-ban 184.400 hektoliter) fehér pecsenyebor, 11.502 hektoliter (1908-ban 17.254 hektoliter) vörös pecsenyebor, 10.703 hektoliter (1908-ban 41.394 hektoliter) fehér csemegebor, 4.696 hektoliter (1908-ban 5.314 hektoliter) vörös csemegebor és 1.138 hektoliter (1908-ban 6.276 hektoliter) aszúbor.

Ugyancsak jóval alatta maradt az eladott szőlő mennyisége is az előző évben eladott mennyiségnek; termelési statisztikánk szerint 80.502 m.-mázsa szőlő került eladásra, 193.425 m.-mázssal kevesebb, mint 1908-ban. Ez az adat azonban okvetlenül hibás; a tényleg eladott mennyiség ugyanis minden bizonnyal jóval nagyobb, mert külkereskedelmi statisztikánk csupán a külföldre 102.461 m.-t vittek ki. Az exportált mennyiség — 1.248 m.-mázsa túlnyomólag Németországba kivitt szőlőn kívül — Ausztriában nyert elhelyezést.

Szőlészeti termelésünk összes értéke 1909-ben 122·67 millió koronát tett az 1908. évi 207·01 millió koronával szemben. Ez összegből 97·60 millió korona a magyar anyaországra, 25·07 millió korona a társországoakra esik. A hektáronkénti nyers jövedelem 360 (1908-ban 628) korona volt, és pedig a Dráván innen 327 (1909-ban 597), a Dráván túl 592 (1908-ban 854) korona.

Borforgalmunk mérlege úgy a mennyiséget, mint az értéket illetőleg kedvezően alakult, a mi azonban még az 1908. évi nagy termés eredménye. Behozatalunk csökkenése és kivitelünk emelkedése folytán kiviteli többletünk az előző évi 653.237 m.-mázsról 918.144 m.-mázssára, értékben 19·69 millió koronáról 26·94 millió koronára emelkedett.

Az utolsó tíz év borforgalmi adatai a következők:

É v	Behozatott		Kivitetett		Kiviteli (+), illetőleg behozatali (–) többlet	
	m.-mázsa	ezer K	m.-mázsa	ezer K	m.-mázsa	ezer K
1900-ban	915.109	25.672	741.415	33.461	– 173.694	+ 7.789
1901-ben	735.888	19.018	697.065	26.103	– 38.823	+ 7.085
1902-ben	624.666	15.615	716.237	25.546	+ 91.571	+ 9.931
1903-ban	774.076	19.275	908.053	31.552	+ 133.977	+ 12.277
1904-ben	507.566	13.818	782.793	28.120	+ 275.227	+ 14.302
1905-ben	367.207	9.439	831.391	29.514	+ 464.184	+ 20.075
1906-ban	452.173	12.556	858.347	30.677	+ 406.174	+ 18.121
1907-ben	446.456	13.579	925.162	36.979	+ 478.706	+ 23.400
1908-ban	344.953	9.124	998.190	28.813	+ 653.237	+ 19.689
1909-ben	323.093	7.709	1,241.237	34.653	+ 918.144	+ 26.944

Úgy a behozatali, mint a kiviteli forgalom túlnyomó része Ausztriával bonyolódik le; a behozott mennyiségnek 98·9, a kivitelnek 95·9⁰/₀-a esik Ausztriával való forgalmunkra. Ausztriából főleg Dalmáciában és Isztriában termelt bort hoznak be, míg az Ausztriába kivitt boraink nagyobb része bécsi, továbbá cseh és morva piacokra irányult. A vámkülföldi országok közül kivitelünkre nézve csak Németország bír némi fontossággal, melynek piacain exportált borainknak alig 2⁰/₀-a talált elhelyezést.

A gyümölcsfák virágzása idején kedvezőtlen, viharos időjárás uralkodott ugyan, a gyümölcsfák mindazonáltal elég jól virágoztak, s a várható gyümölcsstermés eléggé kedvező-

Gyümölcs-
termelés.

nek ígérkezett. A május hó első felében bekövetkezett utófagy s a későbbi időben több helyütt előfordult jégeső azonban a kedvező kilátásokat és a mutatkozott szép termést sok helyütt lerontotta. A mely vidékeket az utófagy megkímélte, illetőleg a hol a fák virágzása a fagy utáni időben történt, s a hol jégeső sem volt, egy ideig a termés iránti kilátások még kedvezők voltak, az erős szelek azonban később itt is csökkentették a várt eredményt. A legtöbb gyümölcs érésének kezdetén — augusztusban — pedig a hirtelen beállott száraz és meleg időjárás — bár a gyümölcserésre kedvezőleg hatott — a termést még inkább apasztotta, a mennyiben a férgesedést és a gyümölcs hullását előmozdította. Ily körülmények között 1909. évi gyümölcs-termésünk általában gyenge, még az 1908. évi gyenge termésnél is jóval kisebb volt. Aránylag legjobb volt még a termés cseresznyéből, meggyből és kajszinbaraczkból, míg körte és őszibaraczk kevés helyen hozott kielégítő termést, a diófák termése pedig többnyire gyenge, az alma- és szilvatermés igen gyenge volt.

A gyenge gyümölcstermés külkereskedelmi forgalmunk adataiban is élénken megnyilvánul, a mennyiben összes gyümölcsbehozatalunk 383.954 m.-mázsáról 528.800 m.-mázsára emelkedett, melylyel szemben kivitelünk tetemesen megfogyatkozott, és pedig 577.966 méter-mázsáról 460.402 m.-mázsára. Hasonló alakulást mutatnak az értékek is, a melyek szerint a behozatal 7.09 millió K-ról 10.86 millió K-ra növekedett, kivitelünk értéke pedig 12.67 millió K-ról 11.65 millió K-ra csökkent.

Egyébként gyümölcsnemek szerint a három utolsó év forgalma így alakult :

	B e h o z a t a l						K i v i t e l					
	mennyiség métermázsa			érték ezer K			mennyiség métermázsa			érték ezer K		
	1907	1908	1909	1907	1908	1909	1907	1908	1909	1907	1908	1909
Alma körte, birs ...	186.739	139.255	323.244	2.331	2.396	5.346	257.462	92.250	76.760	4.427	1.380	1.684
Szilva, friss	89.201	124.224	74.286	784	977	519	102.987	137.098	46.087	1.626	1.607	701
Kajszinbaraczk, friss	347	459	752	16	15	25	34.368	71.578	87.590	1.423	1.776	2.240
Cseresnye, meggy, őszibaraczk, sárgaszilva, friss	7.454	7.423	14.836	263	249	489	25.699	28.934	53.710	836	997	1.477
Dinnye friss	2.325	2.564	3.898	51	58	84	45.183	41.719	40.379	541	516	516
Egyéb friss gyümölcs	2.231	2.622	2.577	49	62	62	30.234	30.297	19.604	809	906	466
Borókabogyó	2.359	4.901	6.135	45	142	150	10.007	2.290	9.721	192	66	245
Aszalt szilva	33.053	62.474	62.122	1.581	1.461	2.140	5.742	8.021	9.162	303	249	284
Egyéb aszalt gyümölcs-cukornélkül	1.140	1.194	3.253	44	50	105	3.351	1.824	2.820	117	71	94
Friss szőlő.....	7.009	8.125	6.245	220	167	164	118.050	147.687	102.461	4.249	4.419	3.358
Dió s paradió.....	11.899	24.893	25.209	424	814	834	17.374	16.037	11.978	799	674	575
Mogyoró.....	6.522	5.820	6.243	898	696	887	268	231	130	17	12	8
Összesen.....	300.279	383.954	528.800	6.706	7.087	10.855	650.725	577.966	460.402	15.339	12.673	11.648

Cseresznyéből és meggyből, továbbá friss kajszinbaraczkból, a mely gyümölcsnemek eléggé sikerültek, jóval többet vittünk 1909-ben külföldre, mint az előző évben. Aszalt szilvából is valamivel többet vittünk ki. Mindezekkel szemben több fontos gyümölcsnemeinknél a kivitt mennyiségek az előző évek mögött maradnak, így : szőlőből csak 102.461 m.-mázsát (az 1908. évinél 45.226 m.-mázsával kevesebbet), friss szilvából 46.087 m.-mázsát (az előző évinél 91.011 m.-mázsával kevesebbet), almából és körtéből 76.760 m.-mázsát (15.490 m.-mázsával kevesebbet) exportáltunk külföldre. A kivitt szőlő értéke 3.36 (1908-ban 4.42) millió, a friss szilváé 0.70 (1908-ban 1.61) millió, s a körtéé és almáé 1.68 (1908-ban 1.38) millió K-t képviselt. Behozatalunk két igen fontos gyümölcsnemből : a friss szilvából és friss szőlőből jóval kisebb volt, mint 1908-ban. Mérsékelt csökkenést mutat még aszalt szilvából és egyéb friss gyümölcsökből (mint : ribiszke, egres, málna, berkenye, naspolya stb.) való importunk is, azonban csakis a mennyiséget illetőleg, mert az értékek — a nevezett gyümölcsnemek áremelkedésénél fogva — az előző évi értékeket némileg felül is múlják. Egyéb gyümölcsökből, a borókabogyót

kivéve, kivétel nélkül többet szereztünk be a külföldi piacokon, mint 1908-ban; aránytalanul nagy az alma és körte behozatalának emelkedése 139.255 m.-mázsáról és 2·40 millió K-ról 323.244 métermázsára és 5·35 millió K-ra, az őszibaracké, cseresznyéé és meggyé 7.423 m.-mázsáról és 249 ezer K-ról 14.836 m.-mázsára és 489 ezer K-ra. Kisebb arányú emelkedése mutatkozott még a friss dinnye, borókabogyó, dió és mogyoró behozatalának is.

Gyümölcsforgalmunk nagyobb része a vámhatáron belül bonyolódik le, 1909-ben a külföldről behozott 528.000 m.-mázsából 341.427 m.-mázsa (64 és fél %) volt ausztriai és boszniai származású gyümölcs, míg kivitelünknek 92 és fél %-a — a kivitt 460.402 m.-mázsából 425.769 m.-mázsa az említett országok — túlnyomólag azonban Ausztria — piacain talált elhelyezést. Ausztrián és Bosznián kívül a behozatalban még csak Szerbiának és Olaszországnak van jelentősebb szerepe, előbbi országból behozatalunknak 22·0, utóbbiból 9·7%-a érkezett, míg kivitelünk szempontjából csakis Németország bír némi jelentőséggel, a hová gyümölcsexportunknak 6·6%-a irányult.

Ausztriából kisebb-nagyobb mennyiségben mindenfajta gyümölcsöt importálunk, túlnyomólag azonban almát és körtét (Ausztriából való behozatalunknak 55·5%-a volt ilyenmű gyümölcs), friss szilvát (23·7%) és dinnyét (11·4%). Boszniai importunknak 62·5%-a szárított szilva, 14·3%-a dinnye és 13·8%-a friss alma és körte, szerbiai behozatalunknak túlnyomó része — 95·3%-a — alma és körte, az olaszországi szállítmányoknak is mintegy négy-ötöde szintén alma és körte volt. Ausztriába irányuló exportunkban az első helyet 24·4%-kal a friss szőlő foglalja el, utána 18·47%-kal a friss kajszí, 16·4%-kal a friss alma és körte, 11·7%-kal a cseresznye és 10·2%-kal a friss szilva következnek. Boszniába túlnyomó részben (91·56%) dinnyét, míg Németország piacaira leginkább friss kajszinbarackot, friss almát és körtét, borókabogyót, friss szilvát stb. szállítottunk.

A Magyarbirodalom erdőterülete 1909-ben alig változott, mindössze 57 hektárral volt több, mint 1908-ban. Összes erdőterületünk az 1909. év végén 9,013.183 hektárra terjedt, melyből 7,482.741 hektár a Dráván innen, 1,530.442 hektár a Dráván túl feküdt. Az 57 hektárnyi többlet kizárólag a magyar anyaországra esett. Üzemterv szerinti kezelés alatt állott összesen 5,898.449 hektár (az előző évinél 1.431 hektárral több) és pedig Magyarországon 4,756.342 (1908-ban 4,754.911), Horvát-Szlavonországokban ugyanannyi, mint az előző évben: 1,142.107 hektár.

A mi a talaj szerinti megoszlást illeti, erdeink túlnyomó része — 1909-ben 6,849.104 (1908-ban 6,838.853) hektár — (76·0%) feltétlen erdőtalajon álló, 1,678.620 (1908-ban 1,680.781) hektár (18·6%) nem feltétlen erdőtalajon álló erdő, 365.247 (1908-ban 373.434) hektár (4·1%) véderdő, s 120.212 (1908-ban 120.058) hektár (1·3%) futóhomokon álló erdő. Nagy különbség van e tekintetben az anyaország és a társországok erdei közt; míg ugyanis az anyaországban a nem feltétlen erdőtalajon álló erdők területe a magyarországi erdők területének csak 13·2%-át teszik, addig Horvát-Szlavonországokban az ily erdők területe 45·1% volt. E szerint a Dráván túl igen sok olyan erdő van, melynek területe más művelési ágra is alkalmas volna. A feltétlen erdőtalajon álló erdők területe a társországokban csak 52·5, ellenben a magyar anyaországban 80·9, a véderdők területe a Dráván túl 2·4, a Dráván innen 4·4, végül a futóhomokon álló erdők területe Horvát-Szlavonországokban 0·02, Magyarországon 1·6%-ot tett.

Fanemek szerint a Magyarbirodalom erdőállománya következőleg oszlott meg: legtöbb volt: 4,695.094 (1908-ban 4,698.845) hektár (52·1%) a bükk- és más lomberdő, míg a tölgyerdők területe 2,377.321 (1908-ban 2,382.584) hektár (26·4%), a fenyőerdők területe 1,940.768 (1908-ban 1,931.697) hektárra (21·5%) terjedt.

Úgy Magyarországon, mint Horvát-Szlavonországokban a legnagyobb területet a bükk- és másféle lomberdők veszik igénybe, mely erdők területe a dráváninnyi erdőknek 49·2, a drávántúliaknak 66·6%-ára terjed, míg a tölgyerdők kiterjedése az anyaországban 27·3, a társországokban 22·0, a fenyőerdők Magyarországon 23·6, Horvát-Szlavonországokban 11·4% volt. A lefolyt évben a bükk- és más lomberdők területe 3.751, a tölgyerdők területe 5.263 hektárral kibővült, ellenben a fenyőerdők területe 9.071 hektárral nagyobbodott.

Erdészeti.

A kincstári erdőbirtokok összes területe 1909-ben 1,641.313 hektárt tett 210·1 millió K értékben; a többlet az előző évhez képest a területnél 3.661 hektár, az értéknél 203 ezer K. A kincstári erdők területéből az anyaországban 1,284.514, a társországokban 356.799 hektár fekszik, 148·6, illetőleg 61·5 millió K értékben. A fenti 1,641.313 hektár kincstári területből azonban 182.007 hektár tulajdonképen nem erdő, hanem nagy részben legelő és pedig havasi legelő 67.481, egyéb legelő 44.646, terméketlen terület 29.095, rét 27.028 stb. hektár, úgy hogy a tulajdonképeni kincstári erdők területe 182.007 hektárral kevesebb, vagyis 1,459.306 hektár. Ezen erdőterületnek egy tekintélyes része: 173.881 hektár (11·9⁰/₀), a használaton kívüli erdőkre esik. A rendes használat alatt álló erdők területe tehát összesen 1,285.425 (1908-ban 1,284.001) hektár volt, melyből a magyar anyaországra 982.861 (1908-ban 981.448) hektár (76·5⁰/₀), a társországokra 302.564 (1908-ban 302.553) hektár (23·5⁰/₀) esett. A Magyarbirodalom rendes használat alatt álló erdeiből 715.333 (1908-ban 717.351) hektár (55·6⁰/₀) bükk- és más kemény lombfaerdő, 398.859 (1908-ban 396.693) hektár (31·0⁰/₀) fenyőerdő, 157.829 (1908-ban 156.347) hektár (12·3⁰/₀) tölgyerdő és 13.404 (1908-ban 13.610) hektár (1·0⁰/₀) fűz-, nyár- és más puha lombfaerdő volt.

Egy hektár kincstári erdőbirtok átlagos értéke az előző évi 128·20 K-val szemben 1909-ben kerek 128 K-t tett. A drávántúli erdőbirtokok — hektáronként 172·37 K-val — általában értékesebbek, mint a dráváninneniek, melyek hektáronként csak 115·68 K értéket képviseltek. Még nagyobbak az ellentétek, ha az erdőterületek értékét erdőhatósági kerületek szerint vizsgáljuk. Így pl. míg a vinkovcei főerdőhivatal erdeinek hektáronkénti átlagos értéke 592·84, az apatini erdőhivatal hatósága alá tartozóké 591·74, a gödöllői erdőhivatal erdeinek hektáronkénti értéke 432·71, a lipitújvári főerdőhivatalhoz tartozóké 337·86 K, addig a susaki erdőhivatal erdői hektáronként csak 13·96, az orsovai erdőhivataléi 17·41, az ungvári főerdőhivataléi 29·33 stb. K-t képviselnek.

A kincstári tulajdont képező erdőterületből 1909-ben 35.722 (1908-ban 37.599) hektár volt kihasználható, a tényleg kihasznált terület azonban csak 10.559 (1908-ban 11.452) hektárra, a kihasználható területnek 28·3⁰/₀-ára terjedt, míg 25.163 (1908-ban 26.147) hektár hihasználatlanul maradt. A kihasznált területen termeltetett: 1,135.249 (ebből a Dráván innen 999.534, a Dráván túl 135.715) köbméter épület- és műfa és 2,205.453 (ebből a magyar anyaországban 1,770.829, a társországokban 434.624) köbméter tűzifa, összesen 3,340.702 köbméter fatömeg, szemben az 1908. évben — 984 hektárral nagyobb területen — termelt 3,131.342 köbméterrel. Értékesíttetlenül visszamaradt az 1909. évi vágásterületeken 220.984 köbméter fatömeg, míg a kihasználatlanul maradt vágásterületek fatömege becslés szerint 7,714.796 köbméter volt; az előbbi mennyiség 124.971 köbméterrel kevesebb, az utóbbi 257.886 köbméterrel több volt, mint 1908-ban.

A zárszámadások adatai szerint a kincstári erdőkből a kincstár nyers bevétele 19·67, kiadása 15·39 millió K volt, főlöleg gyanánt tehát 4·28 millió K jelentkezik, az 1908. évi 4·59 millió K-val szemben. Úgy a bevételek, mint a kiadások erdőhatósági kerületenként természetesen különbözök. Legnagyobb bevétele volt a kincstárnak a máramarosszigeti (2·9 millió K), beszterczebányai (1·9 millió K), lipitújvári (1·5 millió K), szászsebesi (1·4 millió K) stb. erdőigazgatóságok hatósága alá tartozó erdőkből, míg legtöbb kiadást a máramarosi (2·3 millió K), beszterczebányai (1·8 millió K), ungvári (1·2 millió K) és bustyaházai (1·1 millió K) erdőhivatalokhoz tartozó erdők kezelése igényelt. Legtöbb tiszta hasznot eredményeztek a vinkovcei (1·6 millió K), máramarosszigeti (534 ezer K), lipitújvári (482 ezer K), lippai (400 ezer K) és apatini (332 ezer K) erdőhatóságok erdei, míg a bustyaházai, ungvári, gödöllői és susaki erdőhatóságoknál a kiadás felülmulta a bevételt.

Az üzemtervek szerint beerdősítendő lett volna 1909-ben 14.315, a régebbi hátralékokkal együtt 23.848 hektár kincstári erdő, a beerdősített terület azonban ennél jóval kisebb, nevezetesen csak 16.383 hektár, melyből 12.388 hektár ültetéssel, 3.756 hektár vetéssel és 239 hektár természetes uton erdősített. A beerdősített terület, — 1.399 hektár horvát-szlavonországi terület kivételével, — a magyar anyaországra esik. A foganatosított erdősítések összes költsége 814.753

(1908-ban 732.527) K-ra rugott és pedig 778.297 (1908-ban 698.700) K-ra a dráváninni, és 36.456 (1908-ban 33.827) K-ra a drávántúli erdősitéseké. Az ültetés útján eszközölt erdősitések hektáronként átlag 60:63, a vetés általi erdősitések 16:95 K-t emésztettek fel, az előző évi 63:60, illetőleg 26:57 K hektáronkénti átlagos költséggel szemben.

Az állam a kincstári erdőkön kívül részint az 1890. évi XIX., részint az 1898. évi XIX. t. cikk rendelkezései alapján még 16.395 (1908-ban 16.038) erdőt és kopár területet kezel. Ezen erdők és kopár területek kiterjedése 2.046.299 (1908-ban 2.056.348) hektárt tett, s az állami kezelésért megállapított évi átalány 781.688 K — az előző évinél 1.681 K-val kevesebb — volt.

A kincstári csemetekertek száma változatlanul 18 maradt, kiterjedésük 2 hektárral nagyobbodott, s összesen 356,7 hektárra terjedt, melyből 352,5 az anyaország, s 4,2 a társországok területén fekszik. Kiadtak az 1909. év folyamán összesen 55,7 millió (1908-ban 50,9) csemetét és pedig 48,8 (1908-ban 43,5) milliót az erdőkincstár által foganatosított erdősitésekhez, 3,8 (1908-ban 3,7) milliót magánosoknak kopár területek befásítására és 3,1 (1908-ban 3,7) milliót a selyemtenyésztési felügyelőség részére. A kiosztott csemeték legnagyobb része — 70,4% — fenyőfa volt, a tölgyfacsemeték aránya 14,6, egyéb lombfacsemetéké 9,4, szederfacsemetéké 5,6%-ot tett. Készen maradt az 1909-ik év végén 123,2 millió drb. fenyő-, 12,0 millió drb. tölgy-, 10,2 millió drb. szeder- és 6,5 millió drb. egyéb lombfacsemete.

Az állami erdőhivatalok 1909-ben 153 (1908-ban 156) csemetekertet kezeltek, 366,5 (1908-ban 374,2) hektár kiterjedéssel. Jóllehet úgy a csemetekertek száma, mint kiterjedésük az előző évvel szemben kisebbedett, a kiutalványozott csemeték száma 3,6 millióval több volt, mint 1908-ban. Kiosztottak 1909-ben 66,3 millió csemetét, ebből tölgy 10,9, fenyő 22,3, akác 17,7, egyéb lombfa 15,3 millió darab volt, s az évvégi készlet 119,6 millió darabból állott. E csemetekerteken kívül az állami erdőhivatalok és erdőszakiskolák a kopár területek befásítására s egyéb czélokra még 408 hektár kiterjedésű, 157 csemetekertet kezeltek, melyek fenntartási költsége 485.000 K-t tett (1908-ban 160 csemetekert 416 hektár kiterjedéssel 455.000 K költséget emésztett fel).

Az 1909. évben Magyarországon a kincstár kopár és vizmosásos területek beerdősítésére 40,8 millió darab csemetét osztott ki ingyen, a melyekkel 4.539 hektár területet ültettek be; az ingyenesen kiosztott csemeték száma az 1908. évben ingyen adott csemeték számánál 4,9 millióval több, a beültetett terület az 1908. évben ily csemetékkel beültetett területnél 712 hektárral nagyobb volt. Ingyen csemetékben részesültek 1909-ben 2.349-en, állami pénzsegélyben 878-an. Végül sikeres erdősitésért kiosztott az állam összesen 118.830 K segélyt, illetőleg jutalmat.

A fa és egyéb erdei termékek külkereskedelmi forgalmának alakulását az utolsó öt évről a következő adatok tüntetik fel:

	B e h o z a t o t t									
	ezer métermázsza					ezer K				
	1905-ben	1906-ban	1907-ben	1908-ban	1909-ben	1905-ben	1906-ban	1907-ben	1908-ban	1909-ben
Tüzifa	513	807	655	667	592	513	969	884	789	642
Fagyapot	5	4	8	9	8	54	50	92	94	75
Épület- és műfa kemény fából	105	105	126	107	56	641	657	494	320	180
Épület- és műfa puha fából	1.264	1.927	1.996	2.146	2.411	2.560	4.222	4.465	4.657	5.141
Bányafa	107	167	157	161	205	252	400	399	410	502
Vasúti talpfa	69	47	88	324	74	250	248	566	1.712	255
Donga kemény fából	139	106	89	101	77	1.414	1.212	1.128	1.300	987
Kemény fűrészárú	193	284	264	162	256	1.306	2.340	1.829	1.167	1.678
Puha fűrészárú	2.708	3.187	3.131	2.869	2.907	14.896	18.793	20.044	17.479	17.156
Fazsindely	77	90	84	61	68	574	599	703	562	628
Szőlőkaró	72	75	80	82	84	362	404	368	345	335
Fűzfavessző	—	1	1	2	3	6	14	20	26	61
Botfa	5	5	6	5	4	380	406	488	455	399
Összesen	5.257	6.805	6.685	6.696	6.745	23.208	30.314	31.480	29.316	28.039

	K i v i t e t e t t									
	ezer métermázsza					ezer K				
	1905-ben	1906-ban	1907-ben	1908-ban	1909-ben	1905-ben	1906-ban	1907-ben	1908-ban	1909-ben
Tüzifa	1.293	1.215	1.271	1.302	1.584	1.967	2.093	3.369	2.014	2.081
Fagyapot	5	17	9	11	13	54	193	113	134	158
Épület- és műfa kemény fából	835	825	850	564	572	6.957	6.064	7.090	4.101	3.891
Épület- és műfa puha fából	555	384	561	635	564	1.631	1.415	1.890	1.858	1.657
Bányafa	265	264	272	385	305	663	714	774	1.059	826
Vasúti talpfa	507	501	319	466	360	2.738	3.317	2.319	3.070	1.570
Donga kemény fából	899	717	593	339	282	12.262	13.319	10.853	5.989	3.998
Kemény fűrészáru	2.368	2.318	2.437	2.272	1.962	27.283	29.506	31.009	27.603	22.804
Puha fűrészáru	3.006	3.171	2.696	2.859	3.110	21.163	23.282	21.223	21.368	22.397
Fazsindely	3	1	1	1	1	19	11	11	10	14
Szőlőkaró	20	22	18	14	17	90	109	93	66	76
Fűzfavessző	10	6	4	6	4	259	156	117	154	124
Botfa	38	39	41	34	34	2.026	1.933	2.225	1.885	1.934
Összesen	9.804	9.480	9.072	8.888	8.813	77.117	82.112	80.086	69.311	61.530

Behozatalunk 1909-ben az előző évi 6·70 millió mm-ről 6·75 millió mm-ra emelkedett, annak értéke azonban a faárak csökkenése következtében 29·3 millió K-ról 28·0 millió K-ra, kivitelünk pedig 8·89 millió mm-ről 8·81 millió mm-ra, 69·3 K-ról 61·5 millió K-ra csökkent. Külkereskedelmi mérlegünk aktivitása tehát, mely 1908-ban 40·0 millió K-t tett, a lefolyt évben 33·5 millió K-ra hanyatlott. Behozatalunkban legfontosabb szerepet játszanak a puha fűrészáruk, a puha épület- és műfa, s a kemény fűrészáruk. Kivitelünk legnagyobb fontosságú faárúi a kemény és a puha fűrészáruk, donga, kemény épület- és műfa, vasuti talpfa stb. Ezen faárúk közül értékre nézve a puha fűrészáruk behozatala csökkent, ellenben a puha épület- és műfa behozatala emelkedett, míg kivitelünkben a puha fűrészáruknál és tűzifánál emelkedéssel, a kemény fűrészáruknál, dongánál, kemény épület- és műfánál, vasuti talpfánál csökkenéssel találkozunk.

Talajjavítás.

A kulturmérnökség 1909-ben összesen 53.379 (1908-ban 109.175) hektárnyi területen végzett talajjavítási munkákat és pedig 23.952 (1908-ban 29.669) hektáron a Dráván innen és 29.427 (1908-ban 79.506) hektáron a Dráván túl. A Dráván inneni munkálatoknál mozgósított földtömeg az 1908. évi 2·3 millió köbméterről 2·6 millió köbméterre emelkedett, míg a Dráván túli részeken 2·1 millió kilométerről 0·93 millió köbméterre csökkent.

A munkálatok legnagyobb része lecsapolás volt; ily munkálatot végeztek a magyar anyországban 22.343 (1908-ban 28.316) hektáron (93·28⁰/₀), a társországok területén 29.024 (1908-ban 78.393) hektáron (98·63⁰/₀). A lecsapoláson kívül alagcsövezés folyt Magyarországon 1.308 (1908-ban 812) hektáron (5·46⁰/₀), Horvát-Szlavonországokban 403 (1908-ban 963) hektáron (1·37⁰/₀), végül öntözésre rendeztetett be a Dráván innen 269 (1908-ban 248) hektár (1·13⁰/₀), míg a Dráván túl ily munkálat 1909-ben nem végeztetett.

Vízszabályozás

A vízi útakra fordított állami kiadások 1909-ben 40⁰/₀-kal, vagyis az 1908. évi 8,003.734 K-ról 11,229.493 K-ra növekedtek, melyből 780.569 K (6·9⁰/₀) kezelési és fenntartási költség, míg 10,448.924 K (93·1⁰/₀) vízszabályozásra fordított. Az 1909. évi kiadásokkal együtt a vízi útakra fordított összeg 1867-től kezdve 285,532.528 K-t tesz, melyből 27,920.049 K (9·8⁰/₀) kezelési és fenntartási, 257,612.479 K (90·2⁰/₀) pedig szabályozási költség volt.

Folyók szerint részletezve, legtöbb költséget igényelt legnagyobb folyónk a Duna, melynek szabályozására 1909-ben 4,504.660 K fordított, míg a Tisza szabályozása 2,399.377, a Dráváé 832.414, a Vágé 333.915, a Marosé 322.882, a Körösé 162.276 K-t stb. igényelt, egyéb belvizek szabályozására pedig együttesen 1,893.400 K fordított. Az 1867-től bezárólag 1909. évig a Duna szabályozási költségei 124,247.262, a Tiszáé 78,601.091, a Körösé 18,642.634, a Temesé 1,783.663, a Marosé 4,332.049, a Dráváé 10,810.720, a Száváé 2,714.577, a Vágé 2,362.792, a Ferencz-csatornáé 2,570.818, egyéb folyóké 11,546.873 K-t emésztettek fel.

A telekkönyvi birtokváltások száma 1909-ben 581.612-t tett, 4.185-tel kevesebbet, mint 1908-ban. Az összes változások számából 537.726 (3.438-czal kevesebb, mint az előző évben) a magyar anyaországra, 43.886 (747-tel kevesebb, mint 1908-ban) a társországokra esett.

Birtok-
váltások.

Jóllehet a birtokváltások számában csökkenés állott be, a tulajdonost cserélt ingatlanok értéke úgy a Dráván innen, mint a Dráván túl nagyobb volt, mint 1908-ban, és pedig Magyarországon az előző évi 1.083² millióval szemben 1.251⁴ millió korona, Horvát-Szlavonországokban 55⁸ millió koronával szemben 65⁰ millió korona. Az egész birodalomban tulajdonost cserélt ingatlanok értéke tehát 1909-ben 1.316³ millió koronát képviselt, 177⁴ millió koronával többet mint az előző évben.

A birtokváltások jogcíme szerint csak a szerződés által bekövetkezett birtokváltások eseteinek száma csökkent és pedig 457.551-ről 450.109-re (78¹¹⁰/₀-ról 77³⁹⁰/₀-ra), ellenben a végrehajtás által és haláleset következtében létrejött birtokváltások száma szaporodást mutat. Az előbbi esetek száma 15.006-ról (2⁵⁶⁰/₀) 16.638-ra (2³⁶), az utóbbiaké 111.768-ról (19⁰⁸⁰/₀) 113.426-ra (19⁵⁰⁰/₀) emelkedett.

A birtokváltások számának csökkenése és a tulajdonost cserélt birtoktestek értékének emelkedése természetesen magával hozta az egy-egy birtokváltásra eső érték növekedését is. Egy-egy birtokváltás értéke ugyanis 1908-ban a Magyarbirodalomban csak 1944, a Dráván innen 2.002, a Dráván túl 1.250 koronát tett, míg 1909-ben az egész birodalomban 2.263, a magyar anyaországban 2.327, a társországokban 1.482 korona volt.

A telekkönyvi birtoktestek megterhelését feltüntető adatok nem mutatnak kedvező képet, mert úgy az új terhek száma, mint különösen azok értéke igen jelentékenyen emelkedett. Az 1909-ik évben számszerint 575.926 új teher keletkezett 1.199⁸ millió korona értékben, míg ezzel szemben a megszűnt terhek száma csak 357.307-et, értéke 711¹ millió koronát tett. Az új terhek tehát 218.619 esettel és 488⁷ millió koronával múltak felül a régi tehermegszűnéseket.

Birtok-
megterhel-
tetések.

Az előző évvel szemben a lefolyt évben keletkezett új terhek száma 7.860-nal, azok értéke 220¹ millió koronával, a terhek megszüntetése pedig 7.340-nel, értékük 105³ millió koronával volt nagyobb.

Magyarországon az 1908/1909. iskolai évben hét gazdasági felső tanintézet állott fenn, nevezetesen a selmeczbányai bányászati és erdészeti főiskola, a budapesti m. kir. állatorvosi főiskola és a debreczeni, kassai, keszthelyi, kolozsvári és magyaróvári m. kir. gazdasági akadémiák. E hét gazdasági felső tanintézetben összesen 132 tanerő tanított (1908-ban 127), a tanulók száma 862-t (217-tel kevesebbet, mint az előző iskolai év végén) tett. A tanulók számának e nagyarányú csökkenése onnan ered, hogy az egykori debreczeni, kassai, keszthelyi és kolozsvári gazdasági tanintézeteket — miután azok az 1907/1908. iskolai évtől kezdve akadémiákká alakították át, s így az ezen intézetekbe felvettektől magasabb előképzettség kívántatik, mint azelőtt — most már kevesebben keresik fel. A tanulók között anyanyelvre nézve volt: 789 magyar, 22 német, 9 tót, 16 oláh, 13 horvát, 3 szerb és 1 egyéb anyanyelvű, míg hitfelekezetre nézve legtöbb tanuló latin szert. katolikus volt, számszerint 477, a református tanulók száma 105-öt, az ágostai hitv. evangélikusoké 103-at, a görög szert. katolikusoké 20-at, a görög keletieké 33-mat, az unitáriusoké 12-t, s az izraelitáké 103-at tett.

Gazdasági
tanintézetek.

Az 1906-ban Kassán létesített női gazdasági tanintézet 17 tanerővel működött, 53 tanulóval.

Az alsóbb fokú gazdasági szakiskolák közül a földművesiskolák száma változatlan maradt, a vinczellériskolák és szőlőszeti tanfolyamok száma azonban egygyel kevesebb lett, miután a pécsi államilag segélyezett községi vinczellériskola megszűnt. A magyarországi 23 földművesiskola közül 18 állami, 4 állami kezelés alatt álló községi, és 1 magánjellegű iskola volt. A tanerők száma a 23 intézetben 124 volt, kik közül 98-an az állami, 19-en a községi és 7-en a csákvári gróf Eszterházy M. Móricz-féle magánjellegű iskolában tanítottak. A tanulók száma 671 (1908-ban 685) volt és pedig 516 magyar, 105 német, 18 tót, 21 oláh, 8 szerb és 3 egyéb nyelvű, míg vallásra nézve a latin szert. katolikusok száma 311, a reformátusoké 178, az ágostai hitv. evangéli-

kusoké 112, a görög szert. katolikusoké 11, görög keletieké 30, unitáriusoké 6, s az egyéb vallású tanulóké 23 volt. A 10 vinczellériskola, illetőleg szőlészeti tanfolyam tanerőinek száma 39, tanulóinak száma 224 volt, míg az előző iskolai évben 42 tanerő működött, s a tanulók száma 241-et tett. Ez iskolák tanulói közül magyar anyanyelvű volt 213, német anyanyelvű 6, tót 2 és oláh 3, a vallást illetőleg pedig latin szert. katolikus 121, református 76, ág. hitv. evangélikus 13, görög szert. katolikus 11, görög keleti 1, unitárius 2.

A társországokban egy gazdasági tanintézet van, 15 tanerővel és 19 hallgatóval; az alsóbb fokú intézetek száma változatlanul 6 maradt, 19 tanerővel és 119 tanulóval. A tanerők száma egygyel több, a tanulók száma pedig nyolccsal kevesebb volt, mint az előző iskolai évben.

Mezőgazdasági
balesetek.

A mezőgazdasági munka közben előfordult balesetek száma a magyar birodalom egész területén 1908-ban 11.025, 1909-ben 11.084 volt. A balesetek összes számából 10.938 Magyarországra, 146 Horvát-Szlavonországra jutott. A sérülések területi megoszlását vizsgálva, legtöbb sérülés Pest (587), Torontál (556), Bács (511), Csanád (510), Nyitra (499) és Somogy (480) vármegyékben történt, szóval oly vidékeken, a hol sok a szántóföld és sűrűn használnak mezőgazdasági gépeket. A mezőgazdasági balesetek folytán megsérült egyének közt 10.661 (96,2⁰/₀), férfi és 423 (3,8⁰/₀) nő volt. A balesetek megoszlását a sérülés foka szerint az alábbi összeállítás tünteti fel:

	M a g y a r o r s z á g o n						H o r v á t - S z l a v o n o r s z á g o k b a n					
	1907		1908		1909		1907		1908		1909	
	összesen	%	összesen	%	összesen	%	összesen	%	összesen	%	összesen	%
könnyű	1.438	14,9	1.600	14,8	1.915	17,5	19	7,5	10	5,8	6	4,1
súlyos	7.889	81,7	8.928	82,4	8.727	79,8	184	73,0	137	71,7	106	72,6
ismeretlen fokú	10	0,1	10	0,1	21	0,2	19	7,6	27	14,1	22	15,1
halálos	313	3,8	296	2,7	275	2,5	30	11,9	17	8,9	12	8,2

E táblázatból azt a kedvező jelenséget olvashatjuk ki, hogy a súlyos természetű mezőgazdasági balesetek aránya Magyarországon az 1909. évben apadt, a halálosoké pedig nemcsak az anyaországban, hanem a társországokban is az utolsó három esztendőben fokozatosan csökkent.

A mezőgazdasági balesetek által okozott munkaképtelenség mérvét tovább részletezve, azt tapasztaljuk, hogy a Magyarbirodalomban a könnyű sérülések közül 553 (1908-ban 457) 3—5 nap alatt, 1.368 (1908-ban 1.153) 6—8 nap alatt gyógyult, a súlyos sérülések pedig 3.002 (1908-ban 2.976) esetben 9—14 napi, 3.294 (1908-ban 3.399) esetben 3—4 heti, 1.445 (1908-ban 1.645) esetben 1—2 havi, 302 (1908-ban 236) esetben 3—4 havi munkaképtelenséget idéztek elő, 17 (1908-ban 32) súlyosan sérült munkás pedig csupán négy hónapnál hosszabb idő elteltével nyerte vissza munkaképességét. Ezenkívül 642 (1908-ban 662) súlyos baleset állandó, de részleges, 131 (1908-ban 115) ilyen baleset pedig teljes munkaképtelenséget okozott. Végül a halálos kimenetelű sérülések száma 287-et (1908-ban 313-at), az ismeretlen fokú sérüléseké 43-at (1908-ban 37-et) tett.

A mezőgazdasági balesetek nemcsak a sérült munkásokat és azok családját sújtják kisebb-nagyobb mértékben, hanem az ország közigazdasági életében is érzékeny kárt jelentenek. A mezőgazdasági balesetek folytán elveszett munkanapok száma ugyanis — figyelmen kívül hagyva a halálos, valamint a teljes és ismeretlen fokú munkaképtelenséget okozó sérüléseket — már megközelíti a negyedmilliót. Örvedetes jelenség azonban, hogy a mezőgazdasági munkások az 1909. évben valamivel kevesebb munkanapot vesztek, mint 1908-ban és hogy egy sérültre az utolsó néhány év alatt átlag mindig kevesebb betegségi nap jutott. Álljon itt erre nézve a következő kimutatás:

	Elvesztett munkanapok száma	Növekedés (+) v. csökkenés (-) %-ban	Esett egy-egy sérültre betegségi nap
Átlag 1901—1905	165.063	—	25,2
1906	213.268	+ 12,1 *)	22,4
1907	219.504	+ 2,9	22,2
1908	240.361	+ 9,5	21,8
1909	234.749	— 2,3	21,2

*) Az 1905. évhez viszonyítva.

Az egyes mezőgazdasági munkálatok különböző veszélyességi fokára engednek következtetni a mezőgazdasági munkanemek szerint részletezett sérülések adatai. Az 1909. évben szántás, vetés, kapálás közben 621 (5·6%), aratáskor, kaszáláskor 315 (2·8%), termények betakarítása és cséplés alkalmával 1.862 (16·8%), takarmánykészítés közben 839 (7·6%), állatok gondozásakor 2.457 (22·3%), más tulajdonképeni mezőgazdasági munka közben pedig 2.487 (22·4%) egyén szenvedett kisebb-nagyobb munkaképtelenséggel járó sérülést. A szőlőművelés 106 (0·9%), az erdei munka 1.357 (12·2%), a földmunka 131 (1·2%), végül az »egyéb munka« csoportjába tartozó munkálatok 909 (8·2%) áldozatot követeltek. A balesetek következményei tekintetében legveszélyesebb munkakör volt az állatok gondozása, mely 71 halálos, 118 részleges munkaképtelenséggel és 8 teljes munkaképtelenséggel járó balesetnek, továbbá a termények betakarítása és a cséplés, mely 60 halálos, 148 részleges és 46 teljes munkaképtelenséget előidéző balesetnek vált okozójává. Aránylag veszélytelen munkának látszik a földmunka, a szőlőművelés és az aratás, kaszálás, mely munkálatok alkalmával alig egy-két halálos baleset fordult elő. Legtöbb férfi sérült meg állatok gondozása közben (2.398), legtöbb nő termények betakarításakor és csépléskor (121), minthogy ez a két utóbb említett munkakör az, a melyben a nők leginkább alkalmaztatnak.

A mezőgazdasági gépek mellett történt balesetek aránya, az összes balesetekhez viszonyítva, az utolsó öt év alatt következőkép alakult:

	Gép mellett történt balesetek száma	Az összes balesetek %-ban	Ebből állandó (részleges, vagy teljes) munkaképtelenséget és halált okozó sérülés	Az összes ily természetű balesetek %-ban	Elvesztett munkanapok száma	Az összes elvesztett munkanapok %-ban
1905 ...	1.079	12·9	238	26·0	29.984	15·7
1906 ...	1.398	14·7	325	29·5	35.028	16·0
1907 ...	1.417	14·3	298	27·0	38.913	17·8
1908 ...	1.307	11·9	273	25·0	35.577	14·8
1909 ...	1.417	12·8	267	25·2	35.069	14·9

A fenti arányszámok összehasonlítása azt mutatja, hogy a gép mellett történt balesetek jóval súlyosabb következményekkel járnak, mint a többi mezőgazdasági balesetek. Az egyes gépek közül cséplőgép mellett 414 (29·3%), szecskavágó mellett 359 (25·3%), répavágó mellett 101 (7·1%), lokomobilok mellett 71 (5·0%) baleset történt. Ezenkívül a járgányok 44 (3·1%), a darálók 24 (1·7%), az arató- és kaszálógépek 26 (1·8%), végül egyéb gazdasági gépek 378 (26·7%) balesetet okoztak. A cséplőgépeknél 13, a járgányoknál és az egyéb gazdasági gépeknél 5—5 halálos sérülés fordult elő. A megsérült munkások közül a cséplőgép mellett 30, a szecskavágók mellett 31 egyén szenvedett teljes munkaképtelenséget.

A sérülések nemei közt 7.334 (66·2%) zúzódás, 2.315 (20·9%) vágás, 1.208 (10·9%) törés és 227 (2·0%) egyéb sérülési mód szerepelt.

A sérültek életkor szerinti megoszlását vizsgálva, első helyen a 41—60 éves korcsoport áll 3.078 (27·8%) sérüléssel, azután következik a 21—30 éves korcsoport 2.570 (23·2%) és a 31—40 éves korcsoport 2.280 (20·5%) sérüléssel. A fiatalabb munkások közül 1.479 (13·4%) sérült 17—20 éves, 657 (5·9%) sérült 15—16 éves, 489 (4·4%) sérült 14 éves és 14 évnél fiatalabb volt, az idősebb munkások közül pedig 531 (4·8%) 60 évnél korosabb egyént ért mezőgazdasági baleset.

A sérültek családi állapotát tekintve 6.826 (61·5%) nős vagy férjes, 3.978 (35·9%) nőtlen vagy hajadon és 280 (2·6%) özvegy vagy elvált munkás sérült meg mezőgazdasági baleset folytán. Ez az arány azonban a férfiaknál és nőknél éppen ellentétes. A férfiak közül ugyanis 62·3% nős, a nők közül csak 43·2% férjes, viszont a nőtlen férfiak aránya 35·3%, a hajadon nőké ellenben 50·8% volt.

A megsérült családfők keresetéből az 1909. évben 15.341 gyermek, 6.826 házastárs, 896 szülő és egyéb rokon, azaz összesen 23.063 támogatásra szoruló egyén élt. Az ily módon eltartottak száma az 1908. évvel szemben 956-tal (3·9%-kal) fogyott.

Kívánatos volna, hogy minden mezőgazdasági baleset következtében megsérült egyén bizonyos segélyben vagy kárpótlásban részesüljön. Ha ez az állapot ma még nem is érhető el teljes mértékben, mindenesetre örvendetes az a tény, hogy a sérült egyének mindig nagyobb hányada tartozik valamely betegsegélyzőpénztár vagy egyesület tagjai közé. Ez a hányad az utolsó öt évben a következőképp alakult:

	Valamely betegsegélyzőpénztár v. egyesület kötelekébe tartozott sérültek száma		Az általuk eltartott egyének száma	
	összesen	az összes balesetek %-ában	összesen	az összes eltartottak %-ában
1905	4.977	59'48	11.270	61'70
1906	6.101	63'97	13.675	66'88
1907	6.830	67'98	15.761	72'57
1908	7.742	70'22	17.335	72'17
1909	8.213	74'03	17.805	77'21

A javuló irányzat tehát határozott és jelentékeny. Az 1909. évben a sérültek közül 7.848 az Országos Gazdasági Munkás- és Cselédsegélyzőpénztárnak, 365 egyéb betegsegélyzőpénztárnak vagy egyesületnek volt tagja, 2.871 pedig semmiféle segélypénztárhoz, vagy egyesülethez nem tartozott.

I. A gazdasági évek és területi megnevezések szerinti statisztikai táblázat

Év	Összesen	Magyarország	Horvátország	Slavónia	Triest	Albánia	Montenegró	Északkelet-Szlávia	Északnyugat-Szlávia	Északkelet-Szlávia	Északnyugat-Szlávia
1900	1000000	800000	150000	50000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000
1901	1000000	800000	150000	50000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000

III.

STATISZTIKAI TÁBLÁZATOK.

II. A gazdasági évek és területi megnevezések szerinti statisztikai táblázat

Év	Összesen	Magyarország	Horvátország	Slavónia	Triest	Albánia	Montenegró	Északkelet-Szlávia	Északnyugat-Szlávia	Északkelet-Szlávia	Északnyugat-Szlávia
1900	1000000	800000	150000	50000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000
1901	1000000	800000	150000	50000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000

1. A gazdaságok száma és területe a gazdaságok nagyságkategóriái szerint, az 1895. évi mezőgazdasági összeírás adatai alapján.*)

A gazdaságok nagysága	A gazdaságok száma			A gazdaságok területe hektárokbán		
	Magyarországon	Horvát-Szlavonországokban	a Magyar-birodalomban	Magyarországon	Horvát-Szlavonországokban	a Magyar-birodalomban
1 holdon alul, szántóföld nélkül	294.475	23.715	318.190	53.218	4.558	57.776
1 holdon alul, szántófölddel	268.474	30.171	298.645	80.296	9.469	89.765
1— 5 holdig	716.769	126.289	843.058	1,106.708	213.284	1,319.992
5— 10 >	458.535	110.999	569.534	1,908.860	463.136	2,371.996
10— 20 >	385.381	81.657	467.038	3,105.280	649.303	3,754.583
20— 50 >	205.181	30.603	235.784	3,459.737	494.489	3,954.226
50— 100 >	36.032	2.830	38.862	1,387.822	106.232	1,494.054
100— 200 >	10.275	550	10.825	807.636	42.431	850.067
200— 500 >	6.448	263	6.711	1,163.262	48.658	1,211.920
500—1000 >	3.144	117	3.261	1,288.410	49.005	1,337.415
1000 holdon felül	3.768	209	3.977	6,848.818	602.822	7,451.640
Összesen	2,388.482	407.403	2,795.885	21,210.047	2,683.387	23,893.434
Törpegazdaság (0—5 holdas)	1,279.718	180.175	1,459.893	1,240.222	227.311	1,467.533
Kisgazdaság (5—100 holdas)	1,085.129	226.089	1,311.218	9,861.699	1,713.160	11,574.859
Középgazdaság (100—1000 holdas) ...	19.867	930	20.797	3,259.308	140.094	3,399.402
Nagygazdaság (1000 holdnál nagyobb)	3.768	209	3.977	6,848.818	602.822	7,451.640
Összesen	2,388.482	407.403	2,795.885	21,210.047	2,683.387	23,893.434

*) Itt csak a tulajdonképeni mezőgazdasági üzemek vétettek föl, a tisztán erdő- vagy legelőbirtokok egészen figyelmen kívül hagytak. — Egy kataszteri hold = 0,7545 hektár.

2. A gazdaságok megoszlása nagyságkategóriák és művelési ágak szerint, az 1895. évi mezőgazdasági összeírás adatai alapján.*)

Közjogi alkatrész ; nagyságkategóriák	A gazdaságok egyes kategóriáinak területeiből esett								
	szántó- földre	kertre	rétre	begtetett parlag		legelőre	erdőre	nádasra	nem termő területre
				szőlőre					
h e k t á r									
Magyarország.									
Törpegazdaságok	788.581	90.185	159.087	62.382	27.210	39.823	24.144	1.567	47.243
Kisgazdaságok	6,719.104	214.669	1,669.563	111.212	49.114	523.138	400.531	16.910	157.458
Középgazdaságok	1,877.437	27.554	341.986	11.483	4.918	390.807	507.669	12.010	85.444
Nagygazdaságok	2,279.665	25.322	485.716	6.905	3.343	934.665	2,756.402	37.189	319.611
Összesen	11,664.787	357.730	2,656.352	191.982	84.585	1,888.433	3,688.746	67.676	609.756
Horvát-Szlavon- országok.									
Törpegazdaságok	127.746	9.287	43.293	5.240	5.638	13.310	16.910	7	5.880
Kisgazdaságok	1,044.262	42.115	345.514	19.184	15.447	94.473	127.643	117	24.405
Középgazdaságok	67.698	1.567	17.538	828	1.017	10.381	36.493	312	4.260
Nagygazdaságok	110.802	1.585	28.973	1.118	958	38.931	398.967	1.350	20.138
Összesen	1,350.508	54.554	435.318	26.370	23.060	157.095	580.013	1.786	54.683
Magyarbirodalom.									
Törpegazdaságok	916.327	99.472	202.380	67.622	32.848	53.133	41.054	1.574	53.122
Kisgazdaságok	7,763.366	256.784	2,015.077	130.396	64.561	617.611	528.174	17.027	181.863
Középgazdaságok	1,945.135	29.121	359.524	12.311	5.935	401.188	544.162	12.322	89.704
Nagygazdaságok	2,390.467	26.907	514.689	8.023	4.301	973.596	3,155.369	38.539	339.749
Összesen	13,015.295	412.284	3,091.670	218.352	107.645	2,045.528	4,268.759	69.462	664.439

*) Itt csak a tulajdonképeni mezőgazdasági üzemek vétettek fel, a tisztán erdő- és legelőbirtokok egészen figyelmen kívül hagytak. — Egy hektár = 1,7579 kataszteri hold.

3. A kulturmérnöki hivatalok által teljesített talajjavítási munkálatok 1891-től 1909-ig.

3

É v	Magyarország								Horvát-Szlavonországok									
	Leccapolás		Alag- csövezés		Öntözés		Vízmosá- sok meg- kötése	Összesen hektár	Földmorgósi- tás összesen ezer kőbméterekben	Leccapo- lás		Alag- csövezés		Öntözés		Összesen hektár	Földmorgósi- tás összesen ezer kőbméterekben	
	hektár	%	hektár	%	hektár	%				hektár	%	hektár	%	hektár	%			hektár
Átl. 1891-1895	28.813	94'31	579	1'90	1.025	3'25	133	0'44	30.550	2.005	809	93'49	35	4'04	22	2'54	866	33
1898	28.711	97'98	589	2'01	3	0'01	1)	29.303	1.342	32.260	99'89	29	0'09	6	0'02	32.295	1.811	
1899	32.226	98'58	407	1'24	58	0'18	1)	32.691	2.880	64.365	99'86	82	0'13	7	0'01	64.454	2.000	
1900	13.910	93'15	962	6'44	61	0'41	1)	14.933	2.869	128.596	99'88	155	0'12	—	—	128.751	1.882	
Átl. 1896-900	27.273	96'30	656	2'32	278	0'98	115	0'40	28.322	2.210	45.943	99'86	53	0'11	12	0'03	46.008	1.158
1901	34.134	97'26	715	2'05	241	0'69	1)	35.090	2.978	124.593	99'74	285	0'23	34	0'03	124.912	6.094	
1902	13.633	93'44	881	6'04	78	0'52	1)	14.590	2.457	46.078	99'91	41	0'09	—	—	46.119	2.258	
1903	24.718	93'38	1.228	4'64	525	1'98	1)	26.471	3.137	57.978	99'94	27	0'05	7	0'01	58.012	2.199	
1904	29.701	95'47	1.292	4'15	118	0'38	1)	31.111	3.059	52.240	99'93	18	0'04	17	0'03	52.275	2.925	
1905	14.025	93'09	943	6'25	99	0'66	1)	15.067	2.873	91.300	100'00	—	—	—	—	91.300	2.228	
Átl. 1901-905	33.242	94'53	1.012	4'63	212	0'84	1)	34.466	2.901	74.438	99'88	74	0'10	12	0'02	74.524	3.141	
1906	8.945	85'96	1.172	11'26	178	1'71	111	1'07	10.406	2.042	56.993	100'00	—	—	—	—	56.993	4.182
1907	12.939	91'82	798	5'66	354	2'52	1)	14.091	2.405	55.361	99'38	326	0'59	18	0'08	55.705	2.916	
1908	28.316	95'44	812	2'73	248	0'84	293	0'99	29.669	2.330	78.393	98'60	963	1'21	150	0'19	79.506	2.146
1909	22.343	93'28	1.308	5'46	269	1'13	32	0'13	23.952	2.586	29.024	98'63	403	1'37	—	—	29.427	929

Egy hektár = 1 magyar kataszteri hold. — 1) Adatok nincsenek. — 2) Az előző évekkel szemben mutatkozó jelentékeny növekedést az a körülmény magyarázza, hogy a talajjavítási munkák nagy része azelőtt az országos kormány építési osztálya által végzetett, 1898. óta pedig a zágrábi kulturmérnöki hivatal hatáskörébe tartozik.

4. A víziutakra fordított állami kiadások 1867-től 1909-ig.

a) Összes kiadások.

É v	Kezelési és fentartási	Szabályo- zási	Összes	É v	Kezelési és fentartási	Szabályo- zási	Összes
1867	198.007	250.465	448.472	1889	358.835	4.885.099	5.243.934
1868	240.117	1.222.574	1.462.691	1890	1.031.505	5.201.168	6.232.673
1869	183.759	1.037.105	1.220.864	Átlag 1886-1890	646.940	5.093.105	5.740.045
1870	507.866	2.567.595	3.075.461	1891	1.092.220	4.862.118	5.954.338
Átlag 1867-1870	282.437	1.269.435	1.551.872	1892	1.254.694	5.387.759	6.642.453
1871	517.398	2.101.558	2.618.956	1893	746.069	5.684.275	6.430.344
1872	719.630	5.459.924	6.179.554	1894	936.642	9.716.274	10.652.916
1873	668.492	6.478.247	7.146.739	1895	973.429	6.896.551	7.869.980
1874	615.630	5.605.472	6.221.102	Átlag 1891-1895	1.000.611	6.509.395	7.510.006
1875	334.189	3.727.498	4.061.687	1896	602.270	9.417.562	10.019.832
Átlag 1871-1875	571.068	4.674.540	5.245.608	1897	850.831	9.690.338	10.541.169
1876	431.630	2.062.564	2.494.194	1898	579.912	13.084.877	13.664.789
1877	363.228	2.202.158	2.565.386	1899	586.839	9.005.932	9.592.771
1878	406.625	2.220.132	2.626.757	1900	917.040	8.256.274	9.173.314
1879	444.193	7.805.137	8.249.330	Átlag 1896-1900	707.378	9.890.997	10.593.375
1880	552.630	7.956.981	8.509.611	1901	895.660	9.425.013	10.320.673
Átlag 1876-1880	439.661	4.449.395	4.889.056	1902	833.379	7.274.336	8.107.715
1881	511.896	4.339.705	4.851.601	1903	827.109	7.014.806	7.841.915
1882	576.500	8.190.836	8.767.336	1904	742.815	6.685.875	7.428.690
1883	394.212	6.556.305	6.950.517	1905	745.077	7.021.983	7.767.060
1884	613.481	6.274.033	6.887.514	Átlag 1901-1905	808.808	7.484.403	8.293.211
1885	606.120	7.609.965	8.216.085	1906	809.213	7.896.576	8.705.789
Átlag 1881-1885	540.442	6.594.169	7.134.611	1907	768.755	3.562.715	4.331.470
1886	497.909	6.313.400	6.811.309	1908	857.220	7.146.514	8.003.734
1887	505.446	4.684.370	5.189.816	1909	780.569	10.448.924	11.229.493
1888	841.008	4.381.486	5.222.494	Összesen	27.920.049	257.612.479	285.532.528

b) A szabályozásra fordított kiadások folyók szerint.

É v	Duna	Tisza 1)	Körös	Temes	Maros	Dráva	Száva	Vág	Ferenz- csatorna	Egyéb folyók és vegyes kiadások	Összesen
1867	201.840	48.625	—	—	—	—	—	—	—	—	250.465
1868	534.596	520.948	—	57.000	3.910	106.120	—	—	—	—	1.222.574
1869	520.554	397.287	—	—	5.384	113.800	—	—	—	—	1.037.105
1870	169.080	1.886.139	—	—	5.997	120.000	779	—	—	385.600	2.567.595
1871	305.770	975.699	201.570	—	27.098	120.000	68.618	—	—	402.803	2.101.558

1) A Bodrog és Szamos folyók szabályozási költségeivel.

b) A szabályozásra fordított kiadások folyók szerint.

É v	Duna	Tisza ¹⁾	Körös	Temes	Maros	Dráva	Száva	Vág	Ferencz-	Egyéb	Összesen
	k o r o n a										
1872	3,386.922	1,184.525	165.867	—	56.089	120.000	256.227	—	—	290.294	5,459.924
1873	5,026.093	698.452	2.284	109.476	80.346	56.000	231.499	—	—	274.097	6,478.247
1874	4,432.292	544.599	261.289	60.220	6.567	90.285	57.605	—	—	152.615	5,605.472
1875	2,717.416	430.783	210.345	187.217	—	40.000	17.193	—	—	124.544	3,727.498
1876	1,507.990	288.763	91.105	55.212	—	21.787	39.684	—	—	58.023	2,062.564
1877	1,264.187	800.708	29.812	24.760	—	45.000	—	—	—	37.691	2,202.158
1878	712.278	1,381.139	52.172	19.980	—	40.000	—	—	—	14.563	2,220.132
1879	1,329.491	6,335.426	1.903	22.972	—	39.999	—	—	—	75.346	7,805.137
1880	3,113.379	4,129.045	132.485	9.820	—	100.000	—	—	398.520	73.732	7,956.931
1881	1,876.246	1,863.301	436.047	2.214	—	80.000	20.502	—	—	61.395	4,339.705
1882	2,801.950	3,977.474	1,187.455	13.128	—	100.000	28.045	—	24.800	57.984	8,190.836
1883	3,180.441	1,895.683	1,229.090	399	—	120.000	—	—	—	130.692	6,556.305
1884	3,509.031	1,944.265	416.393	27.331	—	274.707	—	—	—	102.306	6,274.033
1885	3,094.024	2,367.118	1,533.386	35.097	—	333.659	140.000	—	—	106.681	7,609.965
1886	3,266.987	1,426.163	919.846	54.000	—	300.000	149.597	—	—	196.807	6,313.400
1887	2,746.094	932.008	487.987	54.000	—	330.300	2.772	—	—	131.209	4,684.370
1888	2,479.384	901.872	386.230	54.000	60.000	300.000	—	—	—	200.000	4,381.486
1889	2,479.520	999.882	991.794	53.980	59.923	300.000	—	—	—	—	4,885.099
1890	2,592.298	1,323.354	997.524	54.000	49.992	114.000	—	—	—	70.000	5,201.168
1891	2,737.272	991.677	779.906	39.989	129.975	133.302	—	—	—	49.997	4,862.118
1892	2,921.765	1,500.000	660.000	16.000	50.000	140.000	99.994	—	—	—	5,387.759
1893	2,901.954	1,655.524	753.889	53.245	89.111	149.536	60.534	20.482	—	—	5,684.275
1894	5,097.827	3,058.551	788.202	49.040	119.726	215.379	305.618	81.931	—	—	9,716.274
1895	3,312.237	2,498.370	453.704	—	101.947	189.997	243.654	33.774	62.868	—	6,696.551
1896	3,905.407	3,421.730	514.781	349.840	126.947	279.725	268.102	119.499	431.531	—	9,417.562
1897	4,142.743	3,162.513	474.828	230.524	66.571	426.053	84.335	129.443	843.415	129.913	9,690.338
1898	6,956.416	4,061.154	708.533	—	147.883	552.481	101.346	193.124	149.382	214.558	13,084.877
1899	4,201.020	2,599.939	557.373	15.230	203.370	598.983	34.500	82.563	506.099	206.805	9,005.932
1900	3,784.047	2,800.077	528.563	12.346	204.376	405.459	12.672	94.308	152.538	261.888	8,256.274
1901	4,928.283	1,933.590	620.850	95.938	179.538	604.173	296.533	111.582	1.665	652.861	9,425.013
1902	3,863.807	1,664.189	342.379	14.356	139.485	209.297	89.244	44.947	—	906.632	7,274.336
1903	2,931.381	2,474.729	138.664	—	403.854	330.640	20.738	163.690	—	551.110	7,014.806
1904	3,427.285	1,506.997	119.021	9.080	331.642	451.052	42.007	290.523	—	508.268	6,885.875
1905	2,233.831	1,609.164	180.807	3.219	344.793	528.724	16.763	231.303	—	1,873.379	7,021.983
1906	3,973.071	1,530.818	650.942	—	369.266	510.729	13.142	189.851	—	658.757	7,896.576
1907	1,432.858	954.992	339.542	—	200.714	307.817	—	113.045	—	213.747	3,562.715
1908	3,743.535	1,524.442	133.790	—	444.663	679.222	11.811	128.812	—	480.239	7,146.514
1909	4,504.660	2,399.377	162.276	—	322.882	832.414	1.063	333.915	—	1,892.337	10,448.924
Összesen	124,247.262	78,601.091	18,642.624	1,788.663	4,332.049	10,810.720	2,714.577	2,362.792	2,570.818	11,546.878	257,612.479

1) A Bodrog és Tiszasos folyók szabályozási költségeivel.

5. A telekkönyvi birtokevek forgalma 1891-től 1909-ig.

Év; közjogi alkatrész	A birtokváltások													
	eseteinek száma						összes pénzértéke 1000 koronában							
	szerződés		Által		végrehajtás		haláleset		összesen ¹⁾		összesen			
	szám sz.	%	szám sz.	%	szám sz.	%	szám sz.	%	szám sz.	%	szám sz.	%		
Átlag 1891—1895	310.866	76.41	15.082	3.63	78.096	19.19	406.856	451.870	66.94	25.132	3.72	198.064	29.34	675.066
1899	360.942	72.25	19.930	3.99	116.283	23.27	499.615	499.878	62.43	35.503	4.43	265.249	33.14	800.430
1900	366.956	71.95	19.228	3.74	125.512	24.41	514.263	446.444	59.45	41.247	5.49	263.226	35.06	750.917
Átlag 1896—1900	347.309	73.98	18.220	3.88	101.602	21.63	469.774	489.510	63.40	36.553	4.78	246.020	31.87	772.083
1901	387.004	70.43	19.932	3.63	140.104	25.50	549.431	456.931	55.40	47.111	5.71	320.603	38.89	824.645
1902	402.734	71.13	21.121	3.73	139.953	24.71	566.209	486.970	59.66	60.963	7.47	268.312	32.87	816.245
1903	441.777	74.25	21.193	3.56	129.974	21.85	594.985	560.693	63.00	52.780	5.98	276.571	31.07	890.044
1904	440.873	75.01	19.178	3.26	125.928	21.43	587.705	601.696	66.70	39.986	4.43	260.422	28.87	902.104
1905	449.120	75.65	16.626	2.80	126.264	21.26	593.749	742.355	68.89	39.177	3.54	328.157	29.57	1,109.689
Átlag 1901—1905	424.301	73.35	19.610	3.89	132.440	22.89	578.427	569.729	62.71	48.003	5.28	290.813	32.01	908.545
1906	461.288	77.11	15.227	2.55	119.987	20.06	598.179	816.975	69.97	39.673	3.41	310.852	26.62	1,167.499
1907	469.730	78.13	14.467	2.41	115.598	19.22	601.301	864.911	74.18	32.357	2.78	263.651	23.04	1,165.919
1908	457.551	78.11	15.006	2.56	111.768	19.08	585.797	831.536	73.00	39.578	3.48	267.921	23.52	1,139.035
1909	450.109	77.39	16.638	2.86	113.426	19.50	581.812	967.384	73.48	48.661	3.70	300.431	22.82	1,316.476
1909-ben.														
Magyarország	414.076	77.01	16.122	3.00	107.528	19.99	537.726	923.430	73.79	48.134	3.85	279.881	22.36	1,251.445
H.-Szlavonországek	36.033	82.11	516	1.18	5.898	13.44	43.886	43.954	67.59	527	0.81	20.550	31.60	65.031

1) A horvát-szlavonországi házközösség-felosztási esetek befoglalásával, a melyek száma 1891—95. évek átlagában 2.812 (0.74%), 1899-ben 2.460 (0.46%), 1900-ban 2.567 (0.36%), 1896—1900 évek átlagában 2.643 (0.36%), 1901-ben 2.391 (0.44%), 1902-ben 2.421 (0.48%), 1903-ban 2.041 (0.34%), 1904-ben 1.786 (0.30%), 1905-ben 1.739 (0.30%), 1901—1905 évek átlagában 2.076 (0.37%), 1906-ban 1.697 (0.28%), 1907-ben 1.456 (0.24%), 1908-ban 1.472 (0.25%), 1909-ben 1.439 (0.25%).

6. A birtokost változtató telekkönyvi birtoktestek átlagos értéke 1896-tól 1909-ig.

Közjogi alkatrész	Szerző-	Végre-	Halál-	Mindz-	Szerző-	Végre-	Halál-	Mindz-	Szerző-	Végre-	Halál-	Mindz-
	dés	hajtás	eset	okok	dés	hajtás	eset	okok	dés	hajtás	eset	okok
folytán történt birtokváltozások átlagos értéke koronákban												
	Átlag 1896—1900.				Átlag 1901—1905.				1909-ben.			
Magyarország	1.177	1.654	2.002	1.383	1.387	2.468	2.262	1.632	2.230	2.986	2.603	2.327
Horv.-Szlavonországek	538	1.244	1.426	645	858	1.617	1.342	917	1.219	1.021	3.484	1.482
Magyarbirtalom	1.115	1.637	1.979	1.328	1.344	2.436	2.199	1.569	2.149	2.925	2.649	2.263

7. A telekkönyvi birtoktestek megterheltségében előfordult változások 1897-től 1909-ig.

Év; közjogi alkatrész	Új terhek keletkezése				Régi terhek megszüntetése			Az új és a megszüntetett terhek különbözete
	szerződések bekebelezése és igazolt előjegyzés által	végrehajtás utján való bekebelezés által	hagyatéki átszolgáltatás által	összesen	a hitelezők kielégítésére befolyt összeg elégtelensége miatt	a jognak más módon való megszüntetése által	összesen	
A változások eseteinek száma.								
1897	301.636	80.292	29.065	410.993	7.498	232.464	239.962	171.031
1898	293.408	84.666	33.411	411.485	9.537	215.553	225.090	186.395
1899	287.816	91.113	34.503	413.432	12.278	235.590	247.868	185.564
1900	295.683	92.021	35.701	423.405	4.938	246.269	251.207	172.198
1901	304.624	97.350	44.953	446.927	6.574	263.089	269.663	177.264
1902	319.499	95.753	43.198	458.450	8.147	309.313	317.460	140.990
1903	350.492	93.880	41.343	485.715	12.761	309.869	322.630	163.085
1904	379.598	86.376	37.785	503.759	18.024	313.295	331.319	172.440
1905	398.766	89.448	38.134	526.348	11.946	325.524	337.470	188.878
1906	387.430	86.897	34.735	509.062	11.614	316.210	327.824	181.238
1907	389.435	90.169	31.917	511.521	9.839	356.705	366.544	144.977
1908	421.949	114.159	31.958	568.066	15.951	334.016	349.967	218.099
1909	419.792	123.100	33.034	575.926	5.851	351.456	357.307	218.619
1909-ben.								
Magyarország	396.092	109.773	32.960	538.825	4.951	330.722	335.673	203.152
Horv.-Szlavonországek	23.700	13.327	74	37.101	900	20.734	21.634	15.487
A változások pénzürtéke ezer koronákban.								
1897	601.198	54.262	17.500	672.960	7.706	398.242	405.948	267.012
1898	602.829	49.945	14.312	667.086	11.179	441.804	452.783	214.303
1899	551.978	52.304	17.834	622.116	10.939	336.037	346.976	275.140
1900	588.973	75.084	14.369	678.426	8.435	340.744	349.179	329.247
1901	500.706	75.204	12.075	587.985	23.856	415.587	439.443	148.542
1902	567.955	71.029	14.763	653.747	27.149	432.466	459.615	194.132
1903	718.440	57.446	14.975	790.861	30.004	500.547	530.551	260.310
1904	729.726	49.614	11.086	790.426	21.116	556.657	577.773	212.653
1905	845.592	45.700	12.117	903.409	19.977	660.386	680.363	223.046
1906	796.129	45.134	14.274	855.537	16.892	608.544	625.436	230.101
1907	876.030	61.380	15.012	952.422	20.504	540.589	561.093	391.329
1908	888.700	74.152	16.871	979.723	19.024	586.758	605.782	373.941
1909	1,111.760	70.509	17.570	1,199.839	14.924	696.142	711.066	488.773
1909-ben.								
Magyarország	1,070.286	66.055	17.465	1,153.806	13.946	671.802	685.748	468.058
Horv.-Szlavonországek	41.474	4.454	105	46.033	978	24.340	25.318	20.715

8. Népies gazdasági oktatás az 1909. évben Magyarországon.

Sorszám	Előadások rendezésével megbizattak	Tanfolyamok			Gazdasági előadások					Kiszórt fizetek száma
		Gazdasági tanfolyamok	Házi ipari tanfolyamok	A tanfolyamokon résztvevők	Előadók	Előadások	Az előadásokon résztvevők	Melyek száma, melyekben gazdasági előadások tartattak		
								Megyék	Községek	
1	Gazdasági egyesületek, gazdakörök, vmegyei iparfejlesztő bizottságok ...	5	411	17.643	724	3.319	222.492	56	1.047	—
2	Gazdasági szaktanárok (22-en)	47	72	4.996	23	700	49.590	23	288	—
3	Földmivessiskolák	12	13	554	6	6	408	2	2	—
Összesen		64	496	23.193	753	4.025	272.490	81	1.337	—

9. A gazdasági tanintézetek az 1908/909. iskolai évben.

a) Főáttekintés intézetenkint.

Folyószám	Közjogi alkatrész; az intézetek megnevezése, jellege és székhelye	Az intézet alapítási éve	Az évfolyamok száma			A tanulóknak (tanfűtők) száma az 1908/9. iskolai évben			A tanulók száma az 1908/9. isk. év végén						
			rendesek	másfélék ¹⁾	összesen	rendesek	másfélék	összesen	1904-ben	1905-ben	1906-ban	1907-ben	1908-ban		
Magyarország.															
I. Gazdasági főiskolák.															
1	A selmezbányai m. kir. bányászati és erdészeti főiskola erdőmérnöki szakosztálya	1770	4	13	14 ²⁾	27	263	—	263	200	174	206	170	229	
2	M. kir. állatorvosi főiskola, Budapest	1878	4	10	28	38	259	2	261	405	371	403	368	288	
3	Debreczen	1868	2	11	13	82	1	83	76	79	79	125	111		
4	M. kir. gazdasági akadémiá*) { Kassa	1875	2	6	8	14	45	1	46	118	102	89	124	82	
5	{ Keszthely	1797	3	8	11	81	—	81	139	155	132	136	114		
6	{ Kolozsvár	1869	6	9	15	82	5	87	123	137	102	146	121		
7	{ Magyaróvár	1818	3	7	7	14	41	—	41	176	252	266	263	134	
	Gazdasági főiskolák összesen.....			47	85	132	853	9	862	1.237	1.270	1.307	1.332	1.079	
1	2. Női gazdasági tanintézet, Kassa	1906	4	6	11	17	53	—	53	—	—	Nem működött			20
3. Földmivésiskolák.															
a) Államiak.															
1	Ada (Bács-Bodrog vm.)	1884	2	5	—	26	—	26	20	21	26	22	22		
2	Aigyógy (gróf Kuun Kocsárd-féle, Hunyad vm.)	1891	2	7	—	44	—	44	50	45	44	57	55		
3	Békéscsaba	1896	2	5	—	24	—	24	26	29	22	20	26		
4	Brezsnóbánya	1900	2	8	—	28	—	28	29	28	27	26	28		
5	Csáková (Temes vm.)	1885	2	6	—	31	—	31	32	28	31	31	30		
6	Csiksztereda	1904	3	7	—	30	—	30	15	29	29	28	29		
7	Hódmező-Vásárhely	1896	2	5	—	25	—	25	26	30	28	28	32		
8	Jászberény	1896	2	5	—	24	—	24	29	32	27	24	25		
9	Karczag	1897	2	5	—	29	—	29	26	28	25	32	33		
10	Kecskemét	1885	2	4	—	27	—	27	30	31	25	28	32		
11	Kecskemét (nők részére)	1908	3	—	—	24	—	24	—	—	—	—	20		
12	Komárom	1898	2	5	—	35	—	35	31	33	29	33	36		
13	Lugos	1895	2	6	—	25	—	25	19	20	23	23	22		
14	Pápa	1893	2	6	—	41	—	41	40	39	34	39	43		
15	Rimaszombat	1882	2	6	—	26	—	26	29	33	25	26	28		
16	Szentimre (Kadarkút, Somogy vm.)	1886	2	5	—	42	—	42	32	58	29	31	36		
17	Szerbnagyszentmiklós (Kristóf-intézet)	1887	2	5	—	30	—	30	32	29	71	32	30		
18	Szilágysomlyó.....	1902	2	5	—	31	—	31	26	29	29	34	34		
	Együtt.....			98		542		542	492	542	524	514	561		
b) Községi és magánjellegűek, de állami kezelés alatt.															
19	Beszterce	1870	2	2	—	11	—	11	17	12	11	17	15		
20	Földvár (Brassó vm.)	1871	2	4	—	18	—	18	16	17	29	31	14		
21	Médgyes	1870	3	8	—	53	—	53	62	55	55	39	45		
22	Szabadka (Pálóc)	1898	2	5	—	27	—	27	21	26	28	24	29		
—	Szebenmegyei földmivés-tangazdaság, Nagyszeben.....	1888	1	—	—	—	—	—	7	7	7	7	—		
	Együtt.....			19		109		109	123	117	130	118	103		
c) Magánjellegű.															
23	Csákvár (gr. Eszterházy M. Móricz-féle, Fejér vm.)	1891	2	7	—	20	—	20	21	20	21	22	21		
	Földmivésiskolák összesen.....			124		671		671	636	679	675	654	685		
4. Vinczellériskolák és szőlőszeti tanfolyamok.															
1	M. kir. vinczellériskola, Biharódszeg	1870	2	3	—	28	—	28	26	27	26	24	29		
2	» » » Eger	1897	2	3	—	14	—	14	31	23	20	18	24		
3	» » » Kecskemét	1901	1	1	—	39	—	39	36	39	39	38	37		
4	» » » Ménés (Arad vm.).....	1881	1	3	—	20	—	20	26	25	26	18	21		
5	» » » Nagyenyed	1881	3	3	—	18	—	18	24	23	21	27	23		
6	» » » Pozsony	1884	2	4	—	33	—	33	40	30	26	28	30		
7	» » » Tapolca (Zala vm.)	1892	1	4	—	22	—	22	34	32	31	23	23		
8	» » » Tarcal (Zemplén vm.)	1872	1	4	—	19	—	19	18	15	12	13	14		
—	Államilag segélyezett községi vinczellériskola, Pécs	1896	1	—	—	—	—	—	11	13	13	12	12		
9	M. kir. felsőbb szőlőszeti és borgazdasági tanf., Budapest ..	1892	1	10	—	11	—	11	10	11	13	7	15		
10	» » pinczesteri tanfolyam, Budafok	1901	1	4	—	20	—	20	17	11	16	17	13		
	Vinczellér- és szőlőszeti iskolák összesen.....			39		224		224	273	254	243	225	241		
5. Egyéb gazdasági tanintézetek.															
1	M. kir. vízmesteri iskola, Kassa	1879	1	6	—	48	—	48	35	33	37	35	35		
2	» Balogh Vilmos* m. kir. hegyvidéki tejmunkásképző-iskola Alsóverecské (Bereg vm.)	1903	1	1	—	16	—	16	6	12	11	13	14		
3	M. kir. tejmunkásképző-iskola, Kisbér (Komárom vm.)	1902	1	2	—	15	—	15	8	6	11	7	11		
—	» » tejjgazdasági munkásképző-iskola, Nagyszécsény (Nógrád vm.).....	1897	1	—	—	—	—	—	8	8	8	8	—		
4	M. kir. tejjgazdasági szakiskola, { kezelői tanfolyam .....} Sárvár (Vas vm.) { üzletvezetői tanfolyam	1890	2	6	—	22	—	22	25	20	20	19	19		
5	M. kir. erdőfőri szakiskola { Görögyszentimre (Maros-Torda vm.)	1892	2	4	—	49	—	49	49	50	50	46	49		
6	{ Királyhalom (Szeged)	1893	2	2	—	24	—	24	22	24	22	24	23		
7	{ Liptóújvár	1886	2	2	—	40	—	40	50	44	50	46	48		
8	{ Vadászerdő (Temes vm.).....	1885	2	5	—	52	—	52	40	37	38	37	40		
9	M. kir. kertészeti tanintézet, Budapest { kertészkepző-tanfolyam	1894	3	9	—	18	—	18	45	42	57	46	39		
—	{ kertészsegédi-tanfolyam	1894	2	7	—	10	—	10	10	10	10	11	20		
—	M. kir. kertmunkásiskola, Baja.....	1899	2	—	—	—	—	—	10	10	10	7	4		
—	M. kir. kertmunkásiskola, Lőcse	1897	2	—	—	—	—	—	9	9	8	4	7		

¹⁾ Rendkívüli, magán- és segédtanárok, helyettesek, tanársegédek, adjunktusok, tanítók és előadók. — ²⁾ Ezek közül 7 rendes és 10 másféle tanár a főiskola bányászati ágazatán is tanított. — ³⁾ Ezt a jegyzetet lásd a 12. lapon. — ⁴⁾ Helyette 1910. febr. 1-jén kertészsegédi-iskola nyílt meg.

9. A gazdasági tanintézetek az 1908/909. iskolai évben.

a) Főttekintés intézetenkint.

Folyószám	Közjogi alkatrész ; az intézetek megnevezése, jellege és székhelye	Az intézet alapítási éve	Az évfolyamok száma	A tanárok (tanítók) száma az 1908/9. iskolai évben			A tanulók száma az 1908/9. isk. év végén			A tanulók száma az iskolai év végén				
				rendesek	mástfélék	összesen	rendesek	mástfélék	összesen	1904-ban	1905-ben	1906-ban	1907-ben	1908-ban
Egyéb gazdasági tanintézetek. (Folytatás.)														
—	M. kir. kertmunkásiskola, Nagybecskö (Máramaros vm.).....	1897	2	Megszűnt			Megszűnt			9	8	9	8	3
—	» » » Torda	1898	2	Megszűnt			Megszűnt			12	10	8	8	19
10	» » » méhészeti gazdaság, Gödöllő	1901	2	3	13	—	13	10	12	12	6	—	5	
11	Baromfityényszító munkásnöket képző m. kir. iskola, Gödöllő	1897	1	2	—	—	2	10	12	7	11	11	11	
12	Szabó József-féle kisebb magyar gazdasági iskola, Torda.....	1906	2	4	—	—	4	—	—	—	24	22	22	
	Egyéb gazdasági tanintézetek összesen.....	—	—	53	340	—	340	358	347	368	355	369	369	
	Gazdasági tanintézetek összesen.....	—	—	365	2.141	9	2.150	2.504	2.550	2.593	2.566	2.394	2.394	
Horvát-Szlavonországek.														
1	Kir. orsz. mezőgazdasági és erdészeti tanintézet, Körös	1860	2	15	16	3	19	16	26	41	32	20	20	
2	» » földmivesiskola, Körös	1860	2	5	7	—	7	5	7	17	9	9	9	
3	» » » Pozsega	1884	2	6	27	—	27	26	26	21	22	23	23	
4	» » » szőlészeti és gyümölcskertészeti iskola, Petrinja Zagráb vm.).....	1893	2	2	10	—	10	11	9	6	3	3	3	
5	Kir. rsz. szőlészeti tanfolyam, Bozjakovina (Zagráb vm.) ...	1897	2	1	9	—	9	25	31	28	10	18	18	
6	» » tejjgazdasági tanfolyam Bozjakovina (Zagráb vm.) ...	1897	2	2	5	—	5	8	9	11	6	5	5	
7	» » patkoló-tanfolyam, Zagráb.....	1886	2	3	43	18	61	67	72	51	54	67	67	
	Összesen.....	—	—	34	117	21	138	158	180	175	136	145	145	
	Magyarbirodalom összesen.....	—	—	399	2.258	30	2.288	2.662	2.730	2.768	2.702	2.539	2.539	

b) A rendes tanulók részletezése anyanyelv és hitfelekezeti szerint.

Folyószám	Közjogi alkatrész ; az intézetek megnevezése, jellege és székhelye	A rendes tanulók száma az iskolai év végén ¹⁾	A rendes ¹⁾ tanulók anyanyelve							A rendes ¹⁾ tanulók hitfelekezete								
			magyar	német	tót	oláh	ruthén	horvát	szorb	egyéb	latin sz. kath.	görög-református	agostai hitv. ev.	görög-keleti	unitárius	izraelita	egyéb	
Magyarország.																		
I. Gazdasági főiskolák.																		
1	A selmeczbányai m. kir. bányászati és erdészeti főiskola erdőmérnöki szakosztálya	263	236	3	8	6	—	10	—	—	166	9	26	38	2	4	—	—
2	M. kir. állatorvosi főiskola, Budapest	259	227	17	1	8	—	3	2	1	100	27	33	2	2	2	81	—
3	M. kir. gazdasági akadémia { Debreczen Kassa..... Keszthely	82	82	—	—	—	—	—	—	—	47	3	16	2	1	—	13	—
4		82	81	1	—	—	—	—	—	—	34	—	3	5	1	—	2	—
5		81	81	—	—	—	—	—	—	—	63	—	4	10	—	—	4	—
6		82	79	1	—	2	—	—	—	—	38	—	27	9	2	6	—	—
7	Magyaróvár	41	41	—	—	—	—	—	—	29	—	2	6	1	—	3	—	—
	Összesen.....	853	789	22	9	16	—	13	3	1	477	20	105	103	33	12	103	—
	%-ban.....	100%	92%	2%	1%	1%	—	1%	0%	0%	55%	2%	12%	12%	3%	1%	12%	—
1	2. Női gazdasági tanintézet Kassa	53	53	—	—	—	—	—	—	—	48	—	5	5	—	—	—	—
3. Földmivesiskolák.																		
1—18	a) Államiak	542	473	23	18	21	—	—	6	1	235	9	165	31	30	4	18	—
19—23	b)–c) Községi és magánjellegűek	129	43	82	—	—	—	—	2	2	26	2	13	81	—	2	5	—
	Együtt.....	671	516	105	18	21	—	—	8	3	311	11	178	112	30	6	23	—
	%-ban.....	100%	76%	15%	2%	3%	—	—	1%	0%	46%	1%	26%	16%	4%	0%	3%	—
1—10	4. Vinczellériskolák és szőlészeti tanfolyamok. ...	224	213	6	2	3	—	—	—	—	121	11	76	13	1	2	—	—
5. Egyéb gazdasági tanintézetek.																		
1	M. kir. vízmesteri iskola, Kassa	48	37	9	1	1	—	—	—	—	34	—	7	5	2	—	—	—
2—4	» » tejjgazdasági szakiskolák	53	41	9	2	—	1	—	—	—	35	2	11	3	1	—	—	—
5—8	» » erdőéri szakiskolák	165	135	9	5	15	—	—	1	—	128	1	14	7	15	—	—	—
9	M. kir. kertészeti (kertészsképző tanfolyam tanintézet, Budapest (kertészsegédi tanfolyam	18	18	—	—	—	—	—	—	—	9	1	5	1	—	—	1	—
10	M. kir. méhészeti gazdaság, Gödöllő	10	10	—	—	—	—	—	—	—	6	—	1	3	—	—	—	—
11	Baromfityényszító munkásnöket képző m. kir. iskola, Gödöllő	13	12	1	—	—	—	—	—	—	8	—	5	—	—	—	—	—
12	Szabó József-féle kisebb magy. gazd. isk., Torda	12	12	—	—	—	—	—	—	—	10	—	2	—	—	—	—	—
	Összesen.....	21	21	—	—	—	—	—	—	—	2	—	12	—	—	7	—	—
	Gazdasági tanintézetek mindössze.....	340	296	28	8	16	—	1	—	1	232	4	57	19	19	8	1	—
	%-ban.....	2.279	1.857	161	37	56	—	1	18	12	4.118	46	421	252	83	28	127	—
	%-ban.....	100%	86%	7%	1%	2%	—	0%	0%	0%	55%	2%	19%	11%	3%	1%	6%	—
Horvát-Szlavonországek.																		
1	Kir. orsz. mezőgazd. és erdészeti tanintézet, Körös	19	—	—	—	—	—	18	—	1	11	8	—	—	—	—	—	—
2—3	» » földmivesiskolák	34	—	—	—	—	—	27	7	—	27	—	—	—	—	7	—	—
4—5	» » szőlészeti és kertészeti iskolák	19	—	—	—	—	—	14	5	—	14	—	—	—	5	—	—	—
6	» » tejjgazd. tanf., Bozjakovina (Zagráb vm.)	5	—	—	—	—	—	5	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—
7	» » patkoló tanfolyam, Zagráb	61	2	3	—	—	—	47	6	3	55	—	—	—	6	—	—	—
	Összesen.....	138	2	3	—	—	—	111	18	4	112	8	—	—	18	—	—	—
	Magyarbirodalom összesen.....	2.279	1.859	164	37	56	—	1	124	30	81.296	54	421	252	101	28	127	—

¹⁾ Horvát-Szlavonországekban a nem rendes tanulók számával együtt.

9. A gazdasági tanintézetek az 1908/909. iskolai évben.

c) A gazdasági főiskolák részletesen.

A gazdasági főiskolák megnevezése	Tiszti és tanszemélyzet																A gazdaságot megtekintette					
	legzető és rendszeres tanár	rendkívüli tanár	magántanár és előadó	helyettes és segédtanár	tanszékvezető és adományszócska	tanító és gyakorlati vezető	tanító	könyvtáros	össztörlő és gyakorlati tanítók	intéző	titkár	orvos	gondnok	főkezelő	intéző	könyvtár-segéd	irodatiszt	napidíjas irnok	összesen	gazda	nem gazda	Az esetek száma, melyekben az intézetbe véleményért fordultak
A selmezbányai bány. és erdészeti főiskola erdőmérnöki szakosztálya	13	—	—	—	10	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	1	—	—	32	—	—	—
M. kir. állatorvosi főiskola, Budapest	10	1	7	3	15	9	—	7	—	1	—	—	1	—	—	1	—	50	—	—	148	
M. kir. gazdasági akadémia	Debreczen	2	6	1	1	3	—	3	—	1	1	—	1	—	—	—	—	19	31	134	54	
	Kassa	6	3	1	—	—	—	3	—	1	1	—	1	—	—	—	—	20	91	63	10	
	Keszthely	3	4	—	4	—	—	—	—	1	1	—	1	—	—	—	—	16	170	460	31	
	Kolozsvár	6	3	2	1	3	—	—	—	1	1	—	1	—	—	—	1	21	11	71	65	
	Magyaróvár	7	1	2	4	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	1	—	1	18	148	36	167
Összesen.....	47	18	15	15	33	4	—	17	1	7	4	—	6	1	1	3	4	176	451	764	475	

A gazdasági főiskolák megnevezése	A rendes hallgatók száma az iskolai év végén	A rendes hallgatók száma az iskolai év végén				Az I. évfolyamra felvett rendes hallgatók közül	Az I. évfolyamra felvett rendes hallgatók közül							A rendes hallgatók iskolavégli létszámából az isk. év elején						
		az I. évfolyamon ¹⁾	a II.	a III.	a IV.		összes száma	tudomány-egyetemi	műegyetemi	gazdász	Egyösszerészli	tanítói	gimnáziumi	reáliskolai	kereskedelmi iskolai	16-19	20-24	25-30		
							oklevéllel bírt							érettségi bizonyítvánnyal bírt			éves volt			
A selmezbányai bány. és erdészeti főiskola erdőmérnöki szakosztálya	263	82	68	49	64	32	—	—	—	—	—	—	65	17	—	—	—	25	213	25
M. kir. állatorvosi főiskola, Budapest	259	66	60	54	79	66	—	—	—	—	—	—	57	9	—	—	3	63	191	5
M. kir. gazdasági akadémia	Debreczen	82	23	22	37	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27	49	6
	Kassa	45	13	10	22	—	—	—	—	—	—	—	8	5	—	—	—	13	28	4
	Keszthely	81	23	20	38	—	—	—	—	—	—	—	—	20	3	—	—	5	73	3
	Kolozsvár	82	30	23	29	—	—	—	—	—	—	—	—	19	11	—	—	4	73	5
	Magyaróvár	41	23	18	—	—	23	1	—	—	—	—	—	17	5	—	—	10	30	1
Összesen.....	853	260	221	229	143	267	1	—	—	—	—	—	186	77	3	—	—	147	657	49

A gazdasági főiskolák megnevezése	A rendes hallgatók száma, a kiknek szülője										Az oklevelet, ill. végbizonysítványt nyert														
	östermelő					iparforgalmi					A 400-800 korona állami					A 100-300 korona állami					A magán				
	birtokos vagy bérlő	tisztviselő	egyéb segéd-személy	önálló	tisztviselő	egyéb segéd-személy	köznevelésben v. szabad foglalkozást (értelmiség)	egyéb foglalkozást	önálló hallgató	szülője	szülője	szülője	szülője	szülője	szülője	szülője	szülője	szülője	szülője	szülője	szülője	szülője	szülője		
A selmezbányai bány. és erdészeti főiskola erdőmérnöki szakosztálya	27	36	24	20	23	14	49	62	3	30	3	12	51	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
M. kir. állatorvosi főiskola, Budapest	34	11	12	130	12	—	33	27	—	65	—	5	73	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
M. kir. gazdasági akadémia	Debreczen	23	7	1	5	4	1	24	13	—	—	6	2	37	9	—	—	—	—	—	13	1	12		
	Kassa	12	6	—	2	1	1	18	4	1	—	6	4	22	3	1	—	—	—	—	6	—	12		
	Keszthely	26	14	—	4	3	—	26	7	1	—	6	5	37	5	3	—	—	—	—	24	—	5		
	Kolozsvár	23	9	—	10	—	—	31	9	—	3	—	—	17	1	1	—	—	—	—	7	—	4		
	Magyaróvár	12	—	—	6	—	—	15	8	—	—	8	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Összesen.....	162	83	37	177	48	16	196	129	5	98	29	30	235	18	5	2	—	—	—	50	1	16	19		

¹⁾ Jegyzetet lásd a 12. lapon.

10. Gazdasági tanfolyamok és tanulmányi kirándulások 1909-ben Magyarországon.

Az intézetek megnevezése jellege és székhelye	A mezőgazdasági						A tanfolyamokon részt vett						Tanulmányi kirándulások az intézetet fölkeresve			
	A mezőgazdasági	A kertészet	A mezőgazdasági tanítói (szőlő, közeli szőlőgyárakat)	A mezőgazdasági házi ipari	A patkoló	Az egyéb	A tanfolyamokon részt vett	A tanfolyamokon részt vett	A tanfolyamokon részt vett	A tanfolyamokon részt vett	A tanfolyamokon részt vett	A tanfolyamokon részt vett				
M. kir. állatorvosi főiskola, Budapest	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	39	11	—
M. kir. gazdasági akadémia	Debreczen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Kassa	1	—	1	—	—	—	—	23	44	78	—	—	—	—	—
	Keszthely	—	1	—	—	—	—	—	—	—	24	—	—	—	—	—
	Kolozsvár	1	1	—	—	—	—	—	—	51	—	—	—	—	—	—
	Magyaróvár	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	92
Összesen.....	2	2	2	—	1	1	—	—	23	95	102	2	39	106	177	
Állami földművesiskolák	12	—	—	—	13	—	—	—	—	—	290	264	—	—	285	
Megyei, közs., magán földm. iskolák	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	20	—	—	—	—	
Összesen.....	12	—	—	—	13	1	—	—	—	—	310	264	—	—	285	
Mindössze.....	14	2	2	—	13	2	—	—	23	95	412	266	39	106	462	

11. A gabonaneműek átlagos ára a budapesti árú- és értéktőzsde jegyzései szerint
1909. januártól 1910. júliusig.

a) Búza.

Év, hónap	Minőség szerint													
	76-78		79	80		81		76-78		79	80		81	
	kilogrammos jegyeztetett métermázsánként													
	koronától	koronáig	koronától	koronáig	koronától	koronáig	koronától	koronáig	koronától	koronáig	koronától	koronáig	koronától	koronáig
	Bánsági				Tiszavidéki				Pestvidéki					
1909. január	25 ⁴³	25 ⁸⁸	25 ⁷⁸	26 ¹⁸	25 ⁶⁸	26 ²⁸	—	—	25 ⁵³	26 ⁰⁰	25 ⁸⁸	26 ²⁸	25 ⁹⁸	26 ²⁸
február	26 ¹⁵	26 ⁶³	26 ⁴⁸	26 ⁹²	26 ⁶⁷	27 ⁰⁷	—	—	26 ⁵⁸	26 ⁷⁴	26 ⁵³	27 ⁰²	26 ⁷³	27 ⁴⁴
márczius	27 ¹⁵	28 ³³	28 ⁰⁵	28 ⁷¹	28 ³¹	28 ⁸¹	—	—	27 ⁸¹	28 ²¹	28 ⁷¹	28 ³⁶	28 ⁸¹	—
április	28 ⁰⁹	29 ²¹	29 ¹⁰	29 ⁷¹	29 ³³	29 ⁸¹	—	—	28 ⁷⁷	29 ⁰⁸	29 ²³	29 ⁷¹	29 ⁴⁰	29 ⁹¹
május	29 ²⁷	30 ⁷⁶	30 ⁷⁶	31 ³³	30 ⁹⁶	31 ³⁸	—	—	29 ⁸⁶	30 ⁸⁷	30 ²³	30 ⁰¹	30 ²⁸	—
június	32 ³³	32 ⁸³	32 ⁷³	33 ²⁹	33 ⁰²	33 ³⁸	—	—	32 ²⁸	32 ⁹⁸	32 ⁸⁸	33 ⁰⁰	33 ⁰⁷	33 ⁴⁶
július	30 ⁹¹	31 ⁴⁶	31 ³⁸	31 ⁸⁷	31 ⁷¹	32 ⁰⁷	—	—	31 ⁰⁸	31 ⁶⁴	31 ³⁸	32 ⁰⁰	31 ⁷⁶	32 ¹⁹
augusztus	28 ⁹⁸	29 ⁵⁸	29 ⁷⁰	29 ⁹⁰	29 ³³	29 ⁹⁴	—	—	28 ²¹	28 ⁰⁵	28 ⁰⁴	29 ⁰⁵	28 ⁵⁸	29 ²⁸
szeptember	27 ⁸¹	28 ¹⁸	28 ²⁷	28 ³³	28 ⁴⁷	28 ⁸³	—	—	27 ⁸⁴	28 ¹⁸	28 ²⁶	28 ⁴⁷	28 ⁸⁷	—
október	28 ⁷⁸	29 ⁰⁷	29 ¹³	29 ⁴¹	29 ³⁸	29 ⁶⁸	—	—	28 ⁷⁵	29 ¹⁰	29 ¹⁸	29 ⁶⁰	29 ⁷⁶	—
november	28 ⁵⁷	28 ⁸⁷	28 ⁹⁴	29 ²¹	29 ¹⁴	29 ⁴¹	—	—	28 ⁵⁸	29 ⁰⁴	29 ⁰⁴	29 ⁴⁴	29 ¹⁴	29 ⁵¹
december	28 ⁰⁷	28 ⁴⁰	28 ⁴⁸	28 ⁸⁰	28 ⁶⁵	28 ⁹⁵	—	—	28 ¹⁰	28 ⁴⁴	28 ⁴⁸	28 ⁸⁸	28 ⁶³	29 ⁰⁵
1910. január	28 ⁰⁷	28 ³⁸	28 ³⁴	28 ⁷⁸	28 ⁶¹	29 ⁰¹	—	—	28 ⁰⁸	28 ³⁴	28 ³⁴	29 ⁰⁸	29 ⁰¹	29 ⁴⁴
február	28 ³⁰	28 ⁶⁸	28 ⁶⁸	28 ⁸⁸	28 ⁸⁸	29 ¹⁸	—	—	28 ²⁸	28 ⁷³	28 ⁶⁸	28 ⁸⁸	28 ⁸⁸	29 ¹⁸
márczius	27 ⁴⁸	27 ⁷⁴	27 ⁷³	28 ¹⁸	28 ⁰⁰	28 ³⁸	—	—	27 ⁵⁸	27 ⁷³	27 ⁷⁸	28 ¹⁸	28 ⁰⁸	28 ³⁴
április	25 ⁷⁴	25 ⁶⁸	25 ⁹¹	26 ²⁴	—	—	—	—	25 ⁸¹	26 ⁰⁴	26 ⁰⁴	26 ³³	26 ³³	26 ⁵⁸
május	23 ⁶⁷	23 ⁶⁸	23 ⁶⁷	24 ¹¹	—	—	—	—	23 ¹⁸	23 ³³	23 ³⁷	24 ¹⁷	24 ¹⁷	24 ⁴²
június	22 ³⁰	22 ⁷¹	22 ⁸⁸	23 ¹⁶	23 ³⁸	23 ⁴⁷	—	—	22 ²⁸	22 ⁶⁹	22 ⁶⁸	23 ³⁹	23 ³⁸	23 ⁵¹
július	20 ¹²	20 ⁸⁷	20 ⁴⁸	20 ⁸⁷	20 ⁶⁸	21 ⁰²	—	—	20 ³⁸	20 ⁸⁰	20 ⁷⁸	21 ²¹	21 ²¹	21 ³⁶
Átl. 1909. jan.—decz.	28 ⁴⁸	29 ³³	28 ⁹⁰	29 ³⁴	29 ¹¹	29 ⁴⁸	—	—	28 ⁵³	29 ⁰⁰	28 ⁰⁷	29 ⁴⁸	29 ¹⁴	29 ⁶⁹
» 1909. VIII.—1910. VII.	26 ⁴⁹	26 ⁸³	26 ⁸⁶	27 ¹⁶	27 ⁴⁰	27 ⁸⁶	—	—	26 ⁵⁸	26 ⁸⁷	26 ⁹¹	27 ⁸²	27 ¹⁶	27 ⁴⁶
	Fejérmegyei				Bácskai				Búza általában					
1909. január	25 ⁸⁰	25 ⁷⁸	25 ⁶⁸	26 ⁰⁸	25 ⁸⁰	26 ¹⁸	—	—	25 ⁴⁷	26 ⁰⁰	25 ⁸⁸	26 ²⁸	—	—
február	26 ⁰⁸	26 ⁴⁸	26 ³⁸	26 ⁷⁸	26 ³⁷	26 ⁶⁸	—	—	26 ²¹	26 ⁷⁸	26 ⁷⁴	26 ⁹⁸	—	—
márczius	27 ⁰⁷	28 ¹⁴	27 ⁹⁶	28 ⁴¹	28 ²¹	28 ⁶⁸	—	—	27 ⁸¹	28 ²⁸	28 ¹¹	28 ⁷¹	—	—
április	28 ⁸⁰	29 ⁰⁸	29 ⁰⁰	29 ⁴¹	29 ²⁵	29 ⁶⁸	—	—	28 ⁷⁴	29 ²⁸	29 ¹⁸	29 ⁷¹	—	—
május	29 ⁰⁸	29 ⁵⁸	29 ⁵⁸	29 ⁸⁸	29 ⁷⁸	30 ¹⁸	—	—	29 ¹⁶	29 ⁸⁸	29 ⁷⁸	30 ²⁸	—	—
június	32 ⁰⁸	32 ⁵⁸	32 ⁶¹	32 ⁹⁸	32 ⁸⁸	33 ³⁰	—	—	32 ²⁸	32 ⁹⁸	32 ⁸⁸	33 ³⁰	—	—
július	30 ⁷⁸	31 ²⁹	31 ²⁵	31 ⁶¹	31 ⁶⁸	31 ⁸⁸	—	—	30 ⁹⁶	31 ⁵⁸	31 ⁴⁶	31 ⁸⁷	—	—
augusztus	28 ¹²	28 ⁴⁴	28 ⁴⁴	28 ⁷¹	28 ⁶⁸	29 ⁰¹	—	—	28 ¹⁰	28 ⁶⁸	28 ⁶³	29 ⁰⁴	—	—
szeptember	27 ⁶⁴	27 ⁹⁴	28 ⁰⁷	28 ³⁰	28 ²⁷	28 ⁶⁷	—	—	27 ⁸¹	28 ¹⁸	28 ²⁸	28 ⁷⁶	—	—
október	28 ⁵⁸	28 ⁹⁷	29 ⁰⁰	29 ³⁸	29 ¹⁸	29 ⁵⁶	—	—	28 ⁵⁸	29 ¹⁰	29 ¹³	29 ⁵⁶	—	—
november	28 ⁴⁴	28 ⁸⁶	28 ⁸⁴	29 ¹⁶	29 ⁰⁴	29 ⁴¹	—	—	28 ³⁸	28 ⁹¹	28 ⁹⁰	29 ²⁸	29 ¹³	29 ⁴⁶
december	27 ⁰⁸	27 ⁴⁰	27 ⁵⁸	27 ⁹⁰	27 ⁸⁵	28 ⁰⁸	—	—	27 ⁰⁸	27 ⁴⁸	27 ⁴⁸	28 ⁸⁸	28 ⁶⁸	28 ⁹⁸
1910. január	28 ⁰⁷	28 ⁰⁶	28 ¹⁶	28 ⁵⁸	28 ⁴⁴	28 ⁷⁶	—	—	28 ⁸¹	29 ¹⁹	29 ³⁴	29 ⁷⁴	—	—
február	27 ¹⁹	28 ³⁸	28 ⁴⁶	28 ⁸⁶	28 ⁷⁶	29 ⁰⁶	—	—	28 ⁰⁸	28 ⁴⁸	28 ⁵⁸	28 ⁹⁸	29 ³⁸	29 ¹⁸
márczius	27 ¹⁰	27 ⁶⁴	27 ⁶⁸	28 ⁰⁸	27 ⁹⁰	28 ³⁴	—	—	27 ³⁰	27 ⁶¹	27 ⁷⁸	28 ¹⁰	—	—
április	25 ⁶²	25 ⁷¹	25 ⁸⁴	26 ¹⁴	26 ²⁴	26 ⁴⁴	—	—	25 ⁶¹	25 ⁸⁰	26 ⁰⁴	26 ³⁴	—	—
május	23 ⁴⁴	23 ⁶⁸	23 ⁷⁷	24 ⁰⁷	24 ¹⁸	24 ²⁷	—	—	23 ⁵²	23 ⁸¹	23 ⁹⁷	24 ²⁷	—	—
június	22 ⁰⁷	22 ⁴⁸	22 ⁵⁸	23 ⁰⁰	22 ⁵⁹	23 ²³	—	—	22 ²⁸	22 ⁶⁸	22 ⁹⁸	23 ²⁸	—	—
július	20 ¹²	20 ³⁸	20 ⁴⁸	20 ⁸⁷	20 ⁶⁸	21 ⁰²	—	—	20 ³⁴	20 ⁷¹	20 ⁷³	21 ²¹	—	—
Átl. 1909. jan.—decz.	28 ³⁵	28 ⁷⁸	28 ⁷⁶	29 ¹¹	28 ⁸⁸	29 ³⁸	—	—	28 ⁴⁶	28 ⁹⁶	28 ⁹⁶	29 ³⁸	—	—
» 1909. VIII.—1910. VII.	26 ⁸¹	26 ⁶⁸	26 ⁷²	27 ⁰⁸	26 ⁹⁸	27 ³⁰	—	—	26 ⁸⁸	26 ⁷⁶	26 ⁹¹	27 ³⁰	—	—

b) Egyéb gabonaneműek métermázsánként.

Év, hónap	R o z s				Á r p a ¹⁾				Z a b ²⁾		K á p o s z t a r e p c z e		K ö l e s	
	elsőrendű		középmínőségű		elsőrendű		másodrendű							
	koronától	koronáig	koronától	koronáig	koronától	koronáig	koronától	koronáig	koronától	koronáig	koronától	koronáig	koronától	koronáig
1909. január	19 ⁰¹	20 ¹¹	19 ⁸¹	19 ⁹¹	16 ⁵⁴	16 ⁷⁴	16 ⁰⁴	16 ³⁴	17 ¹¹	17 ⁸¹	—	—	—	—
február	20 ²⁹	20 ⁴⁸	20 ¹⁸	20 ³⁸	17 ⁰²	17 ²⁷	16 ⁵²	16 ⁸²	17 ³⁸	18 ¹¹	—	—	—	—
márczius	20 ⁷⁷	20 ⁸⁹	20 ⁵⁹	20 ⁷⁰	17 ⁷⁵	17 ⁹⁶	17 ³⁸	17 ⁶⁸	17 ⁷⁷	18 ³⁰	—	—	—	—
április	19 ³⁸	20 ¹⁹	19 ⁷⁹	19 ⁸²	17 ⁸⁸	18 ⁰⁸	17 ⁴⁸	17 ⁷⁸	17 ⁷⁴	18 ⁴¹	—	—	—	—
május	20 ⁰⁸	20 ²⁸	19 ⁸⁵	19 ⁹⁷	17 ⁸⁸	18 ⁰²	17 ⁴²	17 ⁷²	17 ⁶⁴	18 ³⁸	—	—	—	—

1) Takarmányárpa. — 2) Elsőrendű és középmínőségű egybefoglalva.

11. A gabonaneműek átlagos ára a budapesti árú- és értéktőzsde jegyzései szerint 1909. januártól 1910. júliusig.

b) Egyéb gabonaneműek métermázsánként.

Év, hónap	Rozs				Árpa ¹⁾				Zab ²⁾		Káposzta-repce		Köles	
	elsőrendű		középmínőségű		elsőrendű		másodrendű		koronától	koronáig	koronától	koronáig	koronától	koronáig
	koronától	koronáig	koronától	koronáig	koronától	koronáig	koronától	koronáig						
1909. június.....	20 ⁷⁵	20 ⁶⁰	20 ³⁰	20 ⁶⁶	17 ⁶⁷	17 ⁶¹	17 ¹⁷	17 ⁴⁷	18 ⁰⁶	19 ¹⁹	—	—	—	—
július.....	20 ¹⁴	20 ⁶⁷	19 ⁷⁵	19 ⁸²	17 ¹⁰	17 ⁶⁰	16 ²⁹	16 ⁶¹	18 ⁰⁷	19 ⁸³	27 ²⁵	27 ⁷⁶	—	—
augusztus.....	19 ²¹	19 ⁴⁸	19 ¹¹	19 ³²	15 ⁰²	15 ³⁹	14 ⁰⁶	15 ⁰⁸	15 ²²	16 ⁰⁰	27 ⁰⁰	27 ⁵⁴	—	—
szeptember.....	19 ⁰⁴	19 ²⁶	18 ⁸⁴	18 ⁹⁴	14 ⁵⁰	14 ⁵⁰	14 ⁵⁰	14 ⁵⁰	14 ⁶⁵	15 ⁶³	26 ⁴³	27 ⁴⁴	—	—
október.....	19 ⁶⁰	19 ⁶⁶	19 ⁴⁰	19 ⁵⁰	14 ⁶⁵	14 ⁸⁸	14 ³⁰	14 ⁵¹	15 ³⁶	15 ⁹¹	26 ³⁵	27 ³⁰	—	—
november.....	19 ⁶⁹	19 ⁰³	19 ⁴⁹	19 ⁸⁹	14 ⁴⁸	14 ⁶⁷	14 ¹⁴	14 ⁵⁸	15 ²¹	15 ⁰⁵	—	—	—	—
december.....	19 ³²	19 ⁴⁹	19 ¹²	19 ³²	14 ²⁹	14 ³⁹	13 ⁰⁰	14 ¹⁹	15 ⁰⁰	15 ⁹⁴	—	—	—	—
1910. január.....	19 ⁴⁶	19 ⁶⁰	19 ²⁶	19 ³⁶	14 ²⁰	14 ³⁰	13 ⁰⁰	14 ¹⁰	15 ⁵⁷	15 ⁸⁷	—	—	—	—
február.....	18 ⁷³	18 ⁸³	18 ⁸²	18 ⁶²	14 ⁰⁷	14 ¹⁷	13 ⁷⁷	13 ⁹⁷	15 ⁴³	15 ⁷³	—	—	—	—
márczius.....	17 ⁴⁹	17 ⁶⁹	17 ³⁷	17 ⁴⁷	13 ¹⁰	13 ²⁰	12 ⁸⁰	13 ⁰⁰	15 ⁰¹	15 ⁴⁵	—	—	—	—
április.....	17 ⁰³	17 ¹⁶	16 ⁸⁸	17 ⁰¹	12 ⁶⁸	12 ⁶⁸	12 ⁶⁸	12 ⁷⁸	14 ⁷²	15 ¹²	—	—	—	—
május.....	16 ²⁷	16 ⁴⁷	15 ⁹¹	16 ¹⁷	12 ⁶¹	12 ⁶¹	11 ⁹⁵	12 ⁴¹	14 ²²	14 ⁶⁷	—	—	—	—
június.....	14 ⁸³	14 ⁹³	14 ⁵³	14 ⁷³	12 ³⁰	12 ⁴⁰	11 ⁷⁰	12 ⁵⁰	13 ⁸⁴	14 ⁴⁴	23 ³⁰	23 ⁸⁰	—	—
július.....	14 ²¹	14 ²⁶	13 ⁹³	14 ¹⁰	12 ⁷³	12 ⁹⁴	11 ⁹⁰	12 ⁴⁰	14 ²⁴	14 ⁸⁷	23 ⁸⁹	24 ⁰²	—	—
Átlag 1909. jan.—decz.....	19 ²⁹	20 ⁰⁹	19 ⁶⁷	19 ⁸¹	16 ²⁴	16 ¹⁹	15 ⁷⁹	16 ⁰⁷	16 ⁶⁸	17 ⁴⁵	26 ⁷⁶	27 ⁵¹	—	—
» 1909. VIII.—1910. VII.....	17 ²¹	18 ⁰⁸	17 ⁷⁰	17 ⁸⁴	13 ⁷³	13 ⁸⁹	13 ³²	13 ⁶¹	14 ⁸⁶	15 ⁴⁹	25 ²⁷	26 ⁰³	—	—

¹⁾ Takarmányárpa. — ²⁾ Elsőrendű és középmínőségű egybefoglalva.

12. A tengeri átlagos ára métermázsánként a budapesti árú- és értéktőzsde jegyzései szerint 1908. novemberől 1909. december 31.-éig.

Év, hónap	Belföldi		Másnemű		Év, hónap	Belföldi		Másnemű		Év, hónap	Belföldi		Másnemű	
	koronától	koronáig	koronától	koronáig		koronától	koronáig	koronától	koronáig		koronától	koronáig	koronától	koronáig
1908. november.....	13 ⁸⁹	14 ³⁰	—	—	1909. május.....	15 ⁴⁸	15 ⁰⁸	—	—	1909. november.....	14 ⁷⁰	14 ⁸⁰	—	—
» december.....	13 ⁸³	14 ²³	—	—	» június.....	15 ⁶¹	15 ⁷⁶	—	—	» december ¹⁾	13 ¹³	13 ²³	—	—
1909. január.....	13 ⁸¹	14 ⁰¹	—	—	» július.....	15 ⁶³	15 ⁸²	—	—	Átlag 1909. jan.—decz.....	14 ⁸⁴	15 ⁰²	—	—
» február.....	14 ²³	14 ⁴⁶	—	—	» augusztus.....	15 ⁵¹	15 ⁷¹	—	—	» 1908. XI. 1909. X.....	14 ³⁵	15 ⁰⁶	—	—
» márczius.....	15 ⁰²	15 ²¹	—	—	» szeptember.....	15 ¹⁹	15 ³⁷	—	—					
» április.....	15 ⁰¹	15 ²³	—	—	» október.....	14 ⁸⁵	14 ⁹⁵	—	—					

¹⁾ Az árak ó és új tengerire vonatkoznak.

13. A gabonaneműek átlagos ára a határidő-üzletben a budapesti árú- és értéktőzsde jegyzései szerint az 1909. évben havonként.

a) Búza és rozs.

Hónap, a melyben a kötés létrejött	1909				1910				1909				1910			
	április		május		október		április		május		október		április		október	
	leggalacsos-nyabb	legmagasabb	leggalacsos-nyabb	legmagasabb	leggalacsos-nyabb	legmagasabb	leggalacsos-nyabb	legmagasabb	leggalacsos-nyabb	legmagasabb	leggalacsos-nyabb	legmagasabb	leggalacsos-nyabb	legmagasabb	leggalacsos-nyabb	legmagasabb
	havasra kötött üzletek															
	árfolyama métermázsánként koronákban															
	Búza								Rozs							
Január.....	25 ²⁸	25 ¹⁶	25 ⁰⁴	25 ⁰⁵	21 ⁵⁹	21 ⁷³	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Február.....	25 ⁹⁵	26 ¹⁷	25 ⁷⁴	25 ⁹¹	22 ¹⁴	22 ³⁴	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Márczius.....	27 ⁵¹	27 ⁸³	27 ⁰⁷	27 ⁴⁰	22 ⁶¹	22 ⁹⁷	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Április.....	28 ²⁰	28 ⁵⁰	27 ⁴³	27 ⁷⁴	23 ⁰⁷	23 ²⁴	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Május.....	—	—	28 ⁶⁸	29 ⁰⁴	24 ⁰²	24 ⁸⁹	26 ⁰⁴	26 ²⁵	—	—	—	—	—	—	—	—
Június.....	—	—	—	—	26 ⁹⁴	27 ³⁶	27 ⁷³	28 ⁰²	—	—	—	—	—	—	—	—
Július.....	—	—	—	—	27 ¹⁹	27 ⁴⁸	27 ⁷⁷	28 ⁰²	—	—	—	—	—	—	—	—
Augusztus.....	—	—	—	—	27 ¹⁶	27 ²⁸	27 ⁴⁹	27 ⁷¹	—	—	—	—	—	—	—	—
Szeptember.....	—	—	—	—	27 ³³	27 ⁵¹	27 ⁵⁷	27 ⁷⁵	—	—	—	—	—	—	—	—
Október.....	—	—	—	—	28 ⁰⁷	29 ³³	28 ⁵⁴	29 ⁰⁴	28 ⁰⁶	—	—	—	—	—	—	—
November.....	—	—	—	—	—	28 ⁰²	28 ¹⁶	27 ⁶⁹	27 ⁷⁸	23 ⁴¹	23 ⁵⁸	—	—	—	—	—
December.....	—	—	—	—	—	27 ⁷¹	27 ⁸¹	27 ⁸⁸	27 ⁹⁶	23 ⁴⁹	23 ⁷⁹	—	—	—	—	—
Átlag.....	26 ⁷⁴	27 ⁰⁰	26 ⁵⁰	27 ⁰⁸	25 ¹⁵	25 ⁴³	27 ⁵⁸	27 ⁷⁹	27 ⁶⁷	27 ⁸⁰	23 ⁴⁵	23 ⁵⁶	20 ⁸⁸	20 ⁴⁹	19 ⁸⁴	19 ⁸⁴

13. A gabonaneműek átlagos ára a határidő-üzletben a budapesti árú- és értéktőzsde jegyzései szerint az 1909. évben havonként.

b) Zab és tengeri.

Hónap, a melyben a kötés létrejött	1909			1910			1909				1910	
	április	május	október	április	május	július	aug.	szept.	október	május		
	havára kötött üzletek											
	legalacsonyabb	legmagasabb	legalacsonyabb	legmagasabb	legalacsonyabb	legmagasabb	legalacsonyabb	legmagasabb	legalacsonyabb	legmagasabb	legalacsonyabb	legmagasabb
árfolyama métermázsánként koronákban												
	Zab						Tengeri					
Január	17.19	17.10	—	—	—	—	14.50	14.68	—	—	—	—
Február	17.40	17.45	—	—	—	—	14.68	14.70	14.87	14.87	—	—
Márczius	17.68	17.85	—	—	15.37	15.44	15.10	15.37	15.51	15.66	16.08	16.10
Április	17.63	17.00	17.61	17.63	14.97	15.09	14.98	15.06	15.85	15.98	—	—
Május	—	—	17.17	17.24	15.02	15.19	15.34	15.54	15.71	15.88	16.20	16.25
Június	—	—	—	—	15.64	15.73	—	—	15.68	15.69	15.91	15.94
Július	—	—	—	—	15.24	15.54	—	—	15.51	15.63	15.74	15.82
Augusztus	—	—	—	—	14.87	14.88	15.15	15.23	—	—	15.37	15.47
Szeptember	—	—	—	—	14.67	14.77	15.16	15.28	—	—	15.10	15.12
Október	—	—	—	—	15.11	15.23	15.33	15.43	—	—	14.80	14.81
November	—	—	—	—	—	—	15.13	15.10	—	—	—	—
December	—	—	—	—	—	—	15.15	15.19	—	—	—	—
Átlag.....	17.44	17.68	17.39	17.44	15.70	15.29	15.18	15.28	14.91	15.08	15.43	15.83
							15.83	15.83	15.85	15.85	15.94	15.97
							14.60	14.60	14.81	14.81	13.85	13.85

14. Különbféle terményeknek havi és évi átlagos ára 1909-ben a budapesti árú- és értéktőzsde jegyzései szerint.*)

Hónap	1. Disznózsír budapesti)	2. Szalonna		3. Szilva*)				4. Szilvaiz*)				5. Heremag							
		városi légen szárított		boszniai		szerbiai		1908. évi		1909. évi		lucezna magyar		lóhere apró-szemű		lóhere közép-szemű		lóhere nagy-szemű	
		100	120	130	100	120,	130	boszniai	szerbiai	boszniai	szerbiai	1908/909. évi							
		4dbos	3dbos	darabos	darabos	darabos	darabos	darabos	darabos	darabos	darabos								
métermázsánként korona																			
Január	135.50	103.50	108.50	33.70	21.75	19.75	17.85	33.25	16.80	13.50	10.25	23.75	21.50	—	—	114.00	102.00	115.00	130.00
Február	143.50	112.75	118.50	32.75	21.50	19.56	17.75	32.60	16.69	13.50	10.28	30.08	24.88	—	—	107.00	95.00	110.00	120.00
Márczius	151.50	127.30	132.10	31.00	22.30	20.30	18.00	31.90	17.65	14.00	18.58	30.50	25.00	—	—	111.80	93.40	108.40	120.80
Április	151.75	125.75	132.75	30.81	22.27	20.85	18.44	30.75	17.81	14.75	11.29	31.00	25.66	—	—	111.00	90.00	104.00	115.00
Május	153.50	126.00	137.25	29.75	23.68	21.63	18.87	29.00	20.68	17.38	13.44	34.44	29.88	—	—	—	—	—	—
Június	164.13	132.90	144.10	33.40	26.80	24.80	21.50	31.80	25.75	22.75	18.00	40.50	35.53	—	—	—	—	—	—
Július	167.50	142.30	148.90	35.40	28.80	26.80	21.90	33.20	25.90	22.75	18.90	45.80	38.40	—	—	—	—	—	—
Augusztus	167.80	144.50	149.10	37.00	31.00	28.50	23.50	34.00	26.50	22.75	19.00	49.00	41.00	—	—	—	—	—	—
Szeptember	176.00	152.25	154.75	37.00	31.00	28.50	23.50	34.00	26.50	22.75	19.00	49.00	41.00	—	—	139.00	112.00	130.00	147.00
Október	181.00	156.63	159.00	37.00	31.00	28.50	23.50	34.00	26.50	22.75	19.00	49.00	41.00	55.00	45.00	149.00	116.25	129.25	143.25
November	179.10	144.50	150.50	—	—	—	—	—	—	—	—	49.00	41.00	55.00	45.00	158.00	120.30	127.70	143.30
December	176.30	138.50	152.30	—	—	—	—	—	—	—	—	49.00	41.00	55.00	45.00	157.50	118.50	127.00	141.50
Átlag.....	162.28	133.94	140.63	33.83	26.00	23.84	20.54	32.40	21.68	18.89	15.89	40.50	34.08	55.00	45.00	130.88	105.93	119.23	133.23

Jegyzeteket lásd a 12. lapon.

15. A gabonaneműek havi átlagos ára a budapesti árú- és értéktőzsdén 1901-től 1909-ig.

A termény neve ; év	métermázsánként korona												A termény neve ; év	métermázsánként korona														
	Január	Február	Márczius	Április	Május	Június	Július	Augusztus	Szeptember	Október	November	December		Évi átlag	Január	Február	Márczius	Április	Május	Június	Július	Augusztus	Szeptember	Október	November	December	Évi átlag	
1. Búza	1901...	15.29	15.11	15.48	15.36	15.38	15.79	15.28	15.44	15.38	15.84	16.54	16.83	15.47	1901...	14.29	14.30	14.76	15.06	14.79	14.68	13.88	13.89	13.24	13.54	13.98	14.08	14.14
	1902...	18.06	18.70	18.48	18.10	17.68	18.68	16.44	13.38	14.18	14.29	15.60	16.23	16.74	1902...	14.86	15.10	14.88	14.46	14.98	14.90	13.46	12.10	12.16	12.76	13.06	13.16	13.74
	1903...	16.30	15.90	15.06	15.74	15.70	15.74	15.06	15.24	15.23	15.42	15.44	15.66	1903...	13.29	13.32	13.68	13.54	13.30	13.18	12.28	12.14	12.24	12.38	12.68	12.68	12.90	
	1904...	15.88	16.88	16.78	16.22	16.08	17.38	18.90	21.48	20.70	20.50	20.08	20.38	18.53	1904...	12.75	13.32	13.14	12.75	12.78	12.84	13.68	15.86	15.14	15.00	15.00	15.23	13.96
	1905...	19.92	19.94	19.68	18.94	18.48	17.08	16.88	16.61	16.21	16.75	17.08	17.08	17.58	1905...	14.50	14.30	15.06	14.51	14.35	13.83	13.10	12.70	12.67	13.00	13.68	13.68	13.89
	1906...	17.21	16.98	16.78	16.78	16.01	16.08	15.33	14.67	14.48	14.48	14.38	15.68	15.68	1906...	13.51	13.41	13.50	13.58	13.11	12.86	12.58	11.98	12.01	12.60	12.68	12.68	12.98
	1907...	14.67	14.85	15.20	16.13	19.41	19.19	22.00	22.48	22.33	23.51	25.10	25.70	20.11	1907...	12.88	13.11	13.98	13.31	15.95	15.96	16.78	17.98	18.07	20.71	22.84	23.67	17.10
	1908...	24.88	23.60	23.68	22.90	23.70	24.31	23.09	22.80	23.08	24.01	25.97	25.71	24.02	1908...	21.88	20.07	20.97	19.51	20.10	20.37	19.22	18.70	18.66	19.51	20.55	20.37	19.99
	1909...	25.88	26.08	25.28	29.38	29.67	32.08	31.17	28.40	28.30	29.08	28.75	28.41	28.80	1909...	19.94	20.28	20.67	19.87	20.08	20.58	20.11	19.28	19.10	19.97	19.61	19.38	19.85

15. A gabonaneműek havi átlagos ára a budapesti áru- és értéktőzsdén 1901-től 1909-ig.

A termény neve ; év	Január	Február	Március	Április	Május	Június	Július	Augusztus	Szeptember	Október	November	December	Évi átlag	A termény neve ; év	Január	Február	Március	Április	Május	Június	Július	Augusztus	Szeptember	Október	November	December	Évi átlag																
	métermázsánként korona														métermázsánként korona																												
3. Takarmányárpa	1901...	11'94	12'19	12'62	12'66	12'78	12'86	12'60	12'24	11'88	11'88	12'06	11'98	12'20	4. Zab	1906...	14'98	15'02	16'08	16'20	17'40	18'08	18'08	13'46	13'48	14'18	14'47	14'75	15'64														
	1902...	11'08	11'94	11'96	11'96	11'94	11'94	10'56	10'56	10'64	11'56	11'56	11'46	11'46		1907...	15'08	15'22	15'70	15'88	16'78	16'06	16'46	16'88	16'88	17'16	16'07	15'64															
	1903...	11'38	11'80	11'80	11'80	11'80	11'80	11'48	11'48	11'40	11'10	11'10	11'28	11'28		1908...	16'08	16'20	16'06	15'80	15'08	15'96	16'88	16'64	16'07	16'88	17'16	16'07	16'44														
	1904...	11'94	11'78	11'88	11'78	11'72	12'06	12'60	14'94	14'70	14'70	14'74	14'74	14'58		13'00	1909...	17'02	17'58	18'38	18'28	18'28	19'00	19'61	15'78	15'43	15'71	15'88	15'81	17'59													
	1905...	14'40	14'28	14'68	14'68	14'61	14'00	12'72	12'28	12'58	13'28	14'70	14'38	13'87		10'60	1901...	9'70	10'52	10'80	10'70	10'80	10'88	10'50	10'50	10'42	10'32	10'06	10'06	10'60													
4. Zab	1901...	11'76	12'02	12'86	13'38	13'76	15'14	14'96	12'90	13'28	14'00	14'74	14'50	13'61	5. Tengeri	1902...	10'00	10'70	10'88	10'02	10'00	10'28	9'98	10'11	11'06	12'48	13'28	13'16	10'94	1902...	10'00	10'70	10'88	10'02	10'00	10'28	9'98	10'11	11'06	12'48	13'28	13'16	10'94
	1902...	14'06	15'06	15'42	14'66	14'32	14'50	13'88	11'66	11'54	12'04	13'06	13'08	14'08		1903...	10'08	11'78	12'38	12'58	12'58	12'48	12'48	12'50	12'42	12'28	11'08	10'66	12'08														
	1903...	12'80	12'66	12'70	12'76	12'42	11'88	11'40	11'28	11'11	11'16	11'16	11'16	11'84		1904...	9'08	10'58	10'88	10'80	10'80	11'64	11'64	14'58	14'46	14'74	15'26	15'66	12'47														
	1904...	11'14	11'02	11'56	11'02	11'19	11'64	12'06	14'72	14'38	14'20	14'28	14'28	12'72		1905...	15'08	15'67	16'06	15'48	15'44	15'68	15'58	16'88	16'98	16'98	16'98	15'44	13'46	15'75													
	1905...	14'06	14'06	14'78	14'67	14'81	13'81	13'88	12'70	12'70	13'08	14'08	14'70	13'90		1906...	13'08	13'68	13'47	13'41	13'38	12'98	12'48	12'40	11'96	13'18	13'60	12'66	13'05														

1) A jegyzett ár ó tengerire vonatkozik.

16. A m. kir. vegyikísérleti és vetőmagvizsgáló-állomások működése 1903-tól 1909-ig.

Év ; a vegyikísérleti-állomás székhelye	Az állomások- tól kért szak- vélemé- nyek	A vizgála- tok alá vett minták	A mintákon végzett vizsgálá- tok	Év ; a vetőmagvizsgáló-állo- más székhelye	Az állomások- tól kért szak- vélemé- nyek	A vizgála- tok alá vett minták	A mintákon végzett vizsgálá- tok
	száma				száma		
1903.....	518	11.497	36.558	1903.....	597	43.027	56.678
1904.....	524	11.922	38.288	1904.....	684	44.969	59.313
1905.....	492	7.420	30.556	1905.....	699	63.564	72.621
1906.....	456	8.305	28.824	1906.....	684	66.873	87.817
1907.....	1.844	10.674	35.414	1907.....	708	40.527	63.160
1908.....	2.104	10.753	49.185	1908.....	696	15.705	61.333
1909.....	2.210	13.353	51.024	1909.....	646	22.730	71.742
1909-ben állomásonként:				1909-ben állomáson- ként:			
Budapest 1).....	38	4.872	25.000	Budapest 1).....	70	4.025	42.678
Debreczen	552	728	3.912	Kassa.....	161	3.320	5.907
Fiume	151	703	1.971	Keszthely 1).....	396	342	2.296
Kassa.....	858	1.440	7.507	Kolozsvár	19	15.043	20.861
Keszthely 1).....	30	63	441				
Kolozsvár	470	470	2.481				
Magyaróvár	106	4.605	9.240				
Pozsony 1).....	5	472	472				

1) 1908. évi adatok.

Jegyzet a 6. és 8. lapokhoz. Pótlólagos adatok a debreczeni, kassai, keszthelyi és kolozsvári gazd. akadémiák rendes hallgatóiról az 1906/7–1908/9. iskolai évekből.

Akadémia	1906/7.				1907/8.				1908/9.				
	I.	II.	III.	Össze- sen	I.	II.	III.	Össze- sen	I.	II.	III.	Össze- sen	
Debreczen	{ akadémiai hallgató ...	30	26	—	56	28	30	18	76	23	22	23	73
	{ tanintézetű > ...	13	28	26	67	—	5	28	33	—	—	9	9
Kassa	{ akadémiai > ...	28	28	—	56	11	14	17	42	13	10	18	41
	{ tanintézetű > ...	4	36	23	63	—	4	35	39	—	—	4	4
Keszthely	{ akadémiai > ...	32	24	—	56	19	33	23	75	23	19	32	74
	{ tanintézetű > ...	9	35	36	80	1	6	32	39	—	1	6	7
Kolozsvár	{ akadémiai > ...	25	30	—	55	27	19	25	71	30	23	17	70
	{ tanintézetű > ...	20	36	28	84	—	14	30	44	—	—	12	12

Jegyzetek a 11. lapoz. *) A disznósírnál és szalonnánál a pénz és árú átlaga, — a szilvánál, szilvaiznél és heremagnál a legmagasabb és legalacsonyabb árfolyam átlaga. — 1) Ingyen hordó; göngysúly tiszta súly helyett. — 2) Zsakokban zsákkal együtt, elegysúly tiszta súly helyett; hordókban vagy ládáknban göngyölettel együtt, tiszta súlyban (ingyen göngyölet). — *) Hordóval együtt tiszta súlyban (ingyen hordó).

Az élelmiszer-vizsgáló-intézet megnevezése	Megvizsgált Kifogás alá esett		Megvizsgált Kifogás alá esett		Megvizsgált Kifogás alá esett		Megvizsgált Kifogás alá esett		Megvizsgált Kifogás alá esett		Megvizsgált Kifogás alá esett		Megvizsgált Kifogás alá esett		Megvizsgált Kifogás alá esett	
	minták száma															
	Tej	Tejföl és tej-szín	Vaj	Turó és sajt	Zsír és olaj	Mester-sárga ételzsír Margarin	Liszt	Tészta-nemű	Méz	Paprika	Más élelmi cikkek					
1. Pozsonyi m. kir. vegyikísérleti állomás	447	46	23	1	2	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—
2. Magyaróvári m. kir. mezőgazd. vegyikísérleti állomás	138	80	20	2	22	9	8	—	—	—	—	1	—	8	8	3
3. Szegedi törvényhatósági vegyvizsgáló laboratórium	86	7	12	—	6	—	4	—	9	—	1	—	12	1	—	—
4. Budapesti országos m. kir. kémiai intézet.....	574	301	157	14	136	72	18	4	13	—	—	58	—	27	15	5
5. Budapest szék. fővárosi vegyészeti és élelmiszer-vizsgáló intézet.....	3.217	1.344	1.030	348	357	88	166	23	298	22	42	27	129	—	176	25
6. Kassai m. kir. mezőgazdasági vegyikísérleti állomás	320	146	16	4	4	—	30	4	37	8	1	—	36	6	12	4
7. Debreczeni m. kir. mezőgazdasági vegyikísérleti állomás.....	141	80	6	2	9	7	7	3	25	1	—	—	32	24	—	4
8. Délmagyarországi természettud. társ. nyilv. vegyvizsgáló állomása Temesvár	585	265	54	1	7	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	9
9. Kolozsvári m. kir. vegyikísérleti állomás	239	148	12	2	1	—	7	6	—	—	—	—	8	5	1	1
10. Fiumei m. kir. vegyikís. állomás	2	—	—	—	2	2	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—

18. A földterület megoszlása művelési ágak szerint az 1909. évben.*)

Közjogi alkatrész, ország rész	A terület művelési ágak szerint							Nem termő (földadó alá nem eső) terület	Összes terület
	szántóföld	kert	rét	szőlő	legelő	erdő	nádas		
hektárokbán									
a) Abszolút számokban.									
Magyarország	1.368.841	37.957	277.516	11.945	360.411	1.079.089	1.031	156.805	3.293.595
Duna bal partja	2.360.637	52.979	402.731	68.657	439.246	795.851	19.983	318.283	4.458.367
Duna jobb partja	2.262.332	28.420	273.322	66.060	463.638	245.181	33.107	239.760	3.611.820
Duna-Tisza köze	1.135.823	45.788	302.865	6.885	371.739	1.170.533	1.048	149.627	3.184.308
Tisza jobb partja	1.868.593	35.001	502.146	20.273	560.766	1.148.361	10.194	190.178	4.335.512
Tisza-Maros szöge	1.766.659	77.735	232.393	17.389	486.027	840.253	4.821	205.779	3.631.056
Királyhágóntól	1.518.532	91.718	874.665	19.571	790.929	2.207.258	2.575	219.278	5.724.526
Fiume város és kerülete	311	59	397	15	195	300	—	814	2.091
Összesen.....	12.281.728	369.657	2.866.085	210.795	3.472.951	7.486.826	72.759	1.480.524	28.241.275
Horvát-Szlavonországek ...	1.367.419	54.994	452.448	29.484	588.365	1.519.459	2.787	235.587	4.250.588
Magyarbirodalom.....	13.649.147	424.651	3.318.478	240.279	4.061.316	9.006.285	75.546	1.716.111	32.491.813
b) Százalékokban.									
Magyarország	41 ° 66	1 ° 15	8 ° 48	0 ° 38	10 ° 94	32 ° 77	0 ° 08	4 ° 76	100 ° 00
Duna bal partja	52 ° 94	1 ° 19	9 ° 08	1 ° 53	9 ° 85	17 ° 89	0 ° 44	7 ° 18	100 ° 00
Duna jobb partja	62 ° 68	0 ° 79	7 ° 57	1 ° 83	12 ° 84	6 ° 79	0 ° 92	6 ° 88	100 ° 00
Duna-Tisza köze	35 ° 70	1 ° 43	9 ° 51	0 ° 31	11 ° 67	36 ° 75	0 ° 08	4 ° 70	100 ° 00
Tisza jobb partja	43 ° 10	0 ° 81	11 ° 68	0 ° 47	12 ° 83	26 ° 48	0 ° 53	4 ° 40	100 ° 00
Tisza bal partja	48 ° 65	2 ° 15	6 ° 40	0 ° 48	13 ° 88	23 ° 14	0 ° 18	5 ° 67	100 ° 00
Tisza-Maros szöge	26 ° 63	1 ° 60	15 ° 28	0 ° 84	13 ° 68	38 ° 56	0 ° 04	3 ° 88	100 ° 00
Királyhágóntól	14 ° 87	2 ° 83	18 ° 96	0 ° 72	9 ° 33	14 ° 85	—	38 ° 98	100 ° 00
Fiume város és kerülete	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen.....	43 ° 49	1 ° 31	10 ° 15	0 ° 74	12 ° 20	26 ° 51	0 ° 26	5 ° 24	100 ° 00
Horvát-Szlavonországek ...	32 ° 17	1 ° 29	10 ° 64	0 ° 69	13 ° 84	35 ° 74	0 ° 06	5 ° 87	100 ° 00
Magyarbirodalom.....	42 ° 01	1 ° 31	10 ° 21	0 ° 74	12 ° 20	27 ° 72	0 ° 28	5 ° 28	100 ° 00

*) Az eltérések a 20. lapon kimutatott szántófölddel és a 32.—35. lapokon kimutatott szőlőterülettel szemben onnan erednek, hogy ebben a táblázatban a területi adatok a kataszteri felmérések alapján, a 20., valamint a 32.—35. lapokon foglalt területi adatok pedig becslés útján vannak összeállítva. Az itt közölt erdőterületi adatok pedig az 55. és 56. lapokon lévő erdőterületi adatoktól azért térnek el, mert az 55. és 56. lapokon közölt adatok az erdészeti hatóságok által készített felmérések alapján vannak összeállítva.

Egy hektár = 1°737728 kataszteri hold.

19. A bevett terület az 1909. évi fölvétel szerint a főbb termények

Közjogi alkatrész, országgrész, törvényhatóság	Őszi	Tavaszi	Őszi	Tavaszi	Kétszeres	Őszi	Tavaszi	Zab	Köles	Tatárka	Borsó	Bab	Lencse	Szemes- tengeri
	búza		rozs			árpa								
	hektárokbán													
Magyarország.														
a) Duna bal partja.														
Árva vármegye	158	8	1.004	84	4	115	6.206	28.039	—	—	21	2	1	—
Bars »	23.816	2.697	6.244	273	224	131	33.107	6.735	74	—	78	373	70	6.718
Esztergom vármegye	11.241	551	5.852	—	323	173	14.645	3.671	158	—	11	65	16	8.824
Hont »	24.561	3.357	8.120	68	152	40	19.235	8.309	30	3	128	346	109	4.661
Selmeczbánya t.jv.	24	99	38	77	—	—	126	408	—	—	—	—	—	—
Liptó vármegye	158	7	2.146	80	705	10	7.809	8.380	—	—	452	2	7	—
Nógrád »	45.899	2.745	19.876	624	117	26	26.635	11.120	279	3	146	426	114	10.585
Nyitra »	27.237	2.985	38.783	346	400	772	89.824	16.035	992	—	604	1.469	290	18.793
Pozsony »	25.500	790	32.068	660	317	143	69.174	10.960	2.526	—	469	428	160	18.789
Pozsony t.jv.	150	—	382	—	—	—	500	56	21	—	—	12	—	101
Trencsén vármegye	8.804	1.392	7.751	509	1.180	274	33.333	24.576	195	195	363	847	123	65
Turóc »	1.652	5	4.320	24	2.054	—	3.332	4.214	2	10	244	95	78	—
Zólyom »	6.355	452	3.130	430	2	44	5.350	8.117	1	—	143	158	40	1
Összesen.....	175.615	15.088	129.714	3.175	5.478	1.728	309.266	130.620	4.278	211	2.659	4.223	1.008	68.537
b) Duna jobb partja.														
Baranya vármegye.....	74.016	736	11.025	147	3.055	3.867	12.935	20.819	76	154	129	506	86	51.832
Pécs t.jv.	382	50	44	—	3	156	135	120	3	—	—	—	—	709
Fejér vármegye	57.749	1.392	20.592	6	184	575	30.142	27.590	1.043	—	96	169	64	39.011
Székesfehérvár t.jv.	1.028	—	541	—	—	—	2.198	173	—	—	—	—	—	4.000
Győr vármegye	17.770	736	15.410	177	301	233	12.413	7.576	912	—	8	69	—	11.376
Győr t.jv.	574	—	492	—	—	7	541	113	12	—	—	—	—	370
Komárom vármegye	32.121	1.110	19.951	2	245	463	28.860	16.595	872	—	15	175	39	21.427
Komárom t.jv.	303	—	89	—	—	—	133	9	—	—	—	—	—	178
Moson vármegye.....	15.585	513	13.007	191	519	292	28.537	8.581	998	—	37	121	38	19.103
Somogy »	84.766	542	43.161	480	489	1.153	27.158	27.723	459	355	172	151	150	47.037
Sopron »	35.054	2.541	21.260	467	26	304	29.575	12.820	88	53	28	183	17	7.067
Sopron t.jv.	442	—	750	—	—	—	899	349	—	—	—	—	—	84
Tolna vármegye	59.686	293	20.060	45	581	889	20.350	20.505	643	180	55	215	132	36.082
Vas »	74.101	853	54.807	257	143	731	23.670	27.663	771	1.387	64	592	43	13.108
Veszprém »	39.861	431	34.982	190	159	463	30.557	13.493	242	—	91	202	92	20.268
Zala »	52.905	458	48.998	558	96	572	17.338	15.200	761	480	58	82	44	38.653
Összesen.....	546.343	9.625	310.169	2.520	5.801	9.705	265.441	199.329	6.880	2.609	753	2.465	705	310.305
c) Duna-Tisza köze.														
Bács-Bodrog várm.	233.526	4.010	6.767	32	1.702	10.282	11.886	105.811	768	1	109	504	54	228.578
Baja t.jv.	633	—	1.094	—	—	23	144	806	23	—	—	12	—	1.496
Szabadka t.jv.....	12.775	—	3.740	—	173	348	4.978	15.447	230	—	9	24	2	18.191
Ujvidék t.jv.....	4.405	121	—	—	20	268	232	899	12	—	79	212	—	4.262
Zombor t.jv.....	8.471	—	7	—	69	662	414	4.661	21	—	—	40	—	6.376
Csongrád vármegye	45.650	29	12.703	—	375	1.119	16.165	6.959	232	—	21	135	6	28.205
H.-Vásárhely t.jv....	31.650	86	104	—	—	173	5.122	460	—	—	—	—	—	13.415
Szeged t.jv.	12.661	890	2.417	575	29	460	806	576	86	—	52	98	57	12.315
Heves vármegye	65.845	1.863	10.439	585	1.147	178	24.122	8.208	179	—	74	195	28	23.370
Jász-N.-Szolnok vm.	163.660	1.595	7.851	130	486	1.115	49.330	22.445	705	—	160	338	95	77.055
Pest-P.-S.-Kiskun vm.	107.986	782	154.100	219	2.899	1.826	76.666	40.436	1.362	—	571	1.046	135	114.282
Budapestszékes-főv.	114	11	458	81	2	17	835	278	—	—	18	9	—	1.033
Kecskemét t.jv.	4.392	—	15.559	—	350	—	7.030	1.165	73	—	15	—	—	7.213
Összesen.....	691.768	9.392	215.239	1.622	7.252	16.471	197.780	208.151	3.691	1	1.108	2.613	377	541.291
d) Tisza jobb partja.														
Abauj-Torna várm.	40.816	388	14.834	88	23	107	23.948	12.031	4	—	10	199	208	5.025
Kassa t.jv.....	836	—	846	—	—	—	880	147	—	—	—	7	—	3
Bereg vármegye	29.143	430	7.880	738	582	433	2.213	18.421	59	—	27	306	42	22.865
Borsod »	55.597	1.527	10.860	62	1.465	53	21.696	8.367	89	—	54	205	375	14.677
Miskolc t.jv.	1.013	29	265	—	23	—	472	46	—	—	—	—	—	178
Gömör és K.-Hont vm.	23.845	809	8.993	1.187	19	139	8.922	17.660	19	—	70	282	41	3.568
Sáros vármegye	8.193	576	14.606	590	1	794	20.903	33.998	63	224	337	249	81	229
Szepes »	275	42	8.771	1.427	140	42	24.871	28.619	—	2	1.132	10	96	—
Ung »	20.489	134	8.489	456	75	70	2.666	8.488	60	4	10	349	103	6.900
Zemplén »	62.520	1.078	25.609	763	69	526	29.071	24.767	292	596	82	443	247	16.869
Összesen.....	242.727	5.013	101.153	5.311	2.397	2.164	135.642	152.544	586	826	1.722	2.050	1.193	70.314

Egy hektár = 1^{1/10000} kataszteri hold.

megkülönböztetésével törvényhatóságokint.

Burgonya	Czukorrépa	Takarmányrépa	Őszi és tavaszi repace	Kömlo	Dohány	Kender	Len	Takarmánytengeri (csalamádé)	Őszi búkköny, őszi borsó és őszi rozs	Tavaszi búkköny, zabos búkköny	Lóhere	Lucerna	Baltaczin	Mohar	Egyéb termények	Bevett terület mindössze	Ugar
hektárookban																	
13.809	—	20	—	—	—	42	250	—	12	82	3.213	13	—	4	1.412	54.499	23.701
6.729	4.108	2.173	39	—	20	433	59	915	64	7.141	5.451	2.441	373	94	874	111.504	8.256
3.018	528	1.505	118	—	24	154	1	1.016	94	2.939	811	1.374	580	413	248	58.353	4.901
4.729	1.494	1.654	82	6	165	371	44	475	130	3.701	6.117	2.008	156	61	620	90.922	15.078
120	—	—	—	—	—	—	—	—	2	12	20	9	—	—	2	937	12
9.603	—	82	—	—	—	118	292	—	7	1.077	2.185	75	—	1	627	33.823	2.913
10.885	1.849	4.177	64	4	279	835	181	1.196	412	9.588	7.105	3.569	204	192	1.614	160.749	21.940
24.386	24.996	4.756	200	—	—	1.190	106	2.151	321	11.342	13.551	7.015	2.358	226	3.044	294.172	14.920
21.857	13.665	6.888	133	—	—	557	87	4.156	275	11.625	6.323	4.821	916	5.376	3.490	242.158	5.840
187	30	65	—	—	—	—	—	129	7	—	126	—	—	142	118	2.026	161
30.360	5.686	1.628	10	2	5	718	465	72	253	2.794	12.870	966	66	10	3.204	138.776	16.973
5.232	79	188	—	—	—	113	128	—	14	876	2.189	104	67	9	1.153	26.182	4.542
10.019	35	374	—	—	—	293	182	12	14	1.310	2.656	493	13	8	796	40.428	5.954
140.934	52.470	23.510	651	12	493	4.874	1.795	10.124	1.603	52.487	62.617	22.888	4.733	6.536	17.202	1.254.529	125.191
8.866	1.422	5.767	131	25	—	1.327	207	1.666	512	18.052	5.973	4.917	180	371	2.130	230.929	28.967
23	11	63	—	—	—	—	—	13	—	125	150	44	9	4	—	2.049	5
11.582	1.700	7.062	726	43	539	75	214	7.423	1.301	17.194	3.649	4.794	7.384	2.082	1.869	246.225	18.976
52	86	—	—	—	—	—	—	52	—	—	—	52	11	69	10	8.272	162
6.334	1.537	2.620	116	—	—	95	26	2.512	102	4.887	1.307	1.874	1.175	2.417	790	92.743	1.705
156	—	69	—	—	—	—	—	69	—	169	59	80	—	113	30	2.854	—
10.175	3.125	3.979	120	1	460	372	208	3.198	336	8.704	2.689	2.450	2.346	1.652	670	162.360	11.559
4	—	20	—	—	—	—	—	2	—	2	—	3	—	—	—	743	—
4.209	1.961	4.750	177	—	1	25	9	2.755	176	3.290	1.209	1.171	1.130	1.723	634	110.742	6.061
19.192	3.505	7.880	733	5	1.117	757	237	4.234	834	26.237	17.154	6.772	2.278	496	2.638	332.865	17.690
11.928	9.424	5.298	682	—	—	118	83	3.321	233	7.009	9.874	4.491	65	449	1.132	163.590	5.805
287	124	193	—	—	—	—	—	19	—	58	280	124	—	—	9	3.618	—
13.721	486	4.222	435	6	710	670	439	3.405	956	13.945	3.494	3.426	1.705	1.236	1.762	210.334	18.352
24.111	2.710	7.544	232	15	—	127	467	3.129	293	9.471	19.510	3.024	85	343	2.330	271.581	5.626
17.933	1.241	4.979	203	—	—	357	119	3.656	580	11.473	6.923	3.818	1.982	1.014	1.176	196.485	10.489
14.498	401	5.300	735	3	10	578	387	1.525	403	9.893	15.918	5.138	324	113	1.402	232.331	5.128
143.076	27.733	59.746	4.290	98	2.837	4.501	2.396	36.984	5.726	130.489	88.189	42.178	18.674	12.082	16.572	2.268.221	130.525
11.843	114	3.335	1.072	361	333	8.535	176	3.908	1.094	14.091	4.458	4.317	784	7.225	4.245	669.921	18.331
173	—	155	—	—	—	—	—	86	—	162	23	161	33	73	41	5.138	1.396
1.908	5	230	—	9	132	11	—	348	26	937	31	403	—	264	361	60.582	4.473
196	—	38	—	18	—	—	—	72	—	54	296	20	—	10	314	11.578	344
581	—	72	29	21	—	75	—	80	—	125	30	144	—	29	180	22.587	2.221
3.189	1.050	2.965	158	—	378	487	13	1.553	238	3.249	749	5.305	—	109	1.540	132.582	4.004
230	—	1.036	58	—	—	46	—	575	—	748	—	1.784	—	—	466	60.953	—
236	—	172	316	—	—	—	—	351	92	374	738	127	—	259	1.422	35.109	57
5.125	3.195	5.656	231	—	3.307	492	1	1.796	395	11.749	4.324	6.504	69	13	4.140	183.235	18.038
4.618	2.028	10.038	1.405	—	3.247	82	129	5.824	464	14.805	2.888	14.171	—	119	5.579	390.362	12.018
39.215	2.663	17.104	245	6	4.299	559	67	7.458	1.336	17.271	4.921	8.081	1.234	3.482	12.978	623.229	56.214
504	2	93	—	—	—	—	—	201	4	319	76	348	29	87	1.969	6.488	112
2.767	1.124	124	—	—	56	—	—	—	—	355	—	582	—	—	575	41.380	3.611
70.585	10.181	41.018	3.514	415	11.752	10.287	386	22.252	3.649	64.239	18.534	41.947	2.149	11.670	33.810	2.243.144	120.819
9.270	313	3.319	190	—	419	752	97	776	130	5.491	6.385	2.206	36	55	869	127.989	14.581
152	—	16	—	—	—	3	—	2	—	23	48	46	—	—	13	3.022	70
11.753	13	1.298	287	—	1.055	1.024	241	356	180	3.679	7.167	935	4	137	729	111.997	18.434
3.931	1.059	3.782	179	—	1.989	701	2	1.224	227	7.035	6.194	3.055	23	30	1.110	145.568	23.139
20	—	173	6	—	—	—	—	6	6	69	161	149	—	—	11	2.627	43
10.682	54	1.281	81	—	203	900	291	232	105	2.423	4.776	1.433	22	139	749	88.925	22.164
23.235	20	1.380	2	—	—	756	609	47	84	1.992	10.708	707	75	9	1.795	127.263	20.347
26.664	—	267	—	—	—	18	718	13	46	2.139	4.938	116	13	5	683	101.047	18.305
10.016	75	834	118	4	137	866	45	81	37	2.466	4.772	543	21	6	647	68.961	20.181
19.040	2.847	5.534	818	—	1.083	1.781	329	1.651	379	8.061	11.187	3.734	48	158	1.793	221.375	34.750
119.763	4.381	17.884	1.681	4	4.886	6.801	2.332	4.388	1.194	33.378	56.336	12.924	242	539	8.399	998.774	172.014

Egy hektár = 1^{7/8} magyar kataszteri hold.

19. A bevetett terület az 1909. évi fölvétel szerint a főbb termények

Közzégi alkatrész, országgrész, törvényhatóság	Őszi	Tavaszi	Őszi	Tavaszi	Kétszeres	Őszi	Tavaszi	Zab	Köles	Tatárka	Borsó	Bab	Lencse	Szemes- tengeri
	búza		rozsa			árpa								
hektárookban														
e) Tisza bal partja.														
Békés vármegye	124.011	695	3.294	35	376	1.532	36.554	15.895	607	—	183	210	102	75.810
Bihar »	144.130	2.184	35.586	667	15.331	1.923	22.354	25.935	420	98	112	376	86	110.078
Nagy-Várad tjt. ...	449	—	78	—	57	17	109	101	—	—	—	—	—	449
Hajdu vármegye.....	54.828	285	10.806	150	950	1.122	13.333	6.179	558	—	3	69	13	35.298
Debreczen tjt.	10.358	1.410	5.179	—	288	575	2.590	1.151	691	—	—	—	—	12.085
Máramaros vármegye	949	1.781	866	391	14	80	2.196	22.798	1	589	52	460	3	29.057
Szabolcs »	56.879	946	78.027	1.801	956	679	11.284	10.316	1.124	4	86	319	23	44.930
Szatmár »	77.314	2.252	33.068	550	1.236	2.212	6.068	25.490	190	15	37	70	71	62.341
Szatmár-Németi tjt.	2.302	144	86	—	—	69	115	518	—	—	20	—	17	3.568
Szilágy vármegye ...	40.228	1.110	4.616	48	2.304	688	3.497	12.599	1	1	17	28	29	41.954
Ugocea »	10.898	424	3.359	40	37	39	554	8.580	5	6	—	21	—	14.135
Összesen.....	522.846	11.231	174.965	4.182	21.549	8.936	98.614	129.562	3.597	713	510	1.553	344	429.705
f) Tisza-Maros szöge.														
Arad vármegye	113.887	885	3.062	11	3.189	2.108	9.397	18.399	984	2	24	166	37	87.027
Arad tjt.	3.060	210	123	—	—	116	900	304	14	—	12	10	—	1.602
Csanád vármegye ...	58.593	250	1.979	17	322	2.180	9.938	5.618	146	—	55	126	33	39.701
Krassó-Szörény vm.	68.786	1.326	2.130	551	174	999	1.471	21.874	54	17	18	438	4	93.632
Temes vármegye ...	200.799	1.112	6.001	404	2.389	4.941	6.632	31.233	108	9	305	420	348	153.839
Temesvár tjt.....	656	—	19	—	—	17	167	357	—	—	—	—	—	334
Versecz tjt.....	3.482	29	—	—	—	—	144	288	—	—	6	—	—	6.960
Torontál vármegye...	335.865	1.519	5.787	59	1.344	7.854	12.463	40.700	151	—	246	708	32	246.480
Pancsova tjt.....	2.627	—	—	—	—	515	77	175	—	—	2	3	—	3.248
Összesen.....	787.755	5.331	19.101	1.042	7.418	18.730	41.189	118.948	1.457	28	668	1.871	454	632.823
g) Királyhágóntúl.														
Alsó-Fehér vármegye	31.233	9.197	1.041	265	469	213	1.798	6.019	29	—	37	55	3	41.600
Beszt.-Naszód vm. ...	12.552	2.604	191	84	—	11	2.022	15.237	—	6	13	21	—	19.799
Brassó vármegye.....	5.350	76	1.733	59	166	—	9.745	3.627	101	1	195	21	291	4.556
Csik »	2.489	480	14.257	368	25	7	5.711	11.541	—	3	125	13	16	1.359
Fogarasz »	7.780	1.061	6.924	264	83	58	1.220	9.918	21	17	17	29	—	12.576
Háromszék vármegye	13.309	108	10.060	75	679	—	10.118	13.741	69	2	223	93	876	8.749
Hunyad vármegye ...	37.247	11.747	5.321	1.376	147	222	1.497	10.458	9	—	63	162	13	57.560
Kis-Küküllő várm.	18.774	87	1.146	15	859	34	1.589	4.654	—	—	109	19	30	29.303
Kolozs vármegye ...	29.672	13.377	4.089	563	910	16	7.341	12.659	—	—	41	64	16	45.847
Kolozsvár tjt.....	691	59	465	—	—	—	450	495	—	—	—	—	—	1.267
Maros-Torda várm.	26.418	2.971	1.051	184	828	180	4.031	13.338	3	—	32	13	5	38.627
Maros-Vásárh. tjt.	127	—	2	—	5	—	213	6	—	—	—	—	—	144
Nagy-Küküllő vm. ...	24.656	32	1.243	35	770	107	1.408	11.628	3	1	361	150	444	33.265
Szeben vármegye ...	18.764	714	956	449	121	197	2.031	7.109	1	—	162	36	66	20.750
Szolnok-Doboka vm.	23.053	6.959	2.075	320	145	162	2.640	23.798	1	4	8	65	9	64.454
Torda-Aranyos vm.	22.764	11.544	2.243	999	685	70	5.881	8.219	2	—	21	63	20	30.297
Udvarhely vármegye	17.133	45	2.492	6	1.139	9	937	10.566	—	—	48	21	7	16.668
Összesen.....	292.012	61.061	55.289	5.062	7.081	1.286	58.682	163.013	239	34	1.455	825	1.796	426.821
h) Fiume város és ker.	27	—	—	—	—	8	—	—	—	—	3	17	—	31
Magyarország össz.	3,258.593	116.741	1,005.630	22.914	56.926	59.028	1,106.564	1,102.167	20.728	4.422	8.878	15.617	5.877	2,479.827
Horv.-Szlavonorsz.														
Belovár-Kőrös vm. ...	38.532	1.443	23.810	1.067	197	7.023	1.811	6.513	1.956	1.427	447	1.190	43	54.220
Lika-Korbava » ...	1.911	4.022	2.398	749	5.829	821	13.837	7.883	1.839	132	81	1.020	20	9.088
Modrus-Fiume » ...	11.155	1.200	3.114	291	523	2.744	733	5.618	13.195	145	177	1.119	52	20.247
Pozsega vármegye...	44.852	749	5.320	521	2.192	3.878	535	12.068	152	52	82	1.060	45	39.715
Szerém »	102.412	68	1.871	357	19.753	11.142	2.300	31.777	201	3	2.485	2.062	493	114.175
Zimony tjt.	1.266	—	—	—	78	173	—	140	—	—	3	3	—	2.445
Varasd vármegye ...	7.284	75	8.362	868	46	2.085	861	3.608	176	189	78	671	110	42.467
Varasd tjt.	165	68	173	162	—	121	115	199	80	6	—	—	—	1.135
Verőcze vármegye...	68.449	483	8.609	259	4.231	5.714	558	22.086	322	190	409	1.033	54	36.439
Észék tjt.	2.034	57	115	—	—	230	—	461	40	—	6	50	—	512
Zágráb vármegye ...	27.264	482	11.663	457	963	8.498	784	10.963	7.378	190	486	2.806	130	84.002
Zágráb tjt.	10	—	32	35	13	3	78	86	2	—	13	35	—	1.553
Összesen.....	305.334	8.647	65.467	4.766	33.825	42.482	21.612	101.402	25.341	2.334	4.267	11.049	947	405.996
Magyarbirod. össz.	3,563.927	125.388	1,071.097	27.080	90.751	101.460	1,128.176	1,203.569	46.069	6.756	13.145	26.666	6.824	2,885.823

Egy hektár = 10000 kataszteri hold.

megkülönböztetésével törvényhatóságunkint.

Burgonya	Czukorrépa	Takarmány- répa	Őszi és tava- szi repeze	Komló	Dohány	Kender	Len	Takarmány- tegerő (csalamádé)	Őszi bikköny, őszi borsó és őszi rozs	Tavaszi bik- kőny, zabos bikköny	Lóhere	Lucizerna	Baltacsim	Mohar	Egyéb termé- nyek	Beyefelt teri- letmindősze	Ugar
hektárookban																	
1.429	1.662	4.914	423	—	2.182	566	139	3.782	710	5.842	1.375	11.602	7	75	2.785	296.827	5.238
9.769	1.936	8.487	1.492	—	2.236	3.132	356	4.289	396	34.326	8.925	10.198	2	271	4.843	449.938	34.822
34	—	29	—	7	—	—	—	9	—	142	34	75	—	—	46	1.636	—
1.547	583	3.216	379	—	1.108	20	—	1.747	6	4.251	1.145	3.637	—	66	1.295	142.594	4.849
1.151	576	575	230	—	690	—	—	575	173	1.151	288	783	—	29	632	41.180	1.237
14.704	74	236	30	—	—	1.488	162	42	6	200	2.412	513	3	23	2.093	81.653	29.051
28.917	1.944	8.517	966	—	12.112	2.127	14	3.357	259	13.827	4.904	6.228	1	254	7.544	298.345	46.508
10.216	250	4.870	1.421	—	2.424	2.638	77	1.456	983	11.585	10.727	3.682	1	135	2.958	264.337	62.147
58	—	104	—	—	14	12	—	23	—	230	345	288	—	—	52	7.965	1.438
1.706	147	1.418	166	3	410	1.112	32	430	162	4.509	6.347	2.578	4	43	561	126.748	36.108
1.802	—	313	21	—	226	432	187	58	—	796	3.066	140	—	—	51	45.190	13.220
71.333	7.172	32.679	5.128	10	21.402	11.527	967	15.768	2.695	76.859	39.568	39.724	18	896	22.860	1.756.413	234.618
2.211	1.668	2.728	389	13	2.237	1.489	11	1.700	493	8.724	4.282	3.771	23	773	1.883	271.573	10.361
17	556	135	—	—	16	17	—	45	—	127	81	140	—	161	539	8.185	—
1.362	2.558	1.774	30	—	3.168	1.036	1	1.305	236	2.309	1.057	3.673	9	1.460	6.702	145.638	1.249
5.972	9	364	104	7	26	1.426	78	415	288	1.951	7.514	2.680	17	602	1.905	214.832	14.314
4.064	320	2.584	552	—	1.285	793	43	1.585	659	11.950	5.246	4.184	—	1.751	3.674	447.230	15.067
49	—	63	92	—	—	—	—	43	52	118	23	127	—	43	46	2.206	—
86	—	14	—	—	—	—	—	—	115	—	230	—	—	58	155	11.567	—
7.577	805	3.896	1.550	6	1.851	1.930	536	2.935	1.035	6.341	10.045	9.639	62	10.825	6.384	718.625	7.064
88	—	5	—	—	—	—	—	—	48	—	264	—	—	211	123	7.386	3
21.426	5.916	11.563	2.717	26	8.583	6.691	669	8.028	2.763	31.683	28.248	24.708	111	15.884	21.411	1.827.242	48.058
1.455	307	893	165	21	6	793	81	223	140	3.770	2.187	1.422	52	4	807	104.285	31.473
1.067	22	268	—	2	—	773	86	20	27	1.262	2.270	496	42	2	622	59.499	15.798
4.237	2.723	928	—	—	—	30	45	10	—	1.404	3.461	488	—	27	242	39.516	1.266
3.403	21	93	—	—	—	486	144	2	46	1.071	308	181	4	—	367	42.520	28.822
5.112	19	235	3	15	2	467	51	—	21	275	680	144	—	9	250	47.251	15.138
5.892	772	1.859	1	37	—	242	48	154	76	3.877	3.092	736	1	5	1.058	75.952	13.780
4.032	194	529	60	—	—	1.705	120	134	228	3.468	2.851	2.490	16	43	1.985	143.677	23.307
628	112	636	1	18	16	632	8	119	272	3.658	3.483	1.637	325	10	258	68.432	12.600
1.698	28	1.241	13	3	8	1.336	32	282	118	2.152	6.312	1.735	234	23	679	130.489	35.207
38	—	59	—	1	—	6	—	25	—	49	185	451	64	—	32	4.337	1.153
960	149	738	19	3	114	807	36	186	109	3.785	5.480	2.397	232	—	883	103.579	14.217
7	11	46	—	3	—	—	—	72	—	34	46	560	—	—	69	1.345	—
2.887	111	1.927	—	117	29	755	86	37	155	3.653	6.266	1.428	149	13	714	92.430	21.190
2.604	37	1.466	—	1	—	334	28	38	501	2.739	3.957	863	15	6	690	64.625	5.628
1.349	16	936	—	1	11	1.488	59	132	203	3.252	9.940	1.528	194	—	525	143.327	40.609
1.496	387	813	—	3	42	783	67	377	45	1.648	2.790	1.107	290	—	708	93.364	27.608
1.384	61	419	—	21	—	455	28	7	100	1.143	2.612	586	183	11	327	56.408	20.750
38.249	4.970	18.086	262	246	228	11.092	919	1.818	2.041	37.240	55.920	18.239	1.801	153	10.216	1.271.086	308.536
29	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	2	120	2
605.395	112.823	199.487	18.243	811	50.181	55.773	9.464	99.362	19.671	426.375	349.413	202.609	27.728	47.700	130.472	11.619.479	1.189.763
14.592	199	1.699	193	2	2	1.196	2.222	—	868	2.358	10.233	2.825	56	4	6.369	182.547	10.342
11.599	3	7	—	—	—	827	158	—	2	5	3.303	426	—	—	6.192	72.152	15.766
8.601	21	223	23	1	—	1.004	439	—	91	49	7.729	488	1	—	4.670	83.653	11.695
7.314	118	827	368	—	15	193	775	—	1.597	3.227	5.337	969	241	6	3.190	135.398	14.986
6.000	363	1.671	915	55	—	2.163	285	—	4.889	14.866	5.322	2.555	468	2.155	4.227	335.033	14.910
46	—	46	—	—	—	—	—	—	72	—	69	—	—	144	6	4.491	—
7.837	174	344	259	46	9	1.036	309	—	428	552	4.939	1.225	63	2	2.013	86.116	945
182	—	—	—	—	—	—	—	—	151	39	119	221	—	13	42	2.989	—
6.516	1.224	2.047	1.301	2	99	1.242	596	154	3.675	7.726	7.151	3.967	184	278	2.290	187.288	7.949
144	15	—	9	—	—	29	29	—	11	29	141	46	28	—	123	4.109	—
13.865	162	477	69	11	25	1.788	2.256	—	207	159	11.126	4.462	—	12	8.913	199.598	17.286
159	—	9	—	—	—	6	1	—	3	6	66	224	2	—	60	2.396	1
76.855	2.279	7.850	3.187	117	150	9.484	7.070	154	11.994	29.016	55.585	17.408	1.043	2.614	38.095	1.295.770	93.880
682.250	115.102	206.837	21.380	928	50.331	65.257	16.584	99.516	31.065	455.391	404.998	220.017	28.771	50.374	168.567	12.915.249	1.233.643

Egy hektár = 1/10000 kataszteri hold.

20. A felhasznált vetőmag mennyisége métermázsákban az 1909. évben Magyarországon törvényhatóságokint.

Ország rész, törvényhatóság	Őszi búza	Tavaszi búza	Őszi rozs	Tavaszi rozs	Kétszeres	Őszi árpa	Tavaszi árpa	Zab	Szemes ten- geri	Csalamádé	Burgonya
a) Duna bal partja.											
Árva vármegye.....	365	17	1.811	157	9	234	13.289	66.264	—	—	201.041
Bars »	41.079	4.432	9.813	552	423	265	54.683	10.187	1.937	1.385	83.388
Esztergom »	18.244	927	9.241	—	632	236	21.618	3.748	2.873	1.411	42.853
Hont »	43.634	6.686	13.582	135	280	72	27.920	10.278	1.317	655	81.261
Selmecz- és Bélabánya t.jv.	32	127	46	92	—	—	184	446	—	4	2.496
Liptó vármegye.....	341	16	3.563	139	1.500	20	14.697	15.617	—	—	154.798
Nógrád »	79.655	5.192	32.696	1.183	213	42	41.741	14.277	2.981	1.763	141.788
Nyitra »	48.225	5.609	64.373	661	541	1.616	144.026	19.616	6.428	3.346	400.826
Pozsony »	45.255	1.458	50.574	1.117	546	236	105.241	13.724	6.289	5.973	385.043
Pozsony t.jv.....	260	—	643	—	—	—	752	85	40	182	3.536
Trencsén vármegye.....	14.926	2.354	12.752	740	1.773	297	51.778	32.383	91	93	491.901
Turóc »	3.364	11	7.471	43	4.022	—	6.145	8.246	—	—	98.948
Zólyom »	12.191	958	5.592	724	3	87	10.546	13.155	—	21	124.357
Összesen.....	307.571	27.787	212.157	5.543	9.942	3.108	492.620	208.026	21.956	14.893	2.212.286
b) Duna jobb partja.											
Baranya vármegye.....	126.367	1.247	17.017	242	4.774	5.470	19.127	24.638	10.733	2.445	130.836
Pécs t.jv.....	715	96	77	—	5	242	200	165	155	22	426
Fejér vármegye.....	100.365	2.307	33.194	11	285	693	43.302	31.776	11.174	10.765	196.301
Székesfehérvár t.jv.....	1.665	—	769	—	—	—	2.930	203	761	92	338
Győr vármegye.....	30.544	1.297	24.213	310	498	310	18.524	11.501	3.013	3.512	103.409
Győr t.jv.....	1.078	—	815	—	—	10	916	213	137	94	1.299
Komárom vármegye.....	52.996	1.747	29.824	4	398	682	40.075	20.213	6.596	4.730	149.911
Komárom t.jv.....	480	—	123	—	—	—	188	10	65	3	40
Moson vármegye.....	26.965	1.008	20.530	361	823	402	42.298	11.470	6.291	3.789	66.979
Somogy »	144.071	902	73.967	802	824	1.618	41.383	34.342	12.950	6.008	301.596
Sopron »	64.094	4.936	34.751	898	47	501	49.094	16.731	2.193	4.990	164.037
Sopron t.jv.....	830	—	1.336	—	—	—	1.391	393	28	30	5.988
Tolna vármegye.....	108.256	536	34.508	68	1.035	1.291	32.715	26.399	8.307	5.095	206.138
Vas »	138.144	1.699	89.376	454	237	1.119	38.667	36.707	4.015	4.698	315.804
Veszprém »	75.966	847	60.605	353	282	653	48.441	18.318	5.789	5.570	278.304
Zala »	94.019	759	79.577	983	126	886	26.573	18.464	12.618	2.373	224.184
Összesen.....	966.555	17.381	500.682	4.486	9.334	13.877	405.824	251.543	84.825	54.216	2.145.590
c) Duna-Tisza köze.											
Bács-Bodrog vármegye	381.702	5.887	10.093	49	2.880	14.086	17.319	115.122	52.647	5.478	155.391
Baja t.jv.....	1.127	—	1.739	—	—	31	209	993	183	122	2.633
Szabadka t.jv.....	21.935	—	6.839	—	306	502	2.434	23.185	2.967	492	10.318
Ujvidék t.jv.....	7.786	243	—	—	31	382	441	1.175	1.394	111	4.134
Zombor t.jv.....	15.656	—	12	—	124	1.122	722	6.124	1.308	143	9.898
Csongrád vármegye.....	73.898	58	19.905	—	645	2.236	24.922	7.965	5.770	2.246	28.341
Hódmező-Vásárhely t.jv. ...	48.893	94	106	—	—	236	6.539	461	3.850	794	3.120
Szeged t.jv.....	18.341	1.472	3.037	906	38	619	1.172	685	1.742	533	883
Heves vármegye.....	103.559	3.175	15.088	882	1.716	239	32.541	8.147	5.923	2.562	66.315
Jász-N.-Szolnok vármegye.....	269.683	2.751	11.327	193	758	1.393	67.888	22.663	17.269	8.160	48.602
Pest-P.-S.-Kiskun vármegye...	184.010	1.340	224.739	396	4.531	2.606	112.405	48.493	24.120	10.574	372.958
Budapest székes főváros.....	196	20	727	142	5	24	1.218	449	176	266	3.121
Kecskemét t.jv.....	6.481	—	22.711	—	523	—	9.869	1.237	682	—	12.262
Összesen.....	1.133.267	15.040	316.323	2.568	11.557	23.476	277.682	236.699	118.081	31.481	717.976
d) Tisza jobb partja.											
Abauj-Torna vármegye	76.844	778	24.423	145	44	178	40.000	19.095	1.415	1.239	159.077
Kassa t.jv.....	1.778	—	1.534	—	—	—	1.521	220	1	3	1.822
Bereg vármegye.....	55.147	704	13.350	1.319	995	676	3.745	30.929	7.218	574	162.801
Borsod »	97.345	2.513	17.096	106	2.100	93	34.697	9.847	3.841	1.720	52.455
Miskolc t.jv.....	1.755	49	427	—	37	—	675	50	34	8	143
Gömör és Kis-Hont vármegye	46.341	1.570	15.654	2.191	34	182	14.484	25.746	1.076	366	166.846
Sáros vármegye.....	15.745	1.142	25.118	1.127	1	1.325	36.342	58.721	70	75	445.368
Szepes »	432	76	15.397	2.490	220	83	49.551	61.349	—	23	427.678
Ung »	40.347	277	14.522	685	133	112	4.652	11.620	2.137	134	139.698
Zemplén »	109.393	1.968	41.311	1.209	125	841	46.266	35.894	5.281	2.499	259.316
Összesen.....	445.127	9.077	168.892	9.272	3.630	3.490	281.936	253.471	21.078	6.641	1.815.204

20. A felhasznált vetőmag mennyisége métermázsákban az 1909. évben Magyarországon törvényhatóságonként.

Országgrész, törvényhatóság	Őszi búza	Tavaszi búza	Őszi rozs	Tavaszi rozs	Kétszeres	Őszi árpa	Tavaszi árpa	Zab	Szénes ten- geri	Osalamádé	Burgonya
e) Tisza bal partja.											
Békés vármegye.....	210.775	1.280	5.016	64	636	2.157	51.544	18.200	20.653	5.429	22.061
Bihar »	236.700	3.904	54.129	1.103	25.894	2.620	30.660	30.255	31.486	6.174	99.090
Nagy-Várad tjt.	608	—	84	—	86	19	136	91	133	13	413
Hajdu vármegye.....	89.600	486	14.799	212	1.400	1.561	18.183	6.164	8.145	2.403	20.208
Debreczen tjt.	16.505	2.476	6.869	—	402	806	3.322	1.177	2.755	752	8.700
Máramaros vármegye.....	1.950	2.321	1.512	1.077	23	142	3.006	36.486	8.975	46	172.818
Szabolcs »	85.576	1.617	102.837	2.227	1.446	868	15.243	11.122	11.776	4.645	292.016
Szatmár »	137.826	3.853	45.356	801	2.039	3.119	8.577	35.030	17.732	2.190	123.376
Szatmár-Németi tjt.	4.538	275	138	—	—	116	210	697	737	33	1.163
Szilágy vármegye.....	70.097	1.725	7.435	79	3.784	1.052	4.947	14.873	11.264	670	23.436
Ugocsa »	17.077	729	4.292	59	57	50	822	6.248	4.004	72	16.523
Összesen.....	871.252	19.166	242.467	5.622	35.767	12.500	136.650	160.343	117.660	22.427	779.804
f) Tisza-Maros szöge.											
Arad vármegye	203.078	1.568	4.837	17	5.563	2.967	13.923	25.048	26.215	2.404	31.258
Arad tjt.	5.484	362	192	—	—	161	1.305	353	393	57	225
Csanád vármegye.....	96.990	450	2.783	33	488	2.931	13.903	4.210	11.603	1.781	16.821
Krassó-Szörény vármegye.....	119.764	2.402	3.065	984	294	1.376	1.973	24.686	25.025	705	46.768
Temes vármegye	319.878	1.669	8.668	626	3.835	6.610	9.011	34.313	35.886	2.277	56.178
Temesvár tjt.	1.055	—	29	—	—	25	218	357	68	63	775
Versecz tjt.	6.141	36	—	—	—	—	212	323	176	—	1.332
Torontál vármegye	547.105	2.483	8.055	96	2.094	10.441	17.508	42.842	53.258	4.297	102.027
Pancsova tjt.	5.236	—	—	—	—	788	134	210	745	—	1.750
Összesen.....	1.904.781	8.970	27.629	1.756	12.274	25.299	58.187	132.342	153.369	11.584	257.134
g) Királyhágóntúl.											
Alsó-Fehér vármegye.....	62.219	16.544	1.896	454	926	326	3.058	8.001	10.875	373	18.373
Besztercze-Naszód vármegye	26.206	3.431	348	134	—	14	2.102	25.831	4.926	35	8.987
Brassó vármegye.....	10.487	150	2.832	109	263	—	15.796	4.962	1.633	14	65.238
Csik »	5.566	942	26.921	651	47	14	11.627	25.899	440	3	42.180
Fogarasz »	14.314	2.229	12.007	500	147	87	1.854	16.917	4.066	—	76.611
Háromszék »	28.005	922	17.865	112	1.223	—	18.829	21.262	3.017	231	89.838
Hunyad »	68.730	21.703	8.152	2.317	268	363	2.322	13.775	17.738	205	42.052
Kis-Küküllő »	37.397	152	2.115	25	1.609	64	2.288	6.506	8.042	181	7.876
Kolozs »	55.366	21.258	7.151	1.001	1.673	25	10.393	18.259	14.565	496	18.903
Kolozsvár tjt.	1.235	123	616	—	—	—	697	657	466	38	278
Maros-Torda vármegye.....	50.529	5.635	1.835	304	1.448	258	5.867	17.684	9.961	287	10.597
Maros-Vásárhely tjt.	275	—	4	—	10	—	289	7	36	73	64
Nagy-Küküllő vármegye.....	54.327	68	2.306	65	1.557	181	2.364	19.913	8.785	61	46.757
Szeben »	41.193	1.195	1.764	975	267	358	4.258	10.876	3.722	64	29.026
Szolnok-Doboka »	38.472	10.807	3.256	481	223	232	3.752	27.300	15.850	218	12.560
Torda-Aranyos »	43.640	16.236	3.838	1.315	1.454	99	8.621	9.845	8.530	491	11.645
Udvarhely »	37.562	100	4.533	13	2.358	15	1.222	17.574	4.834	12	11.221
Összesen.....	575.573	100.800	97.489	8.456	13.483	2.036	95.339	245.268	117.506	2.782	492.206
Fiume város és kerülete.	Adatok nincsenek.										
Magyarország összesen.....	5,604.126	198.221	1,565.579	37.703	96.046	83.786	1,698.238	1,487.692	634.420	143.964	8,420.150
Ismétlés :											
Duna bal partja.....	307.571	27.787	212.157	5.543	9.942	3.108	492.620	208.026	21.956	14.833	2,212.236
Duna jobb partja	966.555	17.381	500.632	4.436	9.334	13.877	405.824	251.543	84.825	54.216	2,145.590
Duna-Tisza köze	1,133.267	15.040	316.323	2.568	11.557	23.476	277.682	236.699	118.031	31.481	717.976
Tisza jobb partja	445.127	9.077	168.832	9.272	3.689	3.490	231.936	253.471	21.073	6.641	1,815.204
Tisza bal partja.....	871.252	19.166	242.467	5.622	35.767	12.500	136.650	160.343	117.660	22.427	779.804
Tisza-Maros szöge.....	1,304.781	8.970	27.629	1.756	12.274	25.299	58.187	132.342	153.369	11.584	257.134
Királyhágóntúl.....	575.573	100.800	97.489	8.456	13.483	2.036	95.339	245.268	117.506	2.782	492.206
Magyarország összesen.....	5,604.126	198.221	1,565.579	37.703	96.046	83.786	1,698.238	1,487.692	634.420	143.964	8,420.150

21. Az összes szántóföld, a bevett és az elemi csapások folytán kivett vetésterület 1909-ben törvényhatóságunkint. *)

Közjogi alkatrész, országrész, törvényhatóság	Összes szántóföld	Ebből bevett terület	Elemi csapások folytán kivett vetésterület 1909-ben		Közjogi alkatrész, országrész, törvényhatóság	Összes szántóföld	Ebből bevett terület	Elemi csapások folytán kivett vetésterület 1909-ben								
	az 1909-ben községenkint történt felvétel szerint hektárookban		hektárookban	az összes szántóföld %		a bevett terület %	az 1909-ben községenkint történt felvétel szerint hektárookban		hektárookban	az összes szántóföld %	a bevett terület %					
												hektárookban	%-ában	hektárookban	%-ában	
Magyarország.																
a) Duna bal partja.																
Árva vármegye	78.200	54.499	967	1'24	1'77	Békés vármegye	302.065	296.827	2.403	0'80	0'81					
Bars »	119.760	111.504	2.015	1'68	1'81	Bihar »	484.760	449.938	10.476	2'16	2'38					
Esztergom »	63.254	58.353	3.962	6'28	6'79	Nagy-Várad tjv.	1.636	1.636	—	—	—					
Hont »	106.000	90.922	5.446	5'14	5'99	Hajdu vármegye	147.443	142.594	5.662	3'84	3'97					
Selmeczbánya tjv.	949	937	—	—	—	Debreczen tjv.	42.417	41.180	2.705	6'28	6'57					
Liptó vármegye	36.736	33.823	—	—	—	Máramaros vármegye ...	110.704	81.653	1.241	1'19	1'68					
Nógrád »	182.689	160.749	6.020	3'30	3'74	Szabolcs »	344.853	298.345	3.548	1'08	1'19					
Nyitra »	309.092	294.172	9.414	3'05	3'20	Szatmár »	326.484	264.337	3.227	0'59	1'28					
Pozsony »	247.998	242.158	6.930	2'70	2'68	Szatmár-Németi tjv. ...	9.403	7.965	—	—	—					
Pozsony tjv.	2.187	2.026	—	—	—	Szilágy vármegye	162.856	126.748	984	0'60	0'78					
Trencsén vármegye	155.749	138.776	1.020	0'65	0'73	Ugocsa »	58.410	45.190	1.434	1'04	2'51					
Turóc »	30.724	26.182	28	0'09	0'11	Összesen.....	1.991.031	1.756.413	31.880	1'58	1'79					
Zólyom »	46.382	40.428	715	1'54	1'77	f) Tisza-Maros szöge.										
Összesen.....	1.379.720	1.254.529	36.517	2'68	2'91	Arad vármegye	281.934	271.573	2.590	0'93	0'95					
b) Duna jobb partja.																
Baranya vármegye	259.896	230.929	1.381	0'58	0'60	Arad tjv.	8.185	8.185	32	0'39	0'39					
Pécs tjv.	2.054	2.049	—	—	—	Csanád vármegye	146.887	145.638	1.804	1'28	1'34					
Fejér vármegye	265.201	246.225	3.969	1'50	1'61	Kr.-Szörény vármegye...	229.146	214.832	7.200	3'14	3'38					
Székesfehérvár tjv.	8.434	8.272	14	0'17	0'17	Temes »	462.297	447.230	7.470	1'62	1'67					
Győr vármegye	94.448	92.743	1.082	1'15	1'17	Temesvár tjv.	2.206	2.206	—	—	—					
Győr tjv.	2.854	2.854	—	—	—	Versecz tjv.	11.567	11.567	—	—	—					
Komárom vármegye	173.919	162.360	7.959	4'58	4'90	Torontál vármegye.....	725.689	718.625	7.642	1'05	1'06					
Komárom tjv.	743	743	9	1'21	1'21	Pancsova tjv.	7.389	7.386	149	2'02	2'02					
Moson vármegye.....	116.803	110.742	2.359	2'02	2'13	Összesen.....	1.875.300	1.827.242	26.887	1'43	1'47					
Somogy »	350.555	332.865	2.287	0'65	0'69	g) Királyhágóntúl.										
Sopron »	169.395	163.590	3.991	2'38	2'44	Alsó-Fehér vármegye ...	135.758	104.285	523	0'39	0'50					
Sopron tjv.	3.618	3.618	—	—	—	Besz.-Naszód »	75.297	59.499	537	0'71	0'90					
Tolna vármegye	228.636	210.334	635	0'28	0'30	Brassó »	40.772	39.516	2	0'01	0'01					
Vas »	277.207	271.581	6.555	2'36	2'43	Csik »	71.342	42.520	171	0'34	0'40					
Veszprém »	206.974	196.485	404	0'20	0'23	Fogarás »	62.389	47.251	1.247	2'07	2'64					
Zala »	237.959	232.831	60	0'03	0'03	Háromszék »	89.732	75.952	560	0'62	0'74					
Összesen.....	2.398.746	2.268.221	30.705	1'28	1'35	Hunyad »	166.984	143.677	2.759	1'65	1'92					
c) Duna-Tisza köze.																
Bács-Bodrog vármegye...	688.252	669.921	6.293	0'91	0'94	Kis-Küküllő »	81.032	68.432	736	0'91	1'08					
Baja tjv.	6.534	5.138	92	1'41	1'79	Kolozs »	165.696	130.439	2.547	1'63	1'98					
Szabadka tjv.	65.055	60.582	794	1'28	1'31	Kolozsvár tjv.	5.490	4.337	—	—	—					
Ujvidék tjv.	11.922	11.578	—	—	—	Maros-Torda vármegye	117.796	103.579	621	0'53	0'60					
Zombor tjv.	24.808	22.587	—	—	—	Maros-Vásárhely tjv. ...	1.345	1.345	—	—	—					
Csongrád vármegye	136.586	132.582	869	0'64	0'66	Nagy-Küküllő vármegye	113.620	92.430	631	0'55	0'68					
Hód.-Vásárhely tjv.	60.953	60.953	349	0'57	0'57	Szeben »	70.253	64.625	105	0'15	0'16					
Szeged tjv.	35.166	35.109	—	—	—	Szolnok-Doboka »	183.936	143.327	4.230	2'30	2'95					
Heves vármegye	201.273	183.235	13.252	6'26	7'23	Torda-Aranyos »	120.972	93.364	2.467	2'04	2'64					
Jász-Nagyk.-Szolnok vm.	402.380	390.362	16.873	4'19	4'32	Udvarhely »	77.158	56.408	786	1'02	1'39					
Pest-P.-S.-Kiskun várm.	679.443	623.229	12.229	1'80	1'96	Összesen.....	1.579.572	1.271.036	17.922	1'13	1'41					
Budapest szék.-főváros	6.600	6.488	19	0'29	0'29	h) Fiume város és ker.										
Kecskemét tjv.	44.991	41.380	526	1'17	1'27	Magyarország összesen...	12.759.242	11.619.479	205.589	1'61	1'77					
Összesen.....	2.383.963	2.243.144	51.296	2'17	2'39	Horv.-Szlavonország.										
d) Tisza jobb partja.																
Abauj-Torna vármegye	142.570	127.989	402	0'28	0'31	Belovár-Körös vármegye	192.889	182.547	832	0'43	0'46					
Kassa tjv.	3.092	3.022	—	—	—	Lika-Korbava »	87.918	72.152	279	0'32	0'39					
Bereg vármegye	130.431	111.997	2.052	1'57	1'88	Modrus-Fiume »	95.348	83.653	83	0'09	0'10					
Borsod »	168.707	145.568	1.545	0'92	1'06	Pozsega »	160.384	135.398	489	0'33	0'38					
Miskolcz tjv.	2.670	2.627	—	—	—	Szerém »	349.943	335.033	2.786	0'80	0'88					
Gömör és Kis-Hont vm.	111.089	88.925	961	0'87	1'00	Zimony tjv.	4.491	4.491	—	—	—					
Sáros vármegye	147.610	127.263	1.421	0'96	1'13	Varasd vármegye	87.061	86.116	—	—	—					
Szepes »	119.352	101.047	475	0'40	0'47	Varasd tjv.	2.989	2.989	—	—	—					
Ung »	89.142	68.961	684	0'77	0'99	Verőce vármegye.....	195.237	187.288	3.547	1'82	1'89					
Zemplén »	256.125	221.375	3.342	1'31	1'53	Eszék tjv.	4.109	4.109	4	0'10	0'10					
Összesen.....	1.170.788	998.774	10.882	0'98	1'09	Zágráb vármegye	216.884	199.598	943	0'43	0'47					
Magyarbirodalom össze.....																
						Zágráb tjv.	2.397	2.396	—	—	—					
						Összesen.....	1.389.650	1.295.770	8.963	0'64	0'69					
						Magyarbirodalom össze.....	14.148.892	12.915.249	214.552	1'62	1'68					

*) Jegyzetet lásd a 13. lapon. — Egy hektár = 1⁷⁷⁷⁷ kataszteri hold.

22. Az elemi csapások által teljesen elpusztított vetésterület 1908-ban és 1909-ben.

Az elemi csapás megnevezése	Magyarország				Horvát-Szlavonországok				Magyarbirodalom			
	elpusztított vetésterülete											
	1908-ban		1909-ben		1908-ban		1909-ben		1908-ban		1909-ben	
	hektár- rokban	%	hektár- rokban	%	hektár- rokban	%	hektár- rokban	%	hektár- rokban	%	hektár- rokban	%
Árvíz (talajvíz) ...	7.978	5'88	5.155	2'51	8	0'09	26	0'29	7.986	5'54	5.181	2'41
Aszály ...	55.559	40'96	79.470	38'65	4.518	53'13	252	2'81	60.077	41'68	79.722	37'16
Fagy ...	2.733	2'02	37.538	18'26	5	0'06	—	—	2.738	1'90	37.538	17'50
Jég ...	59.333	43'74	51.682	25'14	3.742	44'01	6.928	77'30	63.075	43'76	58.610	27'32
Köd ...	84	0'06	173	0'09	—	—	314	3'50	84	0'06	487	0'23
Rozsda ...	1.821	1'34	8.939	4'35	230	2'70	—	—	2.051	1'42	8.939	4'17
Egerek ...	429	0'32	24	0'01	—	—	—	—	429	0'30	24	0'01
Férgék ...	4.328	3'19	9.338	4'54	1	0'01	—	—	4.329	3'00	9.338	4'35
Rovarok ...	2.668	1'97	11.461	5'57	—	—	—	—	2.668	1'85	11.461	5'34
Egyéb ...	706	0'52	1.809	0'88	—	—	1.443	16'10	706	0'49	3.252	1'51
Összesen ...	135.639	100'00	205.589	100'00	8.504	100'00	8.963	100'00	144.143	100'00	214.552	100'00

Egy hektár = 1,78778 kataszteri hold.

23. Az elemi csapások által teljesen elpusztított vetésterület az elemi csapások és a termények neve szerint 1909-ben.

Közjogi alkatrész; az elemi csapás megnevezése	Őszi búza	Tavaszi búza	Őszi rozs	Tavaszi rozs	Kétszeres	Őszi árpa	Tavaszi árpa	Zab	Székes tengeri	Burgonya	Őszi repce	Dohány	Egyéb ter- mények	Összesen
	elpusztított terület hektárokbán													
Magyarország.														
Árvíz (talajvíz) ...	1.715	46	974	13	—	112	291	365	848	341	86	50	314	5.155
Aszály ...	54.055	296	9.049	12	302	250	1.432	1.012	10.361	830	594	51	1.226	79.470
Fagy ...	29.097	85	4.024	12	301	752	398	262	1.104	182	572	42	707	37.538
Jég ...	17.881	700	5.022	45	25	311	4.255	8.196	12.125	856	81	160	2.025	51.682
Köd ...	144	—	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	173
Rozsda ...	7.099	32	179	1	—	3	498	954	111	18	—	—	44	8.939
Egerek ...	2	—	3	—	—	—	—	—	—	19	—	—	—	24
Férgék ...	4.512	218	1.101	5	1	41	197	518	1.677	422	193	6	447	9.338
Rovarok ...	5.998	182	2.144	—	160	6	466	95	524	283	279	47	1.297	11.461
Egyéb ...	1.015	—	9	—	—	—	40	70	89	497	9	—	80	1.809
Összesen ...	121.518	1.539	22.534	88	789	1.475	7.577	11.472	26.839	3.448	1.814	356	6.140	205.589
A bevet. ter. %-ában	3'73	1'32	2'24	0'38	1'39	2'50	0'68	1'04	1'08	0'57	10'70	0'71	0'40	1'77
H.-Szlavonorsz.														
Összes elemi csapások	5.215	65	503	25	188	506	63	1.389	756	24	—	—	279	8.963
A bevet. ter. %-ában	1'71	0'75	0'77	0'52	0'41	1'19	0'29	1'37	0'19	0'08	—	—	0'13	0'69
Magyarbirodalom.														
Összes elemi csapások	126.733	1.604	23.037	113	927	1.981	7.640	12.861	27.595	3.472	1.814	356	6.419	214.552
A bevet. ter. %-ában	3'56	1'28	2'15	0'41	1'02	1'95	0'68	1'07	0'96	0'51	9'13	0'71	0'37	1'66

Egy hektár = 1,78778 kataszteri hold.

*) Jegyzet a 27.—29. lapokhoz. Jóllehet 1897 óta a kertekben, valamint a melléktermények és utónövények gyanánt termelt terményeket is kimutatjuk, a korábbi évek illető adataival való összehasonlíthatóság céljából ebbe a kimutatásba csak a főtermények területi és mennyiségi adatait vettük fel. — A melléktermények, az utónövények s a kertli termelés 1905—1909. évi adatait a következőkben adjuk:

Termelt	Magyarországon:									
	1905-ben		1906-ban		1907-ben		1908-ban		1909-ben	
	hektáron	mm.	hektáron	mm.	hektáron	mm.	hektáron	mm.	hektáron	mm.
1. Köles mint utónövény	4.539	25.709	4.539	31.654	4.539	26.665	4.539	27.841	4.589	34.822
2. Tatárka » »	10.448	65.086	10.448	50.021	10.448	66.831	10.448	49.638	10.448	71.242
3. Bab » melléktermény	595.263	1.307.667	595.263	2.045.649	595.263	1.939.078	595.263	1.405.011	595.264	1.100.951
4. Takarmányrépa kertekben	10.316	2.660.493	10.316	3.365.617	10.316	2.940.570	10.316	2.804.370	10.316	3.315.271
5. Luczerna (szálas takarm.) kertekben	22.857	1.065.025	22.857	1.201.377	22.857	1.032.247	22.857	1.005.926	22.857	1.154.037
Horvát-Szlavonországokban:										
1. Köles mint utónövény	1.807	10.603	1.863	10.934	1.879	6.862	2.200	9.465	2.580	15.571
2. Tatárka » »	2.124	10.377	2.237	10.595	1.762	6.161	963	3.725	2.361	13.850
3. Bab » melléktermény	281.521	772.868	270.652	833.199	209.514	610.363	181.059	665.689	173.373	760.962
4. Takarmányrépa kertekben	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Luczerna (szálas takarm.) kertekben	1.524	51.406	1.526	57.732	1.994	32.890	—	—	—	—

24. A learatott terület és a termés mennyisége és értéke termények szerint 1909-ben.

A) Abszolút számokban.

A termény neve	Magyarország			Horvát-Szlavonországok			Magyarbirodalom		
	A learatott terület hektárokbán	A termés mennyisége méter-mázsákban	A termés értéke, 1000 korona	A learatott terület hektárokbán	A termés mennyisége méter-mázsákban	A termés értéke, 1000 korona	A learatott terület hektárokbán	A termés mennyisége méter-mázsákban	A termés értéke, 1000 korona
Kenyértermények.									
Búza	3,252.277	30,849.698	822.128	308.701	3,173.864	79.572	3,560.978	34,023.562	901.700
Ebből { őszi búza	3,137.075	29,799.817	795.365	300.119	3,116.573	78.337	3,437.194	32,916.390	873.702
{ tavaszi búza	115.202	1,049.881	26.763	8.582	57.291	1.235	123.784	1,107.172	27.998
Rozs	1,005.922	11,394.456	210.088	69.705	607.811	11.964	1,075.627	12,002.267	222.052
Ebből { őszi rozs	983.096	11,185.488	206.166	64.964	572.428	11.319	1,048.060	11,757.916	217.485
{ tavaszi rozs	22.826	208.968	3.922	4.741	35.383	645	27.567	244.351	4.567
Kétszeres	56.137	562.681	11.490	33.687	325.574	6.480	89.824	888.255	17.970
Tönköly	602	4.665	72	5.213	17.594	219	5.815	22.259	291
Egyéb gabonaneműek.									
Árpa	1,156.540	15,647.495	227.951	63.475	511.154	7.492	1,220.015	16,158.649	235.443
Ebből { őszi árpa	57.553	782.811	10.849	41.926	384.141	5.757	99.479	1,166.952	16.606
{ tavaszi árpa	1,098.987	14,864.684	217.102	21.549	127.013	1.735	1,120.536	14,991.697	218.837
Zab	1,090.695	13,392.947	189.505	100.013	813.830	11.522	1,190.708	14,206.777	201.027
Köles:									
mint főtermény	20.630	230.171	2.992	25.188	173.871	1.997	45.818	404.042	4.989
mint utónövény ¹⁾	4.539	34.822	439	2.580	15.571	206	7.119	50.393	645
Tatárka:									
mint főtermény	4.422	39.857	581	2.317	9.912	153	6.739	49.769	734
mint utónövény ¹⁾	10.448	71.242	1.028	2.361	13.850	259	12.809	35.092	1.287
Hüvelyesek.									
Borsó	8.857	90.147	1.946	4.259	38.681	594	13.116	128.828	2.540
Bab:									
mint főtermény	15.464	151.337	2.715	11.033	73.901	1.216	26.497	225.238	3.931
mint melléktermény ¹⁾	595.264	1,100.951	20.132	173.373	760.962	13.566	768.637	1,861.913	33.698
Lencse	5.329	45.988	1.067	947	6.563	119	6.776	52.551	1.186
Kapásnövények.									
Szemes tengeri	2,452.988	41,114.864	538.458	405.240	5,525.361	68.119	2,858.228	46,640.225	606.577
Dinnye	27.408	3,613.954	23.084	561	63.479	642	27.969	3,677.433	23.726
Tök:									
mint főtermény	11.604	2,777.968	3.350	703	107.310	219	12.307	2,885.278	3.569
mint melléktermény ¹⁾	694.760	7,595.945	9.718	193.067	7,043.243	17.357	887.827	14,639.188	27.075
Burgonya	601.947	49,949.174	193.660	76.831	4,580.967	22.707	678.778	54,530.141	216.367
Czukorrépa	111.577	25,933.729	51.937	2.279	322.953	707	113.856	26,256.682	52.644
Takarmányrépa:									
szántóföldön	197.881	59,034.403	78.750	7.347	1,155.489	3.003	205.228	60,189.892	81.753
kertekben	10.316	3,315.271	4.497	—	—	—	—	—	—
Tarlórépa:									
mint utónövény ¹⁾	9.087	1,070.384	1.327	9.648	1,099.205	3.503	18.735	2,169.589	4.830
Seprőcziromag:									
mint főtermény	4.594	63.421	637	1.168	6.400	72	5.762	69.821	709
mint melléktermény ¹⁾	85.408	101.150	963	—	—	—	—	—	—
Kereskedelmi növények.									
Repce	16.429	139.710	3.619	3.137	29.081	635	19.566	168.791	4.254
Ebből { őszi repce	15.135	129.009	3.349	2.924	27.277	596	18.059	156.286	3.945
{ tavaszi repce	1.294	10.701	270	213	1.804	39	1.507	12.505	309
Komló	811	7.752	2.294	117	733	117	928	8.485	2.411
Dohány	49.825	722.540	28.341	150	1.501	44	49.975	724.041	28.385
Kendermag	55.320	243.307	4.276	9.450	4.876	108	64.770	248.633	4.384
Kenderfonal	9.451	506.583	31.629	7.067	60.374	3.509	16.518	566.957	35.138
Lenmag	47.273	1.068	—	—	4.684	98	—	51.957	1.166
Lenfonal	91.254	7.045	—	—	35.209	2.143	—	126.463	9.188
Mák:									
mint főtermény	4.531	33.928	1.793	451	3.793	202	4.982	37.721	1.995
mint melléktermény ¹⁾	8.223	5.663	303	1.561	10.038	557	9.784	15.701	860

Egy hektár = 10000 kataszteri hold. — ¹⁾ A területi adat a főtermények területi adataiban is befigyelt.

A) Abszolút számokban.

A termény neve	Magyarország			Horvát-Szlavonországok			Magyarbirodalom		
	A learatott terület hektárokbán	A termés mennyisége méter-mázsákban	A termés értéke, 1000 korona	A learatott terület hektárokbán	A termés mennyisége méter-mázsákban	A termés értéke, 1000 korona	A learatott terület hektárokbán	A termés mennyisége méter-mázsákban	A termés értéke, 1000 korona
Takarmánymagvak.									
Bükköny	44.912	462.787	7.835	4.285	26.256	336	49.197	489.043	8.171
Ebből { őszi bükköny ...	3.556	35.501	749	1.209	6.633	92	4.765	42.134	841
{ tavaszi bükköny ...	41.356	427.286	7.086	3.076	19.623	244	44.432	446.909	7.330
Lóhere	36.806	61.096	6.891	3.221	8.632	1.221	40.027	69.728	8.112
Luczerna	11.002	24.700	2.807	684	2.087	271	11.686	26.787	3.078
Baltaczim	2.352	11.207	316	20	31	1	2.372	11.238	317
Mohar	3.703	33.559	528	184	783	10	3.887	34.342	538
Szálás takarmány.									
Osalamádé	99.362	30.055.773	31.418	—	—	—	—	—	—
Őszi bükköny, borsó és rozs	15.960	619.943	3.045	10.785	297.854	1.370	26.745	917.797	4.415
Tavaszi és zabos bükköny	382.974	12.758.037	77.814	25.940	610.309	2.572	408.914	13.366.346	80.386
Lóhere	312.322	11.557.871	80.473	52.364	1.329.845	8.134	364.686	12.887.716	88.607
Luczerna :									
szántóföldön	191.607	9.233.665	65.158	16.720	458.173	2.580	208.327	9.691.838	67.738
kertekben	22.857	1.154.037	7.860	—	—	—	—	—	—
Széna és sarjú :									
rétén	2.933.327	87.226.400	580.489	434.010	14.184.582	77.267	3.367.337	101.410.982	657.756
kertekben	114.114	3.931.323	25.763	—	—	—	—	—	—
egyéb kaszálókon	48.015	1.060.754	6.856	—	—	—	—	—	—
Baltaczim	25.376	673.944	4.363	1.023	21.698	141	26.399	695.642	4.504
Mohar	44.057	1.688.321	10.590	2.424	70.171	501	46.481	1.758.492	11.091
Szalma és szár.¹)									
Búza	3.252.277	59.940.720	176.265	308.701	8.789.613	26.480	3.560.978	68.730.333	202.745
Ebből { őszi búza	3.137.075	57.925.993	169.639	300.119	8.620.024	25.886	3.437.194	66.546.017	195.525
{ tavaszi búza	115.202	2.014.727	6.626	8.582	169.589	594	123.784	2.184.316	7.220
Rozs	1.005.922	25.091.047	77.842	69.705	1.921.114	6.187	1.075.627	27.012.161	84.029
Ebből { őszi rozs	983.096	24.599.939	76.178	64.964	1.812.404	5.858	1.048.060	26.412.343	82.036
{ tavaszi rozs	22.826	491.108	1.664	4.741	108.710	329	27.567	599.818	1.993
Kétszeres	56.137	1.194.659	3.349	33.687	935.368	2.964	89.824	2.130.027	6.313
Tönköly	602	9.057	31	5.213	65.757	283	5.815	74.814	314
Árpa	1.156.540	21.659.798	95.269	63.475	1.800.167	7.071	1.220.015	23.459.965	102.340
Ebből { őszi árpa	57.553	1.155.459	3.667	41.926	1.358.843	5.050	99.479	2.514.302	8.717
{ tavaszi árpa	1.098.987	20.504.339	91.602	21.549	441.324	2.021	1.120.536	20.945.663	93.623
Zab	1.090.695	22.836.500	88.502	100.013	3.781.164	15.209	1.190.708	26.617.664	103.711
Köles :									
mint főtermény	20.630	370.034	1.384	25.188	305.363	846	45.818	675.397	2.230
mint utónövény	4.539	53.853	206	2.580	32.385	89	7.119	86.238	295
Borsó	8.857	159.450	412	—	—	—	—	—	—
Bab :									
mint főtermény	15.464	197.430	—	—	—	—	—	—	—
mint melléktermény	595.264	974.662	1.319	—	—	—	—	—	—
Lencse	5.829	57.713	163	—	—	—	—	—	—
Tengeri	2.452.988	70.469.243	114.823	405.240	11.881.114	22.673	2.858.228	82.350.357	137.496
Seprőczirok :									
mint főtermény	4.594	63.507	2.398	1.168	17.877	41	5.762	81.384	2.439
mint melléktermény	85.408	181.147	4.120	—	—	—	—	—	—
Tatárka :									
mint főtermény	4.422	65.705	113	2.317	22.379	58	6.739	88.084	171
mint utónövény	10.448	139.695	300	2.361	37.118	80	12.809	176.813	380
Bükköny	44.912	792.822	2.204	4.285	100.637	445	49.197	893.259	2.649
Ebből { őszi bükköny ...	3.556	65.266	140	1.209	30.374	143	4.765	95.640	283
{ tavaszi bükköny ...	41.356	727.556	2.064	3.076	70.263	302	44.432	797.619	2.366
Lóhere	36.806	718.810	1.677	3.221	89.538	539	40.027	808.348	2.216
Luczerna	11.002	231.086	580	684	19.464	101	11.686	250.550	681
Baltaczim	2.352	37.790	95	20	292	2	2.372	38.082	97
Mohar	3.703	93.318	351	184	5.306	37	3.887	98.624	388
Zöldségfélék.									
Fejes káposzta :									
mint főtermény	37.206	9.297.731	44.886	17.618	2.237.610	9.255	54.824	11.535.341	54.141
mint melléktermény ²)	19.539	131.322	635	—	—	—	—	—	—

Egy hektár = 1⁷⁷⁷²⁶ kataszteri hold. — ¹) Az itt kimutatott terület azonos azzal, amely az illető termény magtermésénél is kimutattatik. — ²) A területi adat a főtermények területi adataiban is befigyeltetik.

25. A fontosabb mezőgazdasági termények terméseredményei 1909-ben törvényhatóságokint.

Közjogi alkatrész, országgrész, törvényhatóság	Ö s z s e s t e r m é s						Átlagos termés hektáronként					
	Búza ¹⁾	Rozs ²⁾	Árpa ¹⁾	Zab	Tengeri	Burgonya	Búza ¹⁾	Rozs ²⁾	Árpa ¹⁾	Zab	Tengeri	Burgo- nya
	m é t e r m á z s á k b a n											
Magyarország.												
a) Duna bal partja.												
Árva vármegye	1.558	8.631	51.965	211.852	—	894.895	9'22	8'28	8'39	7'74	—	65'46
Bars »	250.752	63.470	489.742	72.623	128.743	747.356	10'11	9'73	14'73	10'78	19'16	111'76
Esztergom »	49.949	49.651	176.501	42.313	163.407	335.488	5'67	9'26	11'91	11'61	18'52	113'30
Hont »	178.090	64.786	224.205	90.521	84.516	467.283	7'09	8'60	12'56	11'15	18'36	99'23
Selmeczbánya tjv.	1.158	1.194	1.314	4.254	—	8.320	9'41	10'38	10'43	10'43	—	69'33
Liptó vármegye	1.462	32.170	96.927	68.254	—	513.325	8'86	10'98	12'40	8'14	—	53'45
Nógrád »	258.662	168.577	328.493	125.560	180.673	994.731	5'89	8'52	12'34	11'40	17'27	91'46
Nyitra »	288.651	467.115	1.476.212	222.040	328.103	2.777.713	11'33	12'64	16'38	14'04	17'57	113'96
Pozsony »	196.687	364.569	1.147.099	153.395	328.883	1.982.182	8'78	11'88	16'66	14'03	17'52	91'07
Pozsony tjv.	1.305	3.984	10.416	931	1.750	14.625	8'70	10'43	20'83	16'63	17'50	78'21
Trencsén várm.	102.256	93.280	411.094	208.600	1.075	2.962.134	10'72	9'95	12'25	8'51	16'54	97'85
Turóc »	16.686	60.189	37.732	50.404	—	397.080	10'18	9'42	11'32	11'96	—	75'89
Zólyom »	40.830	29.691	62.788	85.512	14	864.051	6'42	8'37	11'73	10'66	14'00	87'08
Összesen	1.388.046	1.407.287	4.514.488	1.336.259	1.217.164	12.959.183	8'23	10'76	14'64	10'34	17'84	92'82
b) Duna jobb partja.												
Baranya vármegye	903.108	183.448	251.687	324.030	1.170.036	941.859	12'08	12'90	15'00	15'87	22'76	87'86
Pécs tjv.	6.684	582	5.321	2.299	24.640	1.960	15'47	12'38	18'29	19'16	34'75	70'00
Fejér vármegye	517.859	272.006	384.917	336.141	851.017	1.282.354	9'19	13'22	12'71	12'29	21'91	110'90
Székesfehérvár tjv.	11.447	8.460	38.200	2.100	83.400	4.500	11'20	15'64	17'38	12'14	20'86	86'54
Győr vármegye	164.028	179.702	155.745	90.016	216.445	467.194	9'12	11'62	12'33	11'90	19'11	73'76
Győr tjv.	7.984	6.840	9.518	1.773	8.359	13.500	13'91	13'90	17'37	15'69	22'59	87'10
Komárom vármegye	206.794	174.887	355.872	176.666	337.643	705.207	7'66	9'27	12'14	10'66	15'97	69'31
Komárom tjv.	2.560	853	2.070	120	3.100	234	8'68	9'58	15'68	13'23	17'42	78'00
Moson vármegye	153.871	156.485	419.446	121.758	344.086	339.232	10'13	11'87	14'92	14'37	18'01	80'58
Somogy »	1.060.860	708.882	375.433	356.592	1.019.183	1.827.363	12'55	14'72	13'31	13'07	21'67	95'21
Sopron »	420.354	272.097	489.195	179.173	120.122	1.008.150	11'91	13'00	16'45	14'11	17'19	84'56
Sopron tjv.	6.144	11.718	17.171	6.374	2.190	54.890	13'90	15'64	19.12	18'26	26'07	191'26
Tolna vármegye	719.474	324.220	309.268	312.166	789.140	1.622.921	12'07	15'77	14'59	15'24	21'89	118'31
Vas »	794.137	648.817	316.203	296.080	176.708	2.361.256	10'97	11'86	13'33	11'56	13'91	98.72
Veszprém »	509.886	515.129	388.105	178.224	389.083	1.589.355	12'65	14'58	12'61	13'28	19'25	90'19
Zala »	618.283	622.928	226.986	184.000	759.706	1.129.043	11'60	12'55	12'67	13'11	19'65	77'88
Összesen	6.103.473	4.087.054	3.745.137	2.567.512	6.294.858	13.349.018	11'31	13'03	13'72	13'11	20'39	93'71
c) Duna-Tisza köze.												
Bács-Bodrog várm.	2.507.154	123.532	391.105	1.514.718	5.404.074	1.031.052	10'72	14'53	18'00	14'40	23'79	87'07
Baja tjv.	7.350	16.314	2.315	11.900	30.264	18.000	12'17	15'04	14'03	14'76	20'86	104'05
Szabadka tjv.	78.934	47.207	86.488	196.788	427.710	170.723	6'33	12'15	16'24	12'86	23'93	89'48
Ujvidék tjv.	62.912	280	8.595	14.058	133.308	27.200	13'91	14'00	15'63	15'64	31'28	138'78
Zombor tjv.	90.822	1.176	14.960	72.900	167.286	58.913	10'72	15'47	13'90	15'64	24'33	101'40
Csongrád vármegye	417.608	157.003	276.782	94.527	467.767	200.535	9'26	12'19	16'07	13'63	16'58	62'87
H.-Vásárhely tjv.	318.444	1.246	113.020	6.516	260.018	10.000	10'09	12'10	21'52	14'38	14'20	43'48
Szeged tjv.	127.184	33.650	21.850	9.000	195.168	14.965	9'39	11'14	17'26	15'65	15'85	63'41
Heves vármegye	386.017	95.344	281.738	89.657	334.917	417.239	6'90	8'32	11'62	11'01	14'45	81'41
J.-N.-Szolnok vm.	925.227	61.489	587.132	244.155	958.103	363.642	6'16	7'45	11'66	10'93	12'59	78'74
Pest-P.-S.-Kisk. vm.	869.077	1.689.375	960.241	470.346	1.922.962	2.993.423	8'53	10'99	12'35	11'71	16'91	76'34
Budapest szék.-főv.	1.280	5.374	11.711	3.533	14.899	50.370	10'24	10'20	13'81	12'66	14'42	99'94
Kecskemét tjv.	34.794	169.382	100.782	13.662	100.280	198.371	9'00	10'65	14'34	11'73	13'90	71'69
Összesen	5.826.853	2.401.372	2.856.719	2.741.760	10.416.756	5.554.433	8'80	10'94	13'43	13'25	19'37	78'69
d) Tisza jobb partja.												
Abauj-Torna várm.	403.337	138.832	317.920	142.927	66.666	760.339	9'86	9'33	13'22	11'88	13'26	82'04
Kassa tjv.	5.812	7.350	10.710	1.530	50	8.448	6'95	8'69	12'17	10'41	16'67	55'58
Bereg vármegye	254.884	92.847	28.967	219.571	290.609	828.912	8'96	10'28	11'06	11'99	13'00	71'85
Borsod »	496.840	116.821	252.273	91.692	254.451	254.890	8'91	9'51	11'61	10'99	17'34	65'12
Miskolc tjv.	10.860	3.000	5.330	520	3.720	1.400	10'49	10'42	11'29	11'30	20'90	70'00
Gömör és Kis-Hont	178.544	87.185	111.614	178.891	50.583	819.033	7'46	8'59	12'38	10'18	14'24	76'93
Sáros vármegye	84.148	143.877	253.786	374.047	3.002	2.348.242	9'73	9'69	11'87	11'12	13'11	83'98
Szepes »	3.319	112.748	275.415	278.135	—	1.660.073	10'50	10'95	11'07	9'80	—	62'64
Ung »	238.808	105.903	37.034	100.520	91.972	802.805	11'58	11'75	13'54	12'50	13'44	81'51
Zemplén »	561.985	244.739	337.011	233.897	229.500	1.090.523	9'04	9'37	11'58	9'57	13'88	58'68
Összesen	2.238.537	1.053.302	1.630.060	1.621.730	990.553	8.574.665	9'22	9'77	11'91	10'73	14'28	72'84

Egy hektár = 1,777777 kataszteri hold. — ¹⁾ Őszi és tavaszi együtt. — ²⁾ Őszi, tavaszi és kétszeres együtt.

25. A fontosabb mezőgazdasági termények terméseredményei 1909-ben törvényhatóságokint.

Közigazgatási körzet, ország-rész, törvényhatóság	Ö s z s e s t e r m é s						Átlagos termés hektáronként					
	Búza ¹⁾	Rozs ²⁾	Árpa ¹⁾	Zab	Tengeri	Burgonya	Búza ¹⁾	Rozs ²⁾	Árpa ¹⁾	Zab	Tengeri	Bur- gonya
	m é t e r m á z s á k b a n											
e) Tisza bal partja.												
Békés vármegye ...	991.114	33.116	471.145	174.043	1,148.839	113.089	8'09	9'05	12'37	10'96	15'16	79'14
Bihar > ...	986.574	465.835	320.968	327.145	1,660.998	587.887	7'12	9'26	13'37	12'64	15'20	60'35
Nagy-Várád tjv. ...	4.680	1.595	1.855	1.138	7.020	2.950	10'45	11'81	14'61	11'27	15'68	86'76
Hajdu vármegye ...	271.127	121.838	193.462	85.837	575.190	138.248	5'36	10'70	13'40	13'89	16'40	89'37
Debreczen tjv. ...	51.989	45.570	41.200	16.400	222.600	86.860	5'06	15'15	13'02	14'25	18'42	75'29
Máramaros vmegye	23.601	15.228	26.160	241.071	367.310	1,052.613	8'92	8'80	11'91	10'60	13'01	72'59
Szabolcs >	493.152	835.624	152.376	132.813	556.586	1,951.766	8'77	10'48	12'87	12'91	12'46	68'10
Szatmár >	638.213	372.534	86.778	320.082	725.950	731.481	8'23	10'78	10'59	12'61	11'77	71'66
Szatmár-Németi tjv.	17.125	900	1.800	4.950	49.600	2.200	7'00	10'47	9'78	9'56	13'90	37'93
Szilágy vármegye ...	335.825	69.402	49.327	152.952	496.650	139.355	8'21	10'05	11'92	12'19	11'98	82'75
Ugocsa >	57.115	23.987	4.387	86.419	123.001	100.520	5'22	7'10	8'61	10'22	8'89	59'09
Összesen ...	3,870.515	1,985.629	1,349.458	1,542.850	5,933.744	4,906.769	7'55	10'11	12'68	11'95	13'92	69'39
f) Tisza-Maros szöge.												
Arad vármegye ...	1,032.086	65.658	163.644	260.946	1,500.685	178.335	9'14	10'62	14'34	14'27	17'31	80'73
Arad tjv. ...	33.762	1.172	17.660	6.336	25.065	1.410	10'48	9'53	17'88	20'84	15'64	82'94
Osanád vármegye ...	546.061	22.660	176.684	88.763	872.666	108.124	9'50	9'31	14'61	15'82	22'16	79'39
Krassó-Szörény vm.	561.155	23.525	25.580	212.514	1,245.654	393.969	8'37	8'33	10'42	10'26	13'71	66'85
Temes vármegye ...	2,145.832	103.284	160.597	453.910	2,885.950	345.042	10'80	11'80	14'09	14'80	19'08	85'89
Temesvár tjv. ...	6.840	204	3.040	5.890	7.250	4.250	10'48	10'20	16'52	16'49	21'07	86'73
Versecz tjv. ...	45.750	—	2.000	6.000	181.425	8.175	13'03	—	13'89	20'88	26'07	95'06
Torontál vármegye ...	3,776.777	83.935	284.731	637.053	4,722.591	738.938	11'84	11'86	14'19	15'67	19'38	104'14
Pancsova tjv. ...	30.626	—	11.043	2.332	73.862	8.671	11'87	—	20'11	13'33	23'17	98'58
Összesen ...	8,178.889	300.438	844.979	1,673.744	11,515.148	1,836.914	10'50	11'01	14'24	14'30	18'46	86'25
g) Királyhágóntúl.												
Alsó-Fehér vármegye	391.618	18.022	25.023	72.597	429.508	71.668	9'70	10'15	12'50	12'10	10'48	49'29
Beszta-Naszód vm. ...	119.088	2.000	23.502	152.380	207.957	61.476	8'00	7'27	11'56	10'03	10'62	57'72
Brassó vármegye ...	73.921	26.568	150.361	64.400	58.565	510.450	13'63	13'59	15'43	17'76	12'85	120'47
Ósík >	32.600	202.425	68.547	123.333	10.476	251.913	10'98	13'82	12'06	10'79	7'82	74'05
Fogarasz >	110.166	93.351	18.613	141.231	135.088	476.297	12'91	13'36	14'83	14'69	10'92	94'62
Háromszék vmegye	141.502	99.988	116.524	157.736	74.553	337.661	10'66	9'28	11'70	11'51	8'56	58'22
Hunyad >	397.327	49.765	17.492	94.401	734.705	229.686	8'27	7'30	10'21	9'25	13'10	57'36
Kis-Küküllő >	196.178	20.805	17.423	49.627	348.097	46.859	10'54	10'30	10'74	10'86	12'04	74'62
Kolozs >	354.506	49.725	71.207	145.817	504.868	81.494	8'51	9'18	9'82	11'59	11'20	48'16
Kolozsvár tjv. ...	7.440	5.696	5.130	6.381	13.168	3.082	9'92	12'25	11'40	12'89	10'89	81'11
Maros-Torda vmegye	234.276	16.686	45.662	159.469	403.086	51.212	8'03	8'10	10'91	12'04	10'51	53'35
M.-Vásárhely tjv.	1.100	72	2.035	80	1.438	498	8'66	10'29	9'55	13'33	9'99	71'14
Nagy-Küküllő vm. ...	261.202	25.831	15.805	143.860	386.744	195.654	10'68	12'64	10'51	12'48	11'71	68'03
Szeben vármegye ...	262.116	19.316	31.192	103.184	276.471	214.742	13'52	12'67	14'00	14'52	13'23	82'66
Szolnok-Doboka vm.	230.581	22.157	27.939	270.771	676.540	77.688	8'05	8'73	10'74	11'57	10'84	58'02
Torda-Aranyos vm.	257.466	33.994	61.513	102.587	314.389	75.619	7'71	8'69	10'41	12'57	10'88	51'34
Udvarhely vmegye ...	171.938	35.654	8.644	121.238	170.502	79.693	10'09	9'85	9'18	11'52	10'62	58'64
Összesen ...	3,243.025	722.055	706.612	1,909.092	4,746.155	2,765.692	9'35	10'80	11'92	11'83	11'34	72'85
h) Fiume vár. és ker.												
Magyarorsz. össz. ...	360	—	42	—	486	2.500	12'36	—	5'25	—	15'68	89'29
Magyarorsz. össz. ...	30,849.698	11,957.137	15,647.495	13,392.947	41,114.864	49,949.174	9'50	11'26	13'53	12'28	16'76	82'98
Horv.-Szlavonorsz.												
Belovár-Kőrös vm.	422.557	205.843	66.166	42.454	766.164	941.433	10'72	8'27	7'57	6'54	14'13	64'52
Lika-Korbava >	35.737	50.791	69.701	29.807	82.732	615.289	6'06	5'68	4'76	3'79	9'13	53'04
Modrus-Fiume >	75.884	22.735	18.148	19.703	183.197	383.269	6'16	5'79	5'28	3'51	9'05	44'56
Pozsega >	411.978	63.973	31.970	84.396	472.045	474.115	9'08	8'08	7'28	7'00	11'90	64'93
Szerém >	1,177.778	253.287	138.689	311.587	1,875.618	335.250	11'72	11'59	9'65	9'92	16'46	55'88
Zimony tjv. ...	13.376	709	2.700	1.718	31.875	2.400	10'57	9'09	15'61	12'27	13'03	52'17
Varasd vármegye	79.375	94.203	27.097	28.105	566.787	502.285	10'79	10'16	9'20	7'79	13'35	64'09
Varasd tjv. ...	2.326	3.122	1.837	1.384	17.004	12.680	10'03	9'32	7'78	6'95	15'01	69'67
Verőcze vármegye ...	722.134	128.331	67.856	223.889	630.402	443.156	10'80	9'94	11'31	10'49	17'44	68'01
Eszék tjv. ...	25.067	1.400	2.400	5.040	8.010	10.000	12'01	9'38	10'43	10'96	15'64	69'44
Zágráb vármegye ...	207.456	107.817	83.974	64.853	882.080	850.010	7'59	8'26	9'08	6'05	10'59	61'96
Zágráb tjv. ...	196	1.174	616	894	9.447	11.080	19'60	14'63	7'60	10'40	6'08	69'69
Összesen ...	3,173.864	933.385	511.154	813.830	5,525.361	4,580.967	10'38	9'03	8'05	8'14	13'63	59'63
Magyarbired. össz. ...	34,023.562	12,890.522	16,158.649	14,206.777	46,640.225	54,530.141	9'58	11'06	13'24	11'98	16'32	80'34

Egy hektár = 1,197722 kataszteri hold. — ¹⁾ Őszi és tavaszi együtt. — ²⁾ Őszi, tavaszi és kétszeres együtt.

C z i m	Abszolút számokban					Viszonyszámokban				
	1905	1906	1907	1908	1909	1905	1906	1907	1908	1909
A) Szántó föld.						Az őszi és tavaszi vetés együttes területének, illetőleg az összes szántó föld %-ában.				
I. Terület (hektárokbán).										
Őszi vetés	4,523.240	4,652.749	4,275.923	4,616.796	4,269.114	36'54	36'90	32'97	36'26	33'46
Tavaszi vetés	6,308.496	6,678.666	6,965.481	6,818.325	7,144.776	50'97	52'97	53'79	53'54	56'00
Együtt	10,831.736	11,331.415	11,241.404	11,435.121	11,413.890	87'51	89'87	86'69	89'80	89'46
Kiveszett vetés területe	279.563	69.675	518.739	135.639	205.589	2'26	0'55	4'00	1'07	1'61
Ugarnak maradt terület	1,265.533	1,207.254	1,207.254	1,163.218	1,139.763	10'23	9'58	9'21	9'19	8'93
Összes szántó föld	12,376.832	12,608.344	12,967.397	12,733.978	12,759.242	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00
Learatott terület terményen-kint.^{a)}						A learatott terület %-ában.				
Őszi búza	3,307.552	3,450.629	3,145.336	3,432.890	3,137.075	30'54	30'45	27'98	30'02	27'49
Tavaszi búza	109.666	104.704	120.212	93.963	115.202	1'01	0'92	1'07	0'82	1'01
Kétszeres	78.591	70.302	69.395	62.252	56.137	0'72	0'62	0'62	0'54	0'49
Őszi rozs	1,029.665	1,042.715	968.741	1,022.341	983.096	9'51	9'20	8'62	8'94	8'61
Tavaszi rozs	22.531	19.526	27.168	19.233	22.826	0'21	0'17	0'24	0'17	0'20
Őszi árpa	64.156	65.983	54.024	62.472	57.553	0'59	0'58	0'48	0'55	0'50
Tavaszi árpa	968.817	987.424	1,048.818	1,008.952	1,098.987	8'94	8'72	9'33	8'82	9'63
Zab	1,016.863	1,037.144	1,073.675	1,057.257	1,090.695	9'39	9'15	9'55	9'25	9'56
Köles	20.942	18.818	28.203	16.319	20.630	0'19	0'17	0'25	0'14	0'18
Tatárka	6.109	5.148	5.241	4.684	4.422	0'06	0'05	0'05	0'04	0'04
Őszi és tavaszi repce	25.063	19.756	17.571	16.113	16.429	0'23	0'17	0'16	0'14	0'14
Szemes tengeri	2,123.405	2,312.493	2,440.917	2,359.791	2,452.988	19'60	20'42	21'71	20'63	21'50
Magbúkköny	47.179	46.925	46.566	45.678	44.912	0'44	0'41	0'41	0'40	0'39
Borsó, lencse, bab	32.546	31.127	31.111	30.507	30.150	0'30	0'27	0'28	0'27	0'26
Len	13.078	12.090	12.387	10.960	9.451	0'12	0'11	0'11	0'10	0'08
Kender	58.225	55.848	56.020	55.074	55.320	0'54	0'49	0'50	0'48	0'48
Burgonya	536.837	563.154	569.652	584.077	601.947	4'96	4'97	5'07	5'11	5'28
Dohány	42.142	47.512	47.688	48.885	49.825	0'39	0'42	0'42	0'43	0'44
Cukorrépa	94.202	109.796	110.033	102.437	111.577	0'87	0'97	0'98	0'90	0'98
Takarmányrépa	164.759	183.175	185.572	191.834	197.881	1'52	1'62	1'65	1'68	1'73
Csalamádé	88.106	88.899	100.056	91.240	99.362	0'81	0'78	0'89	0'80	0'87
Lúczerma, lóhere	476.419	508.964	507.889	540.137	551.737	4'40	4'49	4'52	4'72	4'83
Búkkönykeverék, mohar, stb.	395.741	427.786	453.545	449.423	474.422	3'65	3'78	4'03	3'98	4'16
Egyéb	109.142	121.497	121.584	128.102	131.266	1'01	1'07	1'08	1'12	1'15
Összesen	10,831.736	11,331.415	11,241.404	11,435.121	11,413.890	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00
II. Termés (mmászákbán).^{a)}						Átlagos termés hektáronkint.				
Őszi búza	41,840.013	52,634.126	31,813.103	40,547.597	29,799.817	12'65	15'25	10'11	11'81	9'50
Tavaszi búza	1,028.344	1,091.910	983.987	875.912	1,049.581	9'38	10'43	8'19	9'32	9'11
Kétszeres	900.290	951.785	673.624	712.817	562.681	11'46	13'54	9'71	11'46	10'02
Őszi rozs	12,638.692	13,026.100	9,805.149	11,311.353	11,185.488	12'27	12'49	10'12	11'06	11'38
Tavaszi rozs	200.144	172.926	214.427	166.251	208.968	8'88	8'86	7'89	8'64	9'15
Őszi árpa	923.566	1,129.439	653.237	837.227	782.811	14'40	17'11	12'09	13'40	13'60
Tavaszi árpa	12,673.940	14,056.175	13,080.383	11,425.860	14,864.684	13'08	14'24	12'47	11'32	13'53
Zab	11,322.978	12,734.349	11,537.128	10,184.926	13,392.947	11'14	12'28	10'75	9'63	12'28
Köles	182.833	220.365	293.412	150.420	230.171	8'73	11'70	10'40	9'22	11'16
Tatárka	44.062	38.291	32.870	37.171	39.857	7'21	7'44	6'27	7'94	9'01
Őszi és tavaszi repce	172.036	167.417	144.454	126.723	139.710	6'86	8'47	8'28	7'86	8'50
Szemes tengeri	23,888.646	41,384.371	39,528.966	37,117.145	41,114.864	11'25	17'90	16'19	15'73	16'76
Magbúkköny	430.092	497.683	459.844	394.360	462.787	9'12	10'62	9'38	8'63	10'30
Lóheremag	89.269	87.457	97.985	74.946	61.096	1'62	1'67	1'88	1'49	1'66
Lúczernameg	26.693	36.892	32.760	32.728	24.700	2'37	2'65	2'39	2'45	2'25
Borsó, lencse, bab	242.237	289.681	290.277	250.945	287.472	7'44	9'31	9'33	8'22	9'53
Lenmag	58.134	62.894	66.146	48.266	47.273	4'45	5'20	5'34	4'40	5'00
Lenfonál	111.176	105.975	118.015	90.562	91.254	8'50	8'76	9'58	8'26	9'66
Kendermag	212.097	232.382	237.416	196.013	243.807	3'64	4'17	4'24	3'56	4'41
Kenderfonál	522.951	554.081	534.242	478.152	506.583	8'98	9'92	9'54	8'68	9'16
Burgonya	45,783.444	48,738.465	48,489.371	37,957.161	49,949.174	85'28	86'55	85'12	84'99	82'98
Dohány	466.415	727.320	610.368	749.949	722.540	11'07	15'32	12'80	15'34	14'50
Cukorrépa	19,225.148	26,492.805	23,613.946	20,671.746	25,933.729	204'08	241'29	214'61	201'79	232'43
Takarmányrépa	37,290.724	53,745.988	47,459.683	47,192.601	59,034.403	226'38	293'41	255'74	246'01	298'33
Csalamádé	21,032.181	27,757.401	26,769.880	18,175.331	30,055.773	238'71	312'24	267'54	199'20	302'48
Lúczerma, lóhere	16,700.427	20,984.371	18,260.708	18,396.399	21,741.432	35'06	41'13	35'95	34'06	39'41
Búkkönykeverék, mohar, stb.	13,778.110	16,381.587	14,956.890	12,765.824	16,661.975	34'82	34'51	29'91	25'78	32'08
B) Természetes kaszálók.						Átlagos termés hektáronkint.				
I. Learatott terület (hektár)	3,095.452	3,095.452	3,095.451	3,095.451	3,095.451	30'20	35'75	29'04	25'72	29'79
II. Termés (métermázs)	93,496.848	110,663.751	89,879.500	79,630.268	92,218.477					

Egy hektár = 1^{1/27726} kataszteri hold. — 1) A kiveszett vetések helyébe pótlólag bevetett terület figyelembe vételével. —
*) Jegyzetet lásd a 21. lapon.

Horvát-Szlavonországek.

C z i m	Abszolút számokban					Viszonyszámokban					
	1905	1906	1907	1908	1909	1905	1906	1907	1908	1909	
A) Szántóföld.						Az őszi és tavaszi vetés együttes területének, illetőleg az összes szántóföld %-ában.					
I. Terület (hektárookban).											
Őszi vetés	481.027	453.687	438.798	461.865	460.827	34'44	32'58	31'44	33'39	33'16	
Tavaszi vetés	809.076	823.154	838.358	813.934	825.980	57'92	59'02	60'07	58'84	59'44	
Együtt	1.290.103	1.276.841	1.277.156	1.275.799	1.286.807	92'36	91'55	91'51	92'23	92'60	
Kivesztett vetés területe	1.841	15.658	16.042	8.504	8.963	0'13	1'12	1'15	0'61	0'64	
Ugarnak maradt terület	104.913	102.312	102.531	98.987	93.880	7'51	7'33	7'34	7'16	6'76	
Összes szántóföld	1.396.857	1.394.811	1.395.729	1.383.290	1.389.650	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	
Learatott terület terményenkint.¹⁾						A learatott terület %-ában.					
Őszi búza	294.614	285.203	276.637	298.832	300.119	22'84	22'34	21'67	23'42	23'32	
Tavaszi búza	10.378	12.535	9.893	8.496	8.582	0'80	0'98	0'78	0'67	0'67	
Kétszeres	44.513	42.510	35.410	36.124	33.687	3'45	3'33	2'77	2'88	2'62	
Őszi rozs	73.308	66.427	64.540	66.566	64.964	5'68	5'21	5'05	5'22	5'05	
Tavaszi rozs	3.938	4.677	4.851	4.352	4.741	0'31	0'37	0'38	0'34	0'37	
Őszi árpa	47.085	43.655	40.788	42.101	41.926	3'65	3'42	3'19	3'29	3'26	
Tavaszi árpa	21.663	22.970	24.328	22.630	21.549	1'68	1'80	1'91	1'77	1'68	
Zab	99.802	101.525	100.632	99.957	100.013	7'75	7'95	7'88	7'83	7'77	
Köles	27.026	27.678	26.337	24.956	25.188	2'09	2'17	2'06	1'96	1'96	
Tatárka	3.824	3.096	2.458	2.427	2.317	0'30	0'34	0'19	0'19	0'18	
Őszi és tavaszi repeze	6.158	4.830	3.908	2.470	3.137	0'48	0'38	0'31	0'19	0'24	
Szemes tengeri	399.992	406.631	399.863	406.426	405.240	31'00	31'86	31'32	31'86	31'49	
Magbüköny	3.894	3.993	682	3.447	4.285	0'30	0'31	0'05	0'27	0'34	
Borsó, lencse, bab	15.737	15.507	15.699	16.209	16.239	1'22	1'21	1'23	1'27	1'26	
Len	7.418	7.309	7.177	7.089	7.067	0'57	0'53	0'56	0'56	0'55	
Kender	9.449	9.701	10.097	9.154	9.450	0'73	0'76	0'79	0'72	0'74	
Burgonya	71.738	73.494	74.265	72.717	76.831	5'56	5'76	5'81	5'70	5'95	
Dohány	58	81	116	128	150	0'01	0'01	0'01	0'01	0'01	
Czukorrépa	1.180	2.240	2.322	2.209	2.279	0'09	0'18	0'18	0'17	0'18	
Takarmányrépa	5.431	5.543	6.043	5.942	7.347	0'42	0'43	0'47	0'47	0'57	
Csalamádé	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Luczerna, lóhere	61.899	63.537	67.343	68.390	72.989	4'80	4'98	5'27	5'36	5'67	
Bükönykeverék, mohar, stb.	37.204	37.971	42.168	39.243	40.376	2'88	2'97	3'30	3'08	3'14	
Egyéb	43.794	35.728	61.599	35.934	38.331	3'39	2'81	4'82	2'82	2'98	
Összesen	1.290.103	1.276.841	1.277.156	1.275.799	1.286.807	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	
II. Termés (mmászáokban).¹⁾						Átlagos termés hektáronkint.					
Őszi búza	3,488.965	2,739.975	2,695.345	3,540.687	3,116.573	11'84	9'61	9'74	11'85	10'38	
Tavaszi búza	70.050	77.051	72.490	57.272	57.291	6'75	6'15	7'33	6'74	6'68	
Kétszeres	505.649	449.057	258.932	404.381	325.574	11'36	10'56	7'31	11'19	9'66	
Őszi rozs	615.137	459.014	511.118	609.982	572.428	8'39	6'91	7'92	9'16	8'81	
Tavaszi rozs	29.284	28.231	31.522	30.245	35.388	7'44	6'04	6'50	6'95	7'46	
Őszi árpa	464.098	409.815	299.808	411.278	384.141	9'86	9'38	7'85	9'77	9'16	
Tavaszi árpa	159.526	190.841	149.658	144.372	127.013	7'36	8'30	6'15	6'38	5'89	
Zab	881.820	804.240	605.905	617.346	613.830	8'84	7'92	6'03	6'18	8'14	
Köles	129.294	161.000	153.320	165.191	173.871	4'78	5'82	5'82	6'62	6'90	
Tatárka	16.312	11.149	8.273	11.180	9.912	4'27	3'60	3'37	4'61	4'28	
Őszi és tavaszi repeze	34.396	44.331	66.338	18.515	29.081	5'59	9'18	16'97	7'50	9'27	
Szemes tengeri	4,670.034	5,199.833	4,555.519	5,150.782	5,525.361	11'68	12'79	11'39	12'67	13'63	
Magbüköny	30.565	34.140	2.945	20.661	26.256	7'84	8'55	4'82	5'99	6'13	
Lóheremag	7.197	6.433	2.579	13.945	8.632	2'52	2'26	2'94	4'19	2'68	
Luczernamag	1.848	5.071	434	2.821	2.087	2'53	6'21	2'71	3'75	3'05	
Borsó, lencse, bab	115.172	131.083	97.287	131.681	119.145	7'32	8'45	6'19	8'12	7'34	
Lenmag	7.278	7.249	1.711	7.598	4.684	0'98	0'99	0'24	1'07	0'66	
Lenfonál	43.787	51.977	46.954	40.194	35.209	5'90	7'11	6'54	5'67	4'98	
Kendermag	6.398	7.122	2.163	5.971	4.876	0'68	0'73	0'21	0'65	0'52	
Kenderfonál	82.675	118.794	103.067	49.004	60.374	8'75	12'25	10'21	5'85	6'39	
Burgonya	3,426.245	3,498.364	6,973.896	5,750.450	4,580.967	47'76	47'60	93'91	79'08	59'62	
Dohány	1.130	1.223	2.041	1.374	1.501	19'48	15'10	17'59	10'73	10'01	
Czukorrépa	84.495	202.784	244.869	235.558	322.953	71'61	90'52	105'46	106'64	141'71	
Takarmányrépa	480.615	539.574	612.888	1,017.571	1,155.489	88'50	56'11	101'42	171'25	157'27	
Csalamádé	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Luczerna, lóhere	1,975.786	2,126.481	1,532.221	1,071.149	1,897.020	31'92	33'47	22'75	15'66	25'99	
Bükönykeverék, mohar, stb.	956.745	1,168.589	868.382	680.290	1,106.267	25'72	27'85	20'59	15'94	24'77	
B) Termézetes kaszálók.						Átlagos termés hektáronkint.					
I. Learatott terület (hektár)											
II. Termés (métermázsza)	15,598.532	16,327.411	12,794.622	8,394.840	14,184.582	35'63	37'67	28'71	19'12	32'68	

Egy hektár = 10000 kataszteri hold. — ¹⁾ Jegyzetet lásd a 21. lapon.

Magyarbirodalom.

C z i m	Abszolút számokban					Viszonyszámokban				
	1905	1906	1907	1908	1909	1905	1906	1907	1908	1909
A) Szántóföld.						Az őszi és tavaszi vetés együttes területének, illetőleg az összes szántóföld %-ában.				
I. Terület (hektároban).						36'33	36'47	32'88	35'97	33'48
Őszi vetés	5,004.267	5,106.436	4,714.721	5,078.661	4,729.941	51'68	53'57	54'33	54'06	56'34
Tavaszi vetés	7,117.572	7,501.820	7,803.839	7,632.259	7,970.756	88'01	90'04	87'16	90'08	89'77
Együtt	12,121.839	12,608.256	12,518.560	12,710.920	12,700.697	2'04	0'61	3'72	1'02	1'52
Kivesztett vetés területe	281.404	85.333	534.781	144.143	214.552	9'95	9'35	9'12	8'95	8'71
Ugarnak maradt terület	1,370.446	1,309.566	1,309.785	1,262.205	1,233.643	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00
Összes szántóföld	13,773.689	14,003.155	14,363.126	14,117.268	14,148.892	A learatott terület %-ában				
Learatott terület terményenkint.¹)						29'72	29'68	27'84	29'36	27'06
Őszi búza	3,602.166	3,735.832	3,421.973	3,731.722	3,437.194	0'99	0'98	1'04	0'81	0'97
Tavaszi búza	120.044	117.239	130.105	102.459	123.784	1'02	0'89	0'84	0'77	0'71
Kétszeres	123.104	112.812	104.805	98.376	89.824	9'10	8'80	8'25	8'57	8'25
Őszi rozs	1,102.973	1,109.142	1,033.281	1,089.407	1,048.060	0'22	0'19	0'26	0'19	0'22
Tavaszi rozs	26.469	24.203	32.019	23.585	27.567	0'92	0'87	0'76	0'82	0'78
Őszi árpa	111.241	109.638	94.812	104.573	99.479	8'17	8'01	8'57	8'12	8'82
Tavaszi árpa	990.480	1,010.394	1,073.146	1,031.582	1,120.536	9'20	9'03	9'38	9'09	9'38
Zab	1,116.665	1,138.669	1,174.307	1,157.214	1,190.708	0'39	0'37	0'44	0'32	0'36
Köles	47.968	46.496	54.540	41.275	45.818	0'08	0'07	0'06	0'06	0'05
Tatárka	9.933	8.244	7.699	7.111	6.739	0'26	0'19	0'17	0'15	0'15
Őszi és tavaszi repce	31.221	24.586	21.479	18.583	19.566	20'82	21'57	22'69	21'76	22'50
Szemes tengeri	2,523.397	2,719.124	2,840.780	2,766.217	2,858.228	0'42	0'40	0'38	0'39	0'39
Magbükköny	51.073	50.918	47.248	49.125	49.197	0'40	0'37	0'37	0'37	0'37
Borsó, lencse, bab	48.283	46.634	46.810	46.716	46.389	0'17	0'15	0'16	0'14	0'18
Len	20.496	19.399	19.564	18.049	16.518	0'56	0'52	0'53	0'51	0'51
Kender	67.674	65.549	66.117	64.228	64.770	5'02	5'05	5'14	5'16	5'35
Burgonya	608.575	636.648	643.917	656.794	678.778	0'85	0'88	0'88	0'89	0'89
Dohány	42.200	47.593	47.804	49.013	49.975	0'79	0'89	0'90	0'82	0'90
Czukorrépa	95.382	112.036	112.355	104.646	113.856	1'40	1'50	1'53	1'56	1'62
Takarmányrépa	170.190	188.718	191.615	197.776	205.228	0'78	0'71	0'80	0'72	0'78
Csalamádé	88.106	88.899	100.056	91.240	99.362	4'44	4'54	4'59	4'79	4'92
Luczerna, lóhere	538.318	572.501	575.232	608.527	624.726	3'57	3'69	3'92	3'84	4'05
Bükkönykeverék, mohar, stb.	432.945	465.757	495.713	488.666	514.798	1'26	1'25	1'46	1'29	1'34
Egyéb	152.936	157.225	183.183	164.036	169.597	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00
Összesen	12,121.839	12,608.256	12,518.560	12,710.920	12,700.697	Átlagos termés hektáronkint.				
II. Termés (mmázsákban).²)						12'58	14'81	10'08	11'81	9'58
Őszi búza	45,328.978	55,374.101	34,508.448	44,088.284	32,916.390	9'15	9'97	8'12	9'11	8'94
Tavaszi búza	1,098.394	1,168.961	1,056.477	933.184	1,107.172	11'42	12'42	8'90	11'36	9'89
Kétszeres	1,405.939	1,400.842	932.556	1,117.198	888.255	12'02	12'16	9'98	10'94	11'22
Őszi rozs	13,253.829	13,485.114	10,316.267	11,921.335	11,757.916	8'67	8'81	7'68	8'33	8'86
Tavaszi rozs	229.428	201.157	245.949	196.496	244.351	12'47	14'04	10'05	11'94	11'73
Őszi árpa	1,387.664	1,539.254	953.045	1,248.505	1,166.952	12'96	14'10	12'93	11'22	13'38
Tavaszi árpa	12,833.466	14,246.816	13,230.041	11,570.232	14,991.697	10'93	11'89	10'34	9'33	11'93
Zab	12,204.798	13,538.589	12,143.033	10,802.272	14,206.777	6'51	8'20	8'19	7'65	8'82
Köles	312.127	381.365	446.732	315.811	404.042	6'08	6'00	5'34	6'80	7'89
Tatárka	60.374	49.440	41.143	48.351	49.769	6'61	8'61	9'81	7'82	8'63
Őszi és tavaszi repce	206.432	211.748	210.792	145.238	168.791	11'32	17'18	15'52	15'28	16'32
Szemes tengeri	28,558.680	46,584.504	44,084.485	42,267.927	46,640.225	9'02	10'44	9'79	8'45	9'94
Magbükköny	460.657	531.823	462.789	415.021	489.043	1'66	1'70	1'90	1'66	1'74
Lóheremag	96.466	93.890	100.564	88.891	69.728	2'38	2'84	2'40	2'52	2'29
Luczernamag	28.541	41.963	33.194	35.549	26.787	7'40	9'02	8'28	8'19	8'77
Borsó, lencse, bab	357.409	420.764	387.584	382.626	406.617	3'19	3'62	3'47	3'10	3'15
Lenmag	65.412	70.143	67.857	55.864	51.957	7'56	8'14	8'43	7'24	7'66
Lenfonál	154.963	157.952	164.969	130.756	126.463	3'28	3'64	3'62	3'14	3'84
Kendermag	218.495	239.504	239.579	201.984	248.683	8'95	10'27	9'64	8'21	8'75
Kenderfonál	605.626	672.875	637.309	527.156	566.957	80'86	82'05	86'18	66'55	80'34
Burgonya	49,209.689	52,286.829	55,463.267	43,707.611	54,530.141	11'08	15'31	12'81	15'23	14'49
Dohány	467.545	728.543	612.409	751.323	724.041	202'45	238'27	212'25	199'79	230'61
Czukorrépa	19,309.643	26,695.589	23,858.815	20,907.304	26,256.682	221'94	287'65	250'88	243'76	293'28
Takarmányrépa	37,771.339	54,285.562	48,072.571	48,210.172	60,189.892	238'71	312'24	267'54	199'30	302'48
Csalamádé	21,032.181	27,757.401	26,769.880	18,175.331	30,055.773	34'69	40'37	34'41	31'99	37'84
Luczerna, lóhere	18,676.213	23,110.852	19,792.929	19,467.548	23,638.452	34'08	33'37	29'15	25'00	31'55
Bükkönykeverék, mohar, stb.	14,734.855	17,550.176	15,825.072	13,446.114	17,768.242	Átlagos termés hektáronkint.				
B) Természetes kaszálók.						30'88	35'99	28'99	24'90	31'60
I. Learatott terület (hektár)						3,533.202	3,528.991	3,541.140	3,534.461	3,529.461
II. Termés (métermázs)						109,095.380	126,991.162	102,874.122	88,025.108	106,403.059

Egy hektár = 10000 kataszteri hold. — ¹) A kivesztett vetések helyébe pótlólag bevetett terület az anyaországot illetőleg figyelembe vétetett. ²) Jegyzetet lásd a 21. lapon.

27. Szőlőterület és bortermelés 1886-tól 1909-ig.

É v	Szőlő- terület hektár- okban	Termett új bor		Az eladott szőlő mennyisége 1000 mm.	Az összes szőlő- szeti termelés értéke		Szőlő- terület hektár- okban	Termett új bor		Az eladott szőlő mennyisége 1000 mm.	Az összes szőlő- szeti termelés értéke	
		összesen ezer hektoliterek- ben	átlag hektár- ronkint hektó- liter		ezer koro- náokban	átlag hektáronkint koronákban		összesen ezer hektoliterek- ben	átlag hektár- ronkint hektó- liter		ezer koro- náokban	átlag hektáronkint koronákban
Magyarország.												
Átlag 1886—90.....	340.596	4.154	12 ¹⁰	47	86.278	253	64.981	981	15 ¹⁰	1	19.296	297
» 1891—95.....	230.369	1.257	5 ¹⁶	36	46.295	201	51.709	218	4 ²⁸	2	5.966	115
» 1896—1900.....	211.433	1.417	6 ⁷⁰	54	50.988	241	40.219	217	5 ⁴⁰	5	8.017	199
» 1901—1905.....	241.236	2.862	11 ⁸⁶	132	85.855	356	39.627	613	15 ⁸⁶	9	18.216	460
1906.....	269.659	3.088	11 ⁴⁵	134	99.481	397	43.607	561	12 ⁸⁶	11	19.850	455
1907 ¹⁾	275.795	3.069	11 ¹³	183	126.175	457	40.211	724	18 ⁰¹	6	27.159	675
1908 ¹⁾	289.613	6.515	22 ⁶⁰	264	173.002	597	39.830	1.509	37 ⁸⁷	10	34.014	854
1909.....	298.223	3.235	11 ⁰²	74	97.598	327	42.335	1.079	25 ⁴⁷	7	25.073	592
Horvát-Szlavonországok.												

Egy hektár = 1¹⁸⁷⁷²⁸ kataszteri hold. — ¹⁾ Horvát-Szlavonországok szőlőterületének csökkenése onnan van, hogy a paragon lévő, felhagyott szőlők területének legnagyobb része nem vétetett számba.

28. A szüretelt borok részletezése borfajok szerint az 1900—1909. években.

Közjogi alkatrész; év	Az összes szőlőterületen termelt mustból készült új bor								asszú	összesen
	közönséges			fehér	vörös	fehér	vörös	összesen		
	fehér bor	siller bor	vörös bor	pecsenyebor		csemegebó				
	hektoliter									
Magyarország.	1900.....	1.053.845	316.831	217.963	¹⁾	¹⁾	38.679	13.047	2.278	1.642.643
	1901.....	1.714.274	505.676	324.335	¹⁾	¹⁾	55.671	12.606	2.791	2.615.353
	1902.....	1.796.228	547.007	255.896	¹⁾	¹⁾	17.432	4.696	—	2.621.259
	1903.....	1.636.963	499.952	224.128	¹⁾	¹⁾	60.885	11.353	126	2.433.407
	1904.....	2.236.096	845.040	261.790	86.020	15.491	22.563	2.853	1.007	3.471.460
	1905.....	2.107.714	680.780	240.933	104.631	14.717	19.105	1.266	479	3.169.625
	1906.....	2.174.351	628.281	193.507	64.547	8.303	13.010	1.121	4.810	3.087.930
	1907.....	2.027.729	711.269	209.170	85.916	15.116	17.063	1.264	900	3.068.427
	1908.....	4.385.068	1.473.441	416.401	184.400	17.254	32.292	2.934	3.492	6.515.282
1909.....	2.256.266	690.577	254.592	63.901	11.502	5.977	1.656	342	3.284.813	
Horvát-Szlavon- országok.	1900.....		297.578		¹⁾	¹⁾	2.333	666	177	300.754
	1901.....		482.200		¹⁾	¹⁾	4.140	870	245	487.455
	1902.....		601.839		¹⁾	¹⁾	4.715	1.513	225	608.292
	1903.....	212.882	227.930	69.939	¹⁾	¹⁾	3.623	716	151	515.241
	1904.....	348.771	312.441	118.298	¹⁾	¹⁾	4.171	1.292	474	785.447
	1905.....	286.340	232.005	87.892	¹⁾	¹⁾	9.182	1.668	203	667.290
	1906.....	267.684	213.753	73.996	¹⁾	¹⁾	3.019	1.650	486	560.588
	1907.....	343.945	246.500	124.777	¹⁾	¹⁾	5.993	2.553	469	724.237
	1908.....	668.066	520.706	305.387	¹⁾	¹⁾	9.102	2.380	2.784	1.508.425
1909.....	560.020	329.805	180.928	¹⁾	¹⁾	4.726	3.040	796	1.079.315	

¹⁾ A pecsenyeborra vonatkozó adatok benne foglaltatnak a csemegebó adataiban.

29. A szőlőművelők szakképzettségének fejlesztése érdekében tartott tanfolyamok száma a permetezett és szénkéneggel gyérített szőlők terjedelme 1896-tól 1909-ig.

É v	Szőlő- fásoltási		Szőlő- zöldoltási		Szén- kénegyezési		Peronospora- permetezési		Más irányú		Összes	Perme- tezett	Szén- kéneg- gel gyé- rített	
	tan- folyamok	rész- vétők	tan- folyamok	rész- vétők	tan- folyamok	rész- vétők	tan- folyamok	rész- vétők	tan- folyamok	rész- vétők				
száma														
Magyar- ország.	Átlag 1896—1900...	151	6.126	148	4.418	69	1.820	¹⁾	390	18.080	758	30.444	125.258	6.466
	» 1901—1905...	128	8.999	155	6.051	138	5.349	59	1.809	602	22.553	1.082	44.766	207.954
	1906.....	65	3.277	67	2.743	72	2.050	—	—	560	14.869	764	22.939	224.823
	1907.....	106	5.234	108	3.738	124	3.446	—	—	596	16.897	934	29.315	236.516
	1908.....	165	5.787	143	4.606	172	5.018	¹⁾	¹⁾	689	22.564	1.169	37.975	259.915
	1909.....	67	2.147	85	2.366	111	1.907	¹⁾	¹⁾	817	27.487	1.080	33.907	266.244
Horvát- Szlavon- országok.	Átlag 1896—1900...	9	322	9	1.914	—	—	—	—	—	18	2.736	28.176	58
	» 1901—1905...	4	328	6	324	—	—	2	464	2	141	14	1.257	27.886
	1906.....	3	108	7	320	—	—	10	560	8	240	23	1.228	35.587
	1907.....	5	268	12	956	—	—	8	370	6	400	31	1.994	²⁾
	1908.....	15	430	28	740	10	150	60	1.800	15	300	123	3.420	²⁾
1909.....	18	400	30	860	8	120	69	2.300	20	500	145	4.180	²⁾	

Egy hektár = 1¹⁸⁷⁷²⁸ kataszteri hold. — ¹⁾ Összefoglalva a más irányú tanfolyamokkal és az ezeken résztvevők számával. —

²⁾ Adatok nincsenek.

30. Az állami szőlőtelepek 1909. évi vesszőtermelése és 1909/910. évi forgalma európai szőlővesszőkből Magyarországon.

Részletezés	Fehér		Vörös		Csemege-fajták		Vegyes fajok		Összesen	
	bortermők				sima	gyökere	sima	gyökere	sima	gyökere
	sima	gyökere	sima	gyökere						
ezer darabokban										
Összesen ...	2.767 ^o	21 ^o	106 ^s	8 ^o	140 ^s	12 ^o	—	—	3.014 ^o	41 ^o
a) Vesszőtermelés.										
I. Rendelkezésre állott										
a) saját termésű vesszőkből	2.767 ^o	21 ^o	106 ^s	8 ^o	140 ^s	12 ^o	—	—	3.014 ^o	41 ^o
b) magán-telepekről vett vesszőkből	249 ^o	—	15 ^o	—	23 ^s	—	—	—	237 ^s	—
Összesen ...	3.016 ^o	21 ^o	121 ^s	8 ^o	163 ^s	12 ^o	—	—	3.301 ^s	41 ^o
b) Vesszőforgalom.										
II. Kiosztott										
a) rendes áron	123 ^s	—	17 ^o	—	31 ^o	—	—	—	171 ^s	—
b) ingyen és mérsékelt áron	771 ^o	21 ^o	48 ^s	8 ^o	90 ^s	12 ^o	—	—	910 ^s	41 ^o
Összesen ...	894 ^s	21 ^o	65 ^s	8 ^o	121 ^s	12 ^o	—	—	1.081 ^s	41 ^o
III. A telepek céljaira, oltásra, iskolázásra, stb. felhasználtott	2.121 ^s	—	56 ^o	—	42 ^s	—	—	—	2.219 ^s	—
Együtt ...	3.016 ^o	21 ^o	121 ^s	8 ^o	163 ^s	12 ^o	—	—	3.301 ^s	41 ^o

31. Az állami szőlőtelepek 1909. évi szőlőoltvány-termelése és 1909/910. évi szőlőoltvány-forgalma Magyarországon.

Részletezés	Fehér		Vörös		Csemege-fajták		Vegyes fajok		Összesen	
	bortermők				fás	zöld	fás	zöld	fás	zöld
	fás	zöld	fás	zöld						
ezer darabokban										
Összesen ...	57 ^o	1.246 ^s	1 ^o	132 ^s	3 ^s	73 ^s	—	—	61 ^s	1.452 ^s
a) Szőlőoltvány-termelés.										
I. Rendelkezésre állott										
a) saját termésű oltványokból	57 ^o	1.246 ^s	1 ^o	132 ^s	3 ^s	73 ^s	—	—	61 ^s	1.452 ^s
b) magán-telepekről vett oltványokból	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen ...	57 ^o	1.246 ^s	1 ^o	132 ^s	3 ^s	73 ^s	—	—	61 ^s	1.452 ^s
b) Szőlőoltvány-forgalom.										
II. Kiosztott										
a) rendes áron	3 ^s	425 ^s	—	3 ^s	—	12 ^s	—	—	3 ^s	441 ^s
b) ingyen és mérsékelt áron	—	642 ^s	—	112 ^s	—	58 ^s	—	—	—	813 ^s
Összesen ...	3 ^s	1.067 ^s	—	116 ^s	—	70 ^s	—	—	3 ^s	1.254 ^s
Visszamaradt	53 ^s	178 ^s	1 ^o	15 ^s	3 ^s	2 ^s	—	—	58 ^s	197 ^s
Együtt ...	57 ^o	1.246 ^s	1 ^o	132 ^s	3 ^s	73 ^s	—	—	61 ^s	1.452 ^s

32. Az állami szőlőtelepek 1909. évi vesszőtermelése és 1909/910. évi forgalma amerikai szőlővesszőkből Magyarországon.

Részletezés	Riparia portalis		Vitis Solonis		Rupestris Monticola		Egyéb fajták		Összesen	
	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.
	osztályú: ezer darabokban									
Vesszőtermelés és vesszőforgalom.										
I. Rendelkezésre állott										
saját termésű vesszőkből	22.573 ^s	6.376 ^s	104 ^s	57 ^s	2.116 ^s	836 ^s	480 ^s	131 ^s	25.274 ^s	7.402 ^o
	1.992 ^o	552 ^s	49 ^s	4 ^s	199 ^s	102 ^s	67 ^s	37 ^o	2.308 ^s	697 ^s
II. Kiosztott										
a) rendes áron	13.582 ^s	223 ^s	18 ^s	—	1.027 ^o	89 ^s	39 ^s	2 ^s	14.667 ^s	315 ^s
b) ingyen és mérsékelt áron	1.352 ^s	378 ^s	12 ^s	—	181 ^s	90 ^s	33 ^s	18 ^o	1.579 ^s	487 ^s
Összesen	19.059 ^s	302 ^s	27 ^s	—	1.728 ^o	89 ^s	75 ^s	2 ^s	20.890 ^s	394 ^s
III. Felhasználtott										
a) telepek céljaira, folytatólagos telepítésre, oltványkész., iskolázásra	3.513 ^s	6.074 ^s	77 ^s	57 ^s	388 ^s	746 ^s	405 ^s	128 ^s	4.384 ^s	7.007 ^s
	140 ^s	107 ^s	34 ^s	4 ^s	4 ^s	8 ^s	29 ^s	18 ^o	209 ^s	138 ^s

Közjogi alkatrész, ország rész, törvényhatóság	Immunis homoktalajú				Nem immunis (agyagos-, kavicsos-, sziklás-, televényes stb.) talajú								
	még nem termő szőlők		termő szőlők	összesen	h e g y i s z ő l ő k								
	1909. évi iltetés	korábbi iltetés			európai vesszőkkel beültetve					amerikai vesszőkkel beültetve			
			még nem termő szőlők		termő egyszágos szőlők	phylloxera-lepett, de még termő szőlők	összesen	még nem termő szőlők		termő szőlők	összesen		
			1909. évi iltetés	korábbi iltetés				1909. évi iltetés	korábbi iltetés				
h e k t á r o k b a n													
Magyarország.													
a) Duna bal partja.													
Árva vármegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Bars >	10	25	20	55	2	28	56	42	128	28	91	306	425
Esztergom vmegye	13	107	1.450	1.570	55	93	228	221	597	11	29	196	236
Hont >	3	24	107	134	12	41	259	36	348	44	218	1.261	1.523
Selmecz-és Béalab.tjv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Liptó vármegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nógrád >	3	9	236	248	22	61	237	43	363	47	179	843	1.069
Nyitra >	14	56	420	490	52	147	477	986	1.662	15	58	215	288
Pozsony >	3	16	171	190	3	62	587	691	1.343	153	377	386	916
Pozsony tjv.	—	—	10	10	—	—	173	288	461	57	46	52	155
Trencsén vmegye	—	—	—	—	—	—	7	—	7	1	1	1	3
Turóc >	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Zólyom >	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	46	237	2.414	2.697	146	432	2.024	2.307	4.909	356	999	3.260	4.615
b) Duna jobb partja.													
Baranya vármegye	15	29	178	222	78	337	447	822	1.684	349	1.407	6.600	8.356
Pécs tjv.	—	—	—	—	—	—	—	13	13	38	—	980	1.018
Fejér vármegye	22	124	1.513	1.659	81	724	2.059	655	3.519	30	122	1.065	1.217
Székesfehérv. tjv.	1	10	119	130	1	27	250	13	291	—	2	262	264
Győr vármegye	12	76	436	524	33	125	428	191	777	1	—	20	21
Győr tjv.	—	2	3	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Komárom vármegye	20	161	1.784	1.965	31	132	481	390	1.034	—	3	74	77
Komárom tjv.	5	8	98	111	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Moson vármegye	7	26	60	93	4	33	35	130	202	59	84	198	341
Somogy >	112	340	1.736	2.188	225	848	2.348	2.614	6.035	201	337	976	1.514
Sopron >	2	3	11	16	27	237	624	615	1.503	151	459	822	1.432
Sopron tjv.	—	—	—	—	—	—	—	520	520	101	45	99	245
Tolna vármegye	55	211	3.429	3.695	317	750	2.244	1.216	4.527	155	406	3.441	4.002
Vas >	3	14	26	43	59	236	1.511	496	2.302	48	55	124	227
Veszprém >	12	58	490	560	91	180	795	546	1.612	56	102	449	607
Zala >	14	36	684	734	197	720	1.948	3.374	6.239	1.002	1.853	6.145	9.000
Összesen	280	1.098	10.567	11.945	1.144	4.849	13.170	11.595	30.258	2.191	4.875	21.255	28.321
c) Duna-Tisza köze.													
Bács-Bodrog vmegye	115	1.063	8.015	9.193	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Baja tjv.	12	46	730	788	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Szabadka tjv.	29	147	5.306	5.482	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ujvidék tjv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Zombor tjv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Csongrád vármegye	191	465	4.872	5.528	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hódmező-Vásárhelytjv.	14	12	142	168	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Szeged tjv.	66	288	7.227	7.581	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Heves vármegye	157	261	2.257	2.675	83	44	30	84	241	205	787	5.072	6.064
Jász-N.-Szolnok vm.	171	645	5.212	6.028	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Pest-P.-S.-Kiskun >	852	4.566	39.934	45.352	109	321	1.347	896	2.673	12	131	982	1.125
Budapest sz.-főv. ...	1	2	52	55	5	19	101	366	491	7	16	328	351
Kecskemét tjv.	63	440	5.581	6.084	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	1.671	7.935	79.328	88.934	197	334	1.478	1.346	3.405	224	934	6.382	7.540
d) Tisza jobb partja.													
Abauj-Torna várm.	—	—	1	1	3	9	86	10	108	36	82	591	709
Kassa tjv.	—	—	—	—	—	1	14	—	15	—	—	—	—
Bereg vármegye	16	14	26	56	2	2	19	4	27	52	146	2.042	2.240
Borsod >	7	22	310	339	5	16	57	51	129	96	303	1.637	2.036
Miskolc tjv.	—	—	—	—	—	—	—	3	3	3	6	203	212
Gömör-és K.-H. vm.	1	1	2	4	4	12	54	20	90	6	5	89	100
Sáros vármegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Szepes >	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ung >	—	—	23	23	1	4	4	9	18	7	63	406	476
Šimplén >	3	33	353	389	—	31	889	341	1.261	53	174	3.637	3.864
Összesen	27	70	715	812	15	75	1.123	438	1.651	253	779	8.605	9.637

*) Jegyzetet lásd a 13. lapon. — Egy hektár = 1.7777777777777777 kataszteri hold.

Közigazgatási körzet, ország-rész, törvényhatóság	Immunis homoktalajú				Nem immunis (agyagos-, kavicsos-, sziklás-, televényes stb.) talajú								
	még nem termő szőlők		termő szőlők	össze-sen	h e g y i s z ő l ő k								
	1909. évi ültetés	korábbi ültetés			európai vesszőkkel beültetve				amerikai vesszőkkel beültetve				
			még nem termő szőlők		termő egészszécs szőlők	phylloxera-lepelt, de még termő szőlők	össze-sen	még nem termő szőlők		termő szőlők	össze-sen		
			1909. évi ültetés	korábbi ültetés				1909. évi ültetés	korábbi ültetés				
h e k t á r o k b a n													
<i>e) Tisza bal partja.</i>													
Békés vármegye ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bihar > ...	28	288	1.811	2.127	2	7	61	11	81	204	378	3.947	4.529
Nagy-Várad tjv. ...	—	—	3	—	—	—	—	—	—	2	22	631	655
Hajdu vármegye ...	109	333	1.936	2.378	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Debreczen tjv. ...	22	63	841	926	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Máramaros vmegye ...	—	—	—	—	—	—	4	—	4	—	—	—	—
Szabolcs > ...	171	829	5.491	6.491	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Szatmár > ...	35	352	1.234	1.621	3	20	198	61	282	40	177	886	1.103
Sz.-Németi tjv. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	115	490	605
Szilágy vármegye ...	1	3	10	14	3	17	54	5	79	94	351	2.313	2.758
Ugocsa > ...	—	—	4	4	6	20	25	3	54	7	136	471	614
Összesen ...	366	1.868	11.330	13.564	14	64	342	80	500	348	1.179	8.738	10.265
<i>f) Tisza-Maros szöge.</i>													
Arad vármegye ...	4	103	201	308	5	20	137	34	196	120	295	4.447	4.862
Arad tjv. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Osanád vármegye ...	4	24	117	145	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Krassó-Szörény vm. ...	—	4	1	5	37	47	101	17	202	83	178	784	1.045
Temes vármegye ...	40	443	2.764	3.247	54	76	313	4	447	236	898	4.096	5.230
Temesvár tjv. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Versecz tjv. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	7	1.696	1.714
Torontál vármegye ...	32	167	502	701	8	48	150	—	206	11	15	37	63
Pancsova tjv. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen ...	80	741	3.585	4.406	104	191	701	55	1.051	461	1.393	11.060	12.914
<i>g) Királyhágóntúl.</i>													
Alsó-Fehér vármegye ...	5	4	14	23	5	18	267	354	644	136	369	774	1.279
Beszta-Naszód > ...	—	—	8	8	—	—	270	164	434	22	56	59	137
Brassó vármegye ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Csík > ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Fogarasz > ...	—	—	—	—	—	—	54	—	54	—	—	—	—
Háromszék > ...	—	—	—	—	—	—	6	—	6	—	—	—	—
Hunyad > ...	—	—	—	—	1	24	167	220	412	12	29	79	120
Kis-Küküllő vm. ...	1	—	1	2	19	77	116	407	619	191	349	465	1.005
Kolozs > ...	—	2	5	7	20	15	224	146	405	34	68	136	238
Kolozsvár tjv. ...	—	—	—	—	—	—	6	—	6	—	7	12	19
Maros-Torda vm. ...	1	—	—	1	4	67	494	359	924	47	76	96	219
M.-Vásárhely tjv. ...	—	—	—	—	—	—	—	26	26	4	6	36	46
Nagy-Küküllő vm. ...	—	1	46	47	11	110	624	668	1.413	97	236	327	660
Szeben > ...	—	—	14	14	8	31	689	724	1.452	68	43	33	144
Szolnok-Doboka > ...	—	1	9	10	10	19	123	81	233	30	53	80	163
Torda-Aranyos > ...	—	1	—	1	10	54	108	98	270	58	170	313	541
Udvarhely > ...	—	—	—	—	1	2	41	97	141	1	—	—	1
Összesen ...	7	9	97	113	89	417	3.189	3.344	7.039	700	1.462	2.410	4.572
<i>h) Fiume v. és ker.</i>													
Magyarorsz. össz.	2.477	11.958	108.036	122.471	1.709	5.912	22.027	19.165	48.813	4.533	11.621	61.710	77.864
<i>Horv.-Szlavonorsz.</i>													
Belovár-Kőrös vm. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lika-Korbava > ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Modrus-Fiume > ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Pozsega > ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Szerém > ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Zimony tjv. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Varasd vármegye ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Varasd tjv. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Verőcze vármegye ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Eszék tjv. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Zágráb vármegye ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Zágráb tjv. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Magyarbirod. össz.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Részletes adatok nincsenek.

*) Jegyzetet lásd a 18. lapon. — Egy hektár = 1,777777 kataszteri hold.

Nem immunis (agyasos-, kavicsos-, sziklás-, televényes stb.) talaju s í k és lap ály sz ő l ő k																
európai vesszőkkel beültetve						amerikai vesszőkkel beültetve				Összes szőlőterület (immunis és nem immunis talaju együttvéve)	A phylloxeralepett területek szőlőkéreggel gyérítettett	Peronospora által sújtva	A peronospora ellen permeterizált	Szőlőbetegségek	Rovarok	Elemi csapások
még nem termő szőlők		termő egészséges szőlők	phyloxera-lepett, de még termő szőlők	összesen	még nem termő szőlők		termő szőlők	összesen								
1909. évi ültetés	ko-rábbi ültetés				1909. évi ültetés	ko-rábbi ültetés										
h e k t á r o k b a n																
26	79	544	261	910	34	144	794	972	1.882	43	908	1.699	1.219	—	1.766	
8	24	131	238	401	28	226	714	968	8.106	9	5.212	6.072	3.220	—	4.901	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	658	—	507	507	61	—	65	
1	22	20	390	433	7	66	212	285	3.096	110	2.685	2.897	2.445	41	1.710	
—	—	147	—	147	—	—	—	—	1.073	—	1.073	1.073	1.073	—	1.073	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	3	3	3	—	1	
2	26	178	37	243	1	13	37	51	6.786	32	6.058	6.401	3.402	21	3.253	
5	15	43	20	83	4	17	91	112	3.201	—	2.427	3.064	932	—	1.681	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	605	—	605	605	—	—	605	
—	—	1	—	1	—	1	—	—	2.858	—	1.386	2.403	312	—	1.150	
—	1	6	—	7	—	—	—	—	685	—	425	556	—	—	100	
42	167	1.070	946	2.225	75	467	1.858	2.400	28.954	194	21.289	25.280	12.667	62	16.305	
4	72	330	69	475	35	182	888	1.105	6.946	—	3.072	5.371	1.865	—	5.180	
—	2	—	—	2	—	2	156	158	160	—	160	159	121	—	155	
23	59	186	86	354	5	22	84	111	610	8	355	333	290	3	610	
4	17	24	6	51	7	25	81	113	1.416	8	320	1.115	250	3	702	
65	252	417	205	939	146	388	1.258	1.792	11.655	7	3.032	10.037	915	—	8.720	
—	—	2	3	5	3	2	81	86	91	—	88	88	—	—	88	
—	—	—	—	—	67	72	892	1.031	2.745	—	460	2.569	—	—	1.419	
393	2.366	4.743	1.462	8.964	190	455	1.716	2.361	12.295	244	9.053	10.330	1.491	333	10.210	
5	17	11	4	37	22	38	147	207	244	2	244	244	—	—	200	
494	2.785	5.713	1.835	10.827	475	1.186	5.303	6.964	36.162	269	16.784	30.246	4.932	339	27.284	
—	6	6	23	35	4	12	44	60	2.041	12	476	1.556	309	22	801	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	579	3	65	472	—	—	87	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	54	—	6	10	—	—	14	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	6	—	—	—	
—	—	13	12	25	2	—	—	2	559	—	69	175	19	23	320	
—	—	—	—	—	2	2	—	4	1.630	101	497	1.441	165	—	723	
1	1	2	—	4	—	—	1	1	655	3	143	256	47	—	400	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	25	—	—	—	25	—	25	
—	—	—	—	—	1	—	—	1	1.145	4	496	643	39	—	802	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	72	—	61	61	—	—	61	
5	6	10	—	21	—	—	3	3	2.144	187	616	1.740	162	11	1.742	
—	—	1	1	2	2	3	2	7	1.619	26	293	1.278	193	2	888	
—	—	1	—	1	—	1	—	1	408	—	150	259	11	—	248	
—	—	1	—	1	5	—	—	5	818	16	245	584	133	—	445	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	142	—	7	57	7	—	109	
6	13	34	36	89	16	18	50	84	11.897	352	3.124	8.538	1.110	58	6.665	
1.326	5.507	16.913	8.937	32.633	1.019	2.884	12.489	16.392	298.223	11.661	165.111	263.324	78.498	4.843	138.459	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	7.104	—	186	—	562	—	82	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	182	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	955	—	136	—	92	—	24	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	3.478	—	312	—	99	—	196	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	9.935	—	264	—	169	—	1.862	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	483	—	—	—	—	—	107	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	6.280	—	262	—	230	—	146	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	165	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	3.718	—	551	—	458	—	638	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	119	—	5	—	—	—	15	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	9.558	—	837	—	497	—	389	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	358	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	42.335	—	2.553	—	2.107	—	3.459	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	340.558	—	167.664	—	80.605	—	141.918	

*) Jegyzetet lásd a 13. lapon. — Egy hektár = 10000 kataszteri hold.

Közigazgatási körzetszám, országgrészt, törvényhatóság	Előállított bor			Eladott szőlő- mennyiség (métermáza)	A termelés értéke (koronákban)	Közigazgatási körzetszám, országgrészt, törvényhatóság	Előállított bor			Eladott szőlő- mennyiség (métermáza)	A termelés értéke (koronákban)
	Must termelt összesen	összesen	Átlag hek- táronként				Must termelt összesen	összesen	Átlag hek- táronként		
hektoliter						hektoliter					
Magyarország.						e) Tisza bal p.					
a) Duna bal partja.						Békés vármegye 5.459 4.914 7'61 1.007 200.206					
Árva vármegye						Bihar > 45.413 40.864 5'04 570 1.223.963					
Bars > 5.544 4.992 7'72 78 200.718						Nagy-Váradi tvj. 4.681 4.213 6'40 3 168.649					
Esztergom > 28.434 25.587 9'05 3.907 905.157						Hajdu vármegye 5.285 4.756 1'54 41 169.420					
Hont > 13.577 12.231 5'46 3.947 550.743						Debreczen tvj. 7.095 6.386 5'95 30 193.230					
Selmezbánya ...						Máramaros vm. 1 1 0'25 1 60					
Liptó vármegye						Szabolcs > 24.273 21.856 3'22 814 873.060					
Nógrád > 26.234 23.622 13'46 962 787.552						Szatmár > 27.684 24.911 7'78 217 931.314					
Nyitra > 36.210 32.598 12'09 962 1.176.687						Sz.-Németi tvj. 1.142 1.028 1'69 — 37.008					
Pozsony > 36.292 32.687 10'36 2.010 1.364.606						Szilágy vármegye 41.975 37.785 13'22 1.472 1.310.157					
Pozsony tvj. ... 23.227 20.904 33'39 23 621.638						Ugocsa > 10.376 9.339 13'63 284 590.870					
Trencsén várm. 64 58 5'80 — — 1.976						Összesen ... 173.384 156.053 5'39 4.439 5.697.987					
Turóc > — — — — —						f) Tisza-Maros sz.					
Zólyom > — — — — —						Arad vármegye 103.372 93.036 13'39 653 2.471.731					
Összesen ... 169.582 152.679 10'94 11.889 5.589.077						Arad tvj. ... 929 836 5'23 15 20.604					
b) Duna jobb p.						Csanád várm. ... 1.258 1.132 1'86 123 43.537					
Baranya várm. ... 167.543 150.734 12'76 1.025 4.142.367						Kr.-Szörény vm. 13.977 12.585 8'89 280 458.943					
Pécs tvj. ... 12.600 11.340 10'80 50 387.560						Temes vármegye 161.838 145.683 12'49 634 4.455.673					
Fejér vármegye 158.192 142.358 16'01 1.777 4.284.431						Temesvár tvj. ... 35 32 0'35 20 2.044					
Székesfehérvár 11.785 10.607 15'48 27 467.656						Versecz tvj. ... 115.000 103.500 37'70 500 2.900.800					
Győr vármegye 18.653 16.794 10'60 814 545.895						Torontál várm. 32.488 29.285 2'38 2.228 1.022.014					
Győr tvj. ... 139 125 13'89 37 7.691						Pancsova tvj. ... 1.590 1.431 5'86 320 60.928					
Komárom várm. 28.599 25.822 7'36 996 871.382						Összesen ... 430.487 387.520 10'72 4.773 11.436.272					
Komárom tvj. 1.362 1.226 11'05 — 56.396						g) Királyhágóntúl.					
Moson vármegye 26.265 23.638 21'61 685 891.190						Alsó-Fehér vm. 24.162 21.755 10'66 139 938.816					
Somogy > 152.068 136.870 11'75 534 3.311.194						B.-Naszód > 3.457 3.113 5'38 86 115.642					
Sopron > 96.259 86.638 22'77 490 3.192.042						Brassó > — — — — —					
Sopron tvj. ... 34.400 30.960 39'90 18 1.246.300						Csík > — — — — —					
Tolna vármegye 272.246 245.024 16'88 1.378 6.020.238						Fogaros > 480 432 8'00 — 11.016					
Vas > 35.760 32.197 12'28 154 1.007.541						Háromszék > 15 14 2'33 58 3.258					
Veszprém > 56.711 51.052 14'50 297 1.548.656						Hunyad > 3.589 3.233 5'78 66 119.428					
Zala > 409.934 369.452 22'32 2.306 9.375.827						Kis-Küküllő > 12.263 11.038 6'72 112 653.063					
Összesen ... 1.482.516 1.334.837 16'24 10.588 37.356.366						Kolozs > 3.116 2.812 4'29 116 191.923					
c) Duna-Tisza k.						Kolozsvár tvj. ... 203 193 7'72 — 9.650					
Bács-Bodrog vm. 146.789 132.193 8'43 2.098 3.374.490						Maros-Torda vm. 1.838 1.655 1'45 23 103.392					
Baja tvj. ... 12.700 11.430 14'61 170 277.880						M.-Vásárhely ... — — — — —					
Szabadka tvj. ... 28.613 25.752 4'59 243 627.516						N.-Küküllő vm. 7.658 6.899 3'22 131 306.396					
Ujvidék tvj. ... 7.100 6.390 14'30 1.460 218.060						Szeben > 20.543 18.490 11'43 425 597.569					
Zombor tvj. ... 1.850 1.665 14'73 23 54.880						Sz.-Doboka > 2.000 1.807 4'43 60 95.362					
Osongrád várm. 43.065 38.759 6'62 2.424 1.202.685						T.-Aranyos > 5.247 4.721 5'77 147 257.691					
Hód.-Vásárh. 540 486 1'53 4 17.680						Udvarhely > 241 219 1'54 22 10.108					
Szeged tvj. ... 58.478 52.676 6'94 283 1.447.842						Összesen ... 84.812 76.381 6'42 1.335 3.413.314					
Heves vármegye 164.631 148.176 14'33 10.224 4.878.763						h) Fiume v. és ker.					
J.-N.-Szolnok vm. 84.205 75.790 10'36 3.099 1.914.586						Magyarorsz. össz. 3.648.728 3.234.813 11'01 73.506 97.598.081					
Pest-P.-S.-Kiskun 630.768 567.700 11'07 14.600 15.197.779						Horv.-Szlav.					
Budapest sz.-f. 23.276 20.948 21'98 1.900 910.590						Belov.-Körös vm. 188.923 170.031 13'38 198 3.960.170					
Kecskemét tvj. 38.163 34.347 5'65 2.325 1.054.440						Lika-Korbava > 1.345 1.211 6'65 40 32.540					
Összesen ... 1.240.178 1.116.312 9'93 38.853 31.177.191						Modrus-Fiume > 10.327 9.295 9'73 57 317.010					
d) Tisza jobb p.						Pozegea várm. ... 95.725 86.153 24'77 117 1.878.228					
Abauj-Torna vm. 4.454 4.014 4'69 82 107.157						Szerém > ... 323.315 290.984 29'29 3.502 7.774.647					
Kassa tvj. ... 200 180 11'35 60 17.700						Zimony tvj. ... 10.160 9.144 18'93 1.120 366.924					
Bereg vármegye 17.314 15.584 6'71 1.052 570.682						Varasd várm. ... 222.092 199.883 31'83 315 3.907.440					
Borsod > 14.133 12.745 4'63 122 522.382						Varasd tvj. ... 8.610 7.749 46'96 30 186.936					
Miskolcz tvj. ... 1.235 1.111 5'00 — 48.884						Verőcze várm. ... 86.999 78.300 21'06 273 2.103.851					
Gömör és Kis-H. 1.505 1.356 6'95 32 76.810						Eszék tvj. ... 4.700 4.230 35'55 60 154.680					
Sáros vármegye						Zágráb várm. ... 233.200 209.880 21'96 606 4.112.249					
Szepes > — — — — —						Zágráb tvj. ... 13.838 12.455 34'79 678 277.972					
Ung > 6.498 5.850 11'16 110 331.746						Összesen ... 1.199.234 1.079.315 25'49 6.996 25.072.647					
Zemplén > 22.430 20.191 3'54 121 1.172.563						Magyarbir. össz. 4.847.962 4.364.128 12'81 80.502 122.670.728					
Összesen ... 67.769 61.081 4'85 1.579 2.927.924											

Egy hektár = 1,777777 kataszteri hold.

35. A Magyarbirodalom állatlétszáma 1895-ben.*)

Állatfajok	Magyarország			Horvát-Szlavonországek			Magyarbirodalom		
	Összes darabszám	e s i k		Összes darabszám	e s i k		Összes darabszám	e s i k	
		100 □ kilométerre	1000 lélekre		100 □ kilométerre	1000 lélekre		100 □ kilométerre	1000 lélekre
Ló	1,972.930	705	123'8	309.098	727	135'3	2,282.028	708	125'2
Öszvér és számár	22.278	8	1'4	3.485	8	1'5	25.763	8	1'4
Szarvasmarha	5,829.483	2.084	365'7	908.774	2.136	397'8	6,738.257	2.091	369'7
Juh	7,526.783	2.690	472'1	595.898	1.401	260'8	8,122.681	2.520	445'7
Sertés	6,447.134	2.304	404'4	882.957	2.076	386'5	7,330.091	2.274	402'2
Kecske	286.392	102	18'0	22.418	55	9'8	308.810	96	16'9
Baromfi	29,354.164	10.492	1.841'8	3,411.175	8.020	1.493'1	32,765.339	10.166	1.797'7
Méhcsaládok	665.077	238	41'7	103.930	244	45'5	769.007	239	42'2

*) Az itt részletezett állományon kívül a következő állatok voltak a cs. és kir. közös hadsereg, a m. kir. honvédség és csendőrség tulajdonában: Magyarországon 24.168 ló, 6 számár, 102 szarvasmarha, 1 juh, 236 sertés, 1.632 baromfi és 67 méhcsalád; Horvát-Szlavonországban 2.261 ló, 6 szarvasmarha, 16 sertés, 114 baromfi; a Magyarbirodalomban: 26.429 ló, 6 számár, 108 szarvasmarha, 1 juh, 252 sertés, 1.746 baromfi, 67 méhcsalád. — Egy négyszög-kilométer = 173⁷/₁₀₀ kataszteri hold.

36. Az állami méntelepek ménállománya és a ménállomány változása az 1909. év folyamán.

Folyó szám	Közzégi alkatrészt; mén telep székhelye	Állomány az 1909. évben			A lóállomány szaporodása				Kiselejtett ménék			
		Állomási mén	bérmén	Összesen	más mén-telepből át-helyezett	Állami mé-nesek ne-veléséből	vásárol- tatott	Összesen	Kipróbálásra adott	mint mén eladott	más módon kiselejtet- tet	Összesen
Magyarország.												
1	Székesfehérvár	723	54	777	—	54	33	87	57	29	76	105
2	Nagykőrös	865	58	923	—	57	39	96	27	34	76	110
3	Debreczen	1.070	60	1.130	—	75	33	108	44	35	76	111
4	Sepsiszentgyörgy	377	3	380	—	21	8	29	20	7	35	42
	Összesen	3.035	175	3.210	—	207	113	320	148	105	263	368
Horvát-Szlavonországek.												
1	Zágráb	200	5	205	69	—	77	146	155	14	14	28
	Magyarbirodalom összesen	3.235	180	3.415	69	207	190	466	303	119	277	396

37. Az állami méntelepek ménállománya 1909-ben teleposztályok szerint.

Közzégi alkatrészt; a mén telepek és teleposztályok megnevezése	A állomási mén				Közzégi alkatrészt; a mén telepek és teleposztályok megnevezése	A állomási mén					
	Az állomási mének	A fedező-állományon levő mének	A méneket bírják	A bérbe adott mének		Az állomási mének	A fedező-állományon levő mének	A méneket bírják	A bérbe adott mének		
										s z á m a	s z á m a
Magyarország.					3. Debreczeni mén telep						
1. Székesfehérvári mén telep	Székesfehérvár	67	190	25	25	Eperjes	29	122	1	1	
	Komárom	47	121	4	4	Debreczen	59	257	28	28	
	Nyitra	47	146	3	3	Turiaremete	42	157	—	—	
	Nagyatád	50	133	22	22	Rimaszombat	30	104	3	3	
	Palin	46	133	—	—	Szatmár-Németi	69	227	15	15	
	Összesen	257	723	54	54	Jászberény	40	203	13	13	
						Összesen	269	1.070	60	60	
2. Nagy-kőrösi mén telep	Nagykőrös	49	159	5	5	4. Sepsiszentgyörgyi mén t.	Homoród	53	175	—	—
	Versecz	92	275	17	17	Sepsiszentgyörgy	36	122	—	—	
	Békéscsaba	45	179	12	12	Dés	23	80	3	3	
	Baja	51	141	17	17	Összesen	112	377	3	3	
	Dorozsma	25	111	7	7	Magyarország összesen	900	3.035	175	175	
	Összesen	262	865	58	58	Horvát-Szlavonországek.					
						1. Zágráb	77	200	5	5	
						Magyarbirodalom összesen	977	3.235	180	180	

38. Az állami méntelepek ménállománya a ménék fajtája szerint 1909-ben.

Folyó szám	Közjogi alkatrész ; a mén telep megnevezése	A ménék fajtája									
		angoltellvér	angolfajta	arab tellvér	arabfajta	Nonlus	Gidrán	oldenburgi	lipitzai	nóri	összesen
Magyarország.		a) A ménék száma a fedezési állomásokon.									
1	Székesfehérvár	32	334	6	38	127	45	—	27	114	723
2	Nagykőrös	54	440	10	68	186	70	—	37	—	865
3	Debreczen	100	534	29	154	137	56	—	60	—	1.070
4	Sepsiszentgyörgy	12	156	11	40	87	29	—	42	—	377
	Összesen	198	1.464	56	300	537	200	—	166	114	3.035
Horvát-Szlavonországek.		b) Bérbe adott ménék száma.									
1	Zágráb	—	114	1	10	—	—	21	54	—	200
	Magyarbirodalom összesen	198	1.578	57	310	537	200	21	220	114	3.235
Magyarország.		b) Bérbe adott ménék száma.									
1	Székesfehérvár	10	30	—	3	8	—	—	3	—	54
2	Nagykőrös	13	27	1	2	14	1	—	—	—	58
3	Debreczen	15	31	—	1	11	1	—	1	—	60
4	Sepsiszentgyörgy	2	—	—	—	—	—	—	1	—	3
	Összesen	40	88	1	6	33	2	—	5	—	175
Horvát-Szlavonországek.		b) Bérbe adott ménék száma.									
1	Zágráb	—	3	—	—	—	—	—	2	—	5
	Magyarbirodalom összesen	40	91	1	6	33	2	—	7	—	180
	Mindössze	238	1.669	58	316	570	202	21	227	114	3.415

39. Az országos fedezőménék, valamint a bérmenék által fedezett kanczák száma és a befolyt fedeztetési, illetőleg bérdíjak 1909-ben.

Folyó szám	Közjogi alkatrész ; a mén telep megnevezése	A fedezőménék		Átlag 1—1 fed. mén által	Fedeztetési díj fejében befolyt összesen	Ebből eskik átlag egy		A bérmenék		Átlag 1—1 bérmen által	Befolyt bérdíj	
		száma	által összesen			ménre	kanczára	száma	által összesen		összesen	átlag egy ménre
		fedezett kanczák száma		korona		fedezett kanczák száma		korona				
Magyarország.												
1	Székesfehérvár	723	28.491	39	202.770	280	7'1	54	1.665	30	42.700	790'7
2	Nagykőrös	865	37.063	43	297.464	343	8'0	58	2.192	37	55.500	956'9
3	Debreczen	1.070	41.408	38	261.484	244	6'3	60	1.839	30	53.500	891'6
4	Sepsiszentgyörgy	377	12.474	33	59.544	158	4'8	3	81	27	2.600	866'6
	Összesen	3.035	119.436	39	821.262	271	6'9	175	5.777	33	154.300	881'7
Horvát-Szlavonországek.												
1	Zágráb	200	9.693	48	29.100	146	3'0	5	1)	1)	2.900	580'0
	Magyarbirodalom összesen	3.235	129.129	40	850.362	263	6'6	180	1)	1)	157.200	873'3

1) Nincsenek adatok.

40. A m. kir. állami ménesek Magyarországon 1909-ben.
a) A ménesek loállománya, forgalma és a befolyt fedeztetési díjak.

Folyó szám	A ménesek megnevezése	Összes loállomány			Befolyt fedeztetési díj	Méntelepeknek átengedett mén		Eladatott az év folyamán					Egészségi állapot	
		darab	Fedező-törzsménék	Fedezett magán-kanczák		darab	Anyakanczául beosztott a ménesbe	mén	kancza	herélt, háta, hámos stb.	összesen	koronáért	megbetegedett	elhullott
		darab	korona	darab	darab	darab	koronáért	az összes loállomány %-a						
1	Kisbér	721	18	236	166.500	28	22	2	24	59	85	81.965	44'1	5'5
2	Bábolna	824	13	2	140	51	23	4	32	42	78	68.411	30'5	4'4
3	Mezőhegyes	2.236	20	11	1.080	167	44	103	38	236	377	368.065	69'8	4'3
4	Fogaras	429	9	1	40	25	14	—	8	35	43	22.300	78'5	3'3
	Összesen	4.210	60	250	167.760	271	103	109	102	372	583	540.741	55'2	3'8

b) A m. kir. állami méneseik loállománya fajok szerint.

A méneseik megnevezése	Összes loállomány	L ó á l l o m á n y																
		m é n e k								k a n c z á k								
		angol		arab		Nonius	Gidran	norfolki	lipiczei	nóri	angol		arab		Nonius	Gidran	norfolki	lipiczei
		telvér	fajta	telvér	fajta						telvér	fajta	telvér	fajta				
Kisbér	721	17	7	—	—	—	—	—	—	19	200	—	—	—	—	—	375	103
Bábolna	824	—	—	8	8	—	—	—	—	—	50	153	—	—	—	513	92	
Mezőhegyes	2.236	8	21	—	—	6	1	—	—	—	139	—	—	260	100	1.441	260	
Fogarás	429	—	—	—	—	—	—	—	21	—	—	—	—	—	—	114	238	56
Összesen	4.210	25	28	8	8	6	1	—	21	19	339	50	153	260	100	114	2.567	511

1) Nincs kimutatva.

41. A közvágóhidak száma és a közfogyasztásra levágott állatok kimutatása 1904-től 1909-ig Magyarországon.

É v	A közvágóhidak száma	L e v á g o t t á l l a t o k											
		szarvasmarha				bivaly	borjú	juh		kecske		sertés	
		bika	ökör	tehén	növendékmarha			öreg	bárány	öreg	gödölye		
a) Szám szerint													
1904	2.192	16.575	186.041	296.423	174.715	7.916	474.155	754.474	557.455	17.037	16.427	978.081	
1905	2.305	19.488	188.115	310.447	188.760	11.773	515.740	707.359	559.739	18.949	14.329	991.366	
1906	2.306	20.842	181.401	249.524	131.626	10.832	393.996	644.404	560.735	17.092	16.098	1.062.084	
1907	2.046	20.679	179.838	223.756	138.712	8.658	448.358	611.657	555.613	20.135	16.621	1.174.107	
1908	2.022	28.484	193.393	262.441	204.821	9.633	584.146	801.415	558.191	20.252	16.633	1.281.505	
1909	2.139	32.950	189.658	402.956	279.773	27.562	743.687	900.496	605.508	24.762	18.227	1.379.720	
b) Százezer lakosra számítva													
1904	12'5	94	1.058	1.686	994	45	2.698	4.292	3.172	97	93	5.565	
1905	13'0	110	1.063	1.754	1.067	67	2.914	3.997	3.163	108	81	5.602	
1906	12'9	117	1.015	1.396	736	61	2.204	3.605	3.137	96	90	5.941	
1907	11'3	115	996	1.240	769	48	2.484	3.389	3.079	112	92	6.505	
1908	11'1	156	1.061	1.439	1.123	53	3.203	4.395	3.061	111	91	7.028	
1909	11'6	179	1.029	2.186	1.517	149	4.034	4.884	3.284	134	99	7.483	

1) Budapest székesfővárosra vonatkozólag a növendékmarhák és borjúk együtt vannak kitüntetve a borjúk rovatában. — 2) Az itt kimutatott állatokon kívül az 1905. évben közfogyasztásra levágott még 2.682, 1906-ban 6.484, 1907-ben 6.649, 1908-ban 6.225 és 1909-ben 8.149 darab ló.

42. Az állatvásárok forgalma 1909-ben.

Közigazgatás	Az állatvásárok száma	F el h a j t a t o t t				E l a d a t o t t			
		szarvasmarha	ló	juh	sertés	szarvasmarha	ló	juh	sertés
		d a r a b							
Magyarország	4.510	5.270.109	2.029.421	1.352.074	1.188.543	1.934.419	462.710	630.923	591.123
Horvát-Szlavonországok	881	769.055	247.667	74.532	246.692	294.384	62.747	32.694	115.535
Magyarbirodalom	5.391	6.039.164	2.277.088	1.426.606	1.435.235	2.228.803	525.457	663.617	706.658

43. A jelentékenyebb országos állatvásárok forgalma 1909-ben.*)

a) Felhajtás és eladás.

Folyó szám	Közigazgatás ; a piac neve	A tartott vásárok száma	A vásár tartama alatt az időjárás a vás. szempontjából			F el h a j t a t o t t				E l a d a t o t t			
			kedveső	fürhető	kedve-zőtlen	szarvasmarha	ló és csikó	juh	sertés	szarvasmarha	ló és csikó	juh	sertés
Magyarország.													
1	Bánffyhunyad	8	5	2	1	33.934	3.428	11.461	3.241	20.122	1.376	7.395	2.256
2	Beregszász	7	2	4	1	20.211	8.321	—	1.703	5.239	1.211	—	800
3	Beszterce	4	2	2	—	30.932	2.140	800	740	13.033	1.061	600	286
4	Budapest 1)	8	8	—	—	1.532	7.989	1.022	787	227	3.219	150	223
5	Csáktornya	6	4	—	2	10.925	10.450	—	—	3.615	2.910	—	—
6	Debreczen	5	2	1	2	17.594	9.940	117.380	13.956	10.838	5.411	68.725	11.085
7	Dicsőszentmárton	4	3	1	—	13.851	576	—	—	4.312	177	—	—
8	Eperjes	6	6	—	—	7.028	2.281	5.700	3.158	3.426	583	3.307	2.702
9	Érsekújvár	4	4	—	—	3.044	2.768	—	357	2.001	1.803	—	214

*) Ebben a kimutatásban csupán az országos állatvásárok adatai vettek föl, a heti vásároké pedig nem ; innen a nagy eltérés Budapest székesfővárosnak itt és a 44. sz. táblán kimutatott adatai között. — 1) A luxusb vásárok adataival.

43. A jelentékenyebb országos állatvásárok forgalma 1909-ben.

a) Felhajtás és eladás.

Folyó szám	Közzégi alkatrész; a piac neve	A tartott vásárok száma	A vásár tartama alatt az időjárás a vás. szempontjából				Felhajtott				Eladott		
			kedvező	törhető	kedve- zőtlen	szarvas- marha	ló és csikó	juh	sertés	szarvas- marha	ló és csikó	juh	sertés
10	Erzsébetváros	6	4	—	2	44.076	5.127	—	—	12.949	842	—	—
11	Győr	7	7	—	—	14.927	7.679	737	306	9.579	4.476	300	146
12	Gyula	4	3	1	—	31.957	52.000	58.500	17.750	7.750	5.006	26.307	8.408
13	Gyulafehérvár	4	3	—	1	27.982	1.209	46	584	7.729	476	46	376
14	Hátszeg	3	1	1	1	44.288	1.765	11.827	1.337	7.175	644	3.826	529
15	Hódmező-Vásárhely	5	2	1	2	10.186	12.069	2.500	5.066	4.316	1.642	372	2.575
16	Homonna	8	7	—	1	11.718	2.096	297	—	5.079	522	146	—
17	Huszt	6	6	—	—	24.424	3.626	177	4.218	8.091	1.130	107	1.578
18	Karánsebes	4	4	—	—	7.522	478	8.467	1.136	4.767	282	7.768	808
19	Karczag	5	5	—	—	7.722	5.850	11.120	3.015	4.104	1.728	6.719	1.567
20	Kassa	5	4	—	1	6.831	1.785	5.825	439	4.264	694	4.868	322
21	Kiskunhalas	4	3	1	—	7.184	7.967	11.727	520	4.673	1.462	2.771	141
22	Korpona	8	8	—	—	6.732	203	5.033	543	4.057	115	3.977	321
23	Kőhalom	4	4	—	—	30.635	5.350	—	—	7.797	1.474	—	—
24	Körmend	11	3	8	—	16.638	4.103	—	—	7.706	1.601	—	—
25	Kula	4	3	—	1	6.681	14.445	7.595	3.148	2.361	1.784	2.332	1.865
26	Lippa	4	4	—	—	3.926	1.370	11.500	840	3.004	700	10.400	680
27	Lugos	4	1	1	2	11.720	2.690	9.530	3.500	6.961	1.189	4.617	2.009
28	Magyarláros	4	4	—	—	20.717	3.800	8.900	3.300	7.103	865	3.857	1.082
29	Máramarossziget	7	6	1	—	31.156	5.276	5.878	3.104	15.957	3.321	3.658	1.830
30	Maros-Vásárhely	5	4	1	—	17.608	1.850	—	2.450	12.672	1.230	—	1.759
31	Medgyes	4	4	—	—	29.589	2.276	3.620	22	12.974	935	3.181	1
32	Mézóvár	4	1	—	3	6.923	2.257	7.443	3.052	3.845	1.051	3.504	2.063
33	Mohács	6	1	1	4	7.868	10.628	—	2.990	4.179	1.455	—	1.316
34	Munkács	7	4	1	2	8.248	1.571	—	5.847	6.254	956	—	4.718
35	Nagyenyed	4	2	—	2	45.537	1.930	3.046	3.220	7.547	309	1.125	1.228
36	Nagykanizsa	6	4	—	2	6.528	1.256	—	—	4.451	596	—	—
37	Nagykőrös	4	4	—	—	11.875	2.070	3.070	3.080	5.891	958	1.110	1.789
38	Nagyszében	3	3	—	—	26.163	7.042	9.440	—	7.028	1.479	4.940	—
39	Nagy-Várád	4	3	—	1	18.043	12.150	761	5.430	10.239	3.436	607	3.159
40	Nyiregyháza	5	4	—	1	6.264	8.183	1.450	4.493	4.341	2.119	363	1.511
41	Pápa	7	7	—	—	18.393	7.640	—	8.684	7.521	1.882	—	3.853
42	Pécs	6	4	1	1	9.720	14.220	140	1.410	3.172	1.556	31	486
43	Rimaszombat	6	4	1	1	16.211	10.106	25.809	1.991	4.955	1.501	10.080	1.189
44	Segesvár	3	2	1	—	17.466	1.593	—	—	4.970	516	—	—
45	Sopron	8	4	1	3	3.086	9.188	65	4.291	2.358	4.738	22	3.708
46	Szabadka	5	4	1	—	12.512	10.910	4.141	2.837	6.849	1.731	3.080	2.196
47	Szamosújvár	4	2	—	2	29.403	1.015	12.500	2.580	7.190	252	4.799	1.452
48	Szászrégen	4	3	1	—	29.742	5.264	8.249	1.554	17.617	2.156	4.485	1.030
49	Szászsebes	4	3	—	1	18.759	606	186	676	6.319	290	92	454
50	Szatmár-Németi	6	6	—	—	18.902	8.445	8.356	7.084	8.258	1.853	3.681	4.268
51	Szeged	5	4	1	—	12.279	15.660	5.879	6.980	6.017	2.915	1.314	4.614
52	Székelyudvarhely	5	4	—	1	17.235	1.012	4.207	—	4.469	279	889	—
53	Székesfehérvár	6	5	—	1	15.914	14.436	166	813	7.368	5.091	10	674
54	Szikszó	5	4	—	1	10.168	7.280	2.600	2.475	5.455	2.344	1.020	1.393
55	Temerin	4	2	2	—	6.163	3.159	2.784	2.193	1.214	541	1.157	764
56	Temesvár	5	4	1	—	42.845	65.000	5.760	23.261	10.011	5.982	1.218	8.965
57	Torda	5	4	—	1	37.120	2.829	7.465	2.757	10.406	1.074	1.507	1.575
58	Ujvidék	4	4	—	—	5.929	5.650	1.340	940	1.046	502	93	139
59	Ungvár	10	9	—	1	27.460	10.250	—	—	13.140	3.120	—	—
60	Zalaegerszeg	9	8	—	1	21.685	4.275	—	—	8.955	1.004	—	—
61	Zombor	4	4	—	—	7.685	7.000	2.015	2.890	5.237	1.480	630	1.268
Horvát-Szlavon-országok.													
1	Gjurgjevac	8	5	2	1	16.346	3.500	—	—	8.518	1.412	—	—
2	Kapronca	4	3	1	—	7.300	4.410	—	227	2.480	563	—	194
3	Kőrös	5	1	4	—	10.670	3.540	—	—	3.543	632	—	—
4	Mitrovicza	5	4	—	1	7.202	14.300	4.065	18.757	2.023	1.337	2.256	9.801
5	Nagygoricza	9	9	—	—	12.059	3.347	—	3.091	6.894	1.700	—	1.631
6	Ruma	3	1	2	—	4.546	3.844	2.110	17.920	1.503	894	1.097	5.932
7	Vukovár	4	2	1	1	6.047	6.671	2.233	5.947	3.098	2.783	1.336	3.836
8	Zágráb	5	3	—	2	17.769	12.920	861	4.964	6.243	1.917	686	2.140

43. A jelentékenyebb országos állatvásárok forgalma 1909-ben.

b) Eladási árak.

Az állatnem és faj megnevezése	Egység (darab vagy pár)	ár koronákban															
		Legalacsonyabb		Legmagasabb		Legalacsonyabb		Legmagasabb		Legalacsonyabb		Legmagasabb		Legalacsonyabb		Legmagasabb	
		Bánffy-hunyad	Debreczen	Erzsébetváros	Gyula	Maros-Vásárhely	Medgyes	Magyar-lápos									
I. Szarvasmarhavásár.																	
Jármos ökör (magyar)	első minőségű	pár	538	738	624	762	575	672	500	700	690	790	733	1.000	—	—	
	közép	>	461	591	452	580	475	583	350	475	590	690	477	867	575	738	
	alárend.	>	395	498	315	410	405	473	250	350	450	520	427	733	—	—	
	mustraökö	>	350	433	288	360	330	400	228	275	360	420	450	650	—	—	
Jármos ökör (tarka)	első minőségű	>	—	—	700	850	648	743	550	750	720	820	667	1.000	—	—	
	közép	>	—	—	550	700	552	635	425	525	620	720	600	820	—	—	
	alárend.	>	—	—	450	550	483	560	300	400	480	550	503	680	—	—	
	mustraökö	>	—	—	360	450	413	478	227	283	390	460	465	640	—	—	
Magyar fajú tinó	2 évesig	>	184	250	148	220	230	280	175	225	202	254	333	393	228	278	
	3 >	>	214	301	228	315	285	340	225	300	274	360	373	433	265	330	
	4 >	>	282	416	332	420	312	398	300	475	370	450	420	497	320	468	
Tarka szőrű tinó	2 évesig	>	—	—	250	300	222	320	250	350	254	334	393	463	—	—	
	3 >	>	—	—	300	360	332	444	350	475	318	405	423	550	—	—	
Magyar fajú tehén	fris fejős	drb	166	220	136	218	156	240	165	300	266	314	220	287	130	198	
	borjas (hasas)	>	176	228	126	174	154	218	225	350	208	248	247	310	150	268	
	levágásra	>	104	173	138	214	125	187	135	285	146	178	173	253	150	210	
Tarka szőrű tehén	fris fejős	>	—	—	193	277	217	303	210	400	310	344	220	317	—	—	
	borjas (hasas)	>	—	—	185	220	192	303	235	465	236	290	240	387	—	—	
	levágásra	>	—	—	150	200	145	243	150	310	200	244	210	297	—	—	
Magyar fajú üsző	2 évesig	>	67	95	70	91	58	92	80	165	122	184	180	267	63	93	
	3 >	>	84	146	90	120	85	128	165	230	176	220	187	313	88	113	
	előhasú	>	131	174	102	142	115	173	190	290	200	256	185	330	108	148	
Tarka szőrű üsző	2 évesig	>	—	—	100	130	107	162	110	200	188	232	213	293	—	—	
	előhasú	>	—	—	135	175	135	203	200	310	222	266	213	293	—	—	
Borjú	szopós	>	15	25	18	43	21	50	35	48	30	39	43	81	15	21	
	választ.(rugott)	>	30	43	39	68	40	67	48	69	48	64	60	107	20	37	
Bivalyökör	.....	pár	535	748	315	423	403	547	280	327	222	286	300	500	267	317	
Bivalytehén	.....	drb	166	231	160	210	128	187	—	—	142	188	160	253	125	165	
Bivalyborjú	.....	>	23	38	30	50	18	41	—	—	—	—	20	53	16	35	
2. Lóvásár.																	
			Kula		Budapest		Csáktornya		Debreczen		Gyula		Nagykörös		Rimaszombat		
Igás ló	I. rendű nehéz	drb	545	618	682	1.260	917	1.208	370	575	—	—	—	—	500	615	
	II. r. könnyű	>	475	533	155	316	642	983	340	454	450	575	335	470	333	422	
	III. rend. (kisgazda célj.)	>	235	298	97	212	252	462	88	197	275	425	185	260	162	243	
Kocsiló (nehéz)	.....	>	443	486	554	1.497	700	1.233	575	775	650	775	—	—	567	733	
	(könnyű)	>	280	308	522	1.443	352	642	370	506	700	1.000	425	650	463	633	
Hátasló	.....	>	438	500	430	1.069	400	550	475	650	500	950	—	—	700	925	
Ló levágásra	.....	>	—	—	35	102	53	177	63	95	40	130	60	108	45	103	
Osikó 1 évesig	.....	>	95	135	88	157	160	500	78	190	55	130	60	148	62	107	
	2 >	>	151	215	173	278	200	600	178	228	88	208	83	253	140	185	
	3 >	>	205	310	185	303	322	717	266	452	148	325	125	448	158	247	
	4 >	>	285	388	—	—	467	1.050	298	486	203	450	193	550	242	467	
3. Juhvásár.																	
			Debreczen		Eperjes		Gyula		Hátszeg		Karánsebes		Karczag		Korpona		
Kos	.....	drb	20	31	11	12	16	26	14	20	15	23	12	15	15	27	
Anyajuh	.....	>	10	15	11	14	14	24	10	15	10	16	11	14	10	17	
Bárány	.....	>	6	9	3	5	3	6	—	—	2	7	6	7	—	—	
Ürű	fiatal	>	10	14	12	14	8	14	—	—	—	—	9	10	7	11	
	öreg	>	12	17	12	14	13	19	—	—	—	—	12	16	8	12	
Mustrabirka	.....	>	8	14	8	10	10	20	—	—	—	—	10	16	9	12	
4. Sertés vásár.																	
			Debreczen		Eperjes		Gyula		Karczag		Munkács		Nagyvárad		Pápa		
Kan	.....	drb	83	100	—	—	55	95	50	64	83	159	80	100	60	88	
Kocsa (anya)	.....	>	69	86	78	144	60	110	60	80	82	156	63	83	47	73	
Süldő 1 évesig	.....	>	44	56	33	96	29	65	20	31	50	94	39	50	28	41	

Év	F e l h a j t á s									
	ökör	bika	bivaly	fejőstehén	vágótehén	borjú	juh	bárány	összesen	átlag hetenkint
	d a r a b									
Átlag 1881—1885 ...	59.925	—	6.266	11.263	34.264	64.193	68.870	29.009	273.790	5.265
> 1886—1890 ...	97.204	2.167	4.232	11.532	43.466	99.595	88.778	38.091	385.065	7.405
> 1891—1895 ...	107.531	3.539	2.957	11.105	35.786	109.833	167.757	50.846	489.354	9.411
> 1896—1900 ...	114.928	6.408	5.022	7.066	42.428	131.506	99.678	45.887	452.923	8.710
> 1901—1905 ...	117.662	10.494	5.542	8.410	42.053	116.549	65.418	33.712	399.840	7.689
1906 ...	82.891	10.053	4.147	—	36.847	93.050	43.463	29.110	299.561	5.761
1907 ...	73.333	7.392	3.496	—	23.602	93.485	—	70.527	271.835	5.228
1908 ...	79.931	10.374	3.713	—	29.466	123.428	63.132	26.053	336.097	6.464
1909 ...	90.014	11.918	9.619	—	49.874	153.861	—	93.137	408.423	7.854

*) Lásd a 38. lapon levő 43. táblázathoz csatolt hasonló jelű jegyzetet.

45. A hasznos háziállatok betegségei 1896-tól 1909-ig.

Az állatok részletezése: év	Lépfene	Vesztség	Takonykór	Ragadós szói- és kórromlás	Ragadós tüdőlob	Himlő	Rüh	Sertés-orvancez	Bivaly-vész	Sertésvész	Valamennyi ragadós betegs.	Egyéb betegségek	Összesen	A ragadós	Az egyéb
	k ö v e t k e z t é b e n														
	elhullott vagy kiirtott állatok száma														
Magyarország.															
1. Ló.															
Átlag 1896—1900	207	16	1.035	—	—	—	83	—	—	—	1.341	9.593	10.934	253 ⁴	1.832 ⁶
> 1901—1905	492	15	615	—	—	—	373	—	—	—	1.495	1)	1.495	1)	1)
1909 ...	389	27	396	—	—	—	188	—	—	—	1.000	1)	1.000	1)	1)
2. Szarvasmarha.															
Átlag 1896—1900	1.891	67	—	387	556	—	—	—	248	—	3.149	10.797	13.946	509 ⁸	1.688 ⁹
> 1901—1905	3.972	104	—	1.019	—	—	—	—	508	—	5.603	1)	5.603	1)	1)
1909 ...	5.681	243	—	28	—	—	—	—	247	—	6.199	1)	6.199	1)	1)
3. Juh.															
Átlag 1896—1900	851	27	—	68	—	618	360	—	—	—	1.924	41.627	43.551	46 ⁰	547 ⁶
> 1901—1905	1.038	20	—	83	—	2.422	1.210	—	—	—	4.773	1)	4.773	1)	1)
1909 ...	906	30	—	—	—	8.004	2.727	—	—	—	11.667	1)	11.667	1)	1)
4. Sertés.															
Átlag 1896—1900	—	62	—	20	—	16	—	12.139	—	326.975	339.262	17.406	356.668	10.586 ⁹	545 ⁹
> 1901—1905	8	110	—	209	—	—	—	23.494	4	153.633	177.458	1)	177.458	1)	1)
1909 ...	36	256	—	—	—	—	—	37.441	22	149.373	187.128	1)	187.128	1)	1)
Hasznos háziállatok együtt.															
Átlag 1896—1900	2.949	172	1.035	475	556	634	443	12.189	248	326.975	345.676	79.423	425.099	11.396 ¹	4.615 ⁰
> 1901—1905	5.510	249	615	1.311	—	2.422	1.583	23.494	512	153.633	189.329	1)	189.329	1)	1)
1909 ...	7.012	556	396	28	—	8.004	2.915	37.441	269	149.373	205.994	1)	205.994	1)	1)
Horvát-Szlavonországek.															
1. Ló.															
Átlag 1896—1900	6	1	32	—	—	—	5	—	—	—	44	995	1.039	5 ⁸	115 ²
> 1901—1905	31	4	27	—	—	—	44	—	—	—	106	2.097	2.203	13 ¹	242 ⁷
1909 ...	51	5	32	—	—	—	13	—	—	—	101	1.931	2.032	27 ⁹	337 ⁴
2. Szarvasmarha.															
Átlag 1896—1900	176	8	—	9	3	—	—	—	3	—	199	2.401	2.600	23 ²	224 ⁹
> 1901—1905	406	15	—	2	—	—	—	—	47	—	470	3.281	3.751	55 ⁹	363 ⁸
1909 ...	506	9	—	—	—	—	—	—	—	—	515	3.245	3.760	105 ⁰	427 ⁴
3. Juh.															
Átlag 1896—1900	5	—	—	—	—	7.348	—	—	—	—	7.353	2.734	10.087	71 ⁷	26 ⁵
> 1901—1905	7	1	—	—	—	86	—	—	—	—	94	1.130	1.224	0 ⁵	11 ²
1909 ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	806	806	—	9 ¹
4. Sertés.															
Átlag 1896—1900	16	3	—	—	—	—	—	134	—	18.762	18.915	2.170	21.085	392 ⁸	42 ⁵
> 1901—1905	2	12	—	—	—	—	—	154	—	7.758	7.926	2.403	10.329	142 ⁰	55 ⁸
1909 ...	3	9	—	—	—	—	—	447	—	9.090	9.549	2.217	11.766	406 ⁴	70 ⁷
Hasznos háziállatok együtt.															
Átlag 1896—1900	203	12	32	9	3	7.348	5	134	3	18.762	26.511	8.300	34.811	493 ⁵	409 ¹
> 1901—1905	446	32	27	2	—	86	44	154	47	7.758	8.596	8.911	17.507	211 ⁵	672 ⁵
1909 ...	560	23	32	—	—	—	13	447	—	9.090	10.165	8.199	18.364	539 ⁸	844 ⁶

1) Nincsenek adatok.

Év	Magyarország											Horvát-Szlavonországok							
	Az állatorvosok száma																		
	Állami								Helyhatósági										
	állategészség- ügyi felügye- léségeknel	törvényhatósági és járási szol- gálatban	állategészség- ügyi hivata- loknel	belépő állomá- soknál	budapesti állat- vásári szolgál- tatásban	egyéb szolgál- tatásban	összesen	törvényható- sági és rend- tan. városi	küzeági	kör állatorvos	összesen	Magán	Minősítve	Az országos kor- mány szolgálatában	Megyei és járási szolgálatban	Türrényh. jogú városi szolgálatban	Egyéb városok szolgálatában	Magán szolgálatban	Összesen
1903	6	538	10	9	17	23	603	129	83	99	311	110	1.024	4	76	5	4	5	94
1904	7	544	9	12	21	31	624	135	90	110	335	100	1.059	4	81	5	5	5	100
1905	7	543	10	12	18	30	620	146	111	119	378	116	1.112	5	78	5	5	10	103
1906	8	546	9	12	18	33	626	152	112	127	391	117	1.134	5	78	5	6	—	94
1907	6	544	11	11	17	36	625	179	137	121	437	163	1.225	5	83	5	7	—	100
1908	7	558	11	18	15	36	645	173	129	124	426	251	1.322	5	85	5	8	—	103
1909	9	558	11	15	15	31	639	176	123	136	435	268	1.342	5	92	5	8	—	110

1) A magánygyakorlatot is űző katonállatorvosokkal együtt.

47. A kőbányai sertésforgalom és sertésárak 1909-ben.

a) Sertésforgalom.

Hónap	Az előző év végén maradt állomány	Felszállított			Elszállított							
		belföldre	Szerbia- ból	összesen	Buda- pestre	egyéb belföldre	Bácsba	osztrák tartomá- nyokba	Német- biroda- lomba	Svájczba	szappan- gyártásban feldolg.	összesen
Január	23.641	4.332	—	4.332	918	2.831	2.742	1.328	126	—	278	8.223
Február	—	4.358	—	4.358	755	2.167	758	546	—	—	76	4.302
Márczius	—	7.464	—	7.464	977	2.494	436	478	—	—	29	4.414
Április	—	6.348	—	6.348	893	2.893	1.464	533	—	—	30	5.813
Május	—	9.754	—	9.754	1.175	3.800	788	632	—	—	49	6.444
Június	—	9.727	—	9.727	847	5.015	773	409	—	—	63	7.107
Július	—	8.753	—	8.753	1.013	5.604	607	889	—	—	134	8.247
Augusztus	—	7.400	—	7.400	1.153	6.142	753	1.846	—	—	67	9.961
Szeptember	—	10.361	—	10.361	1.259	6.071	781	2.091	84	—	27	10.313
Október	—	7.883	—	7.883	2.259	5.431	3.137	1.615	—	—	27	12.469
November	—	8.030	—	8.030	1.507	4.566	1.262	540	—	—	47	7.922
December	—	6.272	—	6.272	1.467	3.021	1.762	747	—	—	186	7.183
Összesen	23.641	90.732	—	90.732	14.223	50.035	15.263	11.654	210	—	1.013	92.398

b) Átlagárak.

Hónap	A m a g y a r				A szerbiai
	nehéz	könnyű	öreg nehéz	vidéki	
sertés átlagára kilogrammonként állérekben					
Január	120'00—122'00	121'50—123'00	—	116'00—118'75	—
Február	135'75—138'00	135'50—137'50	—	132'75—136'00	—
Márczius	142'00—144'00	142'00—144'00	—	142'00—144'00	—
Április	142'80—144'40	143'20—143'40	—	145'00—147'00	—
Május	143'50—145'00	144'75—146'00	—	144'00—147'00	—
Június	142'25—143'25	143'50—145'00	—	144'75—147'00	—
Július	141'20—142'80	142'80—144'00	—	142'40—144'80	—
Augusztus	140'00—142'00	142'00—143'25	—	142'25—145'10	—
Szeptember	142'75—145'25	144'25—146'25	—	144'25—146'25	—
Október	142'20—147'60	146'00—148'00	—	145'20—148'00	—
November	149'00—151'75	148'00—151'00	—	144'00—144'00	—
December	151'20—155'00	150'40—152'50	—	144'00—146'80	—
Évi átlag	141'30—143'42	141'99—143'66	—	140'55—142'89	—

48. A budapest-ferencvárosi sertésüzemforgalma és a napi átlagárak 1909-ben.

Hónap	Erke- zett sertés	Napi árak ¹⁾		Hónap	Erke- zett sertés	Napi árak ¹⁾		Hónap	Erke- zett sertés	Napi árak ¹⁾	
		nehéz	könnyű			nehéz	könnyű			nehéz	könnyű
		fillér- től	fillér- ig			fillér- től	fillér- ig			fillér- től	fillér- ig
Január	36.231	2)	2)	Május	23.575	2)	2)	Szeptember ...	29.456	2)	2)
Február	24.822	2)	2)	Június	26.640	2)	2)	Október	32.055	2)	2)
Márczius	22.017	2)	2)	Július	25.472	2)	2)	November ...	41.413	2)	2)
Április	20.109	2)	2)	Augusztus ...	28.030	2)	2)	December ...	37.510	2)	2)

1) Élő súlyban, levonás nélkül, kilogrammonként. — 2) Adatok nincsenek.

49. A barcsi sertéspiacz forgalma az 1909. évben.

Hónap	érkezett belföldről	Elszállított						összesen	Hónap	érkezett belföldről	Elszállított						összesen
		Barcsra egyéb belföldre	Bécsbe	osztrák tartomá- nyokba	technikai szára hely- ben feldol- goztatott	összesen	Barcsra egyéb belföldre				Bécsbe	osztrák tartomá- nyokba	technikai szára hely- ben feldol- goztatott	összesen			
Január	542	—	9	—	391	—	400	Július	445	6	115	202	554	—	877		
Február	744	145	44	432	2	625	625	Augusztus	351	15	121	—	393	4	533		
Márczius	813	78	94	109	1	287	287	Szeptember	411	18	188	292	713	2	1.213		
Április	1.565	80	365	349	1	800	800	Október	534	27	201	108	1.068	4	1.408		
Május	1.157	52	240	161	1	459	459	November	463	6	107	—	520	7	640		
Június	574	15	104	101	499	3	722	December	703	2	99	—	318	11	430		
								Összesen	8.307	103	1.299	1.446	5.507	36	8.894		

50. A budapesti gyapjú-piacz áralakulásai az 1909. évben.*)

Minőség	Július			Október			Decem-ber			Minőség	Július			Október			Decem-ber										
	hónapban jegyzett árak koronákban 100 kg.-onkint										hónapban jegyzett árak koronákban 100 kg.-onkint																
Hátmosott.																											
Legfinomabb melegen mosott merino posztógyapjú	620—620			—			—			Hegyvidéki fehér középfinom két-nyirett gyapjú									280—310			—					
Legfinomabb hidegen mosott merino posztógyapjú	502—588			—			—			Közepes és durva kétnyirett gyapjú									230—260			—					
Szennyes.																											
Finom szövetgyapjú	400—440			370—380			—			Legfinomabb merino posztógyapjú									160—180			160—186			—		
Középfinom szövetgyapjú	350—400			320—360			—			Finom szövetgyapjú									150—162			120—152			130—146		
Durva szövetgyapjú	320—350			—			300—350			Középfinom szövetgyapjú									140—150			110—144			110—134		
Finom, melegen mosott fésűs gyapjú	—			—			—			Durva szövetgyapjú									130—140			—			—		
Finom, hidegen mosott fésűs gyapjú	348—390			—			—			Finom fésűs gyapjú									140—186			174—188			—		
Középfinom fésűs gyapjú	304—350			300—360			310—340			Középfinom fésűs gyapjú									130—140			150—162			140—154		
Keresztezett, homokos, bogáncsos fésűs gyapjú	200—300			230—290			220—280			Keresztezett, homokos, bogáncsos fésűs gyapjú									114—140			110—150			110—140		
Czigája gyapjú	200—230			200—230			200—230			Czigája gyapjú									110—136			—			110—130		
Raczka gyapjú	180—230			200—240			200—240			Raczka gyapjú									90—130			110—136			—		
Legfinomabb báránygyapjú	—			610—750			—			Legfinomabb báránygyapjú									—			158—202			—		
Középfinom báránygyapjú	—			330—500			—			Középfinom báránygyapjú									102—130			126—164			120—140		
Közepes és durva báránygyapjú	200—240			200—280			200—260			Közepes és durva báránygyapjú									92—100			100—120			100—120		

*) Elárvereztetett a júliusi aukción 8.500, az októberin 4.800, összesen 13.300 bál.

51. A vajtermelésre berendezett falusi tejszövetkezetek működése 1909-ben Magyarországon.

Vármegye	A szövetke- zetek száma	A szövetkezeti tagok	Az üzletrészek (tehének)	A tagok által			A szövetkezetek bevétele ezer koronákban	Vármegye	A szövetke- zetek száma	A szövetkezeti tagok	Az üzletrészek (tehének)	A tagok által			A szövetkezetek bevétele ezer koronákban							
				szállított tej mennyisége ezer literek- ben	készített vaj ezer kilogram- mokban	A szövetkezetek bevétele ezer koronákban						szállított tej mennyisége ezer literek- ben	készített vaj ezer kilogram- mokban	A szövetkezetek bevétele ezer koronákban								
a) Duna bal partja.																						
Bars vármegye	7	605	939	960	33	90	e) Tisza bal partja.									5	1.030	1.824	1.868	56	200	
Bisztergom vármegye	3	255	366	315	10	32	Békés vármegye	2	225	357	174	5	17									
Hont	4	249	500	618	26	64	Bihar	4	214	792	188	8	20									
Nógrád	4	141	1.037	1.196	—	160	Máramaros	2	98	129	70	2	7									
Nyitra	3	353	768	579	10	6	Szabolcs	2	98	129	70	2	7									
Pozsony	3	223	1.033	177	7	283	Összesen	13	1.567	3.102	2.300	71	244									
Trencsén	8	517	1.132	883	36	96	f) Tisza-Maros szöge.															
Zólyom	12	2.137	2.461	3.194	135	369	Arad vármegye	6	864	1.263	873	30	90									
Összesen	44	4.480	8.286	7.928	257	1.100	Temes vármegye	11	1.526	2.623	1.841	45	218									
b) Duna jobb partja.																						
Baranya vármegye	77	8.851	13.357	13.249	524	1.911	Torontál	19	2.406	4.401	2.633	41	357									
Fejér	3	1.247	597	499	—	50	Összesen	36	4.796	8.287	5.347	116	665									
Győr	6	610	909	381	12	33	g) Királyhágóntúl.															
Komárom	1	193	259	293	10	32	Alsó-Fehér várm.	1	71	155	51	2	5									
Moson	18	2.129	4.038	2.971	65	335	B.-Naszód vármegye	3	481	1.066	427	111	53									
Somogy	6	763	1.463	1.385	41	141	Brassó	1	1.179	1.179	2.337	39	288									
Sopron	47	4.104	6.991	6.687	238	710	Háromszék	5	439	572	140	5	18									
Tolna	37	5.234	8.116	7.236	272	910	Hunyad	1	25	25	295	1	53									
Vas	47	3.338	7.085	5.864	172	537	Kis-Küküllő vmegye	3	235	490	92	5	9									
Veszprém	31	2.050	3.727	2.296	15	219	Kolozs	10	378	640	237	3	36									
Zala	55	4.370	7.856	5.353	216	490	Maros-Torda	20	2.488	3.885	1.948	74	224									
Összesen	323	32.880	54.398	46.214	1.565	5.368	Nagy-Küküllő	2	8	—	95	5	11									
c) Duna-Tisza köze.																						
Bács-Bodrog vmegye	23	4.371	6.789	5.366	97	569	Szeben	3	642	667	619	23	81									
Csongrád	3	403	514	502	11	62	Szolnok-Doboka	4	635	908	406	17	51									
J.-N.-Szolnok	2	106	366	626	23	66	Torda-Aranyos	2	162	234	152	6	16									
P.-P.-S.-Kiskun	6	929	1.380	1.159	17	134	Údvarhely	17	1.670	2.396	503	22	58									
Összesen	39	5.809	9.049	7.653	148	831	Összesen	72	8.413	12.247	7.302	312	903									
d) Tisza jobb partja.																						
Gömör-Kishont vm.	9	370	1.155	556	22	47	Magyarorsz. összesen	541	58.324	96.524	77.300	2.491	9.158									
Összesen	9	370	1.155	556	22	47	1908 évi eredmény	558	59.828	101.859	84.927	2.510	9.085									

1) 128 kg. vajat is készítettek. — *) 100 kg. vajat is készítettek.

Állattenyésztési kerületi m. k. felügyelőség	Vármegye	Kiosztottak							A kiosztott tenyész-apaállatok összes értéke	A kioszt. tenyész-apaállatok vételárából nyújtott kedvezmény	Tenyészállat-vásár és díjazásnál engedélyezett államdíjak	Az állattenyésztés emelésére engedélyezett államsegély mindössze
		bikákából					kanokból					
		magyar	piros tarka	pinzgau	borzderes	bivaly-	hús-	zsr.				
		fa j a										
Arad	Arad	27	114	17	—	—	—	145	122.975	13.129	2.500	15.629
Aranymarót	Bars	—	74	18	—	—	—	58	51.930	6.459	2.000	8.459
Balassagyarmat	Hont	—	173	—	—	—	—	88	95.930	9.802	4.000	13.802
Beszterce	Beszterce-Naszód	94	14	37	—	—	—	25	92.996	10.635	3.512	14.147
Besztercebánya	Turócz	—	16	33	—	—	4	5	21.393	2.631	2.500	5.131
Budapest	Zólyom	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Débreden	Pest-P.-S.-Kiskun	21	66	—	—	—	—	80	61.540	7.129	3.000	10.129
Dés	Hajdu	17	—	—	—	—	—	13	12.234	1.468	1.000	2.468
Déva	Szilágy	103	2	—	—	—	—	16	54.483	6.374	3.701	10.075
Eger	Szolnok-Doboka	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kaposvár	Hunyad	—	13	102	—	—	—	16	48.600	4.837	2.000	6.837
Kassa	Heves	18	58	—	—	—	—	22	42.185	5.106	1.500	6.606
Kolozsvár	Somogy	—	68	—	—	—	—	14	47.290	7.855	2.800	10.655
Komárom	Abauj-Torna	4	55	83	—	—	7	19	62.920	7.865	4.000	11.865
Liptószentmiklós	Sáros	152	—	42	—	14	—	51	139.688	16.253	4.200	20.453
Lugos	Kolozs	3	117	—	—	—	—	47	69.303	8.146	4.800	12.946
Máramaros-sziget	Torda-Aranyos	—	—	220	—	—	26	—	83.176	10.067	6.000	16.067
Miskolc	Esztergom	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nagyberek	Komárom	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nagyenyed	Árva	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nagykároly	Liptó	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nagyszében	Szepes	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nagyvárad	Krássó-Szörény	—	87	43	—	—	—	137	89.840	9.889	2.100	11.989
Nyíregyháza	Máramaros	26	15	—	154	—	—	64	102.499	11.986	2.600	14.586
Nyitra	Ugocsa	31	39	—	—	—	—	22	35.250	4.020	2.000	6.020
Pécs	Borsod	65	132	—	—	—	—	285	149.650	16.547	3.600	20.147
Pozsony	Torontál	60	—	30	—	—	—	50	58.600	7.615	2.000	9.615
Rimaszombat	Alsó-Fehér	108	11	—	—	—	—	42	70.286	8.637	1.500	10.137
Sátoraljaúj.	Szatmár	8	—	143	—	—	26	23	84.437	8.295	4.000	12.295
Segesvár	Fogarás	72	36	28	—	—	—	127	79.989	8.648	2.400	11.048
Sepsiszentgyörgy	Szeben	53	—	—	—	—	—	19	33.853	4.058	3.000	7.058
Sopron	Bihar	—	92	—	—	—	11	29	64.857	11.199	2.700	13.899
Szeged	Szabolcs	3	83	—	—	—	—	104	69.862	10.219	5.500	15.719
Székesfehérvár	Baranya	3	140	—	—	—	20	17	90.939	11.603	2.600	14.203
Szolnok	Tolna	6	98	—	—	—	—	40	49.501	5.720	1.500	7.220
Szombathely	Gömör és K.-Hont	23	119	—	—	—	1	7	77.815	10.156	1.500	11.656
Temesvár	Zemplén	80	4	44	—	14	7	46	109.921	12.668	4.400	17.068
Trencsén	Kis-Küküllő	104	80	36	—	23	14	17	149.005	16.628	5.335	21.963
Ungvár	Nagy-Küküllő	—	34	—	—	—	—	9	22.436	2.572	2.600	5.172
Veszprém	Údvarhely	70	83	—	—	—	—	371	132.891	16.854	8.300	25.154
Zalaegerszeg	Brassó	—	66	—	—	—	—	46	39.432	5.017	1.000	6.017
Összesen	Csík	28	44	—	—	—	—	107	59.120	5.912	2.600	8.512
	Háromszék	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Sopron	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Szeged	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Székesfehérvár	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Szolnok	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Szombathely	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Temesvár	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Trencsén	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Ungvár	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Veszprém	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Zalaegerszeg	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Bács-Bodrog	84	23	40	55	—	—	47	128.665	13.209	3.400	16.609
	Csanád	2	76	—	—	—	—	88	50.109	6.048	1.800	7.848
	Csongrád	—	94	2	—	—	24	2	59.796	4.046	2.800	6.846
	Fejér	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Békés	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	J.-N.-Szolnok	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Vas	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Temesvár	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Trencsén	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Bereg	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Ung	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Veszprém	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Zala	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Összesen	1.294	2.481	1.063	209	51	151	2.581	3.122.653	368.612	126.848	495.460

1) Ezenkívül kiosztatott 50 drb. tenyészkos, melyek értéke, valamint az azok vételárából nyújtott kedvezményösszeg az illető országos összegekben befigyeltatik.

53. A méhészeti termelés Magyarországon 1899-től 1909-ig.

É v	A méhcsaládok száma az év őszén		A termelt méz		A termelt viasz		Eseti átlag egy méhcsaládra	
	mozgó szerkezetű kaptárakban	közönséges kőpükben	mennyisége méter-mázsákban	értéke (mmázsáját 84 koronával számítva) koronákban	mennyisége méter-mázsákban	értéke (mmázsáját 200 kor.-ával számítva) koronákban	méz	viasz
							kilogrammokban	
1899	212.191	447.899	33.518	2,815.512	2.319	463.800	5'08	0'35
1900	206.914	448.668	38.508	3,243.417	2.884	576.800	5'87	0'44
1901	202.014	362.604	30.899	2,595.329	1.844	369.041	5'47	0'38
1902	203.190	378.138	27.111	2,277.296	2.032	406.485	4'66	0'35
1903	206.736	355.120	29.991	2,519.244	1.926	385.200	5'34	0'34
1904	216.254	365.930	27.446	2,305.436	1.706	341.200	4'71	0'29
1905	211.427	375.930	31.466	2,643.203	2.020	404.000	5'36	0'34
1906	213.010	376.444	31.579	2,652.636	2.055	411.000	5'36	0'35
1907	217.937	377.063	32.406	2,722.104	2.839	567.800	5'45	0'48
1908	247.244	422.621	43.834	3,682.056	2.614	522.800	6'54	0'39
1909	253.061	411.843	47.908	4,024.272	2.405	481.000	7'21	0'36

54. A méhészeti termelés Magyarországon 1909-ben vármegyénként.

Országrészt, vármegye	A községek száma, melyekre az adatok vonatkoznak	A méhcsaládok száma az év őszén		A termelt		Méhtermékek értéke koronákban	Országrészt, vármegye	A községek száma, melyekre az adatok vonatkoznak	A méhcsaládok száma az év őszén		A termelt		Méhtermékek értéke koronákban							
		mozgó szerkezetű kaptárakban	közönséges kőpükben	mennyisége méter-mázsákban	viasz				méz	viasz	mennyisége méter-mázsákban	viasz								
														mennyisége méter-mázsákban	értéke koronákban	mennyisége méter-mázsákban	értéke koronákban			
a) Duna bal partja.																				
Árva	89	924	1.046	201	7	18.284	Üng	214	539	5.238	312	8	27.808							
Bars	201	2.291	6.290	416	23	39.544	Zemplén	458	2.380	10.378	734	19	65.456							
Esztergom	47	1.223	2.187	358	12	32.472	Összesen	2.196	12.202	54.176	3.473	134	318.532							
Hont	181	2.341	5.294	415	27	40.260	e) Tisza bal partja.													
Liptó	109	1.270	2.213	196	14	19.264	Békés	28	5.900	1.985	547	18	49.548							
Nógrád	264	4.032	9.074	732	39	69.288	Bihar	491	6.208	9.698	895	33	81.780							
Nyitra	429	5.507	11.289	837	52	80.708	Hajdu	19	2.461	3.135	391	5	33.844							
Pozsony	290	4.960	10.578	806	59	79.504	Máramaros	160	1.754	7.428	764	26	69.376							
Trencsén	385	1.968	5.096	361	29	36.124	Szabolcs	132	2.574	5.790	517	19	47.228							
Turóc	93	1.482	1.221	132	12	13.488	Szatmár	307	3.368	9.532	713	24	64.692							
Zólyom	124	2.846	2.609	274	19	26.816	Szilágy	241	1.122	6.384	293	28	30.212							
Összesen	2.212	28.844	56.897	4.728	293	455.752	Ugocsa	71	150	1.995	135	3	11.940							
b) Duna jobb p.																				
Baranya	358	4.502	8.018	720	63	73.080	Összesen	1.449	23.537	45.947	4.255	156	388.620							
Fejér	103	5.786	3.013	693	30	64.212	f) Tisza-Maros szöge.													
Győr	87	1.772	2.837	412	26	39.808	Arad	220	6.356	3.161	437	17	40.108							
Komárom	92	3.537	5.268	429	28	41.636	Osanád	28	3.768	614	428	10	37.952							
Moson	57	1.368	3.124	301	26	30.484	Krassó-Szörény	363	9.099	12.480	1.410	82	134.840							
Somogy	301	3.956	10.127	825	51	79.500	Temes	221	14.309	2.098	2.004	18	171.936							
Sopron	227	3.866	5.061	302	41	33.568	Torontál	209	19.087	1.314	1.134	22	99.656							
Tolna	121	6.843	4.591	673	44	65.332	Összesen	1.041	52.619	19.667	5.413	149	484.492							
Vas	614	6.172	11.064	976	54	92.784	g) Királyhágóntúl.													
Veszprém	178	2.947	4.449	396	29	39.064	Alsó-Fehér	181	1.825	6.230	312	27	31.608							
Zala	557	2.978	9.485	830	50	79.720	Besz.-Naszód	98	1.613	10.252	1.430	86	137.320							
Összesen	2.695	43.727	67.037	6.557	442	639.188	Brassó	24	2.910	695	233	11	21.772							
c) Duna-Tisza köze.																				
Bács-Bodrog	128	16.827	5.931	1.647	25	143.348	Csik	62	6.100	9.751	2.824	122	261.616							
Osongrád	18	3.792	5.310	302	14	28.168	Fogarás	87	515	2.660	117	14	12.628							
Heves	117	4.301	4.093	411	14	37.324	Háromszék	104	4.058	7.520	1.195	64	113.180							
J.-N.-Szolnok	51	7.602	4.316	620	9	53.880	Hunyad	428	1.480	10.825	358	58	41.672							
P.-P.-S.-Kisk.	214	16.829	9.193	2.056	30	178.704	Kis-Küküllő	118	840	4.260	233	14	22.372							
Összesen	528	49.351	28.843	5.036	92	441.424	Kolozs	234	6.697	16.228	2.594	170	251.896							
d) Tisza jobb p.																				
Abauj-Torna	261	1.335	6.146	326	26	32.584	Maros-Torda	206	3.130	12.475	1.966	116	188.344							
Bereg	237	554	6.352	474	12	42.216	Nagy-Küküllő	125	2.704	7.175	348	28	34.832							
Borsod	174	2.777	6.046	445	19	41.180	Szeben	88	1.728	4.115	233	23	24.172							
Gömör és K.-H.	271	1.262	8.720	416	22	39.344	Szoln.-Doboka	319	2.138	22.421	2.443	183	241.812							
Sáros	377	752	6.556	348	12	31.632	Torda-Aranyos	140	3.003	15.376	2.581	149	246.604							
Szepes	204	2.603	4.740	418	16	38.312	Udvarhely	136	4.040	9.293	1.579	74	147.436							
Magyarország	12.471	253.061	411.843	47.908	2.405	4.505.272	Összesen	2.350	42.781	189.276	18.446	1.139	1.777.264							

Közjogi alkatrész ; év	A községek és puszták száma, a melyekben selyemtenyésztést írték	A termelő családok száma	A termelők részére kiosztott pete		Termelt átlag egy uncia (25 gramm) pete után gabó kilogrammban	A selyemtermelők keresete a termelt gabók után			A selyemgyárakban és gabóraktárakban alkalmazottak keresete	Összes kereset, mely a selyemtermeléssel és a selyempárral foglalkozóknak kifizetett	
			A termelt mennyisége kilogrammban	A termelt gabó		összesen	átlag egy				
							községe vagy pusztára	családra			
k o r o n á k b a n											
Magyarország	1901	1.955	79.160	1.209	1,246.865	25	2,329.450	1.190	29	—	—
	1902	2.042	78.390	1.177	1,142.543	24	2,059.059	1.008	26	—	—
	1903	2.242	90.728	1.291	1,459.428	29	2,656.400	1.185	29	1,567.871	4,224.271
	1904	2.234	94.480	1.356	1,394.174	25	2,438.705	1.091	25	1,529.417	3,968.122
	1905	2.389	92.609	1.333	1,682.084	30	2,952.168	1.235	31	1,594.413	4,546.581
	1906	2.462	87.724	1.280	1,545.822	30	2,643.017	1.077	31	1,522.996	4,166.013
	1907	2.372	62.603	932	1,211.867	32	2,471.716	1.042	39	1,574.932	4,046.648
1908	2.400	80.048	1.213	1,428.011	29	2,965.955	1.235	37	1,545.405	4,511.360	
1909	2.446	79.861	1.195	1,735.692	36	3,617.470	1.478	45	1,756.614	5,374.084	
Horvát-Szlavonországok	1901	575	16.728	260	229.799	22	420.224	731	25	—	—
	1902	625	16.215	232	199.581	21	359.568	575	22	—	—
	1903	623	16.909	239	247.291	26	447.903	719	26	124.014	571.917
	1904	589	18.232	261	239.278	22	421.240	715	23	124.000	545.240
	1905	584	17.181	255	277.129	27	495.694	848	28	125.650	621.344
	1906	558	15.626	236	230.860	24	402.140	720	25	118.860	521.000
	1907	542	11.113	161	195.288	30	402.316	742	36	112.918	515.234
1908	595	16.500	240	249.303	35	511.555	860	31	20.461	532.016	
1909	606	15.255	232	278.016	29	533.576	880	35	207.216	740.792	
Magyarbirodalom	1901	2.530	95.888	1.469	1,476.664	25	2,749.674	1.086	28	1,448.805	4,198.479
	1902	2.667	94.605	1.409	1,342.124	23	2,418.627	907	26	1,538.283	3,956.910
	1903	2.865	107.637	1.530	1,706.719	28	3,104.303	1.083	29	1,691.885	4,796.188
	1904	2.823	112.712	1.617	1,633.452	25	2,859.945	1.013	25	1,653.417	4,513.362
	1905	2.973	109.790	1.588	1,959.213	30	3,447.862	1.159	31	1,720.063	5,167.925
	1906	3.020	103.350	1.516	1,776.682	29	3,045.157	1.008	29	1,641.856	4,687.013
	1907	2.914	73.716	1.093	1,407.155	32	2,874.032	986	39	1,687.850	4,561.882
1908	2.995	96.548	1.453	1,677.314	29	3,477.510	1.161	36	1,565.866	5,043.376	
1909	3.052	95.116	1.427	2,013.708	35	4,151.046	1.360	44	1,963.830	6,114.876	

56. A selyemtenyésztés és szederfatenyésztés állapota 1909-ben a jelentékenyebb selyemtermelő vármegyék feltüntetésével.

Közjogi alkatrész ; vármegye	Selyemtenyésztés				Szederfatenyésztés				
	A községek és puszták száma, a melyekben selyemtenyésztést írték	A termelő családok száma	Termeltetett összesen selyemgabó kilogrammban	A termelők kereset termelt gabók után koronákban	A selyemtenyésztési felügyelettség kiosztott		Közégek eaját fáskönyvekből végleges helyre kifizettek szederfát	Végleges helyre kifizetett az egész megyében szederfa összesen	
					szederfa-magot (liter)	2-3 éves szederfacsomót			kifizetésre alkalmas szederfát
d a r a b o t									
Magyarország.									
Arad vármegye	103	1.793	41.591	86.444	—	109.234	10.367	17.312	27.679
Bács-Bodrog vármegye	128	28.086	653.737	1,369.747	1.643 ⁵	321.050	16.628	36.993	53.621
Baranya vármegye	170	2.634	66.062	138.757	0 ⁵	182.911	6.876	15.925	22.801
Fejér	75	899	17.901	37.847	—	107.810	3.371	5.275	8.646
Krassó-Szörény vármegye	229	4.827	107.309	221.803	301 ⁰	270.300	5.843	13.489	19.332
Pest-Pilis-Solt-Kiskun várm.	120	1.215	26.276	54.767	38 ⁰	214.490	4.349	22.930	27.279
Somogy vármegye	146	1.453	33.392	70.422	63 ⁵	106.910	3.351	7.770	11.121
Sopron	63	641	13.545	28.370	0 ⁵	36.350	1.282	4.052	5.334
Temes	216	10.773	212.445	437.432	182 ⁰	370.570	15.795	22.644	38.439
Tolna	120	3.541	88.872	187.374	1 ⁰	138.286	5.573	8.145	13.718
Torontál	206	18.521	368.183	761.912	304 ⁰	423.540	14.288	56.653	70.941
Vas	47	172	4.098	8.664	1 ⁵	96.820	2.672	6.781	9.453
Veszprém	66	560	12.334	25.962	—	58.140	937	4.213	5.150
Zala	89	482	9.218	19.625	3 ⁰	144.280	8.232	13.864	22.096
Más vármegyék	668	4.264	80.929	168.344	140 ⁵	1.125.627	76.669	98.540	175.209
Összesen	2.446	79.861	1,735.692	3,617.470	2.679⁰	3,706.318	176.233	334.586	510.819
Horvát-Szlavonországok.									
Belovár-Kőrös vármegye	52	589	9.519	15.973	22 ²	20.000	200	—	200
Pozsega vármegye	149	2.584	43.342	81.062	18 ⁰	66.000	1.081	—	1.081
Szerém	196	9.124	174.343	331.749	30 ⁵	69.000	1.725	—	1.725
Vercze	138	2.320	42.676	88.753	3 ⁰	71.000	250	—	250
Zágráb	40	306	5.195	10.139	38 ⁸	30.000	1.312	—	1.312
Más vármegyék	31	332	2.941	5.900	1 ⁰	60.000	866	—	866
Összesen	606	15.255	278.016	533.576	113⁵	316.000	5.434	—	5.434
Magyarbirodalom összesen	3.052	95.116	2,013.708	4,151.046	2.792⁵	4,022.318	181.667	334.586	516.253

57. Az 1909. évi február hónap 1.-jétől 1910. évi január hónap 31.-éig lelőtt vagy egyébként elpusztított vadak száma országrészenként. (Előleges eredmények).

A vadak neve		Duna bal partja	Duna jobb partja	Duna-Tiszaköze	Tisza jobb partja	Tisza bal partja	Tisza-Ma-tos szöge	Király-hágóntól	Fiume v. és ker.	Magyar-ország	Hortvát-Szalvon országok	Magyar-birodalom		
		A lelőtt vagy egyébként elpusztított vadak száma darabokban												
Vadászatilag hasznos vadak	Szörms vad	szarvas	2.093	4.352	623	1.067	261	47	42	—	8.490	476	8.966	
		dámvad.....	336	1.166	154	127	97	9	11	—	1.900	132	2.032	
		őz.....	5.946	5.792	727	4.416	1.827	1.719	972	—	21.399	1.900	23.299	
		zerge.....	34	—	—	24	7	7	124	—	196	1)	1)	
		muflon.....	29	—	—	22	8	—	—	—	59	1)	1)	
		vaddisznó.....	1.881	645	230	1.638	434	263	1.003	—	6.094	52	6.146	
		mezei nyúl.....	165.618	378.688	174.449	39.391	134.111	159.304	54.007	4	1,105.572	60.915	1,166.487	
		üregi (tengeri) nyúl.....	42.936	50.878	4.361	124	39	—	73	—	98.411	2.577	100.988	
		vadpulyka.....	—	18	15	—	78	4	2	—	117	1)	1)	
		siketfajd.....	99	46	—	44	36	—	293	—	518	26	544	
		nyírfajd.....	135	—	—	92	5	—	27	—	259	1)	1)	
		hófajd.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
		császármadár.....	1.064	68	72	1.559	847	273	2.033	—	5.916	900	6.816	
	fácán.....	42.691	109.938	12.140	2.108	16.318	29.289	338	—	212.322	24.393	237.215		
	fogoly.....	211.401	398.051	85.194	9.635	59.097	59.949	6.896	—	830.223	34.136	864.409		
	fűrj.....	23.170	54.828	24.108	12.175	12.614	56.729	7.736	—	196.360	12.759	209.119		
	haris.....	1.874	2.357	803	1.529	733	439	1.081	—	8.816	921	9.737		
	vadlúd.....	1.000	5.513	3.861	456	1.385	3.653	296	—	16.164	632	16.796		
	vadrucza.....	4.598	11.557	14.776	6.058	8.411	8.697	5.376	—	59.473	7.199	66.672		
	szárcsa.....	310	4.315	8.925	771	1.081	1.611	501	20	17.534	1)	1)		
	vízi csibe.....	279	806	1.279	263	173	508	317	—	3.625	1)	1)		
	túzok.....	183	304	239	5	185	94	10	—	1.020	26	1.046		
	reznek.....	14	12	40	2	10	34	10	—	122	5	127		
	daru.....	1	16	25	8	76	92	35	—	253	30	283		
	erdei szalonka.....	4.140	7.998	1.594	4.118	2.413	2.118	6.907	—	29.288	5.286	34.574		
	mocsári szalonka.....	469	2.962	4.392	735	1.148	3.730	1.026	—	14.512	827	15.339		
	vadgalamb.....	3.895	7.865	5.244	2.797	3.524	9.047	5.115	2	37.489	6.598	44.087		
	fenyves és húros rigó.....	2.580	2.579	514	2.199	689	1.572	1.245	—	11.378	56	11.434		
	Hasznos szörms és szárnyas vad összesen.....		521.776	1.050.754	342.770	91.418	245.607	339.188	95.476	26	2,688.010	—	—	
	Vadászatilag kártékony vadak	Szörms vad	medve.....	40	—	—	24	44	2	109	—	219	7	226
			borz.....	402	467	99	505	523	233	691	—	2.920	962	3.882
			vidra.....	127	161	29	112	93	28	215	—	765	146	911
			hiúz.....	16	—	—	22	11	2	24	—	75	1)	1)
			farkas.....	19	8	—	52	160	20	212	—	471	34	505
			vadmacska.....	317	615	94	296	410	506	612	—	2.850	802	3.652
			róka.....	6.091	10.284	2.846	6.232	4.950	4.427	7.965	4	42.799	6.460	49.259
			nyest.....	1.091	1.235	148	774	270	157	603	2	4.280	848	5.128
			gőrény.....	3.266	6.105	1.783	831	1.628	949	899	—	15.461	2.337	17.798
			menyét.....	5.374	10.831	1.927	998	1.958	1.748	373	—	23.509	5.637	29.146
			sas.....	604	1.599	1.314	1.507	1.184	1.032	709	—	7.949	395	8.344
			keselyű.....	167	369	174	250	322	125	203	—	1.610	1.149	2.759
			sólyom.....	1.104	2.404	681	371	723	823	474	—	6.585	3.587	10.172
		kánya.....	3.534	23.694	2.883	2.372	4.848	4.387	1.748	—	43.471	1.980	45.451	
ölyv.....		1.910	4.809	1.740	1.239	3.279	1.848	2.059	—	16.884	5.318	22.202		
vércse.....		6.759	16.883	5.614	3.236	5.887	7.281	1.963	—	47.623	1)	1)		
örvöly.....		403	906	242	259	541	239	186	—	2.776	1)	1)		
héja.....		1.543	5.840	1.683	1.630	4.981	4.208	1.846	—	21.731	6.204	27.935		
füles bagoly.....		959	3.477	936	511	875	813	599	—	8.170	650	8.820		
egyéb bagolyfélék.....		1.330	3.103	1.107	712	2.017	1.394	998	—	10.661	6.585	17.246		
sirály.....		37	377	569	37	153	221	12	—	1.406	242	1.648		
kormorán.....		44	149	13	—	—	70	2	—	278	1)	1)		
holló.....		3.247	2.695	634	1.391	1.388	4.236	2.068	—	15.659	5.016	20.675		
varjúfélék.....		39.658	75.014	40.479	25.454	59.207	30.827	18.973	—	339.612	33.922	373.534		
szarka.....		16.908	48.586	25.113	9.305	38.068	19.550	14.538	—	172.068	29.012	201.080		
szajkófélék.....		2.822	5.048	450	742	2.021	1.768	2.828	—	15.679	11.433	27.162		
örgébics.....		693	6.121	854	535	1.456	8.578	752	—	18.939	1)	1)		
gémfélék.....		119	2.019	1.184	253	315	2.932	253	—	7.075	1.020	8.095		
buvárfélék.....		32	939	1.157	65	83	420	206	—	2.902	320	3.222		
vöcsök.....		14	212	1.190	11	83	89	74	—	1.673	1)	1)		
golya.....		41	489	325	53	148	418	169	—	1.643	179	1.822		
Kártékony szörms és szárnyas vad összesen.....		98.671	234.439	94.573	59.779	137.626	149.336	62.363	6	886.793	—	—		
Kőbor eb és macska.....		16.896	26.975	12.907	8.179	14.135	14.049	8.835	—	101.976	22.183	124.159		

1) Adatok nincsenek.

58. Erdőri szakiskolák 1909-ben Magyarországon.

Szakiskola	Tiszti és altiszti személyzet				A szakiskola kezelése alatt áll			Az 1908/1909-iki tanévben volt a	A teljes kiképzést nyert	Az 1909. év október havában			Összes	Az 1909. évben szállított faemete mennyisége ezer drb.	
	igazgató	tanár	tanársegéd	főerdőr és erdőőr	erdő	csemete-kert	növénytani kert			Az állam magánosok saját költségére felvett	tanulók száma	száma			száma
Görgényszentimre ¹⁾ ...	1	—	2	2	781 ⁶	8 ⁶	7 ⁵	49	25	20	—	4	24	598	
Királyhalma ²⁾ ...	1	—	1	1	382 ⁹	15 ⁵	7 ⁹	24	12	11	—	1	12	491	
Liptóújvár ¹⁾ ...	1	—	1	1	177 ⁸	7 ⁷	19 ⁵	40	23	20	—	2	22	3.984	
Vadászerdő ²⁾ ...	1	3	2	8	2.656 ²	15 ³	13 ²	40	19	12	3	5	20	1.665	
Összesen ...	4	3	6	12	3.998⁵	47¹	48¹	153	79	63	3	12	78	6.738	

Egy hektár = 1⁷³³³³ kataszteri hold. — ¹⁾ A szakiskolával meteorológiai megfigyelő- és erdészeti kísérleti állomás kapcsolatos. — ²⁾ A szakiskolával meteorológiai és a talaj nedvességét megfigyelő, továbbá erdészeti kísérleti állomás kapcsolatos.

59. Az erdőri szakvizsgák eredménye Magyarországon 1903-tól 1909-ig.

A vizsga eredménye	1903-ban	1904-ben	1905-ben	1906-ban	1907-ben	1908-ban	1909-ben	1903-ban	1904-ben	1905-ben	1906-ban	1907-ben	1908-ban	1909-ben
	abszolút számokban							százalékokban						
Vizsgázott összesen ...	313	308	282	267	299	291	328	100 ⁰	100 ⁰	100 ⁰	100 ⁰	100 ⁰	100 ⁰	100 ⁰
A vizsgát letette:														
Kitűnő eredménnyel ...	30	34	30	19	32	26	46	9 ⁶	11 ¹	10 ⁷	7 ¹	11 ⁵	8 ⁹	14 ¹
Jó >	77	79	75	73	83	78	72	24 ⁷	25 ⁶	26 ⁶	27 ⁴	29 ⁷	26 ⁸	22 ¹
Kielégítő >	139	147	129	137	152	137	147	44 ³	47 ⁷	45 ⁷	51 ³	47 ³	47 ¹	45 ¹
Megbukott ...	67	48	48	38	32	50	61	21 ⁴	15 ⁶	17 ⁰	14 ²	11 ⁵	17 ²	18 ⁷

60. Az állam által kopár területek befásítására, vágásterületek felújítására s egyéb erdősítési czélokra adományozandó csemetek termelésének céljaira fentartott csemetekertek 1891-től 1909-ig.*)

Év	M. kir. erdőszakiskolák által kezelt csemetekertek			Állami erdőhivatal által kezelt csemetekertek			Összes csemetekertek		
	száma	kiterjedése hektárookban	fenntartási költsége koronákban	száma	kiterjedése hektárookban	fenntartási költsége koronákban	száma	kiterjedése hektárookban	fenntartási költsége koronákban
1892 ...	3	34	17.501	37	52	39.747	40	86	57.248
1893 ...	3	35	16.776	36	53	53.304	39	88	70.080
1894 ...	4	47	20.700	32	51	30.114	36	98	50.814
1895 ...	4	53	22.962	34	51	33.810	38	104	56.772
1891—1895 ...	3	40	17.882	35	51	38.156	38	91	56.038
1896 ...	4	53	26.351	37	59	39.841	41	112	66.192
1897 ...	4	57	42.704	42	97	46.434	46	154	89.138
1898 ...	4	57	34.557	65	150	168.288	69	207	202.845
1899 ...	4	57	36.629	66	166	157.742	70	223	194.371
1900 ...	4	58	41.462	84	171	171.343	88	229	212.805
1896—1900 ...	4	56	36.341	59	129	116.729	63	185	153.070
1901 ...	4	60	47.463	127	240	221.246	131	300	268.709
1902 ...	4	50	63.740	132	258	314.809	136	308	378.549
1903 ...	4	50	51.412	145	282	269.480	149	332	320.892
1904 ...	4	50	44.893	148	312	253.723	152	362	298.616
1905 ...	4	50	50.537	149	326	267.886	153	376	318.423
1901—1905 ...	4	52	51.609	140	284	265.429	144	336	317.038
1906 ...	4	42	43.585	142	319	308.793	146	361	352.378
1907 ...	4	42	49.824	147	341	429.723	151	383	479.547
1908 ...	4	42	44.452	156	374	410.984	160	416	455.436
1909 ...	4	42	47.345	153	366	437.896	157	408	435.241

Egy hektár = 1⁷³³³³ kataszteri hold. — *) Erre a célra szolgálnak részben a kincstári erdőhatóságok által kezelt csemetekertek is, mely csemetekertek számát és kiterjedését lásd az 57. lapon.

Jegyzetek az 54. laphoz. ¹⁾ Egy, Sáros vármegyében fekvő erdőbirtok a löcsei m. kir. állami erdőhivatal kezelésébe tartozik. — ²⁾ Egy, Ung vármegyében fekvő erdőbirtok a sátoraljaújhelyi m. kir. állami erdőhivatal kezelésébe tartozik. — ³⁾ Két, Szolnok-Doboka vármegyében fekvő erdőbirtok a beszercei m. kir. állami erdőhivatal kezelésébe tartozik. — ⁴⁾ A kezelésért az erdőbirtokosok a beszercei m. kir. erdőigazgatóság, illetőleg a naszódvidéki községek javára 3.573 koronát fizetnek. — ⁵⁾ Erzsébetvárosnak Nagy-Küküllő vármegyében fekvő erdeje a dícsőszentmártoni m. kir. állami erdőhivatal kezelésébe tartozik. — ⁶⁾ Légrád községnek Somogy vármegyében fekvő erdeje a zalaegerszegi m. kir. állami erdőhivatal kezelésébe tartozik. — ⁷⁾ Bányakincstári birtok. — ⁸⁾ Állami iskolai birtok. — ⁹⁾ Telepes birtok. — ¹⁰⁾ Magán erdőbirtok. — ¹¹⁾ A beszercei m. kir. erdőigazgatóság összes költségeit megtérítik a birtokosok az államnak. — ¹²⁾ A beszercei m. kir. erdőigazgatóság kezelése alá tartozó erdőbirtokok közül Kissajó község 266 hektárnyi erdőrésze Kolozs vármegyében fekszik.

61. Az állami erdőhivatalok által kezelt csemetekertek 1909-ben.

Folyó szám	M. kir. állami erdő- hivatal	A		Az év folyamán kiutalványoztatott									Készlet az év végén	
		csemete- kertek	száma	az állam által kezelt erdőbirtokok vágásainak felújítására			az állam által kezelt kopár területek befásítására			a nem az állam által kezelt kopár s egyéb területek befásítá- sára				együtt
				tölgy	egyéb lombfa	fenyő	ákác	egyéb lombfa	fenyő	ákác	egyéb lombfa	fenyő		
csemete ezer darab														
1	Budapest	1	13'2	226	192	—	217	49	—	301	649	—	1.634	1.836
2	Nyitra	5	9'8	712	94	478	243	132	460	—	245	—	2.364	5.607
3	Trencsén	—	—	377	107	3.628	39	37	260	30	5	—	4.483	13.317
4	Alsókubin	3	3'7	—	—	706	35	—	8	—	—	40	789	6.558
5	Liptószentmiklós	3	4'2	—	—	229	—	—	389	—	—	77	695	919
6	Besztercebánya	2	4'6	105	88	—	243	35	—	9	17	—	497	1.472
7	Balassagyarmat	7	33'4	942	1.871	371	2.130	—	89	1.044	15	10	6.472	4.882
8	Rimaszombat	4	10'9	670	184	240	947	—	—	17	30	—	2.088	2.215
9	Lőcse	2	2'3	—	—	1.367	—	1	244	—	—	148	1.760	5.476
10	Eperjes	5	7'7	363	145	295	452	176	126	—	11	73	1.641	4.158
11	Sátoraljaújhely	8	14'6	648	166	959	572	120	146	121	174	104	3.010	2.910
12	Ungvár	3	1'7	196	4	129	201	20	—	—	—	—	550	561
13	Beregszász	4	7'5	65	26	—	145	—	—	—	40	—	276	3.431
14	Máramarosziget	6	7'1	261	75	271	51	1	—	—	—	—	659	2.225
15	Nagykároly	3	10'8	377	125	—	40	—	—	265	78	—	885	760
16	Nagy-Várad	1	1'1	228	—	—	—	—	—	—	—	—	228	—
17	Zilah	2	2'6	55	201	—	—	—	20	—	—	—	276	683
18	Dés	2	3'1	—	—	—	225	20	—	—	—	—	245	950
19	Beszterce	1	1'8	—	—	—	85	—	30	—	—	—	115	1.665
20	Kolozsvár	6	9'4	130	15	663	434	—	368	241	125	18	1.994	6.389
21	Torda	9	14'8	—	—	—	625	151	427	100	38	—	1.341	1.982
22	Maros-Vásárhely	7	8'1	547	65	266	407	88	187	120	108	32	1.820	2.240
23	Csikszere	4	9'7	369	36	2.360	17	6	129	14	20	—	2.951	11.249
24	Székelyudvarhely	5	5'7	544	2	1.486	155	81	164	39	—	288	2.759	1.646
25	Sepsiszentgyörgy	3	3'3	16	7	370	194	—	132	291	5	—	1.015	1.502
26	Brassó	1	2'1	—	68	101	46	—	—	—	—	—	215	555
27	Fogaras	4	3'6	230	59	823	259	—	218	—	17	105	1.711	4.306
28	Segesvár	5	14'3	570	144	254	1.364	315	370	262	55	—	3.334	3.552
29	Nagyszében	2	1'6	95	115	204	90	1	24	—	—	—	529	575
30	Dicsőszentmárton	2	7'4	98	93	—	309	210	—	—	23	—	733	626
31	Nagyenyed	1	7'6	156	135	—	659	93	—	—	—	—	1.043	228
32	Déva	6	15'7	252	101	198	688	370	212	—	114	—	1.935	3.670
33	Arad	1	1'7	11	107	10	—	223	315	—	—	—	666	735
34	Temesvár	5	11'8	21	78	30	2	9	—	102	60	—	302	113
35	Szeged	7	39'1	25	1.801	127	253	—	—	1.999	170	—	4.375	3.075
36	Ujvidék	3	4'1	—	225	—	—	—	—	—	—	—	225	1.617
37	Pécs	4	9'2	107	221	10	234	—	10	13	6	—	601	1.639
38	Kaposvár	5	16'9	608	887	321	191	30	56	183	366	—	2.642	3.094
39	Zalaegerszeg	3	12'9	945	916	168	188	—	147	116	117	—	2.597	3.166
40	Szombathely	2	3'9	197	200	417	50	—	—	—	—	—	864	1.739
41	Sopron	2	5'0	395	740	55	47	13	60	—	—	—	1.310	2.709
42	Komárom	1	8'0	92	262	—	54	20	—	10	186	—	624	651
43	Veszprém	2	9'8	318	587	115	288	110	195	244	107	—	1.964	1.706
44	Fiume	1	0'7	—	—	—	3	38	18	—	—	—	59	222
	Összesen	153	366'5	10.951	10.142	16.651	12.182	2.349	4.804	5.521	2.781	895 ¹⁾	66.276 ²⁾	119.611

Egy hektár = 10000 kataszteri hold.

¹⁾ Ezenkívül 280.000 drb. cserfa-csemete a selyemtenyésztési felügyelőség rendelkezésére bocsátott.²⁾ Ebből 10.450.000 tölgyfa, 33.049.000 egyéb lombfa és 76.112.000 fenyő.

62. A kopár területek beerdősítésére ingyen kiosztott csemetemennyiség és az azzal eszközölt erdősítések Magyarországon 1909-ben, törvényhatóságokint.

Országrésztörvényhatóság	A kopár területek beerdősítéséhez ingyen kiszolgáltatott						Ingyen esemetében Állami pénzeségélyben v. jutalomban Sikeres erdősítést kiosztott áll. pénzeségély vagy jutalom	Országrésztörvényhatóság	A kopár területek beerdősítéséhez ingyen kiszolgáltatott								
	csemetemennyisége	csemetével beültetett terület	csemetével eszközölt erdősítések sikerei	résziesített birtokok száma	koronákban	Ingyen esemetében			Állami pénzeségélyben v. jutalomban	Sikeres erdősítést kiosztott áll. pénzeségély vagy jutalom	csemetemennyisége	csemetével beültetett terület	csemetével eszközölt erdősítések sikerei	résziesített birtokok száma	koronákban	Ingyen esemetében	Állami pénzeségélyben v. jutalomban
a) Duna bal partja.							d) Tisza jobb partja.										
Árva vármegye ...	222	26	80	7	—	—	Abauj-Torna vm. ...	768	118	75	78	40	4.773				
Bars > ...	421	38	70	26	11	229	Kassa tjv. ...	—	—	—	—	—	—				
Esztergom > ...	16	1	—	5	1	80	Bereg vármegye ...	104	8	61	3	2	300				
Hont > ...	2.343	251	60	165	42	1.522	Borsod > ...	994	61	70	44	—	—				
Selmecz- és Bélabánya tjv. ...	30	4	60	1	—	—	Miskolcz tjv. ...	—	—	—	—	—	—				
Liptó vármegye ...	750	86	70	30	10	1.730	Gömör és K.-H. vm.	133	13	75	19	2	42				
Nógrád > ...	2.890	298	60	190	40	1.561	Sáros vármegye ...	228	40	70	29	15	593				
Nyitra > ...	1.581	184	65	125	29	7.171	Szepes > ...	306	62	65	44	32	976				
Pozsony > ...	984	93	65	46	9	1.858	Ung > ...	130	5	70	9	15	554				
Pozsony tjv. ...	—	—	—	—	—	—	Zemplén > ...	953	91	67	51	4	660				
Trencsén vármegye	429	49	85	55	89	7.975	Összesen ...	3.616	398	—	277	110	7.898				
Turóc > ...	258	32	80	13	4	201	e) Tisza bal partja.										
Zólyom > ...	163	22	70	13	—	—	Békés vármegye ...	—	—	—	—	—	—				
Összesen ...	10.087	1.084	—	676	235	22.327	Bihar > ...	354	47	70	7	—	—				
b) Duna jobb partja.							f) Tisza-Maros szöge.										
Baranya vármegye	302	31	70	25	12	320	Nagyvárad tjv. ...	—	—	—	—	—	—				
Pécs tjv. ...	—	—	—	—	—	—	Hajdu vármegye ...	—	—	—	—	—	—				
Fejér vármegye ...	476	42	60	22	2	260	Debreczen tjv. ...	—	—	—	—	—	—				
Székesfehérvár tjv.	—	—	—	—	—	—	Máramaros vmegye	61	39	75	9	1	485				
Győr vármegye ...	54	17	70	9	1	315	Szabolcs > ...	—	—	—	—	2	270				
Győr tjv. ...	—	—	—	—	—	—	Szatmár > ...	222	30	65	7	—	—				
Komárom vármegye	99	14	80	21	5	295	Sz.-Németi tjv. ...	22	2	80	—	—	—				
Komárom tjv. ...	—	—	—	—	—	—	Szilágys vármegye ...	174	32	70	8	1	240				
Moson vármegye ...	65	8	70	3	1	40	Ugocsa > ...	98	9	50	8	2	373				
Somogy > ...	1.009	103	50	64	5	210	Összesen ...	981	159	—	39	6	1.368				
Sopron > ...	—	—	—	3	3	180	g) Királyhágóntúl.										
Sopron tjv. ...	—	—	—	—	—	—	Alsó-Fehér vmegye	1.202	105	50	56	36	9.963				
Tolna vármegye ...	346	37	60	12	6	240	Beszt.-Naszód vm.	30	6	80	2	—	—				
Vas > ...	316	36	60	29	—	—	Brassó > ...	146	15	70	4	8	1.600				
Veszprém > ...	723	88	70	48	8	855	Csik > ...	60	7	15	3	—	—				
Zala > ...	710	86	60	50	2	398	Fogarás > ...	358	40	70	34	34	684				
Összesen ...	4.100	462	—	286	45	3.113	Háromszék > ...	179	24	80	24	—	—				
c) Duna-Tisza köze.							h) Fiume v. és ker.										
Bács-Bodrog vm. ...	358	28	90	14	—	—	Hunyad > ...	5.539	737	65	178	69	12.360				
Baja tjv. ...	—	—	—	—	—	—	Kis-Küküllő > ...	826	67	50	63	8	552				
Szabadka tjv. ...	—	—	—	—	—	—	Kolozs > ...	948	60	63	36	28	10.811				
Ujvidék tjv. ...	—	—	—	—	—	—	Kolozsvár tjv. ...	—	—	—	—	—	—				
Zombor tjv. ...	—	—	—	—	—	—	Maros-Torda vm.	220	28	80	26	35	4.500				
Osongrád vármegye	158	16	72	11	—	—	M.-Vásárhely tjv.	10	2	50	1	—	—				
Hódmező-Vásárhely tjv. ...	—	—	—	—	—	—	Nagy-Küküllő vm.	2.590	269	60	114	13	622				
Szeged tjv. ...	—	—	—	—	—	—	Szeben > ...	2.235	262	60	23	14	8.588				
Heves vármegye ...	120	9	65	7	45	2.210	Sz.-Doboka > ...	383	62	60	20	21	3.366				
Jász-Nagyk.-Szolnok vármegye ...	25	3	65	—	—	—	T.-Aranyos > ...	246	42	45	76	36	12.258				
Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye ...	1.753	125	65	127	7	1.440	Udvarhely > ...	794	73	55	58	17	4.115				
Budapest székesfőváros ...	—	—	—	—	—	—	Összesen ...	15.766	1.799	—	718	319	69.419				
Kecskemét tjv. ...	—	—	—	—	—	—	Magyarország össz.	40.777	4.539	—	2.349	878	118.880				
Összesen ...	2.414	181	—	159	52	3.650											

Egy hektár = 1 magyar kataszteri hold.

63. Az erdészeti üzemtervek, illetőleg az erdőtörvény alapján előírt és bejelentett erdősítések Magyarországon 1909-ben, törvényhatóságokint.

Országgrész, törvényhatóság	Az év folyamán				Elő nem írt erdősítés	Országgrész, törvényhatóság	Az év folyamán				Elő nem írt erdősítés
	erdősítendő volt		erdősített				erdősítendő volt		erdősített		
	a 17. §. alá tar- tozó	a magán	a 17. §. alá tar- tozó	a magán			a 17. §. alá tar- tozó	a magán	a 17. §. alá tar- tozó	a magán	
	területből					területből					
	hektár					hektár					
a) Duna bal partja.											
Árva vármegye ...	1.454	—	654	—	—	Borsod vármegye	1.317	97	903	63	124
Bars » ...	665	226	588	151	75	Miskolc tvj. ...	—	—	—	—	—
Esztergom » ...	273	20	363	20	89	Gömör és K.-Hont	2.941	118	2.104	118	—
Hont » ...	1.449	59	911	59	140	Sáros vármegye ...	1.042	225	541	125	—
Selmező- és Béla- bánya tvj. ...	44	—	76	—	2	Szepes » ...	1.468	170	1.354	122	—
Liptó vármegye ...	2.087	11	1.502	22	—	Ung » ...	1.199	237	960	237	377
Nógrád » ...	868	190	425	91	21	Zemplén » ...	1.538	88	780	88	—
Nyitra » ...	887	441	807	429	304	Összesen ...	12.349	943	8.428	756	501
Pozsony » ...	654	300	596	248	285	e) Tisza bal partja.					
Pozsony tvj. ...	12	—	12	—	—	Békés vármegye ...	127	24	35	10	—
Trencsén vmegye	786	344	680	290	107	Bihar » ...	8.073	1.350	6.444	718	—
Turócs » ...	468	1.278	363	433	—	Nagy-Várad tvj.	—	—	—	—	—
Zólyom » ...	1.747	363	1.532	363	385	Hajdu vármegye ...	297	—	288	—	—
Összesen ...	11.394	3.232	8.509	2.106	1.408	Debreczen tvj. ...	1.152	—	474	—	—
b) Duna jobb partja.						Máramaros vm. ...	6.458	987	3.215	432	—
Baranya vmegye ...	1.322	319	1.059	289	—	Szabolcs » ...	119	97	114	68	—
Pécs tvj. ...	16	—	16	—	—	Szatmár » ...	1.030	205	635	145	—
Fejér vármegye ...	269	—	512	—	242	Sz.-Németi tvj. ...	73	—	73	—	—
Székesfehérvár tvj.	—	—	—	—	—	Szilágys vármegye	254	915	189	426	—
Győr vármegye ...	128	119	97	78	10	Ugocsa » ...	39	71	11	30	—
Győr tvj. ...	1	—	1	—	—	Összesen ...	17.622	3.649	11.478	1.829	—
Komárom vmegye	374	192	366	170	229	f) Tisza-Mar. szöge.					
Komárom tvj. ...	—	—	—	—	—	Arad vármegye ...	1.274	66	969	51	—
Moson vármegye ...	139	105	103	86	—	Arad tvj. ...	—	—	—	—	—
Somogy » ...	1.124	402	1.073	374	—	Csanád vármegye	21	—	14	—	—
Sopron » ...	1.002	—	867	—	—	Krassó-Szörényvm.	4.129	265	2.652	238	260
Sopron tvj. ...	105	—	95	—	—	Temes vármegye ...	871	230	830	213	95
Tolna vármegye ...	421	173	369	144	—	Temesvár tvj. ...	—	—	—	—	—
Vas » ...	753	—	731	—	88	Versecz tvj. ...	15	—	16	—	—
Veszprém » ...	1.031	413	745	368	114	Torontál vmegye ...	292	—	88	—	—
Zala » ...	1.267	—	1.077	—	32	Pancsova tvj. ...	2	—	2	—	—
Összesen ...	7.952	1.723	7.111	1.509	715	Összesen ...	6.604	561	4.551	502	355
c) Duna-Tisza köze.						g) Királyhágóntúl.					
Bács-Bodrog vm. ...	270	—	172	—	—	Alsó-Fehér vm. ...	1.128	—	233	—	2
Baja tvj. ...	—	—	—	—	—	B.-Naszód » ...	2.523	—	2.140	—	—
Szabadka tvj. ...	418	—	261	—	23	Brassó » ...	786	—	686	—	17
Ujvidék tvj. ...	6	—	6	—	—	Csík » ...	4.023	—	1.843	—	—
Zombor tvj. ...	—	—	—	—	—	Fogarasz » ...	1.280	—	710	—	47
Csongrád vmegye ...	45	—	25	—	—	Háromszék » ...	1.044	—	729	—	—
Hódmező-Vásár- hely tvj. ...	—	—	—	—	—	Hunyad » ...	3.078	—	1.863	—	4
Szeged tvj. ...	242	—	242	—	—	Kis-Küküllő vm. ...	112	—	67	—	—
Heves vármegye ...	612	51	506	36	—	Kolozs » ...	2.245	174	1.072	103	66
Jász-Nagykun-Szol- nok vármegye ...	5	—	4	—	—	Kolozsvár tvj. ...	58	—	34	—	—
Pest-Pilis-Solt-Kis- kun vármegye ...	912	25	1.056	20	144	Maros-Torda vm. ...	1.841	—	772	—	—
Budapest sz.-főv.	21	—	44	—	22	M.-Vásárhely tvj.	7	—	13	—	—
Kecskemét tvj. ...	—	—	—	—	—	Nagy-Küküllő vm.	1.872	—	1.256	—	127
Összesen ...	2.531	76	2.316	56	189	Szeben » ...	1.413	—	1.092	—	211
d) Tisza jobb partja.						Sz.-Doboka » ...	3.001	—	962	—	37
Abauj-Torna vm. ...	812	8	662	3	—	T.-Aranyos » ...	1.580	64	784	14	41
Kassa tvj. ...	140	—	138	—	—	Udvarhely » ...	650	—	673	—	—
Bereg vármegye ...	1.892	—	986	—	—	Összesen ...	26.641	238	14.929	117	552
						h) Fiume v. és ker.					
						Magyarország	22	—	9	—	—
						Összesen ...	85.115	10.422	57.331	6.875	3.720

1 Egy hektár = 10000 kataszteri hold.

64. Az állam által kezelt erdők és kopár területek száma és kiterjedése, valamint birtokosaik által az állami kezelésért fizetendő évi átalányok 1909-ben Magyarországon.

M. kir. állami erdőhivatal	Törvényhatóság	Az erdőbirtokok			M. kir. állami erdőhivatal	Törvényhatóság	Az erdőbirtokok		
		száma	kiterjedése hektárban	Az állami kezelésért megállapított évi átalány koronákban			száma	kiterjedése hektárban	Az állami kezelésért megállapított évi átalány koronákban
A¹⁾ Az 1898: XIX. t.-cz. alapján kezelt erdők és kopár területek.					Nagyenyed	Alsó-Fehér vármegye	482	36.945	7.043
					Déva	>	985	140.656	15.882
					Arad	Arad >	221	24.513	11.350
Budapest	Jász-N.-Szolnok vm.	20	319	380	Temesvár	Krassó-Szörényi vm.	112	24.525	2.158
	Pest-P.-Solt-K. >	104	10.221	5.002		Temes vármegye ...	35	3.705	22.457
	Kecskemét tjv.	2	41	30		Versecz tjv.	2	789	1.536
	Összesen.....	126	10.581	5.412	Összesen.....	149	29.019	26.151	
Nyitra	Nyitra vármegye ...	416	32.585	13.874	Szeged	Ósánád vármegye ...	2	260	900
	Pozsony > ...	145	8.543	6.509		Csongrád > ...	4	1.115	1.270
	Pozsony tjv.	3	11	8		Szeged tjv.	1	3.789	13.000
	Összesen.....	564	41.139	20.391	Szabadka tjv.	1	6.025	6.000	
Trencsén	Trencsén vármegye	752	37.317	14.833	Összesen.....	8	11.189	21.170	
Alsókubin	Árva vármegye ...	133	24.805	7.673	Ujvidék	Bács-Bodrog vm. ...	24	2.020	3.479
	Turócz > ...	165	13.504	5.680		Torontál vármegye	16	1.413	1.716
	Összesen.....	298	38.309	13.353	Baja tjv.	1	7	7	
Lipótszentmiklós	Liptó vármegye ...	231	45.713	14.012	Ujvidék tjv.	1	711	6.780	
Besztercebánya	Bars vármegye ...	219	15.788	9.438	Pancsova > ...	1	106	129	
	Zólyom > ...	195	23.121	14.347	Összesen.....	43	4.257	12.111	
	Összesen.....	414	38.909	23.785	Pécs	Baranya vármegye	261	13.393	9.343
Balassagyarmat	Heves vármegye ...	94	7.441	4.603		Somogy > ...	1	150	
	Hont > ...	286	17.952	9.775		Tolna > ...	44	2.927	3.375
	Nógrád > ...	285	13.576	8.557	Összesen.....	306	16.470	12.718	
	Összesen.....	665	33.969	22.935	Kaposvár	Somogy vármegye ...	277	14.023	11.479
Rimaszombat	Borsod vármegye ...	339	11.607	6.966	Zalaegerszeg	Zala vármegye ...	530	23.185	14.919
	Gömör és Kis-Hont	481	20.512	14.004		Somogy > *) ...	1	347	
	Összesen.....	820	32.119	20.970	Összesen.....	531	23.532	14.919	
Lőcse	Sáros vármegye *) ...	1	322		Szombathely	Vas vármegye.....	493	14.860	12.338
	Szepes > ...	552	59.418	24.672		Sopron vármegye ...	183	17.902	8.623
	Összesen.....	553	59.740	24.672	Moson > ...	49	1.709	3.000	
Eperjes	Abauj-Torna vm. ...	267	18.223	8.355	Összesen.....	232	19.611	11.623	
	Sáros vármegye ...	703	35.894	13.020	Komárom	Esztergom vármegye	48	3.078	1.641
	Összesen.....	970	54.117	21.975		Győr > ...	15	259	480
Sátoraljaújhely	Ung vármegye*).....	1	572			Komárom > ...	34	1.820	2.159
	Zemplén > ...	554	24.925	12.917	Győr tjv.	1	73	70	
	Összesen.....	555	25.497	12.917	Összesen.....	98	5.230	4.350	
Ungvár	Ung vármegye ...	191	11.166	6.442	Veszprém	Fejér vármegye ...	30	1.901	1.937
Beregszász	Bereg vármegye ...	265	21.222	5.225		Veszprém vármegye	128	9.061	4.524
	Ugocea > ...	130	12.776	4.290	Összesen.....	158	10.962	6.461	
	Összesen.....	395	33.998	9.515	Földm. m. kir. min. I. A. 3. ügyosztály	Fiume	1	492	108
Máramarosziget	Máramaros vm.	360	123.533	27.828	A ¹⁾ Összesen.....	16.339	1.885.641	635.359	
Nagykároly	Hajdú vármegye.....	13	4.370	2.270	A²⁾ Az 1898: XIX. t.-cz. hatálya alá nem tartozó, de állami kezelés alatt levő birtok:				
	Szabolcs > ...	18	2.223	2.936	Balassagyarmat	Heves vármegye *) ...	1	2	—
	Szatmár > ...	191	17.169	5.138	Rimaszombat	Göm. és Kis-H. vm. *)	1	9	—
	Összesen.....	222	23.762	10.344	Máramarosziget	Máramaros vm. *)	1	73	—
Nagy-Várad	Békés vármegye ...	5	986	1.925	Nagyenyed	Alsó-Fehér > *)	2	21	—
	Bihar > ...	317	25.579	9.812	Besztercei m. kir. erdőigazgatóság	Beszt.-Naszód vm. *)	2	2.264	—
	Összesen.....	322	26.565	11.737	Kolozsvár	Kolozs vármegye*) ...	2	68	—
Zilah	Szilágys vármegye ...	426	18.773	7.145	Székyudvarhely	Údvarhely vm. *) ...	1	196	—
Dés	Szolnok-Doboka vm.	703	29.415	8.960	Sepsiszentgyörgy	Háromszék vm. *) ...	1	7	—
Besztercei m. kir. áll. erdőhivatal	Beszt.-Naszód vm. ...	112	20.035	6.417	Szeged	Csongrád vármegye*)	1	243	—
Besztercei m. kir. áll. erdőigazg.	Szolnok-Doboka *) ...	2	211		Szombathely	Vas vármegye *) ...	1	133	—
	Beszt.-Naszód vm. *)	9	7.307	4.318	Maros-Vásárhely	Maros-Torda vm. *) ...	1	15	—
	Összesen.....	123	27.553	10.735	A ²⁾ Összesen.....	14	3.031	—	
Kolozsvár	Kolozs vármegye ...	410	34.938	8.702	A ¹⁾ és A ²⁾ együtt.....	16.353	1.888.672	635.359	
	Kolozsvár tjv.	2	340	115	B) Az 1890: XIX. t.-cz. alapján kezelt erdők és kopár területek.				
	Összesen.....	412	35.278	8.817	Besztercei m. kir. erdőigazgatóság *)	Beszt.-Naszód vm. ...	41	157.361	146.329
Torda	Torda-Aranyos vm.	254	34.361	10.821	Kolozs vm. *) ...	1	266		
Maros-Vásárhely	Maros-Torda vm. ...	630	38.955	11.736	B) Összesen.....	42	157.627	146.329	
	M.-Vásárhely tjv.	2	794	322	Mindössze.....	16.395	2.046.299	781.688	
	Összesen.....	632	39.749	12.058					
Csikszereida	Csik vármegye ...	216	188.858	30.573					
Székyudvarhely	Údvarhely vármegye	472	74.606	17.490					
Sepsiszentgyörgy	Háromszék > ...	618	110.317	19.365					
Brassó	Brassó > ...	69	38.953	15.559					
Fogarás	Fogarás > ...	278	59.546	7.241					
Szegesvár	Nagy-Küküllő vm. ...	325	86.735	19.037					
Nagyszében	Szeben vármegye ...	179	134.165	29.744					
Dicsőszentmárton	Kis-Küküllő vm.	258	12.979	8.930					
	Nagy-Küküllő *) ...	2	1.110						
	Összesen.....	260	14.089	8.930					

Egy hektár = 1,787736 kataszteri hold. — *)—**) Jegyzeteket lásd az 50. lapon.

65. Az erdőterület részletezése a talaj minősége s fanemek szerint az 1909. év végén, törvényhatóságunkint.

Közjogi alkatrész ; országgrész, törvényhatóság	Erdőterület		A talaj minősége szerint				Fanemek szerint		
	Összesen ¹⁾	Ebből tervszerű kezelésre kötelezve	Véderdő	Futó- homokon álló erdő	Feltétlen erdőtalanon álló erdő	Nem feltétlen erdő- talanon álló erdő	Tölgy- erdő	Bükk- és más lomb- erdő	Fenyő- erdő
Magyarország.									
a) Duna bal partja.									
Árva vármegye	65.652	55.902	4.763	—	56.585	4.304	—	4.357	61.295
Bars >	97.785	67.573	2.155	—	91.476	4.154	39.569	42.663	15.553
Esztergom vármegye	19.508	16.657	99	318	18.673	418	16.241	3.216	51
Hont >	80.285	53.637	872	—	78.609	804	57.641	20.691	1.953
Selmecz- és Béla- bánya tjv.	4.509	4.500	51	—	4.458	—	722	1.069	2.718
Liptó vármegye	111.174	96.891	13.658	—	95.325	2.191	—	4.861	106.313
Nógrád >	120.402	37.678	5.421	—	111.814	3.167	84.192	33.761	2.449
Nyitra >	129.551	53.122	2.079	60	116.811	10.601	45.918	63.545	20.088
Pozsony >	87.542	51.508	1.080	6.464	67.398	12.600	11.932	45.686	29.874
Pozsony tjv.	2.322	2.107	—	—	2.215	107	414	1.845	63
Trencsén vármegye	152.152	46.523	5.344	—	139.771	7.037	13.264	82.852	56.036
Turóc >	55.712	30.524	2.139	—	51.894	1.679	37	19.600	36.075
Zólyom >	149.849	123.399	5.635	—	141.777	2.437	17.328	45.072	87.449
Összesen	1.076.443	640.019	43.296	6.842	976.806	49.499	287.308	369.218	419.917
b) Duna jobb partja.									
Baranya vármegye ...	79.870	60.827	66	—	55.196	24.608	24.233	54.722	865
Pécs tjv.	2.427	2.408	—	—	2.427	—	1.442	985	—
Fejér vármegye	34.032	12.330	310	1.335	21.854	10.533	22.971	10.874	187
Székesfehérvár tjv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Győr vármegye	11.676	5.160	20	1.401	5.827	4.428	4.269	7.120	287
Győr tjv.	128	128	—	—	12	116	24	104	—
Komárom vármegye	33.548	20.491	398	1.383	25.275	6.492	22.732	10.354	462
Komárom tjv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Moson vármegye ...	10.806	5.820	7	—	4.717	6.082	2.737	8.028	41
Somogy >	128.575	56.297	44	3.198	25.700	99.633	70.153	51.336	7.036
Sopron >	58.880	46.778	134	—	37.948	20.798	25.588	17.983	15.309
Sopron tjv.	5.629	5.629	—	—	5.078	551	2.598	1.423	1.608
Tolna vármegye	30.694	18.367	—	124	21.256	9.314	15.817	14.819	58
Vas >	151.678	36.227	24	—	54.432	97.222	36.386	39.753	75.539
Veszprém >	85.860	45.232	1.360	1.695	63.219	19.586	37.692	45.722	2.446
Zala >	143.440	80.063	2.307	715	53.314	87.104	60.830	68.626	13.984
Összesen	777.243	395.757	4.670	9.851	376.255	386.467	327.522	331.849	117.872
c) Duna-Tisza köze.									
Bács-Bodrog várm. ...	29.604	17.085	852	6.887	13.578	8.287	18.590	11.014	—
Baja tjv.	150	7	—	150	—	—	—	150	—
Szabadka tjv.	7.834	7.623	—	7.769	65	—	—	7.834	—
Ujvidék tjv.	662	656	—	—	147	515	483	179	—
Zombor tjv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Csongrád vármegye	2.725	1.155	—	1.389	320	1.016	—	2.725	—
H.-Vásárhely tjv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Szeged tjv.	4.305	4.053	314	3.990	—	1	—	4.305	—
Héves vármegye	67.638	36.337	319	—	67.135	184	49.441	18.197	—
Jász-N.-Szolnok vm.	2.737	307	—	946	1.298	493	238	2.499	—
Pest-P.-S.-Kiskun >	129.587	57.331	796	68.453	44.224	16.114	28.931	100.299	357
Budapest szék.-főv.	1.737	1.313	225	205	1.307	—	1.181	331	225
Kecskemét tjv. ...	9.124	6.783	—	4.515	4.162	447	509	8.615	—
Összesen	256.103	132.650	2.506	94.304	132.236	27.057	99.373	156.148	582
d) Tisza jobb partja.									
Abauj-Torna várm.	114.664	47.556	436	—	86.396	27.832	60.374	48.926	5.364
Kassa tjv.	4.649	4.619	—	—	4.617	32	1.506	1.472	1.671
Bereg vármegye	148.824	153.156	5.381	—	99.089	44.354	38.127	100.308	10.389
Borsod >	95.758	44.997	995	—	92.605	2.158	66.342	29.314	102
Miskolcz tjv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gömör és K.-H. vm.	208.602	127.164	2.243	—	202.041	4.318	70.318	84.494	53.790
Sáros vármegye ...	128.157	45.754	556	—	122.230	5.371	13.776	93.537	20.844
Szepes >	154.575	104.351	4.389	—	146.605	3.581	1.894	18.140	134.541
Ung >	148.235	113.398	3.043	—	133.749	11.443	18.956	114.950	14.329
Zemplén >	176.733	49.629	269	—	159.956	16.508	41.881	132.577	2.275
Összesen	1.180.197	690.624	17.312	—	1.047.288	115.597	313.174	623.718	243.305

Egy hektár = 1^{1/10000} kataszteri hold. — ¹⁾ Jegyzetet lásd a 13. lapon.

65. Az erdőterület részletezése a talaj minősége s fanemek szerint az 1909. év végén, törvényhatóságokint.

Közjogi alkatrész, országész, törvényhatóság	Erdőterület		A talaj minősége szerint				Fanemek szerint		
	Összesen ¹⁾	Ebből tervszerű kezelésre kötve	Véderdő	Futó- homokon álló erdő	Feltétlen erdőtalanon álló erdő	Nem feltétlen erdő- talanon álló erdő	Tölgy- erdő	Bükk- és más lomb- erdő	Fenyő- erdő
h e k t á r o k b a n									
e) Tisza bal partja.									
Békés vármegye	5.497	2.351	—	—	—	5.497	3.550	1.947	—
Bihar >	293.486	195.350	9.683	—	249.937	33.866	126.434	152.038	15.014
Nagy-Váradi tvj.	158	158	—	—	—	158	158	—	—
Hajdu vármegye	6.950	5.260	36	181	2.507	4.226	5.384	1.566	—
Debreczeni tvj.	10.484	10.380	—	—	—	10.484	8.965	1.519	—
Máramaros várm.	535.488	387.778	46.926	—	464.465	24.097	19.034	312.895	203.559
Szabolcs vármegye	22.784	4.732	—	502	6.304	15.978	17.602	5.023	159
Szatmár >	138.805	70.691	927	—	92.881	44.997	71.373	67.153	279
Szatmár-Németi tvj	3.297	3.289	—	—	—	3.297	2.955	342	—
Szilágy vármegye	106.152	28.269	324	—	62.733	43.095	69.185	36.967	—
Ugocsa >	24.991	12.709	216	—	18.283	6.492	10.423	14.568	—
Összesen	1.148.092	720.967	58.112	683	897.110	192.187	335.063	594.018	219.011
f) Tisza-Mar. szöge.									
Arad vármegye	187.288	82.859	9.148	—	138.137	40.003	95.797	91.264	227
Arad tvj.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Csanád vármegye	1.122	1.016	—	—	246	876	300	822	—
Krassó-Szörény vm.	518.049	449.126	27.227	—	441.335	49.487	120.196	384.562	13.291
Temes vármegye	72.593	42.232	110	7.546	30.033	34.904	57.401	15.167	25
Temesvár tvj.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Versecz tvj.	809	776	—	—	809	—	403	406	—
Torontál várm.	9.977	3.693	—	46	2.893	7.038	4.999	4.978	—
Pancsova tvj.	172	106	—	—	2	170	79	93	—
Összesen	790.010	579.808	36.485	7.592	613.455	132.478	279.175	497.292	13.543
g) Királyhágóntúl.									
Alsó-Fehér várm.	91.182	65.235	3.644	—	67.773	19.765	39.583	48.912	2.687
Beszta-Naszód várm.	188.228	180.289	4.126	—	184.071	31	10.728	69.534	107.966
Brassó >	61.712	61.665	8.334	—	52.636	742	8.318	37.570	15.824
Osik >	226.749	208.582	22.890	—	203.859	—	689	23.654	202.406
Fogarasz >	95.346	86.381	19.698	—	73.439	2.209	3.639	63.341	28.366
Háromszék >	230.540	120.992	6.949	653	221.276	1.662	30.724	146.478	53.338
Hunyad >	360.773	224.777	44.237	—	308.936	7.600	67.971	234.615	58.187
Kis-Küküllő >	28.830	14.953	21	—	14.983	13.826	16.069	12.722	39
Kolozs >	151.411	71.765	5.317	—	146.027	67	51.105	39.818	60.488
Kolozsvár tvj.	1.775	1.772	—	—	966	809	1.141	634	—
Maros-Torda várm.	195.351	99.389	7.639	—	185.790	1.922	16.252	75.848	103.251
M.-Vásárhely tvj.	771	750	—	—	754	17	715	53	3
Nagy-Küküllő várm.	102.562	88.499	1.923	—	99.591	1.048	43.279	58.594	689
Szeben >	163.181	161.305	18.613	—	124.067	20.501	31.248	73.732	58.201
Sz.-Doboka >	146.459	59.088	2.758	—	143.215	486	46.223	97.367	2.869
T.-Aranyos >	96.347	72.726	7.034	—	75.342	13.971	16.732	42.634	36.981
Udvarhely >	112.961	78.083	13.618	—	99.308	35	14.683	77.259	21.019
Összesen	2.254.178	1.596.251	166.801	653	2.002.033	84.691	399.099	1.102.765	752.314
h) Fiume vár. és ker.	475	266	122	—	353	—	173	244	58
Magyarorsz. öszs.	7.482.741	4.756.342	329.304	119.925	6.045.536	987.976	2.040.887	3.675.252	1.766.602
H.-Szlavonorsz.*)									
Belovár-Kőrös vm.	184.928	170.340	—	—	24.689	160.239	40.975	143.703	250
Lika-Korbava >	266.677	266.677	—	261	207.715	58.701	8.310	208.754	49.613
Modrus-Fiume >	210.352	165.414	17.040	—	192.719	593	733	91.610	118.009
Pozsega >	198.995	125.472	18.713	—	127.631	52.651	57.036	140.325	1.634
Szerém >	132.893	120.007	—	—	20.532	112.361	106.684	26.209	—
Zimony tvj.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Varasd vármegye	91.247	22.416	12	—	73.952	17.283	15.254	73.433	2.560
Varasd tvj.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Verőcze vármegye	182.505	41.662	92	26	96.530	85.857	60.243	122.262	—
Eszék tvj.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Zágráb vármegye	262.845	230.119	86	—	59.800	202.959	47.199	213.546	2.100
Zágráb tvj.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	1.530.442	1.142.107	35.943	287	803.568	690.644	336.434	1.019.842	174.166
Magyarbír. öszs.	9.013.183	5.898.449	365.247	120.212	6.849.104	1.678.620	2.377.321	4.695.094	1.940.768

Egy hektár = 10000 kat. hold. — ¹⁾ Jegyzetet lásd a 13. lapon. — ²⁾ Horvát-Szlavonországoknál 1894. évi adatok : újabbak nincsenek.

66. A kincstári erdősítések terjedelme és költsége az 1909. évben.

Folyó szám	Közigazgatási kerület	Gazdas. tervek szerinti évenként beerdősítendő terület	A régebbi hátralékokkal együtt 1909-ban beerdősítendő volt	Tényleg beerdősített az év folyamán				Az előirással szemben erdősítettet többlet	Hátralékban maradt az év végén	Az év folyamán fogantatott erdősítések költségei	Költség hektáronként					
				természetes úton	mesterséges úton		korona				a természetes úton létrejött erdősítéseknél		a mesterséges erdősítésekénél			
					vetés-sel	ültetés-sel					kor.	fill.	kor.	fill.		
															kor.	fill.
Magyarország.																
1	Besztercebányai erdőigazg.	968	913	—	7	1.291	385	—	56.366	—	—	11	31	43	60	
2	Zsarnócai erdőhivatal ...	427	562	—	145	363	—	54	23.627	—	—	24	28	55	39	
3	Máramarosszigeti erdőig.	2.033	2.481	—	—	1.922	—	559	163.237	—	—	—	—	84	92	
4	Bustyaházai erdőhivatal ...	824	1.025	—	20	829	—	176	66.060	—	—	23	20	79	12	
5	Kolozsvári erdőigazg. ...	2.296	5.554	9	330	2.110	—	3.105	118.685	—	—	11	56	54	44	
6	Szászsebesi erdőhivatal ...	1.340	2.388	—	155	777	—	1.456	59.852	—	—	31	22	70	80	
7	Lugosi erdőigazgatóság ...	507	1.234	52	—	419	—	763	30.688	—	—	—	—	73	24	
8	Orsovai erdőhivatal ...	1.548	2.249	146	26	1.150	—	927	38.796	—	—	18	69	35	60	
9	Liptóújvári főerdőhivatal	756	994	—	—	763	—	231	43.296	—	—	—	—	56	74	
10	Ungvári >	746	694	—	569	573	448	—	40.079	—	—	6	01	63	98	
11	Nagybányai >	387	971	—	103	267	—	601	15.750	—	—	21	54	50	68	
12	Lippai >	735	1.324	16	665	806	163	—	36.444	—	—	11	89	35	40	
13	Tótsóvári erdőhivatal ...	546	1.300	—	83	483	—	734	32.232	—	—	18	44	63	56	
14	Apatini >	201	141	10	25	70	—	36	6.925	—	—	24	20	90	28	
15	Gödöllői >	177	758	—	541	259	42	—	46.260	—	—	22	21	132	20	
	Összesen ...	13.491	22.588	233	2.669	12.082	1.038	8.642	778.297	—	—	15	33	61	03	
Horvát-Szlavonországok.																
1	Zágrábi erdőigazgatóság	714	866	—	948	140	222	—	24.364	—	—	20	53	35	—	
2	Vinkovcei főerdőhivatal	14	142	—	122	90	70	—	5.860	—	—	16	46	42	79	
3	Sušaki erdőhivatal ...	96	252	6	17	76	—	153	6.232	—	—	70	46	64	92	
	Összesen ...	824	1.260	6	1.087	306	292	153	36.456	—	—	20	94	44	72	
	Magyarbirodalom ...	14.315	23.848	239	3.756	12.388	1.330	8.795	814.753	—	—	16	95	60	63	

Egy hektár = 1,77736 kataszteri hold.

67. A kincstári erdőhatóságok által kezelt csemetekertek kiterjedése és a termelt csemetemennyiség az 1909. évben.

Folyó szám	Közigazgatási kerület	A csemetekertek kiterjedése hektár	Az év folyamán kiadatott								Készlet az év végén					
			az erdőkinctár által fogantatott erdősítésekhez				kopár területek befásítására magánosoknak				a súlymentesség, teljesség, teljesség részre azonosítás	fenyő-	tölgy-	szederfa	egyéb lombfa-	összesen
			fenyő-	tölgy-	egyéb lombfa-	összesen	fenyő-	tölgy-	egyéb lombfa-	összesen						
Magyarország.																
1	Besztercebányai erdőig.	14'0	5.298	33	385	5.716	241	—	241	—	12.558	83	—	604	13.245	
2	Zsarnócai erdőhivatal ...	15'7	1.203	271	99	1.573	742	—	969	1.711	5.031	641	—	450	6.122	
3	Máramarosszigeti erdőig.	33'0	7.098	208	—	7.306	724	—	6	730	29.637	437	—	8	30.082	
4	Bustyaházai erdőhivatal ...	15'6	3.180	285	56	3.521	3	—	3	—	11.447	607	—	51	12.105	
5	Kolozsvári erdőigazg. ...	28'8	7.057	1.148	21	8.226	—	—	—	—	26.145	1.668	—	74	27.887	
6	Szászsebesi erdőhivatal ...	12'9	2.892	49	83	3.024	3	—	13	16	8.360	52	17	98	8.527	
7	Lugosi erdőigazgatóság ...	60'0	46	462	816	1.324	—	523	173	696	1.585	715	1.907	3.150	2.170	7.942
8	Orsovai erdőhivatal ...	12'2	1.833	200	560	2.593	—	—	—	—	6.768	1.179	—	744	8.691	
9	Liptóújvári főerdőhivat.	10'0	4.570	—	—	4.570	75	—	—	75	9.145	—	—	—	9.145	
10	Ungvári >	11'0	1.224	640	123	1.987	—	—	—	—	4.485	652	—	124	5.261	
11	Nagybányai >	7'6	750	150	41	941	120	85	40	245	4.272	155	—	85	4.512	
12	Lippai >	21'4	4	2.716	1.535	4.255	—	—	—	—	—	2.295	—	705	3.000	
13	Tótsóvári erdőhivatal ...	11'3	1.231	756	81	2.068	—	—	60	60	3.372	1.264	—	79	4.715	
14	Apatini >	79'0	—	30	—	30	—	—	45	45	1.536	—	82	6.996	7	7.085
15	Gödöllői >	20'0	646	300	161	1.107	—	—	—	—	734	623	—	899	2.256	
	Összesen ...	352'5	37.082	7.248	3.961	48.241	1.908	608	1.306	3.822	3.128	122.669	11.645	10.163	6.008	150.575
Horvát-Szlavonországok.																
1	Zágrábi erdőigazgatóság	1'9	100	250	—	350	—	—	—	—	250	318	—	—	568	
2	Vinkovcei főerdőhivat.	1'0	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	—	400	415	
3	Sušaki erdőhivatal ...	1'3	175	—	—	175	—	—	—	—	246	—	—	6	252	
	Összesen ...	4'2	275	250	—	525	—	—	—	—	511	318	—	406	1.235	
	Magyarbirodalom ...	356'7	37.307	7.498	3.961	48.766	1.908	608	1.306	3.822	3.128	123.180	11.963	10.163	6.504	151.810

Egy hektár = 1,77736 kataszteri hold.

68. A kincstári erdőbirtokok területe művelési ágak szerint és az erdőbirtokok értéke 1909-ben.

Folyó szám	Közjogi alkatrész; erdőhatósági kerület	Bel-telek	Szán-tótföld	Rét	Legelő	Havasi legelő	Termék-etlen terület	A nem erdő-terület összege	Erdő	Az erdőható- tósági ke- zelés alatt álló összes terület	Az erdőbir- tokok összes értéke
Magyarország.											
1	Besztercebányai erdőigazg. ...	195	1.364	4.118	1.536	3.577	791	11.581	81.011	92.592	25.812
2	Zsarnóczi erdőhivatal ...	82	218	1.715	727	—	142	2.884	32.662	35.546	7.671
3	Máramarosszigeti erdőigazg.	222	1.206	3.605	1.251	26.097	952	33.333	142.014	175.347	16.750
4	Bustyaházi erdőhivatal ...	159	217	1.533	774	7.760	521	10.964	105.678	116.642	9.206
5	Kolozsvári erdőigazgatóság ...	119	373	1.178	4.494	5.227	1.021	12.412	136.467	148.879	7.205
6	Szászsebesi erdőhivatal ...	350	194	1.211	3.955	8.132	1.174	15.016	99.662	114.678	5.873
7	Lugosi erdőigazgatóság ...	101	1.014	2.100	7.520	—	1.790	12.525	41.780	54.305	4.336
8	Orsovai erdőhivatal ...	79	34	858	966	4.385	1.406	7.728	145.935	153.663	2.665
9	Liptóújvári főerdőhivatal ...	104	299	1.347	835	9.219	5.040	16.844	52.028	68.872	23.629
10	Ungvári » ...	138	2.146	5.471	3.592	1.526	1.667	14.540	96.020	110.560	3.243
11	Nagybányai » ...	368	33	798	1.770	1.071	281	4.321	50.433	54.754	3.202
12	Lippai » ...	175	904	656	426	—	1.105	3.266	63.443	66.709	6.120
13	Tótsóvári erdőhivatal ...	112	998	1.117	719	—	442	3.388	48.033	51.421	12.271
14	Apatini » ...	70	621	97	1.623	—	4.748	7.159	12.091	19.250	11.391
15	Gödöllői » ...	76	319	327	541	—	658	1.921	19.375	21.296	9.215
	Összesen ...	2.350	9.940	26.131	30.729	66.994	21.738	157.882	1.126.632	1.284.514	148.589
Horvát-Szlavonországok.											
1	Zágrábi erdőigazgatóság ...	26	383	212	1.364	—	1.237	3.222	127.878	131.100	17.486
2	Vinkovcei főerdőhivatal ...	10	1.006	373	3.141	—	3.405	7.935	62.829	70.764	41.852
3	Sušaki erdőhivatal ...	8	34	312	9.412	487	2.715	12.968	141.967	154.935	2.163
	Összesen ...	44	1.423	897	13.917	487	7.357	24.125	332.674	356.799	61.501
	Magyarbirodalom ...	2.394	11.363	27.028	44.646	67.481	29.095	182.007	1.459.306	1.641.313	210.090

Egy hektár = 1⁷⁷/₁₀₀ kataszteri hold.

69. A kincstári erdők megoszlása a főbb fajok szerint 1909-ben.

Folyó szám	Közjogi alkatrész; erdőhatósági kerület	Az erdőhatóság ke- rületéhez tartozó összes erdőterület kiterjedése	Az összes erdőterületből esik							erdőkre összesen
			a rendes használat alatt levő							
			tölgy-		fenyő-	bükk- és más kemény lombfa-	fűz-, nyár- és más puh. lombfa-	erdőkre	összesen	
			szál-	sarj-						
h e k t á r o k b a n										
Magyarország.										
1	Besztercebányai erdőigazg. ...	81.011	4.271	2.386	—	57.599	16.755	—	76.740	
2	Zsarnóczi erdőhivatal ...	32.662	290	4.805	—	11.246	16.321	—	32.372	
3	Máramarosszigeti erdőigazg. ...	142.014	28.149	2.704	—	79.143	32.013	—	113.865	
4	Bustyaházi erdőhivatal ...	105.678	37.816	2.607	150	39.863	25.242	—	67.862	
5	Kolozsvári erdőigazgatóság ...	136.467	12.286	4.591	304	62.072	57.201	13	124.181	
6	Szászsebesi erdőhivatal ...	99.662	8.892	7.110	24	34.225	49.222	189	90.770	
7	Lugosi erdőigazgatóság ...	41.780	1.163	14.455	75	552	22.342	3.193	40.617	
8	Orsovai erdőhivatal ...	145.935	29.860	8.861	—	11.466	95.748	—	116.075	
9	Liptóújvári főerdőhivatal ...	52.028	9.798	—	—	38.241	3.989	—	42.230	
10	Ungvári » ...	96.020	2.397	6.590	—	8.513	78.517	3	93.623	
11	Nagybányai » ...	50.433	3.934	2.025	—	4.127	40.347	—	46.499	
12	Lippai » ...	63.443	222	26.991	145	250	34.863	972	63.221	
13	Tótsóvári erdőhivatal ...	48.033	842	11.549	—	14.475	21.167	—	47.191	
14	Apatini » ...	12.091	3.638	1.168	—	—	—	7.285	8.453	
15	Gödöllői » ...	19.375	213	8.578	5.002	655	3.978	949	19.162	
	Összesen ...	1.126.632	143.771	104.420	5.700	362.432	497.705	12.604	982.861	
Horvát-Szlavonországok.										
1	Zágrábi erdőigazgatóság ...	127.878	—	14.607	—	16.687	96.584	—	127.878	
2	Vinkovcei főerdőhivatal ...	62.829	—	33.102	—	—	28.927	800	62.829	
3	Sušaki erdőhivatal ...	141.967	30.110	—	—	19.740	92.117	—	111.857	
	Összesen ...	332.674	30.110	47.709	—	36.427	217.628	800	302.564	
	Magyarbirodalom ...	1.459.306	173.881	152.129	5.700	398.859	715.333	13.404	1.285.425	

Egy hektár = 1⁷⁷/₁₀₀ kataszteri hold.

70. A kincstári erdők vágásterületei és fatermése, valamint pénzügyi eredményei 1909-ben.

Folyó szám	Közjogi alkatrész ; erdőkerület	Kihaszítható volt összesen	Ebből tényleg ki- használtatott	Kihaszíthatatlanná maradt	Az év folyamán tényleg kihasznált vágásterületeken termeltetett			Értékesíthetlenné visszamaradt az 1909. évi vágás- területeken	A kihaszíthatatlanná maradt vágásterü- leteken becslés szerint van	A zárszámadás adatai szerint volt		
					épület- és műfa	tüzifa	Összesen			kiadás	bevétel	felülleg, ill. hiány (-)
		erdőterület, hektár			t ö m ö r k ö b m é t e r f a t ö m e g			1000 koronákban				
Magyarország.												
1	Besztercebánya	1.085	499	586	175.786	106.733	282.519	—	219.300	1.796	1.905	109
2	Zsarnóca	471	195	276	32.380	55.809	88.189	—	139.088	725	813	88
3	Máramarossziget	2.334	923	1.411	199.200	147.525	346.725	—	435.600	2.328	2.862	534
4	Bustyaháza	1.147	453	694	99.444	32.655	132.099	—	251.786	1.122	1.067	55
5	Kolozsvár	5.584	1.202	4.382	128.054	162.965	289.019	11.355	913.332	755	1.098	343
6	Szászsebes	2.736	768	1.968	95.331	161.829	257.160	11.934	820.273	1.046	1.418	372
7	Lugos	1.900	183	1.717	10.967	51.813	62.780	59.555	461.175	558	619	61
8	Orsova	5.791	1.320	4.471	46.843	411.125	457.968	—	1.320.603	316	525	209
9	Liptóújvár	394	373	21	99.327	23.406	122.733	—	7.000	1.068	1.550	482
10	Ungvár	2.784	770	2.014	35.728	177.178	212.906	—	1.609.264	1.217	1.186	31
11	Nagybánya	1.867	356	1.511	10.030	136.942	146.972	4.575	501.495	680	824	144
12	Lippa	812	439	373	21.476	136.121	157.597	—	67.446	583	983	400
13	Tótsóvár	576	348	228	42.466	74.442	116.908	12.026	67.449	744	826	82
14	Apatin	600	229	371	3.392	53.411	56.803	—	77.152	277	609	332
15	Gödöllő	129	117	12	1.110	38.875	39.985	—	1.836	753	479	274
	Összesen	28.210	8.175	20.035	999.534	1.770.829	2.770.363	99.445	6.892.799	13.968	16.764	2.796
Horvát-Szlavonországok.												
1	Zágráb	3.213	1.446	1.767	76.640	305.886	382.526	81.487	397.953	691	748	57
2	Vinkovce	1.172	420	752	39.133	98.868	138.001	—	206.000	354	1.997	1.643
3	Sušak	3.127	518	2.609	19.942	29.870	49.812	40.052	218.044	374	162	212
	Összesen	7.512	2.384	5.128	135.715	434.624	570.339	121.539	821.997	1.419	2.907	1.488
	Magyarbirod.	35.722	10.559	25.163	1.135.249	2.205.453	3.340.702	220.984	7.714.796	15.387	19.671	4.284

Egy hektár = 1⁷⁸⁷⁷²⁶ kataszteri hold.

71. A kincstári erdők kiterjedésének és értékének változása 1890-től 1909-ig.

É v	Az állami erdőbirtokoknak összes					
	Magyarország		Horvát-Szlavonországok		Magyarbirodalom	
	kiterjedése, hektár	értéke, korona	kiterjedése, hektár	értéke, korona	kiterjedése, hektár	értéke, korona
Az 1890. év végén	1,299.542	148.400.280	339.139	59.987.051	1,638.681	206.387.331
> 1891. >	1,300.239	146.480.690	339.138	60.006.567	1,639.377	206.487.257
> 1892. >	1,314.416	146.584.254	317.590	60.037.715	1,632.006	206,621.969
> 1893. >	1,298.021	145,595.242	312.137	60,057.676	1,610.158	205,652.918
> 1894. >	1,295.077	145,522.817	307.143	60,059.954	1,602.220	205,582.771
> 1895. >	1,293.386	145,406.689	307.651	60,064.355	1,601.037	205,471.044
> 1896. >	1,287.187	146,258.645	302.946	60,096.627	1,590.133	206,355.272
> 1897. >	1,285.252	146,810.336	303.470	60,096.627	1,588.722	206,906.963
> 1898. >	1,256.024	146,017.421	301.106	60,184.456	1,557.130	206,201.877
> 1899. >	1,253.628	145,126.000	301.000	58,742.000	1,554.628	203,868.000
> 1900. >	1,248.226	145,068.000	300.280	58,914.000	1,548.506	203,982.000
> 1901. >	1,249.080	146,942.000	300.041	61,040.000	1,549.121	207,962.000
> 1902. >	1,269.680	146,784.000	300.047	61,186.000	1,569.727	207,970.000
> 1903. >	1,265.560	146,484.000	299.384	61,313.000	1,564.944	207,797.000
> 1904. >	1,282.126	148,591.000	298.969	61,370.000	1,581.095	209,961.000
> 1905. >	1,288.177	149,588.000	298.827	61,375.000	1,587.004	210,963.000
> 1906. >	1,284.422	150,897.312	297.302	62,028.368	1,581.724	212,925.680
> 1907. >	1,281.194	151,174.842	298.830	62,032.470	1,638.024	213,207.312
> 1908. >	1,280.856	148,443.576	356.796	61,443.685	1,637.652	209,887.261
> 1909. >	1,284.514	148,589.225	356.799	61,500.775	1,641.313	210,090.000

Egy hektár = 1⁷⁸⁷⁷²⁶ kataszteri hold. — 1) Az erdőterület nagy megnövekedését a Lika-Korbava vármegyében fekvő, a kimutatásba eddig fel nem vett egy erdőbirtok területe okozza.

72. Mezőgazdasági balesetek 1909-ben.

a) Törvényhatóságok szerint.

Közjogi alkatrész, országgrész, törvényhatóság	A megsérült		Az összes sértültek	A sérülések közül				Közjogi alkatrész, országgrész, törvényhatóság	A megsérült		Az összes sértültek	A sérülések közül			
	férfiak	nők		könnyű	súlyos	ismeretlen fokú	halálos		férfiak	nők		könnyű	súlyos	ismeretlen fokú	halálos
	száma							száma							
Magyarország.								e) Tisza bal partja.							
a) Duna bal partja.								Békés vármegye ...	318	5	323	62	259	—	2
Árva vármegye ...	7	1	8	—	5	—	3	Bihar > ...	232	5	237	34	195	—	8
Bars > ...	252	7	259	53	198	1	7	Nagy-Várad t.jv. ...	—	—	—	—	—	—	—
Esztergom várm. ...	84	3	87	15	68	—	4	Hajdu vármegye ...	91	—	91	14	70	1	6
Hont vármegye ...	100	2	102	20	79	—	3	Debreczen t.jv. ...	3	—	3	1	1	—	1
Selm. és Béláb. t.jv.	4	—	4	—	4	—	—	Máramaros vmegye	336	3	339	90	245	—	4
Liptó vármegye ...	55	4	59	13	43	—	3	Szabolcs >	227	5	232	26	199	1	6
Nógrád > ...	350	8	358	69	279	1	9	Szatmár >	127	2	129	9	117	—	3
Nyitra > ...	487	12	499	77	411	4	7	Sz.-Németi t.jv. ...	2	—	2	—	2	—	—
Pozsony > ...	271	16	287	41	233	—	13	Szilágy vármegye ...	31	1	32	2	30	—	—
Pozsony t.jv. ...	—	—	—	—	—	—	—	Ugocsa >	—	—	—	—	—	—	—
Trencsén vármegye	125	16	141	19	118	1	3	Összesen ...	1.367	21	1.388	238	1.118	2	30
Turóc >	49	3	52	4	46	—	2	f) Tisza-Maros szöge.							
Zólyom >	46	3	49	5	38	—	6	Arad vármegye ...	101	2	103	17	81	1	4
Összesen ...	1.830	75	1.905	316	1.522	7	60	Arad t.jv. ...	3	—	3	—	3	—	—
b) Duna jobb partja.								Csanád vármegye	493	17	510	56	450	1	3
Baranya vármegye	192	10	202	33	157	—	12	Krassó-Szörény vm.	93	3	96	13	78	1	4
Pécs t.jv. ...	1	—	1	—	1	—	—	Temes >	158	1	159	19	135	1	4
Fejér vármegye ...	420	4	424	115	299	1	9	Temesvár t.jv. ...	1	—	1	—	1	—	—
Székesfehérvár t.jv.	—	—	—	—	—	—	—	Versecz t.jv. ...	—	—	—	—	—	—	—
Győr vármegye ...	108	3	111	19	85	2	5	Torontál vármegye	510	46	556	170	378	—	8
Győr t.jv. ...	—	—	—	—	—	—	—	Pancsova t.jv. ...	—	—	—	—	—	—	—
Komárom várm. ...	290	6	296	46	246	—	4	Összesen ...	1.359	69	1.428	275	1.126	4	23
Komárom t.jv. ...	—	—	—	—	—	—	—	g) Királyhágóntúl.							
Moson vármegye	136	8	144	22	119	—	3	Alsó-Fehér vmegye	15	—	15	—	15	—	—
Somogy >	469	11	480	89	376	1	14	Besz.-Naszód vm.	52	—	52	6	43	—	3
Sopron >	126	5	131	25	103	—	3	Brassó vármegye	102	4	106	24	78	—	4
Sopron t.jv. ...	2	—	2	—	2	—	—	Csik >	352	22	374	44	326	—	4
Tolna vármegye ...	289	11	300	53	241	1	5	Fogarás >	28	1	29	—	29	—	—
Vas >	175	5	180	18	160	—	2	Háromszék >	155	9	164	14	146	—	4
Veszprém ...	260	4	264	37	221	—	6	Hunyad >	14	—	14	1	12	—	1
Zala >	169	3	172	21	140	1	10	Kis-Küküllő >	57	—	57	10	47	—	—
Összesen ...	2.637	70	2.707	478	2.150	6	73	Kolozs >	65	3	68	12	54	1	1
c) Duna-Tisza köze.								Kolozsvár t.jv. ...	6	—	6	—	6	—	—
Bács-Bodrog várm.	471	40	511	121	373	—	17	Maros-Torda vm. ...	31	1	32	2	27	—	3
Baja t.jv. ...	1	—	1	—	1	—	—	M.-Vásárhely t.jv.	9	—	9	—	8	—	1
Szabadka t.jv. ...	6	—	6	1	5	—	—	Nagy-Küküllő vm.	37	6	43	3	39	—	1
Ujvidék t.jv. ...	1	—	1	—	1	—	—	Szeben vármegye ...	21	1	22	5	17	—	—
Zombor t.jv. ...	—	—	—	—	—	—	—	Sz.-Doboka >	33	2	35	—	34	—	1
Csongrád vármegye	108	3	111	16	94	—	1	T.-Aranyos >	10	—	10	—	9	—	1
H.-Vásárhely t.jv. ...	38	1	39	14	24	—	1	Údvarhely >	31	7	38	1	35	—	2
Szeged t.jv. ...	2	—	2	—	1	—	1	Összesen ...	1.018	56	1.074	122	925	1	26
Heves vármegye ...	120	1	121	9	110	—	2	h) Fiume v. és ker.							
Jász-N.-Szolnok vm.	359	5	364	72	285	—	7	Magyarország össz.	10.538	400	10.938	1.915	8.727	21	275
Pest-P.-S.-Kiskun >	556	31	587	169	405	1	12	H.-Szlavonország.							
Budapest szék.-főv.	1	—	1	1	—	—	—	Belovár-Körös vm.	17	6	23	1	18	4	—
Kecskemét t.jv. ...	7	1	8	—	7	—	1	Lika-Korbava vm.	—	—	—	—	—	—	—
Összesen ...	1.670	82	1.752	403	1.306	1	42	Modrus-Fiume >	1	1	2	—	1	—	1
d) Tisza jobb partja.								Pozsega >	11	2	13	—	10	1	2
Abauj-Torna várm.	112	—	112	19	92	—	1	Szerém >	51	8	59	5	34	14	6
Kassa t.jv. ...	—	—	—	—	—	—	—	Zimony t.jv. ...	—	—	—	—	—	—	—
Bereg vármegye ...	59	4	63	4	58	—	1	Varasd vármegye	5	1	6	—	6	—	—
Borsod vármegye ...	174	6	180	21	155	—	4	Varasd t.jv. ...	—	—	—	—	—	—	—
Miskolcz t.jv. ...	3	2	5	—	5	—	—	Verőcze vármegye	7	—	7	—	6	1	—
Gömör és K.-H. vm.	88	6	94	7	86	—	1	Eszék t.jv. ...	—	—	—	—	—	—	—
Sáros vármegye ...	10	—	10	3	6	—	1	Zágráb vármegye	31	5	36	—	31	2	3
Szepes >	36	2	38	4	31	—	3	Zágráb t.jv. ...	—	—	—	—	—	—	—
Ung >	24	2	26	2	20	—	4	Összesen ...	123	23	146	6	106	22	12
Zemplén >	151	5	156	23	127	—	6	Magyarbirod. össz.	10.661	423	11.084	1.921	8.833	43	287
Összesen ...	657	27	684	83	580	—	21								

72. Mezőgazdasági balesetek 1909-ben.

b) A sérülés foka és neve a munka nemével összevetve.

A munka megnevezése, a mely közben a bal- eset történt	A sérültek száma			3-5	6-8	9-14	1-2		3-4	4 hónap hosszabb		Részleges	Teljes	Ismeretl. fokú sérülést	Halálos sérülést	Az elveszett munkanapok száma	A sérülés neve			
	férfi	nő	összesen	nap						havi		Ismeretl. fokú sérülést	Halálos sérülést	vágás	zúzódás		törés	egyéb		
				munkaképtelenséget						szenvedtek										
				szenvedtek						szenvedtek										
Szántás, vetés, kapálás	605	16	621	32	78	171	191	79	21	1	28	1	3	16	14.510	164	387	63	7	
Aratás, kaszálás	269	46	315	16	37	109	100	30	2	—	16	1	2	2	5.460	273	39	1	2	
Termények betakarítása, cséplés	1.741	121	1.862	103	222	453	511	260	42	6	148	46	11	60	40.988	260	1.319	221	62	
Takarmánykészítés	821	18	839	24	76	201	242	135	20	3	82	35	2	19	19.731	277	465	78	19	
Állatok gondozása	2.398	59	2.457	149	319	624	831	278	52	2	118	8	5	71	46.333	257	1.952	223	25	
Más mezőgazd. munka	2.369	118	2.487	127	334	767	642	345	80	3	108	18	12	51	52.658	461	1.668	323	35	
Szőlőművelés	104	2	106	2	17	30	38	8	1	—	7	2	—	1	2.188	25	65	12	4	
Erdei munka	1.347	10	1.357	43	160	351	419	192	52	1	80	9	4	46	32.066	363	798	184	12	
Földmunka	131	—	131	7	8	35	48	16	5	—	8	1	—	3	3.120	15	96	20	—	
Egyéb munka	876	33	909	50	117	261	272	102	27	1	47	10	4	18	17.695	220	545	83	61	
Összesen	10.661	423	11.084	553	1.368	3.002	3.294	1.445	302	17	642	131	43	287	234.749	2.315	7.334	1.208	227	
Az összes sérülések közül																				
a) lokomobilok mellett történt	70	1	71	4	4	17	24	10	—	—	6	2	1	3	1.606	3	29	8	31	
b) járgányok mellett történt	41	3	44	1	—	—	14	12	3	2	5	2	—	5	1.735	3	29	12	—	
c) cséplőgép mellett történt	375	39	414	22	29	94	93	69	9	3	47	30	5	13	9.882	48	303	61	2	
d) szecskavágó mellett történt	345	14	359	7	22	72	104	52	10	—	60	31	1	—	8.893	166	153	38	2	
e) répvágó mell. történt	97	4	101	4	10	29	34	14	2	—	5	2	—	1	2.199	45	56	—	—	
f) daráló mellett történt	21	3	24	—	1	5	4	8	—	—	6	—	—	—	763	1	21	2	—	
g) arató- és kaszálógép mellett történt	26	—	26	2	4	6	8	4	—	—	1	—	1	—	459	13	13	—	—	
h) egyéb gazdasági gép mellett történt	357	21	378	13	28	80	138	62	8	—	40	3	1	5	9.532	48	295	34	1	
a)–h) Összesen	1.332	85	1.417	53	98	303	419	231	32	5	170	70	9	27	35.069	327	899	155	36	

c) A sérültek személyi viszonyai.

A sérültek neve és annak részletezése, hogy mely segélypénztárhoz tartoztak	A sérültek életkora						A sérültek családi állapota				A sérült keresetéből élős					
	14 éves és 14 évnél fiatalabb	15-16	17-20	21-30	31-40	41-60	60 évnél idősebb	ismeretlen korú	nőtlen, hajadon	nős, férjes	özvegy vagy elvált ismeretlen családi állapotú	gyermeknek	házasfársak	szülők és egyéb rokonok	összes egyének	
		éves														száma
Férfi	442	591	1.379	2.520	2.233	2.998	498	—	3.763	6.643	255	—	15.125	6.643	861	22.629
Nő	47	66	100	50	47	80	33	—	215	183	25	—	216	183	35	434
Összesen	489	657	1.479	2.570	2.280	3.078	531	—	3.978	6.826	280	—	15.341	6.826	896	23.063
Az összes sérültek közül:																
1. A gazd. munkás és cselédség-pénzt. tagja volt	232	460	1.061	1.894	1.752	2.144	305	—	2.726	4.963	159	—	11.398	4.963	550	16.911
2. Egyéb betegsegélyző pénztárnak vagy egyletnek tagja volt	6	10	57	161	24	102	5	—	58	300	7	—	551	300	43	894
3. Segélyző pénztárhoz vagy egylethez nem tartozott	251	187	361	515	504	832	221	—	1.194	1.563	114	—	3.392	1.563	303	5.258
Összesen	489	657	1.479	2.570	2.280	3.078	531	—	3.978	6.826	280	—	15.341	6.826	896	23.063

73. Az országos gazdasági munkás- és cseléd-segélypénztár taglétszáma, mérlege és üzleti eredményei az 1901–1909. években.
a) Taglétszám.

A biztosítási csoport megjelölése	A tagok száma az								
	1901.	1902.	1903.	1904.	1905.	1906.	1907.	1908.	1909.
	év végén								
Rendes tagok. I. csoport. (A tagot 10 K 40 f évi tagdíj ellenében baleseti segélyezés és állandó rokkantság vagy elaggás esetén járadék, családját pedig haláleseti segély illeti).....	5.695	12.105	15.348	18.192	25.036	25.960	26.654	26.512	26.065
Rendes tagok. II. csoport. (A tagot 5 K 72 f évi tagdíj ellenében a baleseti segélyezésen felül az I. csoport tagjai számára biztosított segély felelétszége illeti).....	386	1.762	2.626	3.493	4.815	4.902	4.901	4.834	4.649
Rendes tagok. III. csoport. (A tagok 2 K 60 f évi tagdíj lefizetésével halálzási segélyre szereznek jogosultságot).....	—	43	146	169	227	251	604	786	843
Rendes tagok. IV. csoport. (A tagok 5 K 20 f évi tagdíj ellenében maguknak vagy másoknak bizonyos életkor elérésével esedékessé váló meghatározott segélyt biztosítanak).....	—	425	1.430	1.705	2.540	2.642	2.850	3.018	2.872
Rendes tagok összesen.....	6.081	14.335	19.550	23.559	32.618	33.755	35.009	35.150	34.429
Rendkívüli tagok. (A tagok 1 K tagsági díj ellenében az illető naptári évben balesetbiztosítást élveznek).....	6.361	30.357	40.956	41.848	29.183	29.941	28.240	27.535	26.176
Gazdasági gépmunkások.....	—	38.510	54.300	68.140	60.000	80.000	110.000	123.430	116.380
Gazdasági cselédek.....	342.316	351.940	372.154	379.605	376.415	379.452	373.458	374.482	380.176
Haláleseti kötvénnyel biztosított tagok.....	—	—	—	—	439	439	838	2.637	2.525
Az összes biztosítási csoportok együtt.....	354.758	435.142	486.960	513.152	498.655	523.587	547.545	563.234	559.686

b) Mérleg.
1. Vagyon.

Részletezés	A vagyontételek összege								
	1901-ben	1902-ben	1903-ban	1904-ben	1905-ben	1906-ban	1907-ben	1908-ban	1909-ben
	koronákban								
1. Kézpénz a házi pénztárban.....	2.668	2.757	2.659	1.384	3.812	2.967	4.509	2.289	3.709
2. Folyószámla-követelés:									
a) Az orsz. hitelszövetkezétnél.....	15.936	32.519	73.696	85.588	31.404	12.570	210.336	111.999	135.329
b) A m. kir. postatakarékpénztárnál.....	8.225	30.961	41.776	26.394	74.518	39.387	71.147	54.539	56.966
3. Értékpapírok:									
4 ⁰ / ₁₀₀ -os magyar koronajáradék.....	—	538.600	886.575	1.550.250	1.514.190	1.853.178	1.846.665	1.822.000	1.850.000
4 ⁰ / ₁₀₀ -os aranyjáradék.....	—	—	—	2.856	2.742	2.748	2.664	2.634	2.726
4 ¹ / ₂ ⁰ / ₁₀₀ -os orsz. közp. hitelszöv. kölcsönkötvény.....	—	—	—	—	997.500	1.476.625	2.428.875	3.316.500	3.483.000
5 ⁰ / ₁₀₀ -os orsz. közp. hitelszöv. kölcsönkötvény.....	398.500	398.500	398.500	398.500	400.000	404.000	—	—	—
4 ⁰ / ₁₀₀ -os magyar földhitelintézeti záloglevél.....	—	—	297.000	555.125	552.720	539.000	523.600	512.400	525.000
4 ¹ / ₂ ⁰ / ₁₀₀ -os magyar jelzáloghitelbank záloglevél.....	—	—	—	—	—	—	—	—	519.750
Értékpapírok összesen.....	398.500	937.100	1.582.075	2.506.731	3.467.152	4.275.551	4.801.804	5.653.534	6.380.476
4. Alapítványi tőketartozások.....	2.123	2.403	1.753	1.303	653	433	433	433	433
5. Leltár.....	3.420	6.161	5.544	5.843	5.364	5.300	6.300	—	—
6. Adósok.....	141.550	140.051	263.573	296.239	67.615	96.290	24.703	57.515	23.363
Összes vagyon.....	572.422	1.201.952	1.976.076	2.923.532	3.650.518	4.432.498	5.119.232	5.880.309	6.605.281

2. Teher.

Részletezés	A teherkételek összege								
	1901-ben	1902-ben	1903-ban	1904-ben	1905-ben	1906-ban	1907-ben	1908-ban	1909-ben
	koronákban								
1. Alapítványok.....	127.650	145.220	150.495	151.245	151.345	153.345	153.395	153.695	154.895
2. Adományok.....	1.973	2.666	3.148	34.744	34.780	34.785	34.838	34.828	34.828
3. A m. kir. ménésbirtok alapítványa.....	—	—	—	30.958	35.789	35.789	35.789	35.789	35.789
4. Kisebb alapítványok.....	—	—	785	2.848	2.920	4.687	8.946	6.874	6.866
5. Függő segélyezések tartaléka.....	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000	100.000	100.000	150.000
6. Rendes tagok díjtartaléka.....	306.139	940.411	1.647.956	2.445.798	3.058.714	3.606.786	4.069.661	4.426.030	4.866.624
7. Rokkantsági díjtartalék.....	12.400	65.400	114.058	197.270	250.811	452.498	579.961	755.286	809.464
8. Díjmentes kötvények tartaléka.....	—	—	—	—	12.325	11.959	13.284	86.376	79.838
9. Árfolyam-ingadozási tartalék.....	—	—	—	—	—	10.000	15.000	25.000	74.567
10. Rendkívüli esélyek tartaléka.....	80.000	23.255	34.634	35.669	78.834	97.649	108.358	155.771	192.410
11. Segélyek emelésére szolgáló tartalék.....	19.260	—	—	—	—	—	—	100.000	200.000
Összes teher.....	572.422	1.201.952	1.976.076	2.923.532	3.650.518	4.432.498	5.119.232	5.880.309	6.605.281

73. Az országos gazdasági munkás- és cseléd-segélypénztár taglétszáma, mérlege és üzleti eredményei az 1901–1909. években.

c) Üzleti eredmények.

1. Bevételek.

A bevételek részletezése	A bevételek összege								
	1901-ben	1902-ben	1903-ban	1904-ben	1905-ben	1906-ban	1907-ben	1908-ban	1909-ben
	koronákban								
1. Állami segély	100.000	125.000	150.000	200.000	200.000	200.000	200.000	200.000	200.000
2. Munkaadók hozzájárulása	308.220	434.263	369.364	452.925	430.606	469.744	433.590	475.503	465.166
3. Tagsági díjak :									
a) Beíratási díjak	18.016	26.178	41.933	14.933	11.032	6.736	5.080	4.122	4.046
b) Rendes tagok I. csoportjának tagdíja	56.951	102.581	178.129	174.184	172.765	172.193	170.383	171.371	163.423
c) » » II. » »	1.304	6.046	17.317	17.054	16.356	16.302	15.086	15.481	16.113
d) » » III. » »	—	81	402	397	577	550	836	1.182	2.086
e) » » IV. » »	—	1.149	8.653	8.544	10.405	10.782	11.192	12.007	12.064
f) Rendkívüli tagok tagdíja	6.361	31.365	41.459	41.028	28.696	29.936	28.282	27.533	26.216
g) Gépmunkások tagdíja	—	33.877	66.821	83.953	82.557	101.332	187.397	209.279	187.226
h) Cselédbiztosítási díjak	—	—	73.785	61.981	47.802	64.742	63.286	54.751	52.693
i) Beszámításon tagsági díjak	—	—	41.536	10.281	18.414	5.455	1.038	691	1.411
j) Temetkezési egyletek	—	—	—	—	11.147	—	3.310	68.691	147
4. Elhelyezett tőkék kamata	9.511	34.603	68.467	88.711	132.635	164.212	190.436	224.362	258.227
5. Egyéb bevételek	—	—	—	—	—	24	—	—	850
6. Megelőző évben bevételezett tartalékok	—	442.799	1.030.812	1.787.014	2.668.068	3.346.850	4.096.243	4.762.906	5.368.352
Összes bevétel.....	500.363	1.237.942	2.088.678	2.941.005	3.831.060	4.588.858	5.406.159	6.227.879	6.763.020

2. Kiadások.

A kiadások részletezése	A kiadások összege								
	1901-ben	1902-ben	1903-ban	1904-ben	1905-ben	1906-ban	1907-ben	1908-ban	1909-ben
	koronákban								
1. Segélyek és gyógykiadások :									
a) Muló munkaképtelenségi segélyek	8.751	42.651	102.137	89.916	88.029	110.409	126.071	148.229	174.328
b) Baleseti segélyek : ¹⁾									
α) rokkantsági segélyek	—	—	—	—	—	39.106	49.990	64.364	73.685
β) haláleseti segélyek	—	—	—	—	—	59.685	63.039	68.351	70.141
c) Orvosi és gyógykiadások	10.762	54.241	110.146	108.101	112.052	138.819	160.765	191.346	216.652
d) Rendkívüli segélyek.....	—	360	605	444	381	455	527	52	—
e) Tagdíj-visszafizetések	—	—	1.375	2.804	8.301	7.649	12.426	17.292	21.293
f) III. csoportbeli haláleseti segélyek.....	—	—	—	—	747	180	—	471	670
g) Kötvényes haláleseti segélyek ...	—	—	—	—	492	1.412	1.674	2.848	6.812
h) Rendes segélyek :									
α) rokkantsági segélyek	758	5.451	16.665	25.108	32.122	270	2.510	2.540	3.480
β) haláleseti segélyek	18.000	38.025	58.740	44.880	60.304	2.800	3.532	5.300	5.750
2. Igazgatási költségek : ²⁾									
a) Tiszti fizetések	10.516	26.032	—	—	63.365	67.531	74.815	80.342	91.559
b) Költségek.....	5.232	5.314	—	—	25.009	24.992	33.235	42.470	39.825
c) Nyomtatványok	3.165	11.117	—	—	8.384	9.893	11.739	17.742	15.410
3. Leírások a leltárból	380	685	617	649	595	599	699	8.953	—
4. Árfolyamveszteség	—	—	—	—	41.264	—	76.522	36.915	—
5. Független segélyek tartaléka	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000	100.000	100.000	150.000
6. Rendes tagok díjtartaléka	306.139	940.411	1.647.956	2.445.798	3.058.714	3.606.786	4.069.661	4.426.690	4.866.624
7. Rokkantsági díjtartalék	12.400	65.400	114.058	197.270	250.811	452.498	579.961	755.286	809.464
8. Díjmentes kötvények tartaléka	—	—	—	—	12.325	11.959	13.284	86.375	79.838
9. Árfolyam-ingadozások tartalék	—	—	—	—	—	10.000	15.000	25.000	850
10. Rendkívüli esélyek tartaléka	80.000	23.255	11.379	1.035	43.165	18.815	10.709	47.413	36.639
11. Segélyek emelésére szolgáló tartalék...	19.260	—	—	—	—	—	—	100.000	100.000
Összes kiadások.....	500.363	1.237.942	2.088.678	2.941.005	3.831.060	4.588.858	5.406.159	6.227.879	6.763.020

¹⁾ 1905. évig a baleseti segélyek nem könyveltettek a rendes rokkantsági és haláleseti segélyektől elkülönítve. —

²⁾ Az 1903. és 1904. években az igazgatási költségeket a földművelésügyi m. kir. minisztérium fedezte.

1925. évi országos gazdasági felmérés a mezőgazdasági termékek értékesítéséről 1900-1924 között. (Készítette: A Magyar Nemzeti Statisztikai Hivatal.)

A. Általános

A gazdasági tevékenység	1900-1904				1905-1909				1910-1914				1915-1919				1920-1924			
	Érték	Átlag	Érték	Átlag	Érték	Átlag	Érték	Átlag	Érték	Átlag	Érték	Átlag	Érték	Átlag	Érték	Átlag	Érték	Átlag		
1. Általános	100000	25000	100000	25000	100000	25000	100000	25000	100000	25000	100000	25000	100000	25000	100000	25000	100000	25000		
2. Mezőgazdasági	80000	20000	80000	20000	80000	20000	80000	20000	80000	20000	80000	20000	80000	20000	80000	20000	80000	20000		
3. Állattenyésztés	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000		
4. Növénytermelés	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000		
5. Erdőgazdaság	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000		
6. Halászat	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000		
7. Bányászat	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000		
8. Ipar	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000		
9. Kereskedelem	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000		
10. Szállítás	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000		
11. Szolgáltatás	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000		

A gazdasági tevékenység	1900-1904				1905-1909				1910-1914				1915-1919				1920-1924			
	Érték	Átlag	Érték	Átlag	Érték	Átlag	Érték	Átlag	Érték	Átlag	Érték	Átlag	Érték	Átlag	Érték	Átlag	Érték	Átlag		
1. Állattenyésztés	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000		
2. Növénytermelés	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000		
3. Erdőgazdaság	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000		
4. Halászat	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000	40000	10000		
5. Bányászat	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000		
6. Ipar	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000		
7. Kereskedelem	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000		
8. Szállítás	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000		
9. Szolgáltatás	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000	20000	5000		

